Chalcidij Viri Clarissimi

Luculenta Timæi Platonis traductio, & eiusdem argutissima explanatio: Auspicio longe Reuerendi domini Ioãnis Lotharingi, Cardinalis: per Nebiensium Episcopum in lucem editæ.

Vænundãtur in officinis Iodoci Badii Ascẽsii: Cum gratia & priuilegio in triennium proximum.

(1520)

Aug.Iuſtinianus,ordinis Prędicatorii, Epiſcopus Nebienſiũ Ioanni Epiſcopo Metenſiũ & Tullenſiũ,ſanctęq; Romanæ eccleſiæ Cardinali Lotharingo,S.

MOuit,& quodammodo cõpulit diligẽtia me tua ſacratiſſime præſul,qui nuſq̃ non veſtigas abſtruſa,& recondita cũ philoſophorũ, tum ſacrorũ voluminum: vt lucubrationes illas in Timæum Platonis,antiqui ſcriptoris Chalcidii ad te darem:ꝙ certo ſcirẽ Chalcidica lectiõe,multũ luminis acceſſurũ tuis in primis ſtudiis:quæ a communibus & vulgaribus remotiora habentur. Is ſiquidem auctor cuncta pro dignitate & rerum pondere pertractat. Nec eſt in eo (vt vno omnia verbo dicã) quicq̃ aut amputandũ,aut deſiderandũ. Liquet vero priſcorũ oĩm ſapientum,varia illum percalluiſſe dogmata. Sed ante om̃ia videre eſt, q̃ ingenue,q̃ nõ affectate,& om̃i remota paſſione de ſingulis loquat̃,nõ magis vni q̃ alii addictus familię:adeo vt ſubinde in dubiũ mihi venerit, hebræus ne fuerit, an chriſtianus Chalcidius,ita ſe gerere mediũ inter vtroſq; videt̃.Itaq; viſa eſt mihi hui9 lectiõis maieſtas tantũ a iuniorib9 differre:quãtũ intereſt, inter prophetarũ & oratoꝝ libros. Videbis.n.illum egregie reſerare aſtrologica, geometrica, muſica, atq; arithmetica: multa vero doctiſſime ꝑcipere,de caſu, de fortuna,de fato, de ꝓuidentia,de ꝑſcientia,de libero arbitrio,de ꝑnotionib9,de diuinatione,de eloquẽtia, de honore,de regno,de legitima educatione,deq; maximis reb9 diuino cõſequẽdis auxilio.Sed & de elemẽtis,de cęlo,de ſtellis,de cometis,de tẽpore,de ęuo,de æternitate,de aĩa,de entelechia,de prima materia, quã ſyluã more Platonicorũ vocat, de ſpeculis,de dęmonib9,de angelis,de hebręis patrib9,de eo qđ Moſſe9 ſcripſit caput rerũ,Deus cõdidit cęlũ & terrã,de his inquã oĩb9,docte & eloquẽter diſſerit.Hæc aũt ſcripſit Chalcidius abhinc mille centũ & triginta annis, ad Oſium Cordubẽſem Epiſcopũ, q̃ cõcilio ꝑfuit Sardicẽſi:vnde nõ me magna capit admiratio,ꝙ nec genus,nec patriã hoĩs reperire potuerim, pręſertim cũ liber eius rariſſimus eẽt inuẽtu.Sed caue precor ſuſpiceris ſapiẽtiſſime Antiſtes, exiguo hoc munuſculo,arbitrari me relatã tibi gratiã pro ſũmis tuis erga me beneficiis,quũ ſuperiore anno Antoniũ illũ fratrẽ tuũ Illuſtriſſimũ Lotharigię Ducẽ,tui atq; illius ſalutãdi gratia inuiſerẽ apud Nouãvillã ditionis veſtrę oppidũ.Vos.n.(quę veſtra fuit humanitas) ea me liberalitate excepiſtis q̃ illos principes vel maxime decet,q̃ a nõ minus ſplẽdidis q̃ religioſis regibus genus duxerũt.Fuerũt nãq; maiores veſtri (vt cętera omittã,quib9 viri clariſſimi aditũ ſibi ad imortalitatẽ munierunt) munificẽtia,ſplẽdore,gloria,ac religione adeo illuſtres, vt nullis vnq̃ ceſſiſſe videant̃. Qđ cũ pleraq; alia:tum ꝑcipue recepta de Barbarorũ manib9 Hieroſolyma,multiſq; demũ poſſeſſa annis (facinus certe oĩm,quę vnq̃ attẽtauerũt Chriſtiani,ꝑclariſſimũ) abũde declarãt.Quoꝝ vos,ceu legitimi virtutũ paternarũ hęredes,veſtigia ſecuti,veſtra munificẽtia ita me vobis deuinxiſtis, ita obligaſtis:vt facile cognoſcã,plus me vobis debere,q̃ vllo vnq̃ tempore repoſiturũ ſperem.Non enim ita hebeti ſum ingenio,quin intuear vt magnificentiã veſtrã, ſic exilitatẽ ab om̃i parte viriũ mearũ.Qđ ſolũ igitur poſſum (vt ille inqt) hoc efficere conabor,memoriã ſcilicet veſtrorũ erga me officiorũ quæ iam ĩ animo meo penitus inſedit,nulla vnq̃ obliuione elabi ſinam,Vale,Parrhiſiis,Calẽdis Martiis. M.D.XX.

In Timeū Platonis Prologus.

IACOBVS ANTIQVARIVS AVG. IVSTINIANO, SALVTEM.

NVnq̄ mehercle, tam occupatus sum vt non liceat: neq; tam negligens, vt respondere nolim iis, qui ad me etiam de leuissimis rebus quicq̄ scripserint: & tamen tu homo valde prudēs, in optimo genere officii erga me tui, pene aliter suspicari videris. Tam vidi priores literas tuas, q̄ nihil. Tam vero cupio, quicquid id fuit, quod interceptū est (Quoniā plurimi ęstimo, erutam nuper in vestris montib9 pulcherrimā vetustatis speciem) cernere, vt quietur9 animo non sim: donec repetita diligenter cura descriptū ad me miseris epigrāma de veteribus inter Genuates ac Veiturios finib9 (hæc enim vocabula a Matthæo Castrononēsi cognoui in ea tabula cōtineri, quæ versiculos incisos habebat). Veq; tam bellam antiquitatē rursus ad me describas, quibus maximis possum precibus, contendo. De Chalcidio quod scire cupis, explicare nequeo. Auctor eñ tam existimari debet opportunus, q̄ per ignota loca incedēti necessarius est, qui viam demonstret. Vetus enim Platonica philosophia, vt multitudinis contaminationē declinet: atq; discentium exercēat ingenia: tota quasi in quodam inuolucro posita, delitescit. Quare in Timęum, quod de Prometheo fabulę canunt, tanq̄ acceptum de cęlo ignem & lumē quoddam Chalcidius inferre non dubitauit, adytum sacrū referans: in quo rerum maiestas inclusa tenebatur. Qua ille ętate cōmentarios scripserit, vnde sit ortus, aut quam vixerit vitam: quoniam hactenus nō quęsiui: nō etiā satis teneo. Peruestigabo vero, quia ita cupis, diligenter, siquid de eo sit traditum memorię: ne exosculari minus bois laudem, q̄ pręstitum ab ipso beneficiū censeamur vnq̄: quando ingratitudine carere volumus. Vale. Mediolani. XIIII. Septemb. M.D.VII.

Rediit triduo post, Matthęus concœnobita tuus, & exemplar attulit optatum lætanti gestantiq;. Debeo inde illi & tibi supra ęstimatum hominū & opinionem.

IN TIMAEVM PLATONIS PROLOGVS. CHALCIDIVS OSIO SVO SALVTEM.

SOCRATES in exhortationibus suis virtutem laudans: cū bonorum omniū totiusq; prosperitatis causam cōsistere penes eam diceret: addidit solam esse, q̄ res impossibiles redigeret ad possibilē facilitatem. Præclare. Quid enim generosam magnanimitatē vel aggredi pigeat: vel cœptum fatiget: vt tanq̄ victa difficultatibus temperet a labore. Eadem est, opinor, vis amicitiæ: parq; impossibilium pœne rerum extricatio: cū alter ex amicis iubendi religione: alter parendi voto, complaciti operis adminiculētur effectui. Conceperas aio florente cibus studiis humanitatis, excellentiq; ingenio tuo, spem dignā prouētu operis ad hoc tēpus intētati: eiusq; vsum a Gręcis Latio mutuandū statueras. Et q̄q̄ ipse hoc cū facilius, tū cōmodius facere posses: credo ꝓpter admirabilē verecūdiā, ei potius malueris iniungere, quē te esse alterū iudicares. Possem ne oro te, q̄uis res eēt ardua, tāto honore habito de quo ita cēseres, iniunctū excusare munus? Et q nunq̄ ne in solennibus quidē & vsitatis voluntatibus vllū officiū recusassem, huic tāto tāq; honesto desiderio cōtradicere? In quo declinatio speciosi muneris excusatiōe ignoratiōis callida esset sciētię futura simulatio. Itaq; parui, certus nō sine diuino instinctu id mihi a te munus iniungi. Proptereaq; alacriore mente speq; cōfirmatiore primas partes Timęi Platonis aggressus: nō solū transtuli, sed etiā partis eiusdē cōmentarium feci: putans recōditæ rei simulacrum sine interp̄tationis explanatione aliquāto obscurius ipso exēplo futurū. Causa vero in partes diuidēdi libri: opis fuit prolixitas: simulq; cautius videbat̄ esse si tanq̄ libamen aliquod ad degustādum auribus atq; animo tuo mitterem, Quod cum non displicuisse rescriberetur: faceret audendi maiora fiduciam.

TIMAEI PLATONIS A CHALCIDIO VIRO CLARISS.ET DO
CTISS.TRALATI PARS PRIMA.INTERLOQVVNTVR, SO
CRATES, TIMAEVS, HERMOCRATES, CRITIAS. SO.

VNVS,duo,tres.Quartū e numero Timęe,vestro regro,q
hesterni quidē epuli cōuiuę fueritis,hodierni p̄bitores in
uitatoresq;,ex cōdicto resideatis. TI. Lāguor eū repēte,vt
fit,ortus morat̄.Neq;.n.spōte se tali cœtu tātęq; rei tracta
tu & cōmunione fraudaret. SO. Ergo tui & itē horū erit
officii cōplere id qđ deest participis absētia.TI.Aequū po
stulas,deniq; enitemur oēs ꝓ virib9:neq;.n.fas est laute ac
ceptos heri,minoris tibi appatus rep̄sentare cōuiuiū.SO.
Tenetis certe mēoria p̄scriptā vobis tractatus normulā
TI.Partim tenem9.in qbus porro nutabit mēoria:p̄sens ipe in tpe suggeres:imo
nisi sit molestū,breuiter ab exordio dicta demū retexe:quo digestus ordo solide
tur.SO.Ita fiet.Cardo (ni fallor) hesternę disputationis res erat publica: qualis
mihi quibusq; institutis,& ciuiū moribus videretur optima.TI.Nobis certe qui
audiebamus o Socrates,ad arbitrium probata.SO.Quid illud? nonne inter ini
tia agrorū cultores cęterarumq; artium professores a destinata bellicis negotiis
iuuentute secreuimus? TI. Sic factū est. SO. Tributo nempe cæteris quod vni
cuiq; eximiū a natura datū est:solis iis q pro salute oim bella tractarent: vnū hoc
munus iniūximus ꝓtegendę ciuitatis:vel aduersū externos,vel aduersum intesti
nos ac domesticos hostes:mitib9 quidē iudiciis erga obediētes: vtpote cōsangui
neos naturaq; amicos: asperis aūt cōtra armatas acies in cōgressionib9 martiis.
Biformi siquidē natura p̄ditos:in tutela patriæ,ciuiūq; ferociore:porro in pacis
officiis religiōe sapiēti:ꝓptereaq; mites suis,aduersū alienigenas feroces.TI.Me
mini.SO.Quid? Huiusipius ancipitis naturę magisteriū:& quasi quādā nutrica
tionē:nōne in exercitio corpoꝝ gymnasiorūq; luctamine: aiorū itē placiditatē cō
stituebam9 in delinimētis & affabilitate musicę,cęterarūq; istitutionū,quas ado
lescētes ingenuos scire par est? TI.Procul dubio.SO.At vero hac educatiōe altis,
auri argētiq; & cęterę supellectilis possessionē cuiusq; ꝓpriā nullā eē aut existiari
licere p̄dixim9:sed sola mercede cōtētos:exhibētib9 quorū salutē tuerent̄,vti cōi
ter tāta q̄ sit satis: occupatis erga custodiā cōis salutis: & a certa functiōe operis
cessantib9.TI.Dicta hęc oia in hūc modū sūt.SO. De fœminis quoq; opinor ha
bitā mētionē: ꝙ similes eiusdēq; naturę maribus cōueniat effingi,sine vlla morū
differētia:quo vterq; sexus iisdē & cōib9 institutis regat̄. Quid de ꝓcreādis sus
cipiēdisq; liberis? An vero hoc ita vt cętera q̄ p̄ter opinionē hoim cōsuetudinēq;
vitę dici vident̄,mēorabile viuacioris tenacitatis de existimādis cōib9 nuptiis:
cōiq; ꝓle:si suos qsq; mime internoscat affectus,ꝓptereaq; oib9 oēs cōsanguini
tatis exhibeāt religionē:dū ęquales qdē fratrū & sociorū charitate beniuolētiaq;
ducunt̄:maioribus vero parentū religio:eorūq; antiqoribus,auoꝝ exhibeat̄ atq;
atauorū reuerētia: infraq; filiis & nepotib9 debita charitas atq; indulgētia cōua
lescat? TI.Hęc quoq; facilia mēoratu:& a nobis retinent̄ optime.SO.Quid illud
ꝙ sine odio & sine ęmulatiōe nubētiū meliorib9 ꝓcis meli9 moratę virgies sorti
to obueniāt:īferiores porro inferiorib9? Nō tenetis saluberrimā sortis fraudē cu
rātib9 ī vtroq; sexu p̄fectis nuptiaꝝ:quo suā qsq; fortunā sortis iprosperā culpet

† prælatio ne. nec † platonē doleat alterius? TI. Hoc quoq; mēoria tenemus. SO. Illud etiā † ꝓ mulgatū puto, lectorū fœtus parentū, sūma cura, vtpote naturale priuilegiū boni
† prouulgatum. tatis ꝓferētes, in ꝓpria alēdos. TI. Id ipm. SO. Cęteros ablegādos, sed cuidā vsui fu turos patriæ ꝓcessu ætatis, nihilo remissiore cura habēdos. Notanda pueritię: & item adolescētiæ merita: quo tam ex secūdi ordinis populo ꝓuehantur ad primū ordinem propugnatorū qui merebuntur, q̄ ex iis qui a parentū virtute degene rarint: ad ordinē secūdę dignitatis relegent. Ecquid ergo Timęe, satis videtur fa ctum recepto, cūctis partibus orōnis hesternę, licet strictim cōpēdioq; decursis, an aliquid etiā vultis addi? TI. Nihil sane. SO. Scisne igitur quid ego de ista rep. sentiam, q̄due & q̄tum animi desideriū feram? TI. Quid illud? SO. Vt siquis visis aīalibus eximię pulchritudinis ac venustatis, pictis, vel viuentibus quidē: sed im mobiliter quiescētibus: motus, actusq;, & certamen aliquod eorū spectare deside ret: sic ego nūc vrbis informatę adumbratūq; sermone populū, agentē aliquid cū finitimis ciuitatib9 in pace aut bello dignū tanta fama & educatiōe, magna qua dā expectatione deposco. Quippe fateor o Critia & Hermocrate, nō eū esse me,
† possit. qui tantā indolē digne laudare † possim. Nec mirū nō posse me: q̄n nec veteres q̄
† auctores. dem † oratores: vel ꝓsentis sęculi poetas posse cōfidā. Nō q; contēnā poeticā † cā tiōnē: sed q; euidēs perspicuūq; sit imitādi peritos ea demū ęmulari posse ꝑfecte:
† natione quorū ab ineūte ętate habeāt vsum experientiāq;: & in q̄bus ꝓpemodū sint edu cati. At vero incogniti moris pegrinęq; institutiōis, imitationē, effictā prę sertim
† q̄q̄. orōne seu versib9, ꝓclaris licet, ꝓstantibusq; ingeniis eē difficilē. Sophistas † quoq; verborū agmīe, atq; sermonis inūdatione beatos iudico. Vereor tn̄ ne vt sunt va
† philosophos. gi palantesq; nec certis ꝓpriisq; sedib9 ac domiciliis: † philosophorū mores, & in stituta ciuilis prudētię, nec cōiectura q̄dē asseq valeāt: nec demōstrare cęteris cu
† imbecillis. iusmodi debeāt eē officia pacata: & itē † i bellis fides ꝓuecti ad sapiam ppli. Sup est igitur solū vestrę eruditionis ingeniū nutritū cura publica, philosophięq; † na
† naturalis. turali studio flagrās. Siquidē Timęus iste ex Locris q̄ vrbs Italiæ flos est, nobili tate, diuitiis, rerū gestarū gloria facile princeps: ideq; ad hoc tēpus arcē obtinet amoris sapię. Critiā vero vtpote ciuē, scimus in studiis oībus apprime vigere. De Hermocratis porro natura educatione facta, & accōmodata rebus iis de q̄bus agimus explicādis: dubitare nullū puto. Ideoq; vobis iubētib9 hesterna die facile parui: quęq; mihi visa sūt de publicis reb9 dissereda ipigre sū execut9: illud cogi tās, reliquas ꝑtes instituti opis a nullo alio cōmodi9 posse explicari. Deniq; † iple
† expleto, to cōpetēter officio finitoq; sermone, cōtendi a vobis quoq; mutuū fieri: vosq; i peratū munus recepistis: & adsū vt videtis, ꝑatus ad despōsam dapē. HER. Nos quoq; oēs, vt pollicit9 est mō Timęus, iniunctū nobis a te munus ꝓ virib9 exeq̄ mur: ꝓsertim cū nulla excusādi cōpetat rō. Nāq; & ꝑterito die mox cōuētu soluto cū ad hospitiū redirem9: quo suscepti a Critia sumus: & ibidē postea de ipa re ha buimus tractatum nō otiosum. Hic igitur nobis ex historia vetere narrationē re censuit: quā velim Critia repetas: vt cum cognouerit Socrates, ęstimet sit ne fu tura vtilis, ad imperatæ remunerationis effectum. SO. Sic fieri cōuenit: si tertio consorti muneris Timæo non aliter videtur. CRI. Audi o Socrates mirām qui dem sed plenā fidei veritatisq; rem: vt e numero septem sapiētium primarius ille Solo recensebat: quē aui mei, & consortis in noīe Critię fuisse aiūt admodū fami liarē. Quo referente puer ego accepi res gestas huius vrbis memorabiles, diutur

nitate interituq; hoim adnullatas euanuisse:inter quas vnā prēter cēteras illustrē cuius fiet cōmemoratio : quo tam penes te gratia collocetur,q̄ debita deę, cuius hodierna pōpa est,instauretur veneratio.Narrabat ergo grandis natu,vt qui ad nonagesimū iā appropinquaret annū,me tunc agente annū decimū:publicis ceri moniis,celebri die,orta causa cōmemorationis ex Solonis versuū cantilena. Erat enim solēne familiæ nostræ festis diebus nos pueros ad certamen memorię ꝓpo sitis inuitare præmiis puerilibus. Multis ergo carminibus tam veterū q̄ nouorū poetarū memoriter pronūciatis:inter quæ Solonis aliquāto pluribus, vt quę no uitas cōmēdaret ad gratiā:memini quendā:siue ꝙ ita iudicaret: siue ꝙ vellet Critian promereri,dixisse plane, Solonē videri sibi nō solum prudētia cæteris laude dignis:sed etiam carminibus prēstitisse.Igitur senex(valde enim memini) lętatus eximie:quid? si nō perfunctorie:sed dedita opera poeticā fuisset(inqt)executus Solo,mi Aminādet:vel sermonē quē ab ęgypto reuersus instituerat,adiplesset:a quo quidē seditiōibus cæteraq; intēperie ciuilis dissensionis impediēte,† desciuit.non opinor minorē Hesiodo vel Homero futurū fuisse.SO.Quisnam iste fuit o Critia sermo:vel qua de re institutus?CRI.De maximo & famatissimo titulo eximiæ virtutis quā gessit hęc ciuitas: cuius memoria extincta est tam morte eorū qui gesserunt:q̄ impēdio tēporis.SO.Dic queso Critia: quod opus illud & quatenus actū,& a quibus cōpertū, Solo tuus recensebat.Est (inqt Critias) regio Aegypti Delta: cuius e vertice,Nili scindūtur fluenta.iuxta quā Sais noīe ciuitas magna:quam regit mos vet9,lex Saitica nūcupatus.Ex hac vrbe Amasis fuit Imperator,conditrix vero vrbis dea ægyptiaca lingua censetur Neuht:græca dicitur Athena.Ipsi porro hoīes amatores sunt Atheniensiū,istiusq; vrbis † cognomine se nobilitari prę se ferunt.Quo Solo profectum se satis hospitaliter honoratum esse referebat:expertumq; liquido ꝙ de vetustatis memoria nullus nostræ nationis vir: ne tenuē quidem habeat scientiā. Deniq; cum in conuentu sacerdotum,penes quos prēcipua sit memoria vetustatis: eliciendi studio quæ scirent, verba faceret de antiquissimis historiis Athenarum , Phoroneo & Niobe: postq; inundationē mūdi de Pyrrha & Deucalione docte studioseq; ꝓsequi pergeret:prosapiam renouatæ gentis humanæ vsq; ad memoriā parētum:annorūq; numerū recēseret: irrisum se esse dicebat a quodā ex Sacerdotibus qui diceret.o Solo,Gręci pueri semꝑ estis:nec quisq̄ est in græcia senex. Cur ita diceret percūctato Solone:quia rudi nouellaq; estis mēoria semꝑ:nec est(inqt)vlla penes vos cana scia.Nec imerito.Multę qppe neces hoīm partim cōflagratione:partim inūdationibus vastantibus acciderunt.Deniq; illa etiam fama:quę vobis quoq; cōperta est:Phaethontē quōdā solis filiū, affectantē officiū patris currus ascēdisse luciferos:nec seruatis solēnibus aurigationis orbitis exussisse terrena: ipmq; flāmis cęlestibus conflagrasse:fabulosa quidē putatur,sed est vera.Fit eni longo interuallo mūdi circūactionis exorbitatio: quā vastitas inflāmationis cōsequat᷑ necesse est.Tūc igit᷑ ii q in siccis & editis locis māsitāt:magis pereūt:q̄ vicini littoribus aut fluuiis. Nobis porro Nilus cū in plerisq; rebus salutaris, tū aduersum hmōi pericula meatu irriguo perēniq; gurgite obiectus,arcet exitiū. Item cū terra erit hūore abluēda,pastores qdē vri mōtiū edita capessētes,periculo nō cōtingunt᷑.At vero ciuitates i planitie sitę cū populis suis rapiūt᷑ ad maria.Quib9 piculis regio ista minime cōtingit᷑,Nō,n,vt i cęteris regiōib9, hūor i planitiē sup

† Als deferbuit, als destitit.

† Als cognatione.

ne manat:sed ex imo per eandem planitiem tranquillo reditu stagnis detumescẽ
tibus remeat.Quę causa, monimentorũ publicorũ & priuatorum perseuerantiã
nutrit:studioseq; tam nostrę nationis rerũ gestarũ memoria ꝗ̄ cęterarũ . gẽtium
quas vel fama nobis per cognitionẽ tradit,descripta:tẽplorum custodiis cõtinet.
Apud vos & cęteros nũc plane,& nuper, refectę monimẽtorũ ædes: ictæ cęlesti
demũ liquore procũbũt: inuolutęq; literis publicis cũ antiquioris historię memo
ria dissipãtur, vt necesse sit nouo initio vitæ: nouoq; populo nouã condi memo
riam literarũ.Qua ratione fit,vt neq; res vestras ꝓprias antiquas:nec aliorũ scia
tis.Eaq; ipsa quę recensere memoriter arbitrabare, nõ multũ distent a puerilibus
fabulis. Principio ꝙ vnius modo memineris inũdationis:cũ infinitæ ꝓcesserint:
deinde ꝙ optimũ vestrorum genus maiorũ nesciatis: ex quo tu & Atheniẽses cę
teri facti estis:exiguo semine tunc superstite publicæ cladi.Fuit eñi olim Atheniẽ
siũ ciuitas longe cæteris prę̃stans morũ bonitate ac potẽtia viriũ, belloq; ac pa
ce memorãda,eiusq; opera magnifica:omnẽ, sicut nos accepimus, ꝗ̄uis præclarę
glorię illustrationẽ obumbrantia. Tum admirãtũ Solonem orare atq; obsecrare
vt sibi omnia sacerdos de veteribus ciuibus reuelaret:& respõdisse illũ:Nulla est
inuidia,prę̃sertim cũ tibi mos gerendus,& honor debitus amicę ciuitati referen
dus:& id cogat me facere veneratio deę, quæ vtrãq; vrbem condidit: educauit:
instituit:priorem vestrã annis fere mille ex indigete agro & Vulcanio sęmine,po
steriorẽ hanc nostram octies mille annis post,vt sacris delubrorum apicibus cõ
tinetur.De his ergo maiorib9 vestris audies o Solo:qui ante nouẽ millia annoꝶ
vixerũt:ꝗbus sint vsi legib9,ꝗ̄q; ãplis,& ꝗ̄ ꝓclaris facinorib9 nobilitati. Si ꝓba
tionẽ desiderabis:post ex otio sacras literas recẽsebimus. Ac primũ leges ĩtuere.
Forsan eñi reperies multa indicia germanitatis,vel ꝙ sacerdotiis ꝓditi,separatim
a cętero populo manent:ne cõtagione aliqua profana,castitas polluatur:vel ꝙ va
ria opificii genera ita inter se discreta sunt:vt ꝓmiscue nullus operet.Pastores ve
ro & item penes quos est venãdi colẽdiq; ruris exercitãdiq; sciẽtia:disparatas ha
bent sedes,a propugnatorũ armatęq; iuuẽtutis castris & insignibus. Ipsorũq; in
signiũ idem vsus & differẽtia tam hic, ꝗ̄ apud vos etiã nũc habetur:clypeorum
tegmen:thoracũ indumenta:iaculorũ amẽtata missilia.Prudentiæ vero curã vbi
maiorẽ leges habendã sanciũt?Aut honestas apud quos tantã dignitatẽ obtinet
in vitę muneribus & officiis?Quid diuinatio?Quid medela?Nõne ad homĩes in
stinctu cõditricis deę cõmearunt?Hac quippe exornatione priorẽ vrbem vestrã
sepsit honestauitq; Numen illud qđ cõdidit:electo salubri,subtiliũq; ingeniorũ &
prudẽtię feraci loco. Quippe bellicosa & sapiens dea regionẽ talem cẽsuit eligen
dam, quæ sui similes viros esset editura.His ergo legibus vel honestioribus etiã
institutis ad oẽm virtutẽ eruditi veteres Atheniẽses: vtpote ꝗ diuinæ prosapiæ
germani, maximis & vltra humanę glorię captũ titulis laudũ nobilitati sunt.e ꝗ
bus vnũ eminẽs & ꝓdecorũ facinus in monimentis veteribus inuenimus: imanẽ
quandã iniuriis,& inexpugnabilẽ numero manũ:ꝗ̄ prope iam cũctã Europã atq;
Asiam subegisset,a vestris legionibus esse deletã:ex Athlantico mari bellũ oibus
gẽtibus,& nationibus inferentem. Tũc eñi fretum illud,opinor, erat cõmeabile:
habẽs in ore,ac in vestibulo sinus insulã: qđ os a vobis Herculis cẽsentur colum
næ.Quę quidem insula fertur maior aliquanto fuisse ꝗ̄ Libya atq; Asia. Simul
ergo per eam perq; cõtiguas alias insulas iter tunc illud agentibus,commeatus

patebat vsq; ad defectum insularum & initiũ terræ continentis. vicinæ vero mari: quippe hoc intra os siue Herculeas columnas fretum angusto quodam littore, in quo etiam nũc veteris portus apparent vestigia, diuiditur a continenti. At vero illud pelagus immensæ atq; inæstimabilis magnitudinis; verum est mare. Igitur in hac Atlantide insula maxima & admirabilis potentia Regum extitit: omnẽ insulam finitimasq; alias obtinentium: dominantiumq; maximæ parti continentis. Siquidem tertię parti mundi, quę Libya dicitur, vsq; ad Aegyptum imperarunt: Europę vero vsq; ad Tyrrhenum mare. Quę quidem vis potentiaq; collecta, & armata nostrã o Solo, vestramq; regionẽm, hoc amplius, eas gentes quæ intra Herculis columnas consistunt adoriri & expugnare gestiit. Tunc ergo vestrę ciuitatis virtus vltra omnẽ gloriã enituit: q; pro cõmuni oĩm salute ac libertate desperantib⁹ deserentibusq; metu cõmunẽ custodiam cęteris cunctis, magnitudine animi bellicisq; artibus adsecuta est: vt per extrema discrimina erũpens: hostes humani generis primo fugaret: deinde funderet: libertatẽ subiugatis redderet: intactos in sua genuinaq; libertate conseruaret. Neq; ita multo post accidit: vt motu terrę & illuuione diei noctisq; iugi, pclara illa vestra militaris iuuentus periret: & Atlantis insula tota sine indicio prioris existẽtię submergeretur: nisi q; pelagus illud pigrius q̃ cætera, crasso dehiscentis insulę limo & superne fluctibus concreto habetur. Hæc sunt ó Socrates, quæ Critias vetus a Solone sibi relata & exposita narrauit. Sed cũ superiore die de rebusp. deq; pacatis officiis militaribusq; tractares: subiit quædã me ex recordatione miratio: nõ sine deo dici quæ diceres. Siquidẽ quã cõstituebas oratione remp. eadem aut certe proximę similitudinis videretur ei quã ex Critię relatione cõpereram. Reticui tamen veritus, ne si quęsitũ aliquid a me foret: dehinc obliuiõis incõmodo minime expedirẽ, ridiculus essem: maluiq; de memoria apud memetipsũ prius experiri: ex quo factum est vt cito consentirẽ imperio tuo: q; confidebã facile me, si recordatiõe memoriã exercuissem, posse reminisci. Itaq; vt hic modo dixit: tam hesterno die post digressum protinus ad pręsentes retuli, q̃ nocturnis vigiliis scrutabũdus oia recuperaui: Certũq; illud expertussum: tenaciorem esse memoriã rerum quæ in prima discuntur ætate. Quippe haud confidam quę pridie audierim: an referre possim postridie: cum quę puer cognouerim incolumi memoria plane retexã. Nisi forte maior in illa ætate cognitionis delectatio altius infigit mentibus insita. Fors etiam q; studiosa senis & assidua relatio meracã quandã & inobsoletam impsserit animo notam. Quare: vt id, ad quod oia pertinent quæ dicta sunt, eloquar: dicere sum paratus. Non vt narrationẽ retexam: sed vt rempu. & populum sermone Socratis hesterna disputatione adumbratũ: non picturatam effigiẽ beatę ciuitatis, sed vere beatã ciuitatẽ, & vnum populum quondã fuisse, propugnatoresq; quos iste instituebat ad tolerantiam laborum, virtutẽq; animi gymnasiis & musica mãsuetudine, maiores nostros fuisse: quos ille sacerdos Aegyptius prædicaret: quãdo facta eorũ, nutrimẽtis ab hoc memoratis, institutisq; cõueniant. Imperato quippe nobis a Socrate non aliter satisfieri posse arbitror: nisi consensu oim participum officii recepti probabitur illã quã vario ipse sermone depinxit Vrbẽ: veteres Athenas fuisse. Quare mi Socrates remuneratiõe huiuscemodi fieri cõtent⁹ æstima. SO. Nullã vero aliã Critia magis approbo q̃ istã ipsam quæ ppria est pręsentiũ feriarũ. Magnificũ vero illud, nõ fictã cõmẽtitiãq;

fabulā:sed verā historiā vitę possibilis fato quodā a me vestris animis intimatā. Qua re fortuna prosperante pergite iter institutę orationis:ego vt ꝓbum auditorem decet attento silentio mentem atq; aures parabo. Cri. Etiam ne consideras,o Socrate si est commoda dispositio debiti apparatus tibi. Placuit enim nobis Timæum quidem vtpote in astronomia cęteris eminentem naturæq; rerum arcana rimatum principe loco dicere,orsum a mundi sensilis constitutione: vsq; ad hominū genus generationeq;.me vero susceptis ab hoc hominibus eiusdem oratione formatis,tua porro ad egregiā frugem imbutis & eruditis:sanctiori legum moderamine,iuxta Solonē vero:vel sacros Aegyptiorū libros reuocare ciues clarissimos veteres.& ante hos cōstituere spectaculū venerabile populi: quē inundatione submersum profundo maris, Aegyptiorum monimentorum fama celebrauit.Atq; ita vt de maioribus nostris,sermonē contexere.SO. Nę ego magnifice sum inuitatus hodie:vt ex ordinatione apparat⁹ intelligi datur.Ergo age o Timęe,deliba cœptū:vocata vt mos est,in auxilium diuinitate.TI. Vere mi Socrate.Nam cum omnibus mos sit:& quasi quędā religio:qui vel de maximis vel de minimis rebus acturi aliquid sunt, precari ad auxilium diuinitatē: quāto nos æquius est:qui vniuersitatis naturę substantięq; rationē pręstaturi sumus, inuocare diuinā opem:nisi plane sæuo quodā furore atq; implacabili raptamur amētia. Sit igitur meis precibus compręhensum,maxime quidem: vt ea dicantur a nobis quę placeant deo: tum vt nobis quoq; ipsis † cōuenienter,propositoq; operi decēter profemur.& quatinus vos quidē facile assequamini.Ego iuxta anticipatam animo,speciem orationis expediam.

†Cōsequēter.

A Est igitur(vt mihi quidē videtur)in primis differendum: quid sit quod semper est carens generatione:quid item quod gignitur:nec semper est. Alterum intellectu perceptibile ductu & inuestigatione rationis,semper idem.Porro alterum opinione cū irrationabili sensu opinabile,ꝓptereaq; incertū nascens & occidens:neq; vnq̄ in existenti conditione constāti & rata perseuerās. Omne aūt quod gignitur ex aliqua causa necessario gignitur.Nihil enim fit cuius ortum nō legitima causa & ratio pręcedat. Operi porro dat formam opifex suus,quippe ad immortalis quidem & in statu genuino persistentis exēpli similitudinem atq; æmulationē formans operis effigiem, honestū efficiat simulacrū, necesse est.At vero ad natiuum respiciens,generatumq; contemplās minime decorum.Omne igitur cœlum vel mundus: seu quo alio dignatur nomine (Faciendū est enī quod in omni tractatu fieri decet:vt inter initia consideretur: quid sit quo de agitur:item mundus fuerit ne semp citra exordium tēporis:an sit originis sortitus ex tēpore,considerādū) factus est:vtpote corporeus:& qui videatur atq; tangat᷑:meta est siquidē huiusmodi sensilis corporeęq; naturę. Sensilia porro ea quę opinio sensu aliquo cōmota pręsumit:eaq; omnia facta sunt, habentq; ex aliqua generatione substantiam.At vero ea quę fiunt, habere auctorē suū constitit.Igitur opificem genitoremq; vniuersitatis tam inuenire difficile est, q̄ inuētū impossibile digne profari.Porro non est dubium ad cuiusmodi exemplū animaduerterit mundani operis fundamenta constituens:vtrū ad imutabile perpetuāq; obtinens proprietatē,an ad factū atq; elaboratū. Nā si est(vt quidē est)pulchritudine incōparabili mundus, opifexq; & fabricator eius optimus: perspicuū est q; iuxta syncęræ atq; immutabilis ꝓprietatis exēplū mundi sit instituta molitio.

Sin vero, quod ne cogitari quidem aut mente cōcipi fas est, ad elaboratū: quod cum sit rationis alienum, liquet opificem deum venerabilis exempli normam in constituēdo mundo secutum: quippe hic generatorum omnium speciosissimus: ille auctor maximus operisq; sui ratione prudentiaq; iis quæ existunt eadem semper, accommodatus: imago est, opinor, alterius. Et quoniam rationē originis explicare non est facile: distinguendę sunt imaginis exemplìq; naturæ. Causæ, quæ cur vnaquęq; res sit, ostendunt: earūdem rerum consanguineæ sunt. Itaq; constantis quidem generis stabilisq; naturę: & intellectus prudentiæq; perspicuę rei, causa & ratio constans perspicuaq; & inexpugnabilis reperitur. At vero eius q̄ ad similitudinē constantis perpetuæq; rei facta est ratio: vtpote imaginis imaginaria: simulacrumq; rationis: perfunctoriam similitudinem mutuatur. Quanto q; maior est essentia generatione, tanto famę & opinionis incerto pręstantior veritas. Quare iā nunc o Socrate prædico: si dum de natura vniuersę rei disputat: minime incōcussas & inexpugnabiles ratiōes afferre valuerim: ne mireris. Quin potius illud intueare: si nihilo minus q̄ quiuis alius: consentaneas rationes afferā. Memento enim tam me qui loquor, q̄ vos qui iudicatis, homines esse: atq; in rebus ita sublimibus mediocrem explanationem magni cuiusdam esse onus laboris. SO. Omnes tibi o Timæe veniam largimur volentes: & tamen principium orationis admiror. Superest vt leges quoq; sacri certaminis exequaris. TI. Dicendum igitur cur rerum conditor fabricatorq; geniturae omne hoc instituendum putauerit. Optimus erat: ab optimo porro longe relegata est inuidia. Itaq; consequenter cuncta sui similia prout cuiusq; natura capax beatitudinis esse poterat: effici voluit. Quam quidem voluntatem dei originem rerum certissimam si quis ponat: recte eum putare consentiam. Volens siquidē deus bona quidē oia prouenire: mali porro nullius, prout eorum quę nascuntur, natura fert, relinqui propaginem: omne visibile corporeumq; motu importuno fluctuans: neq; vnq̄ quiescens: ex inordinata iactatione redegit in ordinem: sciens ordinatorum formam confusis inordinatisq; præstare. Nec vero fas erat bonitati pręstanti quicq̄ facere: nisi pulchrum: eratq; certum diuinitati tantę, nihil eorum quę sentiuntur hebes dūtaxat nec intelligens, esse melius intelligente. Intellectū porro nō nisi animæ prouenire. Hac igitur reputatione, intellectu in anima, porro anima in corpore locata: totum animantis mundi ambitum cum veneranda illustratione composuit. Ex quo apparet sensilem mundum animal intelligēs esse diuinę prouidentiæ sanctione. Hoc ita posito: quæ sequuntur expedienda sunt. Ad cuius animantis similitudinem constituerit eum suus conditor? Speciali quidem nemini similem. Siquidē perfectio in genere non in specie: ꝓptereaq; mūdus impfectę rei similis, minime perfectus esset. At vero eius in quo omnia genera & quasi quidā fontes continentur aīalium intelligibiliū. Siquidē animaliū genera mundus alter cōplectitur: perinde vt hic nos: & cætera subiecta visui: & cęteris sensibus. Ergo intelligibili substātiæ pręcellenti principaliq; naturæ omnifariā quoq; perfectę deus opifex gigni simile volēs, sensile aīal vnū & visibile cōstituit: naturę suæ cōuenientia cuncta quę vita fruuntur intra conseptum & limitem suū continens. ¶ Nunc vtrum recte vnum mundū dixerimus an plures dici oportuerit: aut innumerabiles: etiā considerandū est. Vnum plane: quoniā iuxta vnum exemplum formatus est. Id enim quod vniuersa cōtinet intelligibilia cum alio secundū B

esse non poterat. Vtrum enim ex duobus cõtineret omnia: nõ(opinor)liqueret:
nec esset vnum nec simplex initium cuncta continens,sed coniugatio copulata.
Vt igitur exemplari cuius ęmulationẽ mutuabatur,etiam in numero similis es-
set:idcirco nec duo nec innumerabiles mũdi:sed vnicus a Deo factus est.Et quia
corpulentus visibilisq́ȝ & contiguus merito erat futurus:sine igne porro nihil vi-
sibile sentitur: nec vero quicq̃ tangi potest sine soliditate:soliditas porro nulla si
ne terra:ignem terráqȝ corporis mũdi fundamẽta iecit Deus. Quoniamqȝ nulla
duo sine adiunctione tertii firme & indissolubiliter cohęrent:nexu enim medio
extrema nectente opus est:nexus vero firmissimus ille certe est qui & seipsum &
quæ secum vinciuntur facit vnum:hoc porro efficit modus & congrua mensu-
ra partium. ¶ Cum enim ex tribus vel numeris vel molibus vel vlla alia potentia
medietas imo perinde quadrat vt summitas medio:rursumqȝ vt imũ medio: sic
medietas summo,tum certe medietas a summo & item imo nihil differt:rursum
qȝ extimis illis ad medietatis conditionẽ atqȝ eiusdẽ parilitatẽ redactis: cũ medie
tas quoqȝ extimorũ vicẽ suscipit:fit(opinor)vt tota materia vna & eadẽ ratio-
ne societur.eoqȝ facto eadẽ sibi erunt vniuersa membra:quippe cum eoꝝ sit vna
C cõditio.Vnis porro effectis mẽbris:vnũ erit atqȝ idẽ totũ.Quare si corpus vni-
uersæ rei longitudinẽ & latitudinẽ solas,crassitudinẽ vero nullã habere deberet,
essetqȝ huiusmodi qualis est solidoꝝ corporũ superficies:vna medietas sufficeret
ad semetipsam vinciẽdã & extimas partes.Nũc quoniã soliditate opus erat mũ-
dano corpori:solida porro nunq̃ vna sed duabus medietatibus vinciuntur: idcir
co mundi opifex inter ignem & terram:aera & aquã inseruit,libratis iisdem ele-
mentis salubri modo:vt quæ cognatio est inter ignem & aera,eadem foret inter
aera & aquã,Rursum quę inter aera & aquã,hæc eadẽ in aquę terræqȝ societate
cõsisteret.Atqȝ ita ex quatuor supradictis materiis pręclarã istã machinã visibilẽ
cõtiguãqȝ fabricat⁹ est amica partiũ æquilibritatis ratiõe sociatã,quo imortalis
D indissolubilisqȝ esset aduersus oẽm casum,excepta sui fabricatoris volũtate. Igit̃
quatuor illa corpora integra:& sine vlla delibatiõe ad mundi cõtinentiã sumpta
sunt.Ex oi quippe igni & itẽ ex totis illis reliquis aere,aqua,terra,cõstructus est,
nulla vel corporis vel potentiæ parte derelicta cõtẽptaqȝ: propterea vt perfectũ
animal:vtpote ex integris corporibus perfectisqȝ cõflatum:hoc amplius vt ęter
nę compos incolumitatis foret.Videbat enim eam esse naturã corporis:vt ei fa-
cile importuna caloris accessione vel contra frigoris omniumqȝ huiusmodi quæ
in magna sunt violentaqȝ potentia, noceretur. Quo consilio quaqȝ reputatione,
vnum perfectum ex perfectis omnibus citra senium dissolutionemqȝ compo-
suit, formamqȝ dedit ei cõgruã:quippe animali cũcta intra suum ambitum ani-
malia,& omnes eorum formas regesturo:globosam & rotundam: quæ a medie
tate ad omnem ambitum extimarũ partium spatiis ęqualibus distat: quo totus
sui similis foret meliorem similitudine iudicans. Lęuem porro globũ vndiqȝ ver-
sum extrinsecus:expoliuit non otiose.Siquidẽ neqȝ vidẽdi necessarius esset vsus:
cunctis intra globum visibilibus regestis.Nec auditus,nullo extraposito audien
di sono.Nec opus respirandi adiumẽto, quippe ois coercebat̃ spũs intrinsecus.
Ne in mẽbris quidẽ talibus per q̃ nouo admisso cibo vetus liquore posito pelle
ret.Neqȝ enim quicq̃ ex eo recedebat:nec erat accedendi facultas cunctis coer-
citis:sed corruptela partium intra se senescentiũ vicẽ quandã obtinebat cibatus.

idemq; vt ageret,pateretur etiã omnia mundi globus,partibus suis intra se agẽtibus ac perpetiẽtibus.Nec vero manus ei necessarias esse duxit, cũ nihil superesset comprehendendũ.Nec pedes,quoniã ex septẽ motibus non†localis ei quisq; † Localis.
sed rationabilis cõpetebat qui animarũ proprius est circuitus. Neq; vllum locũ ex loco mutans:ideoq; in orbẽ fertur & velut fixo circũuolat cardine: ppterea rata & inerrabilis eius agitatio est. Hæc igitur æterni Dei prospicientia iuxta natiuũ & vnq̃ futurum Deũ:lęuẽ eum & æquiremũ indecliuẽq; & a medietate vndiq; versum æqualem,exq; perfectis vniuersisq; totũ perfectũ progenuit. Animam vero in eius medietate locauit,eandẽq; per omnẽ globũ æquabiliter porrigi iussit:quo tectis interioribus partibus,extima quoq; totius corporis ambitu animę circũdarentur.Atq; ita orbẽ teretẽ in orbem atq; in suũ ambitũ voluit cõuerti & moueri.Solum,pręcipuum qui virtutũ pręstantia sufficeret cõciliationi proprię: nec extraordinario cuiusq; indigeret auxilio:amicũq; semper sibi:ideoq; summe beatum,diuina potentia pręditum genuit.Nec tamẽ eo quo nos ad pręsens loquimur ordine,ortum animæ Deus annuit:iunioremq; & posteriorẽ corporibus eam fecit.Neq; enim decebat rem antiquiorem a postgenita regi. Sed hominibus mos est passim præpostereq; et sine obseruatione ordinis fari.At vero Deus tam antiquitate q̃ virtutibus pręire animã corporis naturę iussit: dominamq; eam & principali iure voluit esse circa id quod tuetur. E

ITaq; tertium genus animę excogitauit. Hoc pacto, ex indiuidua semperq; in suo statu perseuerante substantia,Itemq; alia quæ inseparabilis corporum comes per eadẽ corpora scindere se putatur,tertium substãtiæ genus mixtum locauit:medium inter vtranq; substantiã. Eodemq; modo ex gemina biformiq; natura:quippe cuius pars idem, pars diuersum vocatur: tertium naturæ genus cõmentus est:quod medium locauit inter indiuiduam & itẽ in coniugatione corporea diuiduã substantiã.Tria hæc omnia in vnã permiscuit speciem,diuersa illa natura cõcretioni atq; adunationi generum repugnante. F
Quibus cum substantia mixtis & ex tribus in vnũ redactis: rursum totum hoc vnum diuisit in partes cõpetenter:quo singulę partes cõstarent ex substantia, diuersi & item eius in quod idem ex gemina natura vocatur,diuisionem instaurãs hactenus. Vnã sumpsit ex vniuerso primitus portionem: post quã eius duplicẽ quã sumpserat.Tertiã vero sesquplam quidem secũdæ: triplã vero primitus sumptæ.At vero quartam:sumpsit duplicem secundæ.Quintã triplicẽ tertię. Sexta fuit assumptio partibus septem q̃ prima propensior.Septima sex & viginti partibus q̃ prima maior.Quibus ita diuisis cõsequenter cõplebat interualla duplicis & triplicis q̃titatis ex vniuersitate partes secans etiam nunc: & ex his partibus interuallorũ spatia complens:quo singula interualla binis medietatibus fulcirentur.Medietatum porro altera,quota parte limitis extimi pręcellebat vnum extimum limitem,tota pęcellebatur ab alio extimo limite.Altera pari summa et æquali ad numerũ modo pręcellebat & pręcellebatur eb extimis. ¶Natis itaq; limitibus sescuplorum & itẽ eorum quibus excedit pars sui tertia, quod genus a gręcis ἐπίτριτος dicitur, item eorum quibus accedit pars sui octaua: qui numerus ab eisdẽ ἐπόγδοον vocat: ex his nexibus illa prima spatia id est epogdoi spatiis epitritorũ omniũ interuallã cõplebat: ita vt ad perfectã cumulatamq; cõpletionem deesset aliquid epitrito,tantum scilicet quãtũ deest habita cõparatiõe G H I k

L ducentis.xliii.aduersus ducentos.lvi.Et iam fere cōmixtum omne illud genus es/
sentiæ:cōsumptum erat huiuscemodi sectionibus partiū.Tunc hanc ipsam seriē
in longum secuit.& ex vna serie duas fecit.easq; mediam medię in speciē. χ. græ
cę literę coarctauit:curauitq; in orbes quoad coirent inter se capita: orbemq; or
bi sic interseruit:vt alter eorū aduerso:alter obliquo circuitu rotarentur. Et exte/
rioris quidē circuli motū: eundē, q erat eiusdē naturę consanguineus, coguomi
nauit.Interioris autem:diuersum.Atq; exteriorem quidem circulum, quē eundē
cognominatū esse diximus,a regione d extra per sinistrum latus vsq; ad dextrū
inflexit.Diuersum vero per diametrum ad sinistrum latus:eidē & simili illi circū
actioni virtute pōtificioq; rotatus dato.Vnam quippe vt erat, eam & indiuisam
reliquit:interiorem vero scidit sexies:septemq; impares orbes fabricat9 est iuxta
dupli & tripli spatia.orbesq; ipsos contraria ferri iussit agitatione. Ex quibus se/
ptem,tres quidem pari velocitate:quatuor vero & sibimetipsis & ad cōparatio/
M nem cæterorum impari dissimiliq;,sed cum ratione,motu feruntur.¶ Igitur cū
pro voluntate patris cuncta rationabilis animæ substantia nasceretur: aliquāto
post omne corporeum intra conseptum eius effinxit:mediūq; applicans mediæ
modulamine apto iugabat.At illa cōplectens cæli vltima:circūfusaq; eidem exte/
riori complexu:operiensq; ambitu suo:ipsaq; in semet conuertens,diuinam origi
nem auspicata est, indefessę sapientisq; & sine intermissione vitę.Et corpus qui/
dem cæli siue mundi visibile factum est: ipsa vero inuisibilis rationis tamē et itē
modulaminis cōpos,cunctis visibilibus pręstantior a pręstantissimo auctore fa/
N cta est.¶ Vt igitur ex eiusdem & diuersi natura cum essentia mixtis coaugmen
tata indigete motu & orbiculata circuitione in seipsam reuertens: cum aliquam
vel dissipabilem substantiā offenderit vel indiuiduam,facile recognoscit quid sit
eiusdē,quid indiuiduę,quid item diuersę dissolubilisq; naturæ:causasq; omnium
quę proueniunt:videt.Et ex his quę accidunt, quę sint futura metitur. Motusq;
eius rationabilis sine voce,sine sono cū quid sensile spectat:circulusq; diuersi ge/
neris sine errore fertur veridico,sensu & certa nunciante:cūctæ animæ rectę opi
niones,& dignę credulitate nascūtur.Porro cum indiuiduū genus, semperq; idē
conspexerit:ea quæ sunt motu intimo fideliter nunciante, intellectus & scientia
conualescunt.Quæ quidem omnia in anima fieri:eidēq; insigniri palam est.Quā
cum moueri & viuere animaduerteret,factū a se simulacrum immortalis diuini/
tatis genitor suus hilaratus impendio:multo magis ad exemplum eius ęmulę si/
militudinis aliud specimen censuit excogitandum. Vt igitur hæc immortalis &
sempiterna:sic mundū quoq; sensilem animal immortale constituit: sed animalis
quidē id quod est generale animal natura æuoq; exęquaturum.Nam facto nati/
uoq; operi: cū æuo societas congruere videbatur minime.Quapropter imaginē
eius mobilē numeroq; serpentem factę a se machinę deus sociabat,eam quę tem
pus dicitur ęuo intacto & in singularitate perseuerante.dies enim & noctes: &
menses,& annos:qui ante cœlestem exornationem nō erant:tunc nascente mun/
O do iussit existere:quę omnia partes sunt tēporis.Nosq; hęc cū æuo assignamus,
id est solitarię naturę:non recte partes indiuiduę rei fingimus. Dicimus enim,
fuit,est,erit. Ast illi esse solum cōpetit iuxta veram syncęrāq; rationem.fuisse ve
ro & fore deinceps,non cōpetit.Hęc quippe genitura temporis proprie.Motus
enim sunt,vnus prętereuntis,alter imminentis:non æui sed tēporis.Aeui quippe

mansio est perpetua & imutabilis.Ergo neq; iunior neq; senior:nec fuit: nec erit: nec patietur eorũ aliquid quæ sensilis natura patitur.Sed sunt hæc omnia vices temporis imitantis ęuum.ac de his quidẽ fors erit aptior deinceps disputãdi locus.Tempus vero cœlo æquęuum est:vt vna orta vna dissoluantur:si modo dissolui ratio fasq; patietur.Simul vt æuitatis exemplo similis esset vterq; mundus. Archetypus quippe omni æuo semper existẽs est:hic sensilis,imagoq; eius. Is est qui per omne tempus fuerit quippe & futurus sit. Hac ergo dei ratione consilio q; huiusmodi genituram tẽporis volentis creari: sol & luna,& alię quinq; stellę q̃ vocantur erraticę,factę sunt:quo tam partes tẽporis notarentur certa dimensio ne:q̃ reditus anfractusq; temporarii sub numeri cõpręhensione venirent. ¶ Cor poraq; siderea fabricatus assignauit vitalibus diuersæ naturæ motibus numero septem,totidem corpora.Lunæ quidem iuxta terrã in prima circũactione. Solis vero in secunda.Tum Luciferi & Mercurii collocat ignes in eo motu qui cõcurrit quidẽ solstitiali circuitioni: contraria tamen ab eo circumfertur agitatione. Quare fit vt comprędhendant se inuicẽ & a se rursus cõprędhendantur hæ stellæ. Cæteros quoq; siderum ortus & progressiones diuinę rationis ductu: digessit in ordinem.Cuius exornationis causam explicare si quis velit:plus erit opere ipso quod operis gratia sumitur.Verum hęc si erũt ad id quo de agitur vtilia,post exequemur. ¶ Igitur singulis vniuersisq; apto & decenti sibi motu locatis,videlicet iis quę consequens erat tempore prouenire nexibusq; vitalibus vbi cõstricta corpora facta sunt animalia,imperatumq; didicerunt ea quę diuersę naturę motus obliquus per directũ eiusdem naturę motum: vertens semet vtpote constrictus circũferebat,partim maiore,partim minore circulo rotabantur.Citius quidem dimensum spatiũ peragentia quę minore:tardius vero quę maiore,vtpote ambitu circũacta prolixiore.Qua de causa fiebat vt ex vniformi eiusdem naturę conuersione,quæ citius circumirent ab iis quæ tardius circumferebantur compręhendentia compræhendi viderentur.Omnes quippe circulos eorum vniformis inerrabilisq; illa conuersio vertens in spiram & velut sinuosum achanti volumen:quia gemino & contrario motu ferebantur. Tum ipsa etiam cita & volucris ea quæ tardius a se recedebant proxima sibi semper ex cõsecutiõe faciebat. Atq; vt rationabilis & consulta hæc motuum varietas & moderatio visu quoq; notaretur:omniumq;. viii. motum perspicua esset chorea: igniuit lucẽ clarissimã Deus omnium rerum conditor e regione secũdi a terra globi: quã lucem Solem vocamus:cuius splendore cœlum infraq; illustrarentur omnia:numerusq; omniũ extaret animantiũ.Hinc ergo noctis dieiq; ortus ex eodem semper & inerrabili motu factus,rata alternaq; lucis atq; vmbrarũ successione.Mensis vero prouẽtus Conuentus. cũ lustrato Luna curriculo suo Solem cõsequitur. Anni cum sol item emensis anfractibus renouat exordia.Cæterarum vero stellarũ circuitus neq; notãt:neq; dinumerant homines,exceptis paucis:neq; intelligunt discursus erroresq; earũ tẽporis esse genituram. In quo sit admiranda varietas prouentuum, cœlestes tramites vndiq; stellis variantibus. Est tamen intellectu facile:q; perfectus temporis numerus perfectum annũ compleat tum demum cũ omnium. viii. circũactionũ cursus peracti: velut ad originẽ atq; exordium circũactionis alterius reuertent: quã semper idẽ atq; vniformis motus dimetietur.Quã ob causam cætera quoq; nata sunt astra quæ per cœlum meantia cõuersiones habent:vt q̃ simillimũ esset

P Q R S

hoc omne perfecto illi quod mente perspicitur animali,æuoq; exæquatę naturæ temporis socia natura nanciscceretur imaginem.

¶ Sequitur pars Secunda.

Aa ET iam fere cuncta prouenerant vsq; ad geniturā tēporis,ad germanam composita similitudinem exempli & veritatis suæ, nisi ꝙ mundus hic nondum cuncta continebat animalia, perinde vt intelligibilis:ad cuius ęmulationem fiebat. Hoc igitur quod deerat, addebat opifex Deus,atq; vt mens cuius visus contemplatioq; intellectus est: idearum genera contemplatur in intelligibili mundo, quæ ideæ illic sunt animalia: sic Deus in hoc opere suo sensili diuersa animalium genera statuit esse debere:cōstituitq; quatuor.Primum cœleste plenum diuinitatis.Aliud deinde prępes aeriuagum.Tertium aquę liquoribus accommodatum. Quartum quod terrena soliditas sustineret.Et diuini quidē generis ex parte maxima speciem,ignis serena claritudine perpolibat:vt propter eximium splendorē nitoremq; videntibus esset visurisq; venerabilis.Figuram porro eius figurę mūdi intelligibilis accommodans indeclinabiliter venustabat.Totumq; eum posuit ī gremio prudētiæ cœli, vndiq; ineffabilis pulchritudinis ornamētis stipās eū & conuegetās ad æternitatē:motūq; eius circulis conueniētē:& pro cuiusq; natura cōmentus est.Alterū circū se perq; eandē orbitam semper obeūtem eadēq; semꝑ deliberantē ac de iisdem ratiocinantē. Alterum vero talem qui semꝑ vltra procedere gestiens,eiusdem atq; immutabilis naturę coerctione intra obiectum eius rotabundus teneretur:quinq; illis erraticis & contrariis sibi inuicem prohibitis motibus:vt vterq; circulus esset in optimo beatissimoq; agitationis statu. Qua ex causa facti sunt summa prędit diuinitate, omnes illi siderei ignes qui nullos errores exorbitationesq; patiuntur:proptereaq; in semetipsos conuertuntur ęterno circuitu.At vero alii vagi palantesq; ignes erroris causam habent:eā cuius in superioribus habita cōmemoratio.¶ Terram vero matrem & altricem omnium

Bb terrenorum animantium constrictam limitibus per omnia vadentis & cūcta cōtinentis poli diei noctisq; custodem locauit antiquissimam:& eximiæ dignitatis deam ex eorum numero qui intra mundi ambitum continentur deorum. ¶ Stellarum vero choreas & alterius applicationes ad alterā variosq; gyros quos edūt admirabili venustate iuxta ambitus circulorum reditusq; & anfractus ad eas sedes ex quibus progressę sunt:accessus etiam & recessus:cūq; contiguæ sibi inuicem

Cc fiunt:quales ex contagione sui conditiones accipiant: quāq; & cuiusmodi nanciscantur qualitatē ex varia designatione:cūq; quod aliquāto interuallo temporis fieri solet, certæ stellæ mersæ ac latentes operiuntur:quid significent: et mox,aut post aliquāto futura portendant:vel cum insolitis horis curriculisq; tēporum rursus emergunt & apparent,quantos denuncient motus iis qui rationē motus earum intelligere possunt:cunctaq; huiusmodi, ratione atq; orationibus persequi,nihil agentis ac frustra laborantis est:maxime cum motus earū descriptioq; sit a visu atq; oculis disputantis remota.Quapropter ea quæ de sideribus visibilibusq; diuinis potestatibus dicta sunt:satis superq; dicta finē habeant suū.

Dd ¶ At vero inuisibilium diuinarumq; potestatum, quæ dęmones nuncupantur: pręstare rationem maius est opus:ꝗ ferre valeat hominis ingenium,Igitur com-

pendium ex credulitate sumatur. Credamus igitur iis qui apud seculū prius cū ipsi cognationem propinquitatemq; diuini generis prçferrent, de natura Deorū maiorum atq; auorum, deq; geniturís singulorum ęterna monimenta in libris posteritati reliquerunt. Certe Deorum filiis aut nepotibus non credi satis irreligiosum. quis incongruis sed necessariis probationibus dicant: tamen quia de domesticis rebus pronunciant: credendū esse merito puto. Sit igitur nostra quoq; credulitas comes asseuerationi priscorum virorum: ꝙ terræ cœliq; filii sint Oceanus & Tethys. Horum porro, Saturnus & Rhea & Phorcus. Saturni porro & Rheæ proles, Iupiter & Iuno & cæteri qui sunt in ore hominum ac mentibus: & de quorum fraternitate fama celebratur. Atq; ex his alii nati sunt qui putantur. His igitur omnibus quę vel videntur in conuexis cœlestibus flammāti corpore, vel non videntur, natis atq; altis diuinitatemq; obtinentibus conditor vniuersitatis Deus obseruanda iubet sancitq; oratione tali.

Ee

Verba Dei ad deificatos

¶Dii deorum: quorum opifex idemq; pater ego. opera siquidem vos mea, dissolubilia quidem natura, me tamē ita volente indissolubilia. Omne siquidem quod iunctum est: natura dissolubile est. At vero quod bona ratione iunctum atq; modulatum est, dissolui velle non est Dei. Quapropter quia facti generatiq; estis, immortales quidem nequaq̄ nec omni modo indissolubiles: nec tamen vnq̄ dissoluemini, nec mortis necessitatem subibitis: quia voluntas mea maior est nexus & vegetatior ad ęternitatis † custodiam: q̄ illi nexus vitales ex quibus æternitas vestra coagmentata, atq; composita est. Iubendi ergo quod iubeo: causa hæc est. Tria etiam nunc mortalium genera desunt vniuersitati: quibus carens vniuersa res perfectione indigebit. Erit porro imperfecta: si vniuersa mortalium genera intra † conseptum suum minime continebit. Oportet autem si erit mundus perfectus futurus (Porro proueniet hoc idem virtute auctoritatis meæ) esse plenā vniuersi generis substantiam: quo animalibus singulis suppeditato viuendi vigore, ea quæ sunt meliora proximam diuinitati formam dignitatēq; sortiantur. Quapropter vt & mortalia sint, & vniuersa res ꝑfectione non indigeat: sed sit tota atq; vniuersa vere, iubeo aggrediamini secundum naturam generum mortalium institutionem. Imitantes ergo meam iuxta † affectum vestrum sollertiam: ita instituite atq; extricate mortalia, vt cui consortium diuinitatis & appellatiōis participas cōpetit, diuina prędītum firmitate fingatis. Erit vero tale quod vobis obsequi iustitiamq; colere prospexeritis. Huius ergo vniuersi generis sementem faciā vobisq; tradā. Vos cætera exequi par est: ita vt immortalē cœlestēq; naturam mortali extrinsecus textu ambiatis iubeatisq; nasci, cibūq; ei ꝓuideatis: & incremēta detis: ac post dissolutionē id fœnus qđ credideratis, facta secessione animi & corporis recipiatis. ¶Hæc dixit, & demū reliquias prioris cōcretionis, ex qua mūdi aīam cōmiscuerat, i eiusdē crateris sinū refundens, eodē propemodū genere atq; eadem ratione miscebat: nec tamen eadē exoriebatur puritas, serenitasq; prouentuum: nec tam immutabilis perseuerantię, sed secundæ ac tertiæ dignitatis. ¶Coagmentataq; mox vniuersę rei machina delegit animas stellarum numero pares, singulasq; singulis comparauit: easq; vehiculis competentibus superimpositas, vniuersæ rei naturam spectare iussit. Legesq; immutabilis decreti docuit, ostēdens ꝙ prima quidē generatio vniformis in omnibus

† cōcordiā

† cōspectū

† effectū

Ff

Gg

eiusdemq; ordinis esset futura:ne cui competens iustum, aliqua ex parte a se mi-nueretur. Oportebat porro satas eas certis legitimisq; temporum vicibus piȩ na-
†suscipiát tionis animalium quæq; præter cæteras animantes deum † suspiciát afferre fru-gem. Esse autem naturam hominis geminam: cuius quod melius sit genus, cen-sendum fore viri nomine.

Hh ¶ Cumq; necessitate decreti corporibus inserentur: corporeaq; supellex varie mutabitur, quibusdam labentibus & aliis inuicem succedentibus membris, pri-mo quidé sensum ex violétis passionibus excitari: post quem mixtam ex volupta te tristitiaq; cupidinem nasci.

Ii ¶ Tum vero metum atq; iracundiam: cæterasq; pedissequas earum perturba-tiones diuerso affectu pro natura sua permouentes. Quas quidem si refrenarét ac subiugarent: iustam his lenemq; vitam fore: si vincerentur, iniustam & con-fragosam. Et victricibus quidem ad comparis stellȩ contubernium sedemq; redi
†desciscé-tibus. tum patere: acturis deinceps vitam veram & beatam. Victas porro mutare sexũ atq; infirmitatem naturȩ muliebris relegari secundȩ generationis tempore: Nec
†Desisté-tibus a vitiis intemperantiaq; †discedentibus: tamen pœnam reiectionemq; in deterio ra cessare: donec instituto meritisq; congruis immanium ferarũ induãt formas.

Kk ¶ Pausamq; malorum non prius fore: q̃ consecuta eas rata & eadem semper vo-lucris illa mundi circumactio, cuncta earum vitia ex igni, & aqua, terraq; & ae-re contracta: omnemq; illuuiem deterserit: inconsultis & immoderatis erroribus ad modum rationis temperiemq; redactis: quo positis sordibus expiatȩ purifica
† ptinere. teq; demum ad antiqui vultus honestatem † pertingere mereantur.

Ll ¶ Quibus cunctis fatalium legum promulgationibus in istum modum patefa-ctis & expositis: nequa penes se deinceps ex reticentia, noxȩ resideret auctoritas: sementem fecit eiusmodi Deus: vt partim in terra: partim in luna generis huma ni iacerentur exordia: partim in cæteris quȩ instrumenta sunt temporis. Ea por-ro officia quæ sementem sequuntur, factis a se Diis (vt dixeram) iniungit: maxi meq; formandorum corporum curam mortalium: ac siqua pars etiam tunc ho-minis animæ residua superesset cuius constitutioni nauanda opera videretur. Cȩteraq; omnia consequenter aggrederentur hortatus est, quȩ operis perfectio rerumq; ordo deposceret: proq; viribus eniterentur vt q̃optime natura morta-lis regeret, exceptis iprosperitatib9: quarũ esset auctoritas, & causa penes ipos.

Mm ¶ Quibus in istum modum digestis omnibus: cum in proposito rerum Creator maneret, intelligentes iussionem patris filii iuxta mandatam informationem im-mortali sumpto initio mortalis animãtis ex mũdi materiis: igni, terraq;, & aqua cum spiritu fœnus elementariũ mutuati: quod redderetur cum opus foret, ea quæ acceperant conglutinabant. Non iisdem quibus ipsi nexibus: sed aliis ob in comprȩhensibilem breuitatem inuisibilibus gomfis. Itaq; apparatȩ materiȩ: cir-cuitus immortalis animæ circũligabant: irriguo fluidoq; corpori. Circuitus por ro: vt torrenti rapido defluoq; obligati: neq; tenebant: neq; tenebantur: sed vi fe rebant: & vi ferebantur inuicem, vt totum quod in animal moueretur: prȩcipi-ti tamen & inordinata iactatione: quippe cum sex sine ratione motibus rapta-retur: vltro, citro, dextrorsum, sinistrorsum, & item sursum, deorsumq; per-gens atq; oberrans. Immenso quippe irrigante, & immoderate effluente gur-gite: ex quo cibus & aliméta comparabantur: multo maior extrinsecus turba

conflictatioq; vexabat: cum corpus aliquod in raptatu incurrisset ignis offensionem vel etiam terrenam complosionem, similiter aquę lubricas, violentasq; vētorum procellas.hisq; interpellationibus omnibus per corpus ad animam commeantibus,stimulata mēs ęstuaret. Qui quidem ęstus propterea & initio & nūc vsq; sensus cognominantur: maximos violentosq; motus cientes: cum naturali deriuatione iugiter & sine intermissione effluente, circuitus animæ quasi quibusdam turbinibus simul quatiunt:illum quidem prouidum eius consultūq; motum scilicet eiusdem circuli: cuius est orbiculata circūuolutatio,statuentes: & cōtra q̄ illa mouetur, operantes:imperiumq; eius respuentes. At vero diuersi circuli diuersis motibus incertisq; famulātes, vsqueadeo vt quia limites duplicis illius & triplicis quantitatis: & item interualla terna per vtrunq; latus epitritorum sescuplorūq; & item epogdoorum medietatibus confirmata, dissolui a nullo q̄ ab eo solo qui iunxerat,poterant:omni tamen iactationis genere diu vexarēt:aduersis motibus sibi inuicem animam totamq; eius substantiam diuersē distrahētes:vt vna quidem feratur cum confirmationis suæ nexibus:verum sine ratione: vtpote motibus discordantibus & deprauante rectum iter sensuum illecebra. Propterea varias inclinationes animæ existere et obliquas & contrarias: & item resupiniis casibus similes: vt siquis naturalem membris regionem mutans,caput pro pedibus solo figat:pedes in altum pro capite sustollat: tunc opinor tam eius qui patitur:q̄ eorum qui spectant dextræ quidem partes, sinistræ: sinistrę vero dextrę videntur. Inuicem idipsum quoq; animæ circuitus patiūtur. Proptereaq; errant in eiusdem diuersiq; generis contemplatione: cum quod diuersum, idem: & quod idem est,diuersum imbecillitate discernendi autumant.Estq; hæc earum plena erroris: & falsitatis opinio orta ex deprauatione sensuum: nec habet vllū certum ducem talis peragratio. Cumq; extrapositi sensus pulsauerint animam vehementius:omnemq; eam possederint: tunc illa subiugata & seruiens ponti ficium aliquod potestatemq; retinere falso putatur. eademq; passionibus ægra & initio cum incorporata est: & q̄diu perinde afficietur: amēs erit. ¶ At postq̄ Nā incrementi nutricationisq; tenui iam riuo meatus effluet: animæq; circuitus tranquilliore motu viam suam peraget: processuq; temporis sedatiores erunt: vtpote quæ a naturæ suæ motu competenti minime exorbitent: facile iam diuersę naturæ vitia bonitatemq; & honestatem semper eiusdem cum alterius appetitu: alterius vero detestatione secernent: hominemq; ita institutum plena & incolumi prudentia tuebuntur. At si ad hunc † statum accedat auxiliatrix † modum eruditionis honestæ: moderationisq; diligentia: immunis omni perturbatione atq; ægritudine ducet æuum. Si negliget, claudum iter vitę serpens cum familiari demum stultitia reuocabitur ad inferna.Sed hęc quidem nouissime prouenient meritis iam,vitæ locatis.

¶ Nunc vero diuinę prouidentiæ pensum spectare conuenit ex membrorum Oo rationabili conformatione: quæ suscipiendo vitali vigori cœlestis apparabat prospicientia. Principio figuram capitis diuinæ potestates, quibus informandi corporis erat officium concreditum, ex mundi figura mutuatæ, teretem globosamq; †finxerunt: eidēq; duos circuitus venerādæ diuinitatis innexuerūt. †pinxerūt Est autem caput pręter cęterum corpus honoratius & optimati quadā eminētia

cui reliqua membra dominanti parent atq; obsequuntur iure meritoq; subiecta ne sine sede humiliter in imo plane iacens, asperas, cum moueretur, terrenarum lacunarum offensiones procliuitatis & item decliuitatis incurreret: maxime cui necesse esset cuncta motuum genera experiri. Hac igitur de causa vehiculo corporis: vtpote arx sustinetur. Addita est circum quoq; & brachiorum porrigibilis & flexuosa substantia: vt tenēdi, vel emittēdi, progrediēdi, restistēdiq; vius ex arbitrio prȩsto foret: eminente diuino capitis gestamine. Progrediendi porro commodius officium q̄ recedendi rata diuina mens, ire vlterius mage, q̄ recessim voluit moueri. Priores quoq; corporis partes meliores posterioribus iudicans, in homine primo omnium e regione certa capitis, personam vultus subdidit: eamq; appellauit faciem: eidemq; instrumenta quæ adminicularentur prouidis animæ motibus assignauit. Ex quibus primi luciferi oculorum orbes coruscant, hac de causa dati.

Pp ¶ Duæ sunt, opinor, virtutes ignis. altera edax & peremptoria: altera mulcebris innoxio lumine. Huic igitur ex qua lux diem inuehens panditur, domesticum & familiare corpus oculorum diuinæ potestates commentȩ sunt. Intimum siquidem nostri corporis ignem: vtpote germanum ignis pellucidi, sereni, & defȩcati liquoris per oculos fluere ac demanare voluerunt: vt per lȩues congestosq; & tanq̄ firmiore soliditate pandos orbes luminū, quorum tamen esset angusta medietas subtilior, serenus ignis per eandem effluerer medietatem. Itaq; cum diurnum iubar se applicat visus fusioni, tunc nimirum incurrentia semet inuicem duo similia in vnius corporis speciem cohærent: quo concurrunt oculorum acies emicantes: quoq; effluentis intimæ fusionis acies contiguæ imaginis occursu repercutitur. Totum igitur hoc similem eandemq; sortitum passionem, & ob indifferentem similitudinem eiusdem passionis effectum, cum quid aliud tangit, vel ipsum ab alio tangitur: tactuū motu diffundens se per omne corpus, perq; corpus vsq; ad animam porrigens, sensum efficit qui visus vocatur. At postq̄ in noctem discesserit cognatus ignis, desertum lucis eius auxilio consortioq;, velut viduatum habet. vtpote ad dissimile procedens. propterea immutatum extinguitur: nullam habens cum proximo tunc aere naturæ cōmunicationē: vtpote splendore ignis carenti: videreq; desinit fractū illecebra somni. Etenim diuinæ potestates salubre oculis tegmen palpebrarum machinatæ sunt: quibus obductis vis illa ignis intimi conniuentia tegminis coercetur: compressaq; fundit se per membra: mollitisq; & relaxa-

Qq tis conualescit quies. ¶ Quȩ cum est vehementior motuum reliquiis cuiusmodi erunt: & quibus in locis reliquiæ talia pariaq; somniorum simulacra nascentur:

Rr eorumq; expergefactos quoq; memoria comitabitur. ¶ At vero simulacrorum quæ in speculis oboriuntur, vmbrarum etiam quæ in humida cernuntur superficie: facilis assecutio est. Siquidem vtriusq; ignis tam intimi q̄ extrapositi concursu incidente in tersam aliquam læuemq; materiæ superficiem, formatiq; in multas & varias figuras, simulacra ex lȩuigati corporis conspectu resultant. dexterȩ porro partes quæ sunt sinistrȩ videntur in iisdem speculis, insolito quodā more: propterea q̄ dextris partibus visus cōtra sinistram partē speculi: sinistris item cōtra dextrā positis, motu facto corporis ex aduerso partis ei⁹ vnde mot⁹

Ss fit: gesticulatur motus imago. ¶ At vero dextrȩ corporis ptes dextrȩ: ita vt sūt;

in speculis quoq; sinistreq; item sinistre videntur: cum ex coitu visus & splendoris e speculo corpulentior conglobata imago renidet. Quod fit quoties teres speculi serenitas hinc inde tumidioribus & provectis in molem lateribus, dextram visus partem in leua speculi, leuã item in dexteriora deiecit: Cuius speculi demũ si talis facta erit conuersio: vt elatiores ille partes, altera superior, altera inferior, locentur: resupini vultus apparebunt videntis, splẽdore luminis, e superiore margine cum summis oris partibus: et in ipso capite ad inferiora deiectis: similis porro, vt mento genisq; ad superiora sublatis. ¶ Qui quidem sensus famulatur actibus opificis Dei: summam optimamq; & primariam speciem molientis: sed vulgo per semetipsos sentire existimantur et agere aliquid. vt si quis non opifici: sed serre vel asciæ tribuat effecti operis auctoritatẽ: cum a se plurimũ distet causæ: et ea quæ causam sequuntur. Licet enim corporea sint fundamenta omnium sensuum: quod tamen sentit, alienum a natura corporis, excipit sensus puro & in corporeo vigore. Quippe corpora, frigus & calorem astrictionem & relaxationem recipiunt, non sentiunt. Nec vero rationem intellectumq; in rebus ratione, prudentiaq; agendis sciunt. Sed quod ex omnibus quæ sunt: intellectum prudentiamq; habet, sola est anima. Hoc porro inuisibile. At vero ignis & aqua cætereq; materiæ visibilia sunt corpora. Oportet autem intellectus disciplinę amatorem, prudentissimæ naturę principalem causam, nõ adminicula causę principalis inquirere. Illas vero quæ ab aliis motę mouent alias: secundas existimandum. Nobis quoq; igitur in eundem modum faciendum est: & de vtroq; causarum genere differendum. Sed separatim quidem de optimis, quæ cum intellectu prudẽtiaq; cuncta honesta & bona moliuntur: Seorsum vero de iis quæ mente prudentiaq; cassæ, temere & vt libet, confusa & inordinata quæ faciunt relinquunt. Et de oculorum quidem ministerii causa, ob quam nacti sunt eam quam habent videndi virtutem, satis dictum: de pręcipua tamen vtilitate operis eorum mox erit aptior differendi locus. ¶ Visus enim iuxta meam sententiam, causa est maximi commodi plerisq; non otiose natis: atq; institutis ob id ipsum quod nunc agimus. Neq; enim de vniuersa re quispiam quæreret, nisi prius stellis, sole, cœloq; visis. At nũc diei noctisq; insinuata nobis alterna vice, menses, annorumq; obitus & anfractus nati, eorumq; ipsorum dinumeratio. Et ex dinumeratione perfectus et absolutus extitit numerus. Tum temporis recordatio: quæ naturam vniuersæ rei quæri docuit: curamq; inuestigatiõis iniecit mẽtibus quasi quoddam seminarium philosophiæ †pandens. Quo bono nihil maius vnq̃ ad hominum genus a diuina munificentia commeauit, Hoc igitur maximũ beneficiũ visus oculorũq; esse dico. Minora alia pretereo: quibus qui a philosophia remoti sunt, carentes, debiles, cœciq;, mœstam vitam lugubrẽq; agunt. Nobis vero causa dicenda demonstrandaq; videtur diuini muneris quod prouidentia commenta est salubriter hactenus. Dedisse Deum idcirco oculos hominibus: vt mentis prouidentiæq; circuitus qui fiunt in cœlo notantes, eorum similes cognatosq; in vsum suæ mentis redigerent. circuitusq; animæ qui aiaduersiones, seu deliberatiões vocant, q̃simillimos efficerẽt diuinę mẽtis ꝓuidis motib9 placidis trãquillisq;, ꝑturbatis licet. cõfirmatoq; ingeneratę rõnis examie dũ imitant aplanes mũdi itelligibilis circũactionẽ: suę mẽtis mot9 erraticos corrigãt,

†Pangens

Xx ¶ Eadem vocis quoq; & auditus ratio est ad eosdem vsus,atq; ad plenam vitę hominum instructionem datorum.siquidem propterea sermonis est ordinata communicatio,vt pręsto forent mutuę voluntatis indicia:quantumq; per vocē vtilitatis capitur ex musica tantum, totum hoc constat hominum generi ꝓpter harmoniam attributum.Harmonia vero † id est modulatio:vtpote intētio modificata cognatas & velut consanguineas habens commotiōes animę nostrę circuitionibus prudenter vtentibus musarum munere:temperantięq; causa potius q̄ oblectationis satis commoda:quippe quæ discrepantes & inconsonantes animę commotiones ad concentum exornationemq; concordię,musis auxiliantibus reuocet.Rithmus aūt est datus vt medela contra illepidam numerorumq; & modorum nesciam,gratięq; expertem in plęrisq; naturam.

† est

Yy ¶ Nunc quoniam cuncta,exceptis admodum paucis, executi sumus quę prouidę mētis intellectus instituit:oportet etiam de illis quę necessitas inuehit,dicere.Mixta siquidē mūdi sensilis ex necessitatis intelligentięq; cœtu consistit generatio: dominante intellectu,& salubri persuasione rigorem necessitatis assiduę trahente ad optimos actus. Itaq; euicta & parēte prouidis auctoritatibus necessitate,prima rerū mūdiq; exordia constiterunt. Siquis ergo vere iuxtaq; meram fidem mundi huius institutionem insinuaturus erit:hunc oportet erraticę quoq; causę speciem demonstrare.Quod ita demum commode fiet:si ad eorum quę erroribus implicātur facto recursu,perinde vt in iis quę ex mente sunt fecimus:genituram substantiāq; eorum ab exordio retexamus:naturamq; ignis & terræ,cæterarum itē materiarum,ex quibus mundi sensilis coaugmentata molitio est: consideremus. Nec naturam modo veram illam veterem quæ fuit ante concretionem: sed antiquas etiā ipsorū elementorū perpessiōes. Nullus quippe ad hoc vsq; tempus genituram eorum indicauit:sed tanq̄ scientibus quid sit ignis,& cætera: sic loquimur,& dicimus initia vniuersitatis,constituentes ea quæ ne syllabarum quidem locum vicemq; pro veri examinis ratione obtinent.

Zz ¶ Nostra igitur hæc est professio nihil ad pręsens de vniuersitatis vel initio vel initiis:vt quidā putāt, esse dicendum.Non q̄ sit vllum impedimentum præter inextricabilem difficultatem: sed q̄ ita instituto sermone sit impossibile admodum peruenire ad explanationē rei. Neq; igitur vos id expectetis: nec ego mihi persuadeam posse me tantum & tanti oneris sustinere.Atq; illud potius obseruabo quod initio sermonis precario petiui,in rebus imaginariis, procliuibusq; ad fallendum rationibus, rerum earundem verisimilibus assertionibus imaginariisq; contentus sim:initia singulorum, et vniuersorum originem pandens.

AA ¶ Deum ergo etiam nunc auxiliatorem inuocabimus ante auspicium dictionis, liberatorem ex turbida procellosaq; cœpti sermonis iactatione. Erit ergo initium tale demum vniuersæ imaginariæ rei:eademq; magnificentius diuidetur. Etenim tunc duę modo species veniebant in diuisionem.At nunc tertium quoq; aliud orietur genus. Quippe in prioribus duo nobis satis abunde sufficere videbantur. Vnum perpetuum, carens generatione,exemplaris † eminentiæ: Alterum simulacrum et imago eius æternitati propagata secundæ generationis: idq; visibile. At vero tertium, tunc quidem, minime diuisimus. At nunc imposituta nobis necessitatem ratio videtur ire obuiam, manumq; conferere aduersum inexpugnabilem omni

† iminētię

ratione: & omni eloquio fraudem, crassis tenebris inuolutam. ¶ Quam igitur eius vim, quamve naturam esse putandum est? Opinor omnium quæ gignuntur receptaculum est: & quasi quædam nutricula, Atq; hoc quidem quod de ea dicitur, verum est quidem: sed dicendum videtur paulo apertius. Est tamen arduum eo magis q͂ præconfundi mentis aciem necesse est, & æstuare, tã de igni q̃ de cæteris materiis qui magis aquam iure aquam dici putariq; oporteat: q̃ terram: cum nulla sit certa stabilisq; proprietas corporum: quæ cuiusq; indicet naturalem germanitatem. ¶ Principio vt de aqua, cuius modo fecimus mentionem, ordiamur: cum astringitur in glaciem certe saxum terrenæq; soliditatis corpus et minime fusile apparet. Eadem hæc ignita & diffluens discretaq; varie in humoré, spiritũ & aereas auras dissoluit. Aer porro exust⁹ igné creat. Rursum q; extinctus ignis aera corpulentior factus instituit. Aer item crassior factus, in nubes nebulasq; concrescit. Quibus elisis & expressis, pluuię stagnorũq; & fontium largitas, deniumq; terrenæ moles ex aqua aggerãtur. Atq; ita circuitu quodam vires fomentaq; generationis corporibus inuicem sibi mutuantibus: nec in vna eademq; forma perseuerantibus, quæ tandem erit certa eorum & a cunctatione semota comprehensio? Nulla certe. Quapropter de cunctis huiusmodi mutabilibus ita est habendum. Hoc quod sępe alias aliter formatum nobis videtur et plærunq; iuxta ignis effigiem: non est, opinor, ignis, sed igneum quiddam: nec aer: sed aereum: nec omnino quicq̃ velut habens vllam stabilitatem. Deniq; ne pronominibus quidem vllis dignanda sunt: quibus in demonstratione vti solemus: cum dicimus hoc vel illud. Fugiunt enim nec expectant eam appellationem quæ de iis, tanq̃ de existentibus habetur. Igitur ignem quoq; eum vere esse putãdum est, qui semper idem est: & oẽe, cuius proprietas manet. At vero id in quo fieri hæc singula videntur, & demum dissolui pereuntiaq; ad alias inde transire formas, solum illud appellandum puto certo pronomine. Recte quippe posse dici de eo, hoc vel illud. Porro quod recipit qualitatem: vel etiam verti potest in cõtrarias qualitates: calidum dici: vel candidum: proprioq; & certo nomine appellari quod sit incertum & mutabile minime conuenire. Sed opinor etiam nunc apertius de eodem erit dissertare conandum. ¶ Si quis enim cunctas formas figurasq; ex vna eadẽq; auri materia fictas iugiter & sine intermissione in alias atq; alias reformet: tunc siquis electa vna qualibet figura, quærat quæ sit: opinor posse firme et diligenter ac sine reprehẽsione respõderi, aurũ illud esse: nec adde re trianguli chilindrive cuiusve alterius formæ videbitur. Eadẽ & cõsimilis ratio difficultasq; in ea natura quæ cuncta recipit corpora, reperitur. hæc quippe minime † recedit a conditione propria. Recipit enim cuncta: nec vllam ex iisdem formam trahit: & cum velut intra gremium eius formentur quæ recipiunt, ipsa informis manet: estq; vsus eius similis molli cedentiq; materiæ in quam imprimuntur varia signacula: moueturq; & conformatur omnimode ab introeuntibus, ipsa nec formam: nec motus habens ex natura sua. Quæ vero ingrediuntur formas mutant, aliasq; alia & diuersa cernuntur: eademq; quæ introeunt & egrediuntur: simulachra sunt vere existentium rerum: miro quodam vixq; explicabili modo formata: ab iisdem vero existẽtibus rebus: queãdmodũ mox demõstrare euitemur p̱ viribus. ¶ At vero nunc trinũ gen⁹ aio sumendum est: quod

Margin notes: BB; CC Aqua.; Aer.; DD; † recedit ex.; EE

gignitur,item aliud in quo gignitur,preterea tertium ex quo similitudinem trahit, mutuaturq; quod gignitur. Decet ergo facere cõparationē similitudinemq; impertiri,illi quidem quod suscipit,matris:at vero vnde obuenit, patris: illi autē naturæ quæ inter hæc duo est,prolis.Simul ita intelligendum:fieri non posse, vt vna existat facies quæ omnes rerum omnium formas,vultusq; contineat:variaq; corporis vndiq; ora demonstret:nisi subiecto informi prius aliquo corporũ gremio :perinde,vt quæ in picturis substernitur infectio decolor ad colorum lumi-
FF na subuehenda.¶Etenim si erit alicuius eorum quæ in se recipit, simile receptaculum:cum quid obueniet dissimile iis quibus simile est:discordabit,opinor,vultus eius cum introgressi corporis vultu:nullamq; exprimet similitudinē. Ex quo fit: vt receptaculi sinus, nullam propriam naturaliter expressam habeat figuram: proptereaq; informis intelligatur:omni quippe forma carens. Vt qui odora pigmenta conficiunt,ante omnia curant vt nullius sint odoris proprii quę cõdiuntur, susceptura videlicet humidos succos odoraminum.Et qui materiis mollibus impressioniq; cedentibus insignire formas aliquas volunt, pure leuigatas apparant:nec vllam omnino formam in apparata leuigatione apparere patiuntur:sic ei quod omnibus rerum omnium formis et figuris ęternæ vitæ mansurisq; per sæcula recte insignietur:nulla omnino propria species falsa opinione tribuenda est.Ideoq; facti,generati,visibilis,matrem animalis corporeæq; substantiæ receptaculum, neq; terram,neq; aquam, nec vero ignem, vel aera: nec quicq̄ aliud quod ex iis creatum est:nec vero ex quibus hæc ipsa subsistunt, appellandũ sed inuisibilem potius speciem quandam & informem capacitatem, mira quadam & incomprehensibili ratione inter nullam & aliquam substantiam, nec plane intelligibilem, nec plane sensilem positam:sed quæ ex iis quæ in ea cõmutantur intelligi tamen posse videatur.Ignis quidem pars eius ignita : humecta verò pars eiusdē aqua:si modo expertis rei,pars vlla dici põt. Terra quoq; & aer rõne illa,si forte qua,simulacra eorum recipit in se:de quibus singulis huiusmodi tra-
GG ctatus instituendus videtur.¶Est ne aliquis ignis seorsum positus et incõicabilis:Item cæteræ species quas concipientes mente dicimus separatas a cœtu corporearum specierum fore archetypa exemplaria rei sensilis:an hæc sola sunt quæ videntur,quęq; corporis intentione sentimus:Nec præter hæc vlla sunt vspiam, sed frustra præsumitur esse intelligibiles species: quarum sint imagines sensiles: easq; nihil aliud esse q̄ verba:Quod quidem neq; inexaminatum relinqui placet: nec ad prolixum natura sua tractatum,minime pertinens ad rem agmen verborum addendum.At vero si quis amplæ rei finis disceptationem compendio dirimet,hũc certe asciscere operępreciũ facientis est.Ipse igitur quid de hac re sen-
HH tiam:dicam.¶Si intellectus,itemq; vera opinio duę res sunt: necesse est hæc ipsa per semet ipo intellectu potius q̄ sensibus assequenda. Sin vero, vt quibusdã videtur,vera opinio ab intellectu nihil differt: omnia quæ corporea sentimus, certa habenda sunt. Sed opinor duo esse †dicenda: propterea q; vtraq; magna
†dicendũ. differentia distant.Quippe quorum alterum doctrina nobis insinuet: alterum persuasionis assumptio,& alterũ quidē semper cum ratione vera: porro sine vlla ratione alterum.Item alterum nulla persuasione traducibile:alterũ nutans incer-
†deriuabile. tum semper &†deuiabile.Quid,q; rectę opinionis omnis vir particeps: itellectus vero dei proprius:& paucorum admodum lectorum hominum:Quod cũ ita sit,

fatēdum est esse eiusmodi speciem semotam a sensibus in semet locatam sine ortu, sine occasu: quę neq; in se recipit quicq̃ aliunde neq; ipsa ꝓcedit ad aliud qcq̃, inuisibilem, insensilē, soli mentis intentioni animaduersioniq; perspicuā. ¶ Porro quod ab hoc secundum est, natiuum, sensibile, sustentabile, consistens aliquo in loco, & rursum cum immutatione & interitu recedēs: sensibus & opinione noscēdum. Tertium genus est loci, quod ne ad interitum quidem pertinet: sedem porro præbet iis quæ generantur: sed ipsum sine sensu tangentis tangit, adulterina quadam ratione opinabile. ¶ Deniq; cū idē animo intuemur, patimur quod somniantes. Putamus enim necesse esse vt omne quod est, in aliquo sit loco positum: regionemq; obtineat vllam. Porro quod neq; in terra, neq; in cœlo sit: minime existere. Ob quam deprauationē, itemq; alias consanguineas: nec in reputatione quidē & consideratione vere existentis vereq; peruigilis naturę mente consistimus: propter huiusmodi somnia: cum ne imaginari quidem vllam huius lubricæ speciem formamq; valeamus. Propriā quippe nullam habet: & habere omnes videtur. cum intra gremium eius conuersione ad aliud ex alio formæ trāsfigurantur. Idemq; hoc inter alteram aliquam, & nullam substantiam positum inuenitur: suā nullam habet: nec tamen nihil est. Atenim vere existentium rerum assertio perspicua rationis luce firmatur. †dicēdū quidem hoc erit aliud: itemq; illud aliud: neutrum in altero posse consistere. nec simul idem vnū & duo fieri. ¶ Hæc est meæ quidem sententiæ mens, esse, & ante mundi quoq; sensilis exornationē fuisse tria hæc, existens, locum, generationem. Igitur generationis nutriculam humectatam modo: modo ignitam: terræq; item & aeris formas suscipientem: cæterasq; pedissequas passiones perpetientē omniformi visu videri. ¶ Q̃z tamen priuatim neq; similibus virib9: neq; exæquatis potētiis instruatur: nihil esse eius æquale: sed vndiq; vergētem, & in pronum vel absonum præponderantem. Agitari quidē materiis agitantibus, inuicemq; reciproco impulsu pulsare atq; agitare materias. Ex quo fluctu turbatas materias in diuersa raptari, discerniq; a se: perinde, vt quę in frumenti purgatione pistoriis instrumētis motu & excussione discerni videmus, grauia quidem & solida deorsum: tenuia vero & leuia in aliam partē. Sic illa quatuor veluti in Euripo fluctuāte iactari: vel machina quadam facta ad motus ciendos dissimillima quęq; a dissimillimis plurimum: aliqua vero similitudine sociata nequaq̃ disparari: propterea q; sedibus fuisse diuisa, ante mūdi scilicet exornationem. At tunc quidem erat huiusmodi rationis expers rerum inordinata cōfusio. ¶ Sed vbi cūcta redigi ad modum placuit: Ignē primo, terram & aera atq; aquā †concinnauit opifex Deus: non talia vt nūc sunt: sed quæ prę ferrent elementorū vestigia in eo squalore ac deformitate qui apparet in iis in quibus deest diuina ꝓspicientia. Nunc vero singulis luce ac specie tributa: numerus quoq; illustratorū oim geniturā sequebat᷑, pulchris oibus ex nō talib9 quōdā institutis. Nūc iā ordinationē geniturāq; eorū singillatim demōstrari cōuenit: nouo qdē & insitato genere demōstrationis: verum vobis, qui oēs eruditionis ingenuæ vias peragraueritis: neq; incognito, & ex leui admonitione perspicuo.

Margin: II · KK · †docēs dū · LL · MM · NN · †cōtinuauit.

τέλος.

CHALCIDII VIRI CLARISSIMI IN TIMAEVM PLATONIS COMMENTARII.

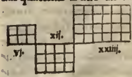
TIMAEVS PLATONIS, A VETERIBVS DIFFIcilis habitus est,atq; existimatus ad intelligendum:nõ ex imbecillitate, sermonis obscuritate nata (qd eni illo viro prõptius?)sed qa legentes artificiosę rationis,quę operatur in explicandis rerum quæstionibus, vsum non habebant: styli genere sic instituto,non vt alienigenis,sed propriis quęstionum probationibus,id quod in tractatũ venerat,ostenderet. Illa enim demum certa est probatio, quæ congruis accõmodatisq; rationibus quæstiones reuelat. vt si de motu stellarum aliqua oriatur cunctatio,ex ea disciplina quæ Astrologia dicitur,demanet assertio. Si de fidium varietate,& de eo qui ex diuersis vocibus sonisq; nascit̃ concentu,tractatus habeatur:musicę remediis cunctatio sopiatur. Et prorsus teneatur id institutũ,quod a peritissimis medicis vsquequaq; obseruari solet,cum pro natura vulnerum auxilia medicamentorum adhibent in medẽdo. In hoc porro libro cum de statu agatur vniuersæ rei,omniũq; eorũ quę mundus complectitur,causa & ratio præstetur:necesse fuit multas & varias existere quęstiones De planis figuris,De solidis corporibus,De incorporatione animæ viuificãtis sensilem mundum. De motu eius,& agitatione perpetua. De stellarum discursibus,ratis,& errãtibus. Cunctis certarum disciplinarum artificialibus remediis occurrendum erat, Arithmeticis, Astronomicis, Geometricis, Musicis:quo singulæ res domesticis & consanguineis rationibus explicarent̃. Ideoq; iis qui in artificialium vsu non fuerant,tanq̃ alienigenum sermonẽ ignorantibus minime probabantur. Porro aliis qui vnam aliquam ex disciplinis perceperãt,id solum quod sciebãt recognoscentibus probabatur,cætera ignorationis obscuro latebant. Ex quo apparet hoc opus illis propemodum solis elaboratum esse,ac videri qui fuerant in omniũ huiusmodi scientiarum vsu atq; exercitatione,versati: quos cum oporteret tantam scientiæ claritudinem communicare cum cęteris:infelicis inuidiæ detestabili restrictione,largæ beatitudinis fusionẽ,incommunicabilem penes se retinuerunt. Itaq; quia iubentibus vobis mos erat gerendus:licet ea quæ iubebantur potiora essent q̃ sustinere mediocre ingeniũ valeret,sola trãslatione cõtentus nõ fui,ratus obscuri:minimeq; illustris exempli simulacrum sine interpretatione trãslatũ in eiusdem,aut etiã maioris obscuritatis,vitio futurum. Et ea quæ mihi visa sunt in aliqua difficultate sic interpretatus sum,vt ea sola ex planarem, quæ incognitarum artium disciplinarumq; ignoratione tegerentur. Erat enim arrogantis & velut ingeniis legentium diffidentis ea quæ communi omnium intelligentiæ paterent,superstitiosa interrogatione frustra retexere. Deniq; de principio libri quo simplex narratio continebatur: rerum antegestarum, & historię veteris recensitio,nihil dixi. Rationem tamen totius operis,& scriptoris propositum,& ordinationem libri declaranda esse duxi. Nam cum pridie Socrates decem libris omnibus de Repub. disputasset:ad quem tractatum non ex principali causa,sed ex consequenti descenderat. Siquidem cum de iustitia quæri cœptum fuisset,quã diffinierat Trasimachus orator,eã esse quæ huic prodesset

qui plurimum posset: Socrates contra docuisset, immo eam potius quæ iis pro-
desset qui minimum possent, vt illustriore vteretur exemplo, si eam non vnius hõ
minis ingenio, sed in vrbis alicuius populosę frequentiaq; populari scrutaret: ima
ginem quandam depinxit vrbis, quę iustis moribus institutisq; regeretur: & con
uenienti legibus felicitate † frueretur: contra quod siquando degenerasset ab insti † extruere
tutis, q̄ improspera esset ei ciuitati: q̄q; exitiabilis mutatio morum futura. Igitur tur.
cum in illis libris quæsita atq; inuenta videretur esse iustitia, quæ versaretur in re
bus humanis: superesset autẽ vt naturalis æquitatis fieret inuestigatio, huius tã-
ti operis effectum quod ingenio suo diceret onerosum, Socrates Timæo, & Cri-
tiæ, & Hermocrati, delegandum putauit: atq; illi munus iniunctum receperunt.
Ex quo apparet in hoc libro principaliter illud agi, contemplationẽ consideratio-
nemq; inì titui, nõ positiuæ sed naturalis illius iustitiæ atq; æquitatis, quæ scripta
in constituendis legibus, describendisq; formulis tribuit ex gemina moderatione
substantiam. Perindeq; vt Socrates cum de iustitia dissereret, qua homines vtun
tur, induxit effigiem ciuilis reipub, ita Timæus Locreñ. ex Pythagoræ magiste-
rio astronomiæ quoq; disciplinæ † profectæ peritus: eam iustitiam qua diuinum † perfectę
genus aduersum se vtitur, in mũdi huius sensibilis & veluti quadã communi vrbe
ac republ. voluit inquiri. ℭ Nunc ordinatio libri & species reuelanda est. I. Quæ- Diuisio
ritur primo de genitura mundi. II. Dehinc de ortu animę. III. Tum de modulatio operis in
ne siue harmonia. IIII. De numeris. V. De stellis ratis & errãtibus: in quarum nu- capita.
mero sol etiam constituitur & luna. VI. De cœlo. VII. De quatuor generibus ani-
malium, hoc est cælestium, præpetum, nantium, terrenorum. VIII. De ortu gene-
ris humani. IX. Causa cur hominum plęriq; sint sapientes, alii insipiẽtes. X. De vi
su. XI. De imaginibus. XII. Laus videndi. XIII. De sylua. XIIII. De tempore. XV.
De primis materiis syluestribus & † proprietatibus earum. XVI. De diuersis hu- † ppessio-
moribus corporum & phlegmate. XVII. De sensibus odorationis & gustatus. nibus.
XVIII. De colorum varietate & conuersione ex alio in alium: quæq; coloribus si
milia sunt. XIX. De principali vitalis substantię. XX. De anima & partibus eius
& locis. XXI. De corporis membris & artubus. XXII. De nationibus diuersarũ
gentium. XXIII. De ęgritudine corporis. XXIIII. De ęgritudine animæ. XXV.
De medela vtriusq; materiæ. XXVI. De vniuerso mundo, & omnibus quę mun
dus complectitur. XXVII. De intelligibili deo. Quorum omnium sigillatim se-
cundum ordinem libri expositio fiet.

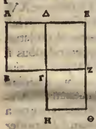
IAM VT DOCEAT MVNDI CORPVS PERFE-
ctum esse: perfecta porro corpora sunt solida quæ ex tribus con-
stant, longitudine, latitudine, crassitudine, prius epipedas, hoc est
planas figuras: quæ longitudinem modo & latitudinem: nullam
vero profunditatem habent exponit. Quibus ait vnam sufficere
posse medietatem: quippe duo distantia vna media interiectione
continuari: habente aliquam inter duo illa distantia cognationem, sic dicẽs, Cum
enim ex tribus, vel numeris, vel molibus, vel potentiis, medietas imo perinde qua
drat vt summitas medio: rursumq; vt imũ medio: sic medietas summo: tunc cer-
te medietas a summo & item imo nihil differt. Rursumq; extimis illis ad medie-
tatis cõditionem atq; ad eiusdem parilitatem redactis: cum medietas quoq; exti-
morum vicem suscipit, fit, opinor, vt tota materia vna & eadem ratione societur.

Eoq; pacto eadem sibi erunt vniuersa membra:quippe quorum sit vna conditio, Vnis porro effectis membris vnum erit atq; idem totum.

Vtitur probatione arithmetica.Sit ergo descripta trigemina figura,quę ostendat quatenus si duo distent a se,vna media cõtinuentur cognata interiectione.

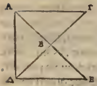

Quadrati quod principe loco descriptum est, sit vnũ latus in mométis,verbi causa,duobus.Aliud latus in mométis tribus.hoc supputatum facit aream totius perfecti quadrati momẽtorum sex.bis enim tria sex sunt.Vltimi vero quadrati & distantis primo sit demum latus vnum momentorum quatuor,aliud latus momentorum sex.hoc supputatum facit aream integri quadrati momentorum.xxiiii. Quater eni sex.xxiiii. sunt.Hæc autem medietas,quæ est in.xii.& ita adhæret vt impulsa extima quadrata cõtinuatura videatur:cognata est extimis.Siquidem quota parte minor est imo,id est dimidia:tota maior est summo.Siquidem.xii.dimidia.xxiiii.pars sit.Sũma rursum quatuor & viginti posita in imo sit duodecim:quæ est i medio dupla Summa item mediæ , summæ superioris dupla.bis sex enim.xii.Ita dimidietatis & dupli ratione sociantur:& fit extimorum limitum & medietatis vna eadẽq; conditio.Quidq; medietas de extimis nascitur?siue enim summi limitis minorẽ summam cum imi limitis maiore summa multiplicauero,seu contra summi limitis maiorem summam cum imi limitis minore contulero,multiplicãs vtraq;,hac via nascitur.xii.numerus.Tam enim bis sex q̃ ter quatuor.xii.fient . Hæc eadem distãtium a se duum continuatio vnius interiectu medietatis geometricis etiam probationibus reueletur.Sint ergo etiam nunc descriptæ figuræ.

Duas ex aduerso positas lineas,parallelogramas Geometrici appellant,consequenter etiã planas quadraturas parallelogrãma.Propositum est probare quemadmodum duum parallelogrãmorũ similiũ vnum medium inueniatur quod ratiõe nõ careat . Sint igit' duo similia parallelogramma quibus assistũt gręcę literę Α Δ Θ habentia ęquales angulos:vnum qui est sub Β Γ Δ, ei qui est sub Η Γ Ζ. Porro vbi ęquales anguli,latera pro competenti erũt:vt enim est Β Γ latus iuxta Γ Ζ: ita Δ Γ latus iuxta Γ Η latus.Dico duum horum similiũ parallelogrãmorum inueniri mediũ aliud rationabile. Sit quippe directum Β Γ latus Γ Ζ lateri.Erit igitur etiam Δ Γ latus Γ Η lateri directum . & directis lineis Α Δ & Θ Ζ,agantur extimæ lineæ Δ Ε & Ζ Ε: compleaturq; hoc pacto omnis figura.Vt igitur Β Γ latus iuxta Γ Ζ latus,ita Β Δ parallelogrãmum iuxta Δ Ζ parallelogrãmum.Sunt enim in eadem quadratura Α Ε:Β Ζ.Rursumq; vt Δ Γ latus iuxta Γ Η latus: sic & parallelogrãmum Γ Ε iuxta Ζ Η parallelogrãmum. Sunt eni hæc quoq; in quadratura Δ Η Ε Θ.Vt ergo Β Δ parallelogrãmũ iuxta Δ Ζ parallelogrãmum,sic idem Δ Ζ parallelogrãmum iuxta id quod subter est Γ Θ parallelogrãmum.Inuentum est ergo vnum medium,id est Δ Ζ parallelogrãmum inter duo similia parallelogrãma,quod fieri debuit. Nihilominus etiam in triangularibus formis medietatis insertio consideratur in huiusmodi forma.

Propositum est probare quemadmodum triangulorum similium vnum medium competens inueniatur.Sint duo similia triangula limitata gręcis literis Α Β Γ Δ

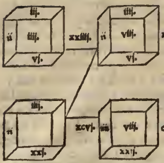
alterū A B B Δ æquis angulis: vno qui est sub A B Γ, altero qui est sub Δ B B. vbi etiam æquales anguli, etiam latera pro competenti erūt: vt enim est Δ B latus iuxta B B latus sic Γ B latus iuxta B Δ latus. Dico horum duum similium triangulorum vnum medium competens inueniri. Sic enim concessum directum esse A B latus B B lateri: erit etiā Γ B latus indirectum B Δ lateri: & coniungat ducta linea in directum latus quod est A Δ. Ergo vt est A B latus iuxta B B latus, sic B Δ B B triangulum iuxta Δ B A Δ triangulum. Sub eadem quippe altitudine sunt A Δ literæ. Vt autem Γ B latus iuxta B Δ latus, sic Δ A B Δ triangulus iuxta A B Γ A trianguli. Sunt eni sub eadem hęc quoq; altitudine A literæ. Erit ergo vt A B B Δ triangulus iuxta Δ B A Δ triangulum, sic idem Δ B A Δ triangulus iuxta A B Γ Δ triangulum. Duum ergo similium triangulorum, id est A B Γ A & Δ B B Δ factum est tertium, id est Δ B A Δ triangulum, quod faciundum erat.

Igitur inquit si mundi corpus longitudinem & latitudinem solā, soliditatem vero nullam habere deberet: essetq; huiusmodi qualis est perfectorum corporum superficies: vna medietas sufficeret ad semetipsam vinciendam, & extimas partes. Nunc quoniam soliditate opus erat mundano corpori: solida porro nunq̄ vna, sed duabus medietatibus vinciuntur: idcirco mūdi opifex inter ignem, terramq; aera, & aquam inseruit, libratis iisdem elementis salubri modo: vt quæ cognatio est inter ignem & aera, eadem foret inter aera & aquam. Rursum quæ inter aera & aquam, hæc eadem in aquæ terræq; societate consisteret.

Mundi corpus solidum esse dicit & globosum. Huiusmodi autē corpora duabus medietatibus vinciuntur, quatenus vt in effigie pilæ, & in illo ambitu est qppe aliqua longitudo: est etiam latitudo: quas dimetimur impresso puncto in medietate summitatis: ad quam medietatem vndiq; ab ambitu æquales lineæ porriguntur. Vna igitur hæc medietas in superficie sita est, altera in profundo: ad quā punctum illud peruenit si deprimatur vsq; ad altitudinē mediam. Qua de causa geminis existentibus medietatibus, non vt in planis figuris semel est faciēda multiplicatio: sed bis. Quippe illic duo latera describebamus: quorum alterum in duobus momentis: alterum in tribus constituebamus: duoq; ad tria multiplicantes inueniebamus nasci senariū numerū. At ī his solidis formis ꝓpter geminā medietatem geminabit' multiplicatio: vt cū ex duobus & trib9 multiplicatis, natus erit idem senarius iuxta vnius interim medietatis rationem: iuxta alterius quoq; medietatis, q̄ forte erit in numero quaternario, quater sex supputemus: atq; ita summa omnis, siue numeri, siue molis, seu qualitatis in vigintiquatuor partibus inueniatur. Et quoniam mundi summitas, id est ignis, solidum corpus existens habet illa tria, longitudinem, latitudinem, soliditatem: sed non peræque, siquidem in illo ignis plus est claritudinis: aliquanto minus moderati caloris: exiguum vero soliditatis: in terræ autem globo plus sit soliditatis: aliquantum vero humoris: perexiguum lucis: Aeris & aquæ duæ medietates quam habent cognationem, cum supra memoratis elementis intelligamus.

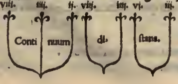
Sequitur.

Descriptio solidarum figurarum cum numeris suis iuxta Arithmeticam disciplinam.

Harum solidarum forma rum cognatio:numerorum indicatur consortio. Siquidẽ primi limitis summa,dimidia pars sit secundi limitis summæ. Nam. xxiiii. numerus.xlviii.numeri dimidia pars est. Secunda itẽ tertiæ:& hæc quarti limitis summæ dimidietas. AEque retrorsum quoq; postrema tertiæ dupla. Tertia itẽ secũdæ dupla,& primę secunda. Atq; his mediis duabus,quæ inter duas formas extimas inserunť,genitura est de hisdem extimis. Est enim primi limitis medietas in potiore numero,id est senario,qui nascitur ex multiplicatis summis minoribus his tribus. Est item nouissimi limitis in minore numero medietas,id est. viii. Igitur primi limitis maiorem medietatem cum postremi limitis minore medietate multiplicans creo secundi limitis totam in.xl.&.viii.numeris positam substantiam. At vero si primi limitis minorem medietatem quæ est.iiii.cum postremi limitis maiore medietate,quæ est in.iiii.&.xx. summa nata ex quater senis comparauero,creabitur omnis substantia tertii limitis:quæ est posita in.xcvi. Sic duo extremi solidorum corporum duabus medietatibus vinciuntur: vt certa minimeq; inficiabilis arithmeticæ disciplinæ confirmat auctoritas,testimonium præbens Platoni. ¶ Hæc eadem solidorum duum corporum distantia:seu duplex medietas coniungere distantia corpora geometricis etiam rationibus pro cõpetẽti modo sic ostendiť. Sed prius quia est e re accõmodatũq; tractatui:qd sit hoc qđ cõpetẽs appellať, ἀναλογία vero a gręcis,explicabo. Geminũ est cõpetẽs:vnũ cõtinuũ,alterũ distãs. Cõtinuũ cõpetẽs est:qđ cõmuni medio fine cõiungit extima. Distãs,qđ duob9 mediis finibus separat extima. Ratio vero est duũ finiũ iuxta semetipsos habitus,& quasi q̃dã cõuẽtio. Itaq; competens ex cõpluriũ rationũ cõparatione subsistit: Et cõtinuũ qdẽ cõpetẽs in tribus,vt parũ,finib9 inueniť:sicut primus iuxta secũdũ,sic secũdus iuxta tertiũ. hoc est:vt octo iuxta quatuor,sic quatuor iuxta duo. Quorũ quidẽ finiũ is qui est medius in se replicatus æqualis est ei qui de multiplicatione nascitur extimorum quadrato. Bis octoni siquidẽ sedecim:& quaterni quater totidẽ. Distans aũt competens in.iiii.minimũ limitibus reperitur:sicut primus iuxta secundũ:sic tertius iuxta quartum, idest vt octo iuxta.iiii.ita sex iuxta tria. Non enim possumus repetentes dicere sic.iiii.iuxta sex. In quibus æque vt in continui cõpetentis finibus is qui confit ab extimis,æqualis ei qui nascitur ex supputatione mediorũ. Ter eñi octo.xxiiii.summã faciunt:æque sexies.iiii.eandem summam creant. Vtitur ergo nũc ratione ac remedio cõtinui cõpetẽtis. Propterea q̃ natura ei9 cõiugabilis est & adunatrix distãtiũ limitũ,similis ei9 rõnis qua de9 mũdi sensilis fabricator vsus est cũ extimis mũdi limitibus igni atq; terrę,aeris & aquę insereret medietatem.

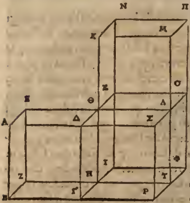
Cõpetens

Idest dissimiliũ cõpactio cõiuncta.

Descriptio parallelipipedorum duum distantiũ:quæ parallelipipeda continuantur ad vnam soliditatem insertis aliis duobus iuxta rationem continui cõpetẽtis,quod a græcis appellatur ἀναλογία συνεχής. Qua

tenus ergo hęc descriptio demõstrat solida duo corpora:q̄ parallelepipeda Geometrici vocant,insertis aliis similibus solidis duobus continuari iuxta rationem continui competentis tam ex coaugmentatione q̄ ex dissolutione fiet palam.

Describitur parallelogrammũ,idest quadratura:quam limitant gręcę literę quatuor hę Α Β Γ Δ: & huic quadraturę superimponitur aliud quadratum, quod cõtinetur literis Ε Ζ Θ Η.Et cõnectuntur Ε Α literę. Item Ζ Β. Item Θ Δ. Item Η Γ & hoc facto completur vnum solidum siue parallelepipedũ.Huic aliud simile describitur hoc modo per Ε Θ lineã eiicitur Θ Λ & item.Per Δ Θ eiicitur linea Θ Ξ: & per Η Θ eiicit̃ linea Θ Κ:& ex nota Κ extẽdit̃ linea Κ Μ.Itẽ ex nota Μ deducit̃ linea Μ Λ ex nota item Ξ eiicitur linea Ξ Ο,& ex hisdem Ξ item Ο notis aguntur in directum duę lineę, vna Ξ Ν, altera Ο Π, & sunt ęquales, Ε Θ quidem lineę Θ Λ linea Δ Θ vero lineę Θ Ξ linea, Η Θ lineę Θ Κ linea.Item ęqualia parallelogramma Κ Θ Λ Μ Ξ Ο Π,& cõnectunt̃ Ν Κ Π Μ Ο Λ Ξ Θ.Eritq̧ hoc pacto solidũ natũ aliud ex hac descriptiõe.Dico igit̃ inter hęc duo similia solida duo alia similia solida iuxta rationẽ cõtinui cõpetẽtis inueniri:deduco enim per Ν Ξ lineã Ξ Υ lineã, per lineam Π Ο,Ο Φ lineam:per Μ Λ vero lineam Λ Τ lineam:per Α Δ item, Δ Ζ lineam:per Β Γ lineam Γ Ρ lineam.& sint ęquales Ν Ξ linea Ξ Υ lineę. Π Ο linea Ο Φ lineę. Μ Λ linea Λ Τ lineę. Α Δ linea Δ Ζ lineę. Β Γ linea Γ Ρ lineę. Parallelogramma item sunt ęqualia:quę in hisdem sunt quadraturis,& connectuntur Υ Η Ζ Δ Φ Τ Τ Ρ & siqua alia altera, eruntq̧ expresse connexa. iiii. solida. Quatenus hoc probatur. Vt enim est Ε Θ latus iuxta Θ Λ latus,ita in longum erit Ε Ζ Θ Η parallelogrammum iuxta Θ Η Τ Λ parallelogrammum.Erit ergo etiam Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ solidum iuxta Δ Γ Ρ Ζ Θ Η Τ Λ solidũ.Atenim latera supra cõprehensa habent aduersum se competentem modum,vtpote quę sub iisdem quadraturis sunt.Quadraturę item sibi cõpetunt:quia sunt sub eadem altitudine & solida.ergo supradicta habebũt aduersum se competentem parilitatem.Rursum vt est Δ Θ latus iuxta Θ Ξ latus in altitudine, ita erit Θ Δ Γ Η parallelogrammum iuxta Θ Ξ Υ Η parallelogrammum.Erit ergo etiam Δ Γ Ρ Ζ Θ Η Τ Λ solidum iuxta Θ Η Τ Λ Ξ Υ Φ Ο solidum. Atenim latera supra comprehensa habẽt aduersum se competentẽ modum,vtpote quę sub iisdem quadraturis sint. Quadraturę quoq; sibi competunt:quia sunt sub eadem altitudine:& solida ergo. supradicta habebunt aduersum se competentem parilitatem.Rursum vt est Η Θ latus iuxta Θ Κ latus in altitudine,ita erit Θ Η Γ Λ parallelogrammum iuxta Κ Θ Λ Μ parallelogrammum. Erit ergo etiam Θ Η Τ Λ Ξ Υ Φ Ο solidum iuxta Κ Θ Λ Μ Η Ξ Ο Π solidum. Atenim latera supra comprehensa habent inter se analogiam,vtpote quę sub iisdem quadraturis sunt. Quadraturę quoq; sibi competunt:quia sunt sub eadẽ altitudine:& solida ergo supradicta habebunt aduersum se competẽtem parilitatẽ, Vt ergo Α Β Γ Δ,Ε Ζ Η Θ solidum iuxta Δ Γ Ρ Ζ Θ Η

T Λ, sic hoc ipsum solidum iuxta Θ Η Τ Λ Ξ Υ Φ Ο solidũ. & itẽ hoc ipsum iuxta Κ Θ Λ Μ Η Ξ Ο Π solidum. Quo pacto ostensum est duum solidorum parallelepipedorum similium duo media solida parallelepipeda iuxta rationem continui cõpetentis inueniri: quod oportebat ostendi.

Quæstio. Dicet aliquis, duo quidem solida corpora interuallo longiore distantia coniũgi duabus interiectis medietatibus iuxta rationem continui competentis sufficienter probari sibi: sed inter ignem terramq; quæ sunt solida corpora, nullam apparere similitudinem, quando iuxta ipsum Platonem ignis quidem forma & figura pyramoides esse dicatur, i. in modũ pyramidis excrescat: terra vero cubus sit. hę porro formæ nullam ex se similitudinem mutuentur: quia non sint æqualibus angulis, quippe cubus omnis rectis est angulis. Ergo quia terra in cubica est figura, rectos angulos habeat necesse est. At vero pyramidis anguli ꝑductiores sunt

†acumine in †cacumine. Vbi autem nõ sunt æquales anguli: ne latera quidem erunt pro cõpetenti: proptereaq; similia sui nõ erũt. Quæ distãtia corpora si alia duo solida interiecta continuabunt, impedietur hoc pacto cõtinuatio. Siquidem inter duo nõ

Responsio quælibet: sed quæ similia sunt inuicem sibi solida corpora inseri debẽt. Cui respõdebitur hactenus memores nos esse debere eorum quibus Plato hãc ipsam difficultatem multo ante pręuidens, eos qui ita sensuri sunt, ab errore reuocauerit. Dixit enim, si meminimus similitudinem, nõ solum in formis & figuris: sed etiam in potentiis & qualitatibus quæri oportere: cum ita dixit. Cum in tribus siue numeris, seu molibus, seu potentiis, perinde erit medietas imo quemadmodum summitas medio. Quare si inter ignem & terram nulla est in specie & velut in vultu similitudo, quærenda erit in naturis ac qualitatibus ipsorum elementorum, iuxta quas faciunt aliquid ac patiuntur: & in his proprietatibus ex quibus vtriusq; ele-

De ꝓprietatib9 elementorũ. menti vis & germanitas apprime designatur. Sunt igitur tam ignis q̃ terræ multæ quidem & aliæ proprietates: sed quæ vel maxime vim earum proprietatum declarant, nimirum hæ. Ignis quidem acumen, qꝫ est acutus, & penetrans: dein de qꝫ est tener, & delicata quadam subtilitate, tum qꝫ est mobilis, & semper

†retusa. in motu. Terræ vero, qꝫ est †retunsa, qꝫ corpulenta, qꝫ semper immobilis. Hæ vero naturæ licet sint contrariæ, habent tamen aliquam ex ipsa contrarietate parilitatem. Tam enim similia similibus, q̃ dissimilia dissimilibus cõparantur: & hęc est analogia, idest ratio, continui cõpetentis. Quod enim est acumen aduersum obtusitatem: hoc subtilitas iuxta corpulentiã: & qđ subtilitas iuxta corpulentiã: hoc mobilitas aduersus immobilitatẽ. & si verteris vt id quod mediũ est, extimũ fiat: quæ vero sunt extima, singillatim in medio locentur: seruabitur analogiæ norma. Quatenus igitur inter hæc duo solida corpora quorum est talis similitudo qualem demonstrauimus talia duo solida interiecta facient cõtinuationem iuxta rationem continui competẽtis, docet arithmetica disciplina. Si enim vicinum igni elementum quod sit: & ex quibus conflatum voluerimus inquirere: sumemus ignis quidem de proximo duas virtutes subtilitatem: & mobilitatem: vnam vero terræ, idest obtusitatem: & inuenietur genitura secundi elementi: quod est subter ignem, idest aeris. Est enim aer obtusus, subtilis, mobilis. Rursumq; si eius elementi quod est vicinum terræ, idest aquę genituram consideremus: sumemus duas quidem terræ virtutes, idest obtusitatem, & corpulentiam: vnam vero ignis idest motũ, & exorietur aquæ substãtia: quæ est corpus obtusum, corpulentũ, mo

bile. Atq; ita inter ignem & terram: aer & aqua de extimorum concretione nascentur. Ex quibus constat Mundi continuatio. Conseruatur autem hoc pacto analogia quoq; Geometrica iuxta rationem continui competentis. Vt enim ignis aduersus aera: sic aer aduersum aquam: & demum aqua iuxta terram. Retrorsumq;, vt terra aduersus aquam: sic aqua aduersus aera: & aer aduersus ignem.

Hactenus de constitutione mundani corporis, & de materiarum ex quibus constat, germanitate dissentur. Quem cum factum esse, quia sit corporeus, affirmet: & eundem indissolubilem, cum quæq; fiunt quæq; nascuntur, facta dissoluantur: nata occidant: vt huic quod est præter opinionem hominum medeatur: dicit a quo factus sit: ex quibus constet: ad quod exemplum constitutus: qua de causa: quatenus æternitati propagatus.

Omnia enim quæ sunt, vel Dei opera sunt, vel naturæ, vel naturam imitantis hominis artificis. Operum naturalium origo & initium semina sunt, quæ facta comprehenduntur. vel terræ visceribus ad frugis arboreæ, cerealis ve prouentum: vel genitalium membrorum fœcunditate conceptum animalium germen adolentium: quorum omnium ortus in tempore. Par enim & æquæuum natale naturæ ac temporis. Ita naturæ opera, quia ortum habent ex eo quo esse cœperunt tempore: finem quoq; & occasum intra seriem continuationemq; eius sortita sunt. At vero Dei operum origo & initium incomprehensibile. Nulla enim certa nota, nullum indicium temporis ex quo esse cœperunt. Sola si forte causa & hæc ipsa vix intelligittur cur eorum, quid quamve ob causam existat. Certum est siquidem nihil a Deo factum esse sine causa. Vt igitur illis quæ lege naturæ procreantur, fundamenta sunt semina: ita eorum quæ Deus instituit, fundamenta sunt causæ, quæ sunt perspicuæ diuinæ prouidentiæ. Deus autem ante institutionem temporis, & per æuum. Simulacrum est enim tempus æui. Causę igitur operum omnium Dei, tempore antiquiores: & sicut Deus per æuum, sic etiam causæ per æuum. Quod sequitur, vt quicquid a Deo fit, temporarium non sit: quod temporarium non sit, nulla temporis lege teneatur. Et tempus immutationem ætatis, morbo: senectutem occasu inuehit. His ergo omnibus quod a Deo instituitur, immune est, origoq; eius causatiua est, non temporaria: & mundus sensilis est opus Dei. Origo igitur eius causatiua, non temporaria. Sic Mundus sensilis licet & corporeus, a Deo tamen factus atq; institutus, æternus est.

Qz mundus & oia quę facta sunt, dissolubilia sint.

Constat porro ex materiis illibatis atq; integris: ex omni, inquit, igni & ex vniuerso spiritu, & ex cæteris, sine vllius partis imminutione. Ita fit vt nulla ne minima quidem pars cuiuslibet corporis extra ambitum mundi relicta sit. Quæ quia omnia corpora, partim frigida, partim calida sunt: nulla importuna frigoris caloris ve extrinsecus accessione moueant ægritudinem Mundo. Igitur extra necessitudinem incommodi positus, æternus est. Sed natura corporis fluida est: & Mundus constat ex corpore: sed & detrimentum & interitus partium non in fluxu est: sed in effluendo, idest extra fluendo. Amit-

titur quippe id quod ex vniuersitate defecerit. Intra mundum vero regestis omnibus, nihil certe extra mundi ambitum est. Ita quod secundum naturam corporis fluit: quo effluat non habet. Influit ergo, non effluit & ad summam vniuersitatis iactura demum recurrens fatigatarum diuturnitate partium recreatio est.

D ¶ Quid, ꝙ institutus est ad exemplum alterius intelligibilis & immutabilis perennitatis? Iam illud nemo dubitat: quæ ad similitudinem instituuntur exempli sempiterni, habere similitudinem perpetuitatis: & perpetuitas in æuo est. Quare exemplum est intelligibilis mundus per æuum, id vero quod ad exemplum institutum est, sensilis scilicet mundus: per tempora. Et temporis quidem proprium, progredi. Aeui propria mansio, semperq; in idem perseueratio. Temporis item partes, dies, menses, noctes, & anni: Aeui partes nullæ. Temporis item species, præteritum, præsens, futurum. Aeui substantia vniformis in solo perpetuoq; præsenti. Mundus igitur intelligibilis semper est. Hic simulacrum eius semper fuit, est, & erit.

Propriũ temporis & æui.

E Hinc ad animæ mundi tractatum pergens Plato, prius illud curat quod præpostere de corporis eius constitutione, anteq̃ de inspiratione animæ disputatum sit: cum animam corpore omni constet antiquiorem. Nec recedit ab instituto: vt quia mundũ a Deo factum asseruit: animam quoq; eius factam esse a Deo dicat. Quod in hoc solo libro facere animaduertitur, æternarum rerum genituras comminisci: credo propterea, ne si audiant homines esse quædam quæ fuerint ex origine nata, nunq̃ principatui summi Dei derogari putent: si pari atq; eadem sint qua Deus, antiquitatis præstantia, nescientes longe aliter dici originem rerum æternarum, & item caducarum. Siquidem mortalium auctoritas & origo illa est quæ præcedit ortum cęterorum, vt origo est pater filii: & populorum atq; vrbiũ, conditores earum. At vero diuinorum generum æternarumq; gentium origo & ars, non in anticipatione temporis: sed dignitatis eminentia consideratur. Vel ꝙ effecti operis pontificium & auctoritatem, manibus magis q̃ dispositioni mentis soleamus ascribere: vel ꝙ pleriq; ex mortali natura sua diuinam naturam æstimantes: nasci omnia: neq; esse quicq̃ quod non natum sit, existimẽt. Quorum animis sic institutis difficile persuadeatur mundi esse auctorem Deum: nisi eum tanq̃ opifex aliquis manibus, cæterarumq; artium molitione construxerit. Certe propositum scriptoris considerandum puto. Nam si id ageret in hoc libro principaliter, vt immortalem esse animam probaret: non conueniret animæ genituram comminisci: propterea ꝙ cuncta quæ gignuntur intereunt. At vero cum de Mundi, hoc est vniuersæ rei constitutione tractetur: ad præsens e re fuit, nascentem & velut in lucem proditam inducere animam eius: quo audientes imaginarentur animæ formam aliquam, perinde vt eorum omniũ quæ nascuntur, vident. ¶ Itaq; Deus, inquit, tertiũ genus animę excogitauit hoc pacto. Ex indiuidua semperq; in suo statu perseuerante substantia, Itemq; alia quæ inseparabilis corporum comes per eadem corpora scindere se putatur, Tertium genus substantiæ mixtum locauit, medium inter

De ortu animæ.

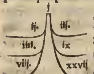
utranq; substantiam, & cætera. Quid est quod ait, docet nos substantiam siue ut Cicero dicit, essentiam duplicẽ esse. Unã indiuiduã, alterã per corpora diuiduã. Et indiuiduam quidẽ esse eam cuius generis sunt omnia æterna, & sine corpore quæ intelligibilia dicuntur. diuiduã vero: quæ corporib9 existendi causa est: Unũ quodq; eni corpus, est certe: quod vero est, habet essentiã. Et corpora multa sunt: una vero diuidua essentia: quæ in cunctis corporibus inuenitur. Quæ igitur una in multis inuenitur: recte scindere se putatur, recteq; diuidua. Igitur ex his duab9 ait opificem Deum tertium essentiæ genus miscuisse, idq; medium locasse inter utranq; essentiam. Similiter docet naturam quoq; non esse simplicem: sed bimẽbrem, & his duobus facit opificis iussu tertiũ naturæ genus extitisse: quod ęque medium positum esset inter utranq; essentiam, indiuiduã videlicet, atq; diuiduã. Quatenus ergo bimembris est natura? Omnia inquit naturalia, vel eadẽ sibi, vel diuersa sunt: eadem genere: diuersa specie: utputa homo, & item equus idem sunt. Nam & hoc & illud animal est. At vero specie diuersa sunt. Alterum enim eorum rationabile animal est: alterum irrationabile & mutum. & alterum bipes: alterum quadrupes. Hęc igitur omnia existentia, idem, & essentiam, & diuersum, in unam (inquit) Deus speciem cõmiscuit: & effecit ex tribus unum, idem diuersum diuiduum. diuersa illa natura difficile se commodante cõcretioni atq; adunationi generum. Rursumq; unum illud ex tribus concretum, diuisit in partes: ita ut singulæ partes tres illas potentias obtinerẽt: hoc est ut idem non solum idem esset: sed etiam substantia: & haberet aliqd ex diuersitate: essentia quoq; & essentia esset & idem & diuersum. Diuersum quoq;, & diuersum esset & essentia: & haberet aliquid ex eo quod idem vocatur. ¶ Disceptatũ est tamen a veteribus quæ sit quæ a Platone dicitur indiuidua: quæ item diuidua substantia, ex quibus mundi sensilis fabricator Deus tertiũ substantiæ genus: quãve ob causam cõflauerit. Nũ speciem intelligibilis mundi, ad cuius similitudinem formas mente conceptas ad corpora transferebat, indiuiduam substantiam nũcupauerit. Diuiduam vero syluam quę velut exordium & fons est corporum: ita ut tertium illud mixtum substantię genus, formam esse intelligendum sit: qua informata sint tam mundi q̃ cætera quæ mundus complectitur, corpora: an potius indiuiduam Plato substantiam cẽseat eminentiorem animam: quæ nulli sit corporationi obnoxia: cuiusq; ueneranda puritas nulla corporis contagione violetur: diuiduam vero substantiam illam animam dicat: quæ non solum cunctis animalibus: sed etiam stirpibus & arboribus dat vigorem vitalem, ut sit ex duabus conflatum tertium animæ genus rationabile, idcirco ne omnia muta essent, & ratione carerent: quæ vitam sortirentur corpora, videlicet animalia: sed esset præterea genus animantium huiusmodi quod rationis disciplinæq; & intellectus capax, diuiui operis admirandam rationem dispositionemq; intelligens, veneraretur mundani operis auctorem. Quod itaq; ii qui speciem intelligibilis mũdi, qđ semper eadem sit, nec immutetur unq̃, putabãt a Platone indiuiduam substantiam dici, diuiduam porro syluam: negabant habere rationem, cũ mundi esset instituta generatio: Animantiq; quasi mox futuro quæreretur competens anima: illam animam, quæ tam mutis animalib9 q̃ stirpibus & arboribus vitã daret esse ipsiã dici a Platone nondũ natis animalib9: nec vero arborib9, & cæteris qbus datura vitas foret. Proptereaq; indiuiduã quidẽ substantiã mũdi intelligibilis speciem, ad cuius similitudinem formatus sit

G Substãtia duplex.

Naturã bimẽbris.

H Diuidua & indiuidua substantia.

sensilis mundus Platonē cognominasse dicebant: diuiduā porro syluā. At vero ii qui ex diuidua substantia, idest immuni ab incorporatiōe animæ: item alia insepa rabili corporum comite, idest stirpea conflatū tertiæ animę genus, idest rationa bile asserebāt, sic assistebant sententiæ proprię. Primo omniū prępósterū esse cū de cōstitutiōe mūdani corporis in superiorib9 tractatū esset: finitoq; eo tractatu peruentū foret ad animę geniturā: quę viuificaret sensilē mundū: rursum ad prio rem tractatū retrorsum iri: vt de sylua & corporibus mundi, formaq; eorū tracta tus de integro fieret: & a genitura animæ recederet: deīde frustra dici animā stir†mundū, peā †mundi esse posse, nōdū esse posse, propterea quia quæ viuificatura erat ani malia nōdū essent. fuisse enim semper tā animę q̄ corporis vim, nec Deū ex his q̄ nō erant fecisse mundū: sed ea quæ erant sine ordine ac modo ordinasse. Itaq; po tius ea quæ existebāt exornasse: q̄ generasse ea quę nō erant. Inordinatos quippe animi errores, & agitationē fluctibus similē, intellectu assignato ex inordinata ia ctatiōe ad ordinē redegisse. Corporis etiā motū instabilē salubri moderataq; agi tatione frenasse: & eidem formā & figurā congruā & cōueniētē ornatū dedisse: vt ipse in superioribus dixit, meliorē ordinatorū fortunā inordinatis ratus. Qua re cū sensili mundo conueniens anima instituatur, ortū eius ex indiuidua vna, quę mens intellectusq; est: & alia quæ per vniuersa corpora diuiditur & scinditur, prouenire: eamq; inter indiuiduā & diuiduam mediam animas locatam, scilicet vt immunis quidē ab incorporatione in mūdo esset intelligibili semp, stirpea mu tis & item nihil sentientibus opitularet. Hęc vero media: qa necesse erat in mun do fore genus animaliū quod ratione vteretur: huic eidem generi vitā & spiritū ministraret: interq; duas posita naturas eandē diuersamq; modo eiusdem naturę cōtemplaret diuinitatē, attollens aciem ad sublimia: modo ad ima: sedēq; diuersæ naturæ vergēs: hæc etiā iuxta opificis scita dispensaret, terrenisq; impertiret pro uidētiā. Deinde progrediēs vltra Plato demōstrat ipsam partitionē. Vnā, inquit, sumpsit ex vniuerso primitus portionē. Post quā duplicē eius quā sumpserat. Ter tiā vero sesculplā quidē secūdę: triplā vero primitus sumptę. At vero quartā sum psit duplicē secūdę. Quintā, triplā tertię. Sexta fuit assumptio partibus septem q̄ prima propensior. Septima sex & .xx. partibus q̄ prima maior.

Forma psygonia

Præcipue disciplinę

Geometria.

Linea.

Supficies

Corpus.

In hac forma viriū animæ tāq̄ e speculo simulacrum resultat Partitio quippe cōsideratio est viriū, ordinatioq; veluti mēbro rum actuū eius officiorūq;: & omniū munerū designat cōgruē tiam, tribus hoc asserētibus pręcipuis disciplinis, Geometria, Arithmetica, harmonica: ex qb9 Geometria vicē obtinet fun damētorū: cęterę vero substructionis. Etenim qđ nullas partes habet: proptereaq; sub nullos sensus venit: est tamen & animo cernit, Geometrę notā appellant. Lineā vero sine latitudine prolixitatem: quę in notas suas definit. Porro eam in qua est latitudo aliqua, superficiem vocant: vt sit superficies nacta latitudinem lōgitudo. Quod vero ex tribus cōstat, idest longitudine, latitudine, profunditate: solidū corpus cognomināt. Ista ergo descriptio: q̄ partiū ex qb9 aia dicit constare, geniturā seu coaugmentationē deliniat: ostēdit rationē animę cor porisq; cōiungi. Quippe corpus animalium quod inspiratur animę vigore, habet certe superficiem, habet etiam soliditatē. Quæ igitur cū vitali vigore penetratura erat tam superficiem q̄ soliditatē: similes soliditati: similes etiam superficiei vires

habere debuit. Siquidem paria paribus congregantur. Vnã igitur primitus sumpsit, inquit, ex vniuerso portionem. Quo vniuerso? Quod ex tribus in vnã speciem redactũ, sicut supra demonstrauit, essentia videlicet & eodẽ & diuerso diuidebat. Portionis quoq; elocutio notanda est. Non enĩ partẽ quippe simplicis & incorporeę rei: sed portionẽ. i. partis instar dixit esse sublatũ: q̃d est geometricę illius notę simile. Postea duplicem eius sumpsit quã sumpserat: hoc est duo, quę subter vnum posita sunt in læua parte formulæ. Tertio sescuplã quidem secundæ: triplam vero primitus sumptæ. Merito. Tria enim aduersum duo sescupli ratione pręcellunt. Cõstant enim tria ex duobus, & item vno q̃d duum dimidia pars est. Quarto duplicem secundæ, ideo quia bis duo quatuor. Quinto triplam tertiæ, id est nouem. Ter enim tria nouem sunt. Sexta fuit sumptio partibus septem q̃ prima propensior, id est in numero. viii. qui est vltimus in eo latere quod ex paribus numeris est ordinatũ. Septima sex & .xx. partibus q̃ prima maior: hoc est .xxvii. qui numerus tantũdem valet quantum octonarius vt docebo. Apex ergo numerorum, singularitas sine vllis partib⁹: vt geometrica nota: cui⁹ duplũ linea sine latitudine lõgitudo: lineæ duplũ superficies: quæ est plixitas cũ latitudine: cuius duplũ cubus. Corpus per longũ, latũ, profundũq; diuisum: bis duo bis quod est octo. Eodẽq; modo iuxta rationẽ tripli in altero latere numerorũ germanitas reperitur. Cubusq; q est in summa .xxvii. primus est imparis numeri cubus. Ter enĩ tria ter, cõficiunt summam supradictam. Igitur secũdũ rationẽ cõtinui cõpetẽtis: quæ est ratio geometrica: quod valent octo aduersum quatuor, hoc. iiii. aduersum duo: & duo aduersum vnũ. ¶ Quęrit̃ hoc loco primo qdẽ cur intãtũ produxerit diuisionẽ: vt septẽ cõstitueret limites: terna aũt in vtrisq; laterib⁹ interualla, tã in eo q̃d ex duplicib⁹ & paribus numeris est ordinatũ, q̃ in eo q̃d ex triplicib⁹ & iparib⁹. Deinde quos oporteat numeros imponere partibus. Si enĩ partẽ primã singularitatẽ sẽp posuerimus: & deinceps cętera secundũ descriptionẽ: inter hos numeros duos alios qui cõpleãt vniuersam interuallorũ cõtinuationẽ, sicut iubet fieri, minime inuenie mus. Tertio, qualis debeat esse forma descriptiõis. Q̃d igit̃ ex tribus pricipe loco diximus quęri solere, hoc primũ demõstrãdũ erit: rationabiliter septẽ limites esse digestos: quibus interualla sex cõtinent̃. Erit aũt probatio auctoritatibus nixa. Et enĩ septenarius numerus laudat̃ a Pythagoreis vt optimus & naturalissimus & sufficiẽtissim⁹. Nã pfectus qdẽ numerus est decẽ: ideo q; a singularitate orsi vsq; ad decẽ numerũ numeramus: residua vero numeratio nõ tã numeratio est q̃ eorũdẽ numerorũ quibus ante vsi sumus, in numerando replicatio. Vndecim & .xii. & cęteri tales nascuntur ex precedentium replicatione. Quẽ quidẽ decumanũ numerũ Pythagorici appellant primam quadraturam: propterea q; ex primis quatuor numeris consit, vno, duobus, tribus, quatuor. Symphoniæ quoq; ratio ex eorũdẽ numerorũ q decumanũ numerũ cõplẽt: quasi quodã fonte demanat. Siqdẽ ex his epitriti & sescuplares & duplices & triplices & quadruplices nũeri soniq; nascunt̃. Epitriti quidẽ: vt quatuor aduersum tres: habent enĩ totũ numerum ternarium: & eius tertiam partem, id est vnum. Sescuplares vero vt tres aduersum duos: habẽt enim tres totum numerum dualem, & eius partem dimidiam, id est vnum. Duplices vero, vt sunt duo aduersus vnum. Triplices vero: vt sunt tres ad uersum vnum. Et quadruplices, vt sunt quatuor ad vnum. Epitritus autem in calculando idem est q diatessaron dicitur in canendo. Sescuplaris vero idẽ est q dia

Portio & pars.

Quæstio.

De septenario numero.

Quadratura pria.

pente dicitur in canendo. Duplex vero, qui diapason. Quadruplex, q̄ disdiapason. Deinde alia quoq; septenarii numeri proprietas consideratur: quā cæteri numeri nō habēt, Siquidē cū alii qui finibus decumani numeri cōtinent, partim alios ipsi pariant, partim ab aliis pariantur, partim & pariant alios & pariantur ab aliis: solus septenarius numerus, neq; gignat ex se alium numerum infra decumanū limitem, neq; a quoq; ipse nascatur: etenim duo duplicati pariunt quatuor numerum: tria nullo duplicato nascuntur: ipsa duplicata pariunt senarium numerum. Quatuor numerus & paritur, & parit. Paritur quidē a bis duobus: parit autē duplicatus octonarium numerum. Rursum quinq; numerus a nullo nascitur bis supputato: ipse autem bis supputatus parit. x. & item sex numerus nascitur quidem ex duplicato ternario: parit autem infra decumanū limitem neminem. Octauus nascitur ex bis supputatis quatuor: ipse neminem parit. Nonus nascitur ex ter tribus, ipse autem neminem parit. Decimus nascitur ex duplicato numero quinq;, ipse porro neminem parit. Itaq; omnibus partim nascentibus, partim parientibus: partim & nascentibus & parientibus: solus septenarius numerus: neq; ex duplicatione nascitur alterius alicuius: nec infra decumanum limitem parit quenq̄.

Septenarii p̄stātia

Proptereaq; Minerua est a veteribus cognominatus. Item vt illa, sine matre perpetuoq; virgo. Naturalis vero atq; optimus habetur idcirco: quia multa eorum quę naturæ lege proueniūt, iuxta hūc numerū fieri notantur. Principio septimani partus ante cæteros legitimi sunt in generis humani fœtibus. Deinde q̄ post partum septimo mense dentes aguntur: septimo deinceps anno mutantur. Idem quoq; secunda hebdomada pubertatem affert vtriq; sexui gignendi & pariendi maturitatē. Tertia vero hebdomada ostendit se flos & lanugo circa genas. Quarta vero hebdomada definiuntur incrementa staturæ. Quinta plenam iuuenilis ætatis affert perfectionem. In ægritudinibus quoq; iuxta eūdem numerum motus fieri vsus experiētiaq; docuit: & Hippocrates cum sępe alias in plęrisq; libris suis: tum etiā in his euidenter quos de hebdomadibus instituit, dinumerat quoq; sensuum omnium qui sunt in capite, septem meatus, oculorum, aurium, narium, atq; oris. Vitalia quoq; paris numeri, lingua, pulmo, cor, lien, hepar, duo renes. Vocalium quoq; literarum numerus idem: ex quibus consonantium confragrositas leuigatur: Lunæ quoq; crescentis & senescentis multiformis illa transfiguratio in eodem numero ponitur. Siquidem de obscura crescente lumine fit bicornis: dehinc sectilis: deinde dimidiato maior: dehinc plena, retrorsumq;, maior dimidiato: sectilis, bicornis. Quid? q̄ in mundo septem sunt planetæ distantes a se musico modulamine, sicut ipse testatur: cum dicit deum sexies scidisse diuersæ naturę circulum, septemq; orbes impares esse fabricatum: qui contrariis motibus agitationibusq; vertantur, iuxta dupli & tripli spatia: in quibus solem & lunam, & cęteros erraticos ignes collocat: & limitū quidē septē sic ratio præstat. Interuallorū vero ternorū hæc dicūt esse ratione.

Ternarii excellētia

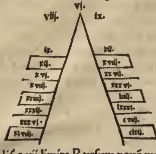
Rursus eni tria numerus alio quodā genere habet optimus. Primus eni & ante oēs p̄fectus est, habēs initiū, finē, medietatē, q̄bus crescunt corpora: & iuxta q̄ corporea incrementa progrediunt. Quippe cū interualli vnū lineā faciat: duo superficiē, tria corpus diuisum atq; diuiduū: quo nihil est perfectius. Tria enim hæc interualla corpus absoluunt, longitudo, latitudo, soliditas. Certe tria primitus dicta sunt omnia: quod de duobus dici nō potest. Vtrūq; eni dicit de duobus, Hæc igitur terna interualla in vtroq; latere descriptionis

sita: sex interualla conficiunt, & senarius numerus plenus & perfectus merito habet: Quippe q sit æqualis his partibus ex qbus ipse cōstet. Habet enī dimidietatē in tribus, habet tertiā portionē in duob9: habet sextā in vno: quæ simul atq; in vnū collecta cōplent eundē. Deniq; qui ab eo quadratus nascitur .i. triginta & sex numerus: Secunda dicitur quadratura, constans ex quatuor quidē imparibus numeris, hoc est vno, tribus, quinq;, septē, & ex aliis parib9 numeris quatuor ęque .i. duobus, quatuor, sex, octo, Rursum .liiii. numerus qui nascitur ex triangulo supra descripto Tertia quadratura cognominatur: quia cōtinet quatuor quidē limites in duplici latere, hoc est, vnum, duo, quatuor, octo: quatuor vero alios in eo latere quod ex triplicibus compositum est, vno, tribus, nouem, xxvii. communi videlicet accepta singularitate: q̄ est vtriusq; lateris caput. Ideoq; singularitas par atq; impar habetur. Iure igitur septem quidem limites constituuntur. Terna vero per vtrunq; latus interualla cernuntur. Nam singularitas initium est numerorum paris & imparis: propterea q par & impar habetur, & oēs in se formas numerorū creditur continere, epipedam, triangularem, cubum. Quæ singula prosequi longum est. Sufficiat ergo demonstrasse rationem nascentis animæ: quæ incorporationi erat destinata: quod orsa a singularitate indiuidua, atq; incorporea re, gradatim per lineam & superficiem increuerit vsq; ad perfectum corpus, prolixitatis, latitudinis, profunditatisq; interuallis: proptereaq; tam subtilia q̄ solida penetret mundi sensilis corpora. Nunc præstanda est ratio formæ istius triangularis in qua sunt limites septem, & sex interualla duplicis & triplicis quantitatis. Nullam dico esse aptiorem figuram q̄ est hæc in qua singularitas cacumini superimposita, summitatem atq; arcem obtinere consideratur: vt per eam velut emissaculum quoddam tanq̄ e sinu fontis perennis prouidę intelligentiæ, quasi quidam largus amnis efflueret: ipsaq; singularitas, mens siue intelligentia, vel ipse Deus opifex intelligatur esse. Cum enim sit origo numerorum, omnibusq; ex se substātiam subministret, rationesq; eorum tam simplices q̄ multiplicatas ipsa contineat: cæteris numeris incrementis imminutionibusq; mutatis, atq; ex propria natura recedentibus: sola inconcusso iure est, atq; in statu suo perseuerat. Semper eadē: semper immutabilis: & singularitas semper: quemadmodum diuina omnia. quæ nulla tēporis ꝓgressiōe mutanť: suntq; semꝑ impetibili felicitate. Deinde ꝓsequiť Plato.

Quibus ita diuisis cōsequēter complebat interualla, duplicis, & triplicis quātitatis ex vniuersitate partes secans etiam nunc. Et ex his interuallorum spatia complens: quo singula interualla binis medietatibus fulcirentur. Medietatum porro altera quota parte limitis extimi præcellebat vnum extimum limitem, tota præcellebatur ab alio extimo limite. Altera pari summa & æquali ad numerum modo præcellebat & præcellebatur ab extimis. Vt harmonici modulātes organa, inter duos extimarum fidiū limites grauissimæ hypates, & acutissimæ netes, alias internectūt medias dispari strepitu tinnituq; chordas: quæ medię sunt acutiores quidem primo limite, grauiores autē vltimo: atq; ita per accentū ad acuminis postremi sonū perueniť, qua pererrāt digitorū & pectinis pulsus: sic deus animā mūdi modulis: inducitur sex illa interualla duplicis, triplicis quātitatis: singula binis medietatibus stipans: ita vt vna ex duabus medietas potior sit minore limite tertia parte eius: maiore autem limite inferior eadem tertia parte maioris limitis.

Describenda est itaq; figura similis eius: quæ paulo superius exscripta est.

ſolis ab ea numeris diſtans,ita vt maiores numeri contineantur:quorum interualla binam medietatum capiant interiectionem.

Quia.vi.numerus facit vnum limitem & item.xii.ſecundum efficit limitem iuxta rationem duplicis quãtitatis,& a ſe diſtãt: interponũtur duæ medietates,vna octonarii numeri,altera nouenarii. Ergo.viii.nũerus aduerſum.vi.limitẽ cõparat9: pręcedit eũ tertia eiuſdem ſenarii limitis portione.i. duob9.Ipſe aũt pcedit tertia portiõe.xii.limitis.i.quatuor.Sic vna medietas.viii. nũeri quota parte pcedit ſenariũ limitẽ,tota pcedit a.xii.limite.Rurſum nouẽ medietas altera præcedit.vi. limitẽ tribus numeris:& pręceditur a.xii.limite iiſdem æque tribus : nec immerito . Octo enim aduerſus ſex comparata epitrito potiora ſunt.Epitritum autem dicunt interuallum quotiens numero ad numerum comparato maior minorem totum in ſe continet & eius tertiam portionem. Aeque.xii.limes aduerſus.ix. vnam ex medietatibus,comparatus , epitritus eius eſſe inuenitur . Continet enim totum.ix. & eius tertiam portionem.Rurſumq; duarum medietatũ interuallum epogdoũ eſt.Nouenarius enĩ numerus totũ octonariũ in ſe cõtinet,& ei9 octauã portionẽ, id eſt vnum.Sic duæ medietates præcellunt limites,& a limitibus præcellunt du plici diuerſaq; ratione:altera partibus:altera numeris,ſicut oſtenſum eſt.Hęc eadem ratio etiam in triplicibus numeris inuenitur.Sex enim limes vnus diſtans a decem & octo altero limite,interuallum quod interiacet triplum eſſe demonſtrat in altero formulæ latere . Sunt hic quoq; duæ medietates : vna in . ix . altera in xii.numeris.Nouenaria medietas aduerſum . vi . limitem comparata : ſeſcuplo ſuperat.Habet enim totum . vi. & eius dimidiam portionẽ,ideſt.iii. Eadem aduerſum . x . & . viii . limitem comparata duplo præceditur. Bis enim nouem decem & octo ſunt.Rurſum alia medietas,ideſt duodecim,ſi aduerſus ſex limitem comparetur duplo præcellit.Sin vero aduerſum alium qui maior eſt,ideſt . xviii. ſex numeris minor inuenit:qui ſex numeris æque potior erat ſenario limite.Hęc eadem ratio inuenitur inter alios quoq; duos limites dupli ratione diſtãtes, ideſt xii.& . xxiiii.Nã & hic medietas ſedecim,duodecim limitem epitriti ratione præcedit. Vigintiquatuor quoq; limes.xviii.medietatem epitriti ratione præcellit:& rurſum.xxiiii.limes aduerſum.xlviii.dupli ratione diſtat:& medietates habet, vnã trigintaduo:alteram.xxxvi. Trigintaduo medietas aduerſum.xxiiii.limitem comparata facit interuallum epitritæ quantitatis.habet enim totum.xxiiii.& eius tertiam portionem,ideſt octo.xlviii.vero limes.xxxvi.numeri,quæ medietas eſt altera,epitritus eſt.Cõtinet enim in ſe totum.xxxvi.numerum,& eius tertiam portionem,ideſt.xii.Trigintaſex enim &.xii.complent numerum.xlviii.Hæc eadem ratio inuenitur etiam in eo latere:quod ex triplicibus numeris eſt ordinatũ . Quia igitur.ix.& octo epogdoum faciunt ſpatium:& ex his duo limites dupli ratione diſtantes, ideſt ſex &.xii . complentur , recte dixit epogdoi ſpatio epitritorum omniũ interualla compleri . Rurſum enĩ decem & octo numerus aduerſum decẽ & ſex numerum epogdoi rationem obtinet:ex quibus duabus medietatibus epo

gdoum ſpatium habentibus.xii.limitis,&.xxiiii.æque limitis interuallum comple
tur.Rurſum.xxiiii.limitis &.xlviii.ſpatium complent duæ medietates epogdoę,
ideſt. xxxvi.&.xxxii.Euidenter itaq; epogdoi ſpatio epitritorum interualla com-
plētur.Deinde proſequitur, Ita vt ad perfectā cumulatamq; perfectionē deeſſet
aliquid epitrito:tantū ſcilicet quātum deeſt habita cōparatione ducentis.xliii.ad-
uerſum.cclvi.Quid eſt q; vult intelligi:dicam. Sed quæ ante dicenda ſunt prius
explicabo.Etenim quēadmodū articulatę vocis principales ſunt & maximę par-
tes nomina & verba:horum autem ſyllabę,ſyllabarum literę:quę ſunt primę vo-
ces indiuiduę atq; elementarię:ex his enim totius orationis conſtituitur continē
tia:& ad poſtremas eaſdē literas diſſolutio peruenit orationis: ita etiam canorę
vocis: quę a græcis ἐμμελὴς dicitur: & eſt modis numeriſq; compoſita: princi-
pales quidem partes ſunt hę quæ a muſicis appellantur συστήματα. hæc autem
ipſa conſtant ex certo tractu pronunciationis:quæ dicuntur διαστήματα.Diaſte-
matū porro ipſorū partes φθόγγοι ſunt,qui a nobis vocant̄ ſoni:hi aūt ſoni prima
ſunt fundamenta cantus.Eſt autem in ſonis differētia iuxta chordarum intenſio
nem.Siquidē acuti ſoni vehementius & citius percuſſo aere excitantur, grauio-
res autem quoties leniores & tardiores pulſus erunt. Et accentus quidem exiſtūt
ex nimio incitatoq; pulſu.Succentus vero leni & tardiore.Ex accētibus porro &
ſuccētibus variata ratiōe muſicę cantilena ſymphonia dicitur.Prima igitur ſym
phonia in quatuor primis modulis inuenitur:quę diateſſaron dicitur. Secunda
vero quę ex quinq; primis modulis conſtat,diapente cognominata eſt. Quibus
compoſitis in ordinem naſcitur ea cantilena quæ epogdous & diapaſon vocat̄.
propterea epogdous:quia veteres muſici octo ſolis chordis vtebantur:quarū pri
ceps erat hypate edens grauiſſimū ſonum: vltima vero nete edens acutum. Qui
duo diuerſi ſoni habent inter ſe miro quodam genere concentū & conſonantiā.
Poſt vero aucta muſica eſt aſſumptis in vtrāq; partē pluribus fidibus:priores ta
men ſymphonię perſeuerant in ſuo nomine:& ex his hę quę addebātur cōpone-
bantur:vt diapaſon adiuncta ſibi ea quę diateſſaron dicitur, adiuncta quoq; alia
diapēte,accepit duplicē perfectionē:proptereaq; diſdiapaſon vocatur. Hos igit̄
cōcinētes ſibi inuicē ſonos:prim9 dicit̄ Pythagoras notaſſe & intellexiſſe habe-
re aliquā cum numeris germanitatem.Itaq; diateſſaron cantilenam dixit eandē
habere rationem quam habet epitritus in numeris. Rurſum diapēte ſymphoniā
habere rationē ſimilem eius quātitatis:quę eſt ſeſcuplaris in numeris. Diapaſon
vero vim obtinere duplicis quātitatis. Itaq; cōpatione fecit huiuſmodi:vt diapa
ſon, & diateſſaron ſymphonias tātam habere differentiā diceret quantā habēt
inter ſe octo & tria. Octo enim & duplex eſt, & bis epitritus trium numeri.
Rurſum diapaſon & diapēte rationem dixit habere tripli. At vero Diſdiapaſon
quadrupli.Tonon vero epogdoi.Hemitoniū quod dicitur:a veteribus aūt dieſis
appellabatur,limma cognoiauit. Limma vero eſt cū aliquid deeſt itegritati.Hoc
ipſum qđ deeſt, ideſt hemitoniū ſiue limma,dixit hanc habere rationem:quā ha
bent inter ſe numeri : ideſt ducentorum quinquagintaſex ſumma: aduerſus ſum
mam ducentorum quadragintatrium: experiendo ad diſciplinam harum rerum
atq; intellectum vocatus.Suſpendit enim,opinor,momenta pōderum certa chor
dis æqualibus tā in prolixitate q̄ in craſſitudine:& inuenit eum qui tonos dicit̄
i octo eſſe momētis, Ita ſymphonia muſicę,ſymphonię numerorū cōcinere inue

nitur. Quia igitur diapason ex duabus primigenis cantilenis, diatessaron & diapente constat: ratio autem diapason quidem in duplici quãtitate posita inuenitur, diatessaron vero in epitrito, diapente autem in sesquplo: etiã is numerus: quẽ in duplici quantitate diximus inueniri: constet necesse est ex epitrito & sesquplo. Etenim octo numerus sex numeri epitritus est, octo vero numeri duodecim numerus sesquplaris. Duodecim igitur numerus sex numeri duplex. Qui diuiditur in epitritam rationem, scilicet duodecim aduersum nouem, & aliam sesquplarem; scilicet nouem aduersus sex. Rursum diapente aduersum diatessaron symphoniã pcellit vno tono. Quippe diapente constat ex tribus tonis & hemitonio: diatessarõ vero ex duob9 tonis et hemitonio. Ex quo apparet tonũ in epogdoa ratiõe inueniri: & sesquplum modũ epitrito modo potiorẽ esse ratione epogdoa Siquidem ex sesquplo, vtputa nouem aduersum sex, sublato epitrito octo aduersum sex superest epogdous modus idest nouem aduersum octo. Item quia diapason symphonia in duplici modo posita inuenitur: diatessaron autem in epitrita: quod ex his confit in ea ratione positum dinoscitur: in qua est octo numerus aduersum tria numerum. etenim trium epitrita sunt. iiii. horum duplicia octo. Diapason autem & diapente in ratione tripla. Sesquplaris enim & duplex simul cõpositi efficiunt hunc eundem idest decem & octo. Quippe nouem aduersum sex comparatus sesquplaris inuenitur: cuius decem et octo numerus duplex est. triplex vero aduersum sex comparatus. Similiter etiam ea symphonia quae disdiapason appellatur rationẽ obtinet quadrupli. Additus enim triplex numerus epitrito numero complet quadruplam quantitatem. Et diapente symphonia addita diapason symphonię triplam efficit quantitatem. Diatessaron vero symphonia epitrita ratio est: vt sępe iam diximus. Ex his autem disdiapason constat symphonia. Etenim decem & octo numerus sex numerum triplo anteit. Hunc ipsum autem decem & octo numerũ epitrita ratiõe pręcellit. xxiiii. numerus. xxiiii. autem numerus aduersum sex comparatus quater tantus est. Rursumq; sex numeri epitritus est octonarius numerus. huius aũt ipsius triplus est is q in. xxiiii. momentis inuenitur. Idẽ autem. xxiiii. numerus, sex numeri quadruplus inuenit.

His ergo hunc in modũ peragratis: ad ordinationis ipsius cõsiderationem reuertamur. Natis itaq; limitibus sesquplorum: & item eorum quib9 accedit pars sui tertia (quod gen9 a gręcis epitritum dicitur) & item eorum quibus accedit pars sui octaua: qui numerus epogdous ab eisdẽ vocatur: ex his nexibus illa prima spatia, idest epogdoi, spatiis epitritorum omnium interualla cõplebãt. Quae igitur sunt illa prima spatia? Illa scilicet quę continẽtur in primitus descripta forma: quę ex duplicibus numeris est ordinata: in qua nascuntur sesquplares & epitriti. In hac vero quę secundo loco descripta est inueniunt nasci epogdoi numeri qui toni sunt. Deinde ait epogdoi spatiis epitrita omnia compleri: hoc est illa etiam epitrita: quę sunt in sesquplaribus numeris. Nam & in his epitrita ratio cõtinetur: propterea q epogdoa supputatione maior est sesquplaris numerus epitrito numero, idest vno tono. Eadem epitrita ratio etiam in duplici & triplici quantitate cõtineatur necesse est: nec immerito. Prima enim symphonia est haec ipsa quę appellatur diatessaron in epitrito modo posita. Et quia epitritus nõ solum ex duobus epogdois constat: sed etiam ex alio quoq; aliquãtulo scilicet: sicut diatessaron non ex solis duobus tonis cõstat: sed ex hemitonio, quod veteres lim-

ma appellabant.Huius quoq; rationis tractatũ habẽs dixit singulorũ epitritorũ esse quãdam portiunculam reliquã:hanc ipsam scilicet rationem hemitonii designans:quod ait tantum esse quantum desit ducentis.xliii.aduersum ducẽtos. lvi. quo minus sit plenus epogdous numerus. Quare rursum tertia est facienda descriptio quæ subest:vt non solum intelligendo,sed vidẽdo etiã assequamur quid sit & quãtum illud quod epitritis deest epogdoa ratione dimensis.Sumuntur ita q; maiores numeri:vt totius vocis densitas et omnis quasi quędam constipatio procedat admittente id fieri maiorũ summarum capacitate.

¶Descriptio tertia:quæ est harmonica iuxta epogdoam rationẽ modulãs vtrãq; symphoniam diatessaron & diapente.

	cxcii.	
T	ccxvi.	xxiiii.
T	ccxliii.	xxvii.
S	cclvi.	xiii.
T	cclxxxviii.	xxxii.
T	cccxxiiii.	xxxvi.
T	ccclxiiii.	xl.s.
S	ccclxxxiiii.	xcix.

Quis igitur primę portionis numerus conueniet institutę ratiocinationi?Nimirũ cẽtũ nonagintaduo quã sic inuenio.Sumo eũ qui ante oẽs numeros ex tribus partibus constat: idest ternariũ.Hunc octies sibi complico:nascetur.xxiiii.numerus.Hũc ipsum. xxiiii. numerum octies supputo.Inuenitur is qui quęrit̃ numerus.cxcii. cuius tertia pars est. lxiiii. dimidia vero xcvi.Sed quia epogdoi rationẽ discutere instituimus adhibeo alium limitem distantem ab eo duplicem ei9 qui est in summa.ccclxxxiiii.dico numerum.cclvi.epitritum esse eius numeri quẽ constituimus summum limitem, idest.cxcii.habet enim hunc ipsum.cxcii. & tertiam partem eius.lxiiii.cuius limitis.cxcii.epogdous numerus est.ccxvi.habet enĩ in se totum limitem.cxcii:& eius octauã partem.xxiiii.Huius ipsius.ccxvi. numeri epogdous est is qui est in summa.ccxliii.Continet enim. ccxvi. & eorum partẽ octauam: idest. xxvii. At vero. cclvi. quem epitritum diximus esse. cxcii. numeri,epogdous est ei qui summam cõplet.cclxxxviii.Habet enim eundem & octauã partem eius.hoc est.xxxii. Huius ipsius numeri qui est in. cclxxxviii. epogdous numerus est.cccxxiiii.habens ipsum & octauam partem eius.hoc est.xxxvi. Rursus ipsius numeri.cccxxiiii.epogdous numerus est is qui habet summã. ccclxiiii. semis.habet enim ipsum & eius octauam portionẽ.xl.semis. Supersunt duę summę.vna q̃ est in.cclvi.alia q̃ est in.ccxliii.Non possum dicere.cclvi.ducẽtorũ.xliii. epogdoũ esse.Non enim numero.cclvi.numerus.ccxliii.totus continetur, et eius octaua pars.Est etenim octaua pars ducentorum quadraginta trium,triginta et prope semis.At inter.cclxvi.& item.ccxliii.soli intersunt.xiii.numeri. Non igitur epogdoi ratio inter hos numeros conseruari potest. Et quoniã epogdous in numeris idem est qui est in musica tonos:perspicuum est q̃tum ad complendum tonum desit supradictis inter se numeris cõparatis. Nec vero integrũ hemitoniũ cõseruari potest,vnde recte addit: Ita vt ad perfectã cumulatamq; perfectionem deesset aliquid epitrito.tantum scilicet quantum deest habita cõparatiõe. ccxliii. aduersum.cclvi.Quę ratio inuenitur etiam in cęteris numeris:qui sunt in formula. Certe cõueniẽs oratio disputanti. Iste enim Timęus qui in hoc libro tractat ex Pythagoræ magisterio fuit:quẽ rationabiliter inducit Plato domesticis & familiaribus sibi probationibus vtentem,docere animę naturã cõgruere numeris: concinere etiã modulationibus musicę. Nunc qm̃ ex quibus cõstet anima mũdi virtutibus,velut ex partibus mẽbrisq; coagmentata,hisdem virtutibus & quẽ

admodum natura eius numeris modisq; conueniat palam factum est, q̄ illud propositum exequens ad hoc tractatum descenderit Plato, manifestandum est: vt rationabili ductu ad destinatū operis effectum ratiōe hac via perueniremus. Vult igitur animam sensilis mundi tanq̄ permissa vsurpandi licentia nasci, cognitricem tamen rerum omnium: quę sunt tam intelligibiles q̄ sensiles. Est porro Pythagoricū dogma, similia non nisi a similibus suis cōprehendi. Quod etiā Empedocles sequens ait in suis versibus.

Terram terreno comprendimus, æthera flammis,
Humorem liquido, nostro spirabile flatu,
Pacem tranquillo, litem quoq; litigioso.

Hæc quippe constituebat elemēta & initia vniuersitatis: ex quibus animę quoq; censebat constare substantiam. Propterea q; penes eam oīm rerum esse plenā sciētiā, simili suo similitudinem habentia cōprehendentem. Atq; ipse etiam Plato hoc ipsum asserens animam ex omnibus initiis conflat: vt & ipsorum initiorum & q̄ initia sequuntur & prorsus omnium rerum existentium scia esset, ac de omnibus iudicaret. Deniq; postq̄ cōmiscuit eam ex iis virtutibus ex quibus cōponendam putauit & cōpositā diuisit in partes iuxta quasdā geometricas, & arithmeticas, & musicas rationes, hoc addidit. Hanc ipsam, vnamq; eius seriem secuit in longum: & ex vna duas fecit: easq; mediam medię in speciem χ gręcę literæ coarctauit curuauitq; in orbes quoad coirent inter se capita: orbemq; orbi sic inseruit vt alter eorum aduerso, alter obliquo circuitu rotarentur. hoc addidit. Itaq; vt eiusdem diuersaq; natura cum essentia mixtis coagmentata indigete motu & orbiculata circuitione in seipsam reuertens cum aliquam vel dissipabilem substātiam offenderit vel indiuiduam, facile recognoscit quid sit eiusdem indiuiduæq; quid item diuersæ dissolubilisq; naturę, causasq; omnium quę ꝑueniunt videt: et ex iis quę accidunt quæ sint futura metitur. Ex quo perspicuum est: cum sint antiquissima initia rerum essentia siue substantia: & hæc duplex: altera indiuidua, diuidua altera: naturęq; gemina diuersitas longe vetustissima, cōflatam animam ex vtraq; substātia, eadēq; & itē natura diuersa cōstare ex oībus originibus. Ideo q; naturā eius numerorū naturę maxime conuenire: quos cōstet antiquiores esse etiā ipsis geometricæ formis. Geometricę formę in aliquo numero inueniant̄ necesse est: vt trium & .iiii. & item pluriū laterū figurę. Rursumq; vocantur hexahedra & octohedra initia. Hę quippe sine numeris esse nō pñt. Numeros vero sine his formis esse nihil impedit. Sic igitur antiquissima numerorum initia esse inueniūtur in omnibus rationibus. Ipsorum porro numerorū initia & principia sunt singularitas & item duitas. Siquidē has duas cęterorū numerorū origines esse constat. Qua ratione concluditur animā ex duplici cōcretā substantia, geminaq; natura numerorum potentiæ concinentem, viuificantēq; cœlestia corpora animaliaq; in quibus ratio sit & disciplina, habere oīm rerū conscientiā ex quarū potentiis ipsa constet. ¶ Hęc est illa rationabilis anima mūdi: quæ gemina iuxta meliorē naturā veneratione tutelam prębet inferioribus, diuinis dispositionibus obsequens, prouidentiā natiuis impertiēs, æternorum similitudine ꝑpter cognationē beata, dissolubiliū rerū auxiliatrix & patrona: cuius in cōsulendo ratiocinādoq; virtutis in moribus hominis apparēt insignia: qui cultor eximius dei diligentiā mansuetis impertit animalibus. Hisdē quippe virtutibus animę quibus

sensilis mundus fouetur: quando ad cęteros vitales vigores qui sunt communes hominibus & bestiis, stirpibus etiam, idest crescendi, mouendi semet, appetẽdiq; & imaginandi, accedens ratio propriam hominis animam pficit: vt nõ solũ vitę cõpos sit: sed etiã bene viuendi non desit optio. Atq; ita naturalis & rationabilis item animæ contubernio vita hominum temperatur. Quod quidẽ verum esse te statur eminens quędam doctrina sectę sanctioris, & in cõprehensione diuinę rei prudentioris: quę perhibet Deum absoluto illustratoq; sensili mũdo genus hoim instituentẽ corpus qdẽ eius pte humi sumpta iuxta hãc effigiẽ ędificasse formas seq;, vitam vero eidẽ ex cõuexis accersisse cœlestibus: post quam intimis eius inspirationẽ proprio flatu intimasse: inspirationẽ hanc Dei cõsilium animæq; cõsilium significans: & ratio Dei Deus est humanis rebus consulens. q̃ causa est hominibus bene beateq; viuendi, si non cõcessum sibi munus summo a Deo negligant. ❡ Ac de anima quidẽ mundi ex duabus essentiis eiusdemq; & item naturæ diuersæ concretione conflata: deq; diuisione eius iuxta rationes harmonicã, arithmeticã, geometricã, facta, quove modo natura eius numeris sonisq; cõueniat, satis dictũ est. Nunc queadmodũ animę sectio sectioni cœlestium membrorũ inflexioniq; conueniat circulorũ, quorũ motibus concurrat animę conuersio, psequemur. Artificialiter quippe satis agit: vt ostendat animã pari qua cœlestia ratione institutã facile cognationẽ suã recognoscere: vel quia dogma eius huiusmodi est: vniuersi mot9 initiũ penes id esse qđ ex seipo mouet, nec est quicq̃, nisi aĩa, quod ex se mouet. Vñ perspicuũ est eadẽ esse mũdi quoq; motus originẽ & causam. Fert porro mũdus in gyrũ. Prius igit aĩę motus gyris circuit anfractib9: vt oẽ cœlestis cõuexi corporeũ hisdẽ orbitis circũferat. Q; aũt ex seipsa moueatur aĩa declarat, cũ differentiã faciens opinionũ & scientię dicit hęc. Vt igit ex eiusdem & diuersi natura cũ essentia mixtis coagmentata indigete motu & orbiculata circuitione in seipsam reuertens: cũ aliquã vel dissipabilem substantiã offenderit, vel indiuiduã: facile recognoscit quid sit eiusdẽ indiuiduęq;, quid item diuersæ dissolubilisq; naturę: causasq; eorũ quę pueniunt videt: & ex iis quę accidunt quæ sint futura metitur: motusq; eius rationabilis sine voce sine sono: cum quid sensile spectat: circulusq; diuersi generis sine errore fertur veridico sensu: & certa nunciante: cunctę aĩæ rectę opiniones & dignæ credulitate nascuntur. Porro cum indiuiduũ genus semperq; idem conspexerit ea quę sunt motu intimo fideliter nunciante, intellectus, & scientia cõualescunt. Quę quidẽ oĩa in anima fieri eidẽq; † insigniri palam est. Hoc idem aliquanto apertius significat in Phędro dicens ita. Omnis anima immortalis: quia qđ semper mouetur semper in vita ẽ. At vero qđ aliud mouet aliunde sumpta virtute motus, pausam mouendi patiẽs, pausam quoq; patiatur necesse est. Solũ ergo quod seipm mouet: vt quod nunq̃ motum suum deserat: nunq̃ mouere se desinit: quin cæteris etiam quæ motum ex natura sua non habent, fons & initiũ motus sit. Initium porro sine ortu: quando quæ gignuntur ex initio creantur: ipsum porro ex nullo initio: nam si ex aliquo, initium non erit initium: quando cuncta quę gignuntur ex initio sint oportet. Et quia caret generatione, caret etiam morte. Quippe initio sepulto neq; ipsum ex aliquo reparabitur, nec quicq̃ ex eo. Nimirum enim ex initio cuncta quæ sunt in generatione subsistunt. Sic ergo motus quidem initium quod intimo & genuino motu mouetur, hoc porro neq; nasci neq; emori fas est. Aut omne cœlũ

Gñatio hominis. Hebręi & Christiani.

Epilogus

Mot9 vñ initium.

† insignari

Aia imortalis.

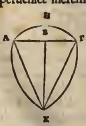
omnemq; genitură labefactatam cõsistere, nec vllum remediũ fore:quo demũ q̃ moueri cõseruationis rerũ exigat causa,recreentur.Quare ostensa immortalitate eius qđ ex se mouetur, animę mẽtisq; immortalitas reuelata est. Eterñ omne cor pus quod quidem habet intra se motuũ vigorẽ,cũ anima est:quod vero extra, si ne aia:siquidẽ hæc animę natura sit.Quod cum ita sit, apparet animã solam esse quæ ex seipsa moueatur:proptereaq; positã extra ortus interitusq; necessitatem. Hanc igitur,inquit,cõstitutionem Deus tanq̃ seriẽ in longũ scidit:& ex vna du as fecit: easq; mediam medię in speciẽ χ literę grçcę coarctauit:curuauitq; in or bes quoad coirẽt inter se capita:orbẽq; orbi sic inseruit,vt alter eorũ aduerso, al ter obliquo circuitu rotarent.Et exterioris qdẽ circuli motũ eũdẽ q; erat eiusdẽ naturę cognominauit: interioris autẽ diuersum. Et exteriorẽ quidẽ circulũ quẽ eũdẽ cognominatũ esse dixim9,a regione dextera p sinistrũ lat9 vsq; ad dexterũ inflexit:diuersum vero p diametrũ in sinistrũ lat9 eidẽ illi circũactiõi virtute põ tificioq; rotat9 dato.Vnã qppe,vt erat, eã & idiuisam reliquit.Interiorẽ vero sci dit sexies:septẽq; ipares orbes fabricat9 est:iuxta dupli & tripli spatia:orbesq; ip sos cõtraria ferri iussit agitatiõe. Ex quib9 septẽ,tres quidẽ pari velocitate,qua tuor vero & sibimetipsis & ad cõpatiõnẽ cęterorũ dispari dissimiliq;,sed cũ rõ ne,motu.¶Rursum quo etiam ex ptib9 astronomię assecutio tradat,aliquaten9 ea q̃ ad pręsentẽ tractatum pertinent:breuiter dilucideq; ,put natura eorum est explicabuntur.Ait Plato mundi formã rotundã esse,& globosam:terrã item glo bosam in medietate mundi sitam,eamq; puncti quidẽ instar obtinere:qđ ad posi tionem pertinet:quod vero ad exiguitatem, notę,cum vniuersæ rei magnitudi ne comparatam.Sed opinor dixisse hoc eũ nõ sufficit:nisi hoc ita esse euidẽtib9 ostendatur rationibus.Quatenus igitur mundi forma teres & globosa? Princi pio cœlestium igniũ ortus velut emergentiũ ex imo, peragrationesq; cum certis exaltationibus:& deinceps descensiõibus vsq; ad occasuum submersionẽ, eorũq; rursum ipsorum ortus ex eodem loco:& item occasus in occiduũ mare,testantur ambire se diebus & noctibus cœli extimã superficiẽ. Dehinc q; ex qualibet re gione terræ dimidia:& in sũmitate posita mundi pars videatur a nobis, inferior vero nõ videatur nisi dierũ & noctium vicibus et successione superior reddita, obiecta & visui nostro obsistente terra. Tum q; ex omni visu omnes lineę vndiq; uersum porrectæ,vsq; ad extimos ambitus cœli æquales videãtur:similiter vt cir culi eius a puncto radii puenientes,vsq; ad extimã circũactionẽ æquali mensura sunt.Preterea q; signifer circulus obliqua vertigine leuans in ortu signa, certa ex aduerso consistentia diametroq; distantia signa alia signis orientibus condat & premat in occasum.Item vt in rotę vertigine: cuius cum certa pars ascendat de scendit eius aduersa:qđ in alia forma nisi in sola rotunditate non prouenit.Sphę ræ autẽ similitudo in effigie terræ multimode cõprehenditur: vel q; non iisdem momentis tẽporum dies vbiq; illucescit:noxq; succedẽs vmbras facit: sed tã or tus q̃ occasus in eois quidem citius fiunt,in occiduis vero regionibus tardius:vt perspicuũ sit esse aliquã elatiorem eminentiam inter vtranq; cœli plagã:quę ob iecta priusq̃ sol fiat excellior teneat noctis vmbras. Vel q; lunę defectus idẽ vbi q; eodemq; momento accidens:diuersis tẽporibus notatur. Oriẽti quidẽ vicinis regionibus tardius:cæteris vero pro locorũ diuersitate,ppter anfractus metasq; & naturales eminentias terræ: non iisdem vbiq; curriculis illustrante sole terræ

Mũdi forma rotunda.

Hadir astrologi vertiginẽ hãc vocãt

plagas: ideoq; luci eius e diuerso terrenis vmbris etiamnum obstantibus, & a lunæ illustratione prohibentibus: cum lunę labor nocturna tempestate fiat. Quid ꝙ globositas terræ liquido apparet: item aquiloni septentrioniq; & item austro meridieiq; subiecta: cum ex vtraq; regione huc atq; illuc nocturnis itineribus commeantes incognitas sibi stellas spectant cum admiratione nouitatis: cum sit euidens non regionum stellas esse proprias: sed homines impediri quo minus omnes videant sciantq;, terræ molibus atq; exaggerationibus visui obiectis. Ex quo concluditur terrā sphærę globo similem esse: cuius ex omnibus regionibus crescere in molem supficies compræhēdatur. Idem hoc etiā naturaliter intelligi & comprehendi potest. Siquidem omnia quę in aliquo sunt pondere, vndiq; & ex qualibet parte directo tenore descendentia ad vnum punctum medietatis commeant, omnia descensus rigidi tractus faciunt in modum & speciem linearum a latiore exordio profectarum & angustiore semper tramite vsq; ad pūcti sedem peruenientium, eandem puncti sedem æqualibus vndiq; circūsistentibus angulis: quæ est imago rotunditatis. Porro ꝙ omnia in qualicūq; pondere se stinent ad medium, sic probatur: ꝙ etiā vi extrinsecus adhibita sibi plæraq; pōdera vbi primū vis recesserit secundū naturam prona in terram ferantur: vt in iaculorum tormentis: quæ q̄diu viget pulsus suspensus volitare & secare auram videntur: vbi porro vis illa quæ impellebat, defecerit: cōuerso mucrone descendūt ad terram quę medietas mundi est, festinantia. ¶ Maris etiā & totius aquæ cum est in tranquillitate stabili, forma & species apparet globosa. Quæ enim stātes in littore videmus vltra fretum vt arborem turrēve aut etiā in eodē freto nauem: hæc iacentes exęquata facie visuq; cū dorso & supficie maris: aut omnino nō videm9: aut multo certe minora q̄ prius videbant, obsistēte videlicet cōtēplantib9 marina incuruitate. Atq; etiā in nauigādo sępenumero cū de naui terra nōdum videretur, ascensa arbore viderunt nautę, scilicet vt prętexto oppositę molis emēso, libero iā ex altiore despectu subiecta vndiq; cōsiderentur. Artificialiter quoq; considerantes inuenimus aquę placidę & quiescētis globositatē. Siquidem natura tributum sit vt ex superioribus locis humor in depressiora defluat. Sunt porro celsiora quidem ea quæ a puncto terrę plurimum distant: humiliora vero quæ minimum. Quare si ponamus aquę superficiem planam & in directa linea positam A B Γ, dehinc a puncto terræ, vtputa K, sursum versum ducatur linea K B: cōiungantur autem extimæ superficiei partes duabus lineis his K A & K Γ, maiores erunt vtræq; lineæ K, B lineæ comparatæ: quam si exęquare voluerimus, perueniet incrementum vsq; ad B H. & erit vera superficies in A H Γ. Itaq; ex

Maris forma.

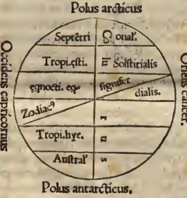

superioribus partibus tam A q̄ Γ fluet aqua in humiliorem B, vsq; eo quoad completo vase a fundo K contegatur incremento aquæ etiam B, & perueniatur vsq; ad H, quoad æquabiliter se per omnia membra fundat aqua cum ambitu cumali. Ex quo perspicuum est marinā quoq; & totius aquę supficiē globosam esse. Siquidem vna eademq; sit ratio vniuersitatis & partium. Qz si quis ad cacumina montium prolixitatemq; & saxosam asperitatē despiciens, similem dicet esse ad tornū lęuigatę pilæ: hoc est deformitatē asperorū mōtiū, nō recte sentit. Non enī nos terram globum esse dicimus sed globosam: nec pilam sed similem pilę. Certe totius

terræ magnitudinem animo rationabiliter concipientes, veritatẽ nõ visu & sen-
sibus inuestigamus:sed ad rationis intelligentiæq; remedia potius examinationẽ
deducimus.Nunc iam quo pacto mediam mundi sedem obtineat cõsiderabitur.
Opinor si media non est,atq; a medietatis rigore deflectit, nõ ex omni & ex qua
libet sui parte dimidietatẽ cœli supra se,dimidietatẽ vero alterã infra se habebit:
nec lineas porrectas ex qualibet nota & vsq; ad extremũ ambitũ mũdi perueniẽ-
tes æquales inuicem & æqualia spatia linearũ non esse nullus docet. minime er-
go a medietate deflectit. Qz vero cũ amplitudine vniuersę rei cõparata notę ob
tineat modũ declaratur acie verutorũ qui gnomones appellantur a mechanicis
†Solaris ad faciẽdã † solariis vmbrã qua declarantur horę. Quippe mechanici horologia
instituentes,per omnes prouincias omnesq; etiam plagas habitabiles sumunt si-
bi ꝓmiscue atq; indifferenter horum ipsorũ gnomonũ mucrones ꝓ puncto &
medietate solstitialis pilæ.Nec errant.ergo si est vna vera & medietas solstitialis
pilæ: omnes autem notę atq; omnia puncta ex omni regione terrarum assequũ
tur verã istam solis medietatem,perspicuum est ꝙ omnis terra puncti vicem ha
beat aduersum solis globum comparata.Sed de forma quidem totius mundi et
etiam terræ:hoc amplius de eiusdem media positione:cõparatione quoq; aduer-
sum vniuersi corporis immensitatẽ hactenus dictũ. Sedenim cœlite sphęra ver-
tente semet circa fixos et manentes semper polos continuantẽq; eosdẽ polos axẽ
cui adhęret medio media tellus:comitatur vertiginẽ cœlestis sphęrę stellarũ oĩm
pl̃s,et promiscue signa cœlestia gyris æquabiliter ex propria conuersione distan
tibus depingentia circulos aduersos atq; obuios axi. Quorum multitudo vincit
dinumerationem. Pauci tamen nobili celebres appellatione, quos scire vtile est
ad spectaculũ cœlestis choreæ.Vnus qui excelso cognitoq; nobis & ꝑspicuo po-
lo vicinus est:septẽtrionalis appellatur ob cõstellatũ sibi sidus septẽtrionis. Alter
aduersus æqualis huic iuxta submersum latentẽq; semꝑ polũ,ipse etiã latens,An-
tarctic9.Medius & maximus omniũ bis diuidens sphęrã ęquidialis:quẽ ἰσημερι-
νὸν appellant ꝓpterea ꝙ subiectis sibi regionibus terræ noctes oẽs diebus oi-
bus ęquales exhibet.Nihiloq; minus in aliis quoq; minime subiectis sibi regioni-
bus: quę Solis ortus & occasus vidẽt:cũ idẽ sol ad hunc se applicuerit circulũ,pa
res horas diei noctisq; metitur.Inter hunc porro & arctoos hac atq; illac duo tro
pici æstiuus & brumalis,hic e regione nostra vicinus Aquiloni ęstiuus,brumalis
austro propinquus.Per quos obliquus curuatur signifer & ipse maximus circu-
lus contingens tropicos singulis signis, ęstiuũ quidẽ cãcro, brumalẽ autẽ capri-
corno.Idemq; ęquidialem bis secat circulum: & ipse ab eo secatur toties per che
las & arietẽ:sub quẽ luna & sol ferunť: cęteriq; ignes qui vocantur planetes,Phę
tindici non idẽq; Saturnus,& Phaetõ Iouis, Pyrois quoq; † Martis.Itẽ Lucifer Veneris
qui alio quoq; censeť Hesperi nomine.Pręterea Stilbõ merculiale sidus. Dicitur
etiã circulus finalis:quẽ noster visus imaginatur Horizon gręco nomine,limitãs
mundũ:diuidẽsq; in duas partes iuxta hoim visum:quando obiectu terrę solum
id hemisphęrium qđ superne fuerit videtur:alterũ interim lateat sub australi po-
lo:quẽ vt ait poeta,Sub pedibus styx atra videt manesq; profundi.Magn9 & ip
se & maximus secans gemina sectiõe ęquidialẽ atq; Zodiacũ. Vnde fit vt signo
rũ diametro a se distantiũ:alterũ quidẽ in ortu: alterũ appareat in occasu. Hunc
autẽ ipsum bifariam diuidit meridialis qui μεσημβρινὸς diciť. Maximus hic quoq;

per ambos curuatus polos. Sed qui rectus intelligitur aduersus finalem quem vrget, meridialis appellat᷑:quia medio die per eum Sol excelso itineris elatior ter ram directo despicit nutu.Sed æquidialis quidem & qui latera eius circũsistunt tam magnitudine q̃ positione fixi confirmatiq;. Zodiacus autem magnitudine quidem fixus & firmo cardine,positione etiam iuxta cœlum rata: iuxta nos ta men preponderat pro obliquitate varie nutans,aliterq; nobis, atq; aliter aliis insi stens.Meridialis quoq; & item finalis, quod ad magnitudinem spectat, vigorati sunt:quippe maximi: sed positione nutant per diuersas terræ plagas, his & item aliis se applicãtes.At vero vicini polis,ideſt ſeptẽtrionalis, & huic diuersus antar cticus neq; magnitudine neq; positione solidati sunt : sed pro differentia regio num Aquilentanæ itemq; Australis,apud quosdam maiores,apud alios minores putant᷑:Cõtra meditulliũ tamẽ terrę,vbi sub meridialẽ circuli zona se porrigit exusta ardore flãmanti: proptereaq; inhabitabilis est vtrisq; polis illic visibilibus & perspicuis per quos limes it partes mundi determinans. Etiam illud addẽdũ, cæteros circulos idipm esse circulos,iuxta definitionẽ quæ docet circulũ esse pla nã figurã,quã vna linea circũducta cõtineat.Itaq; singulos singulis lineis circũdu ctis contineri.Signiferum vero ex multis constare in speciem circuli tympano rum: in cuius latitudine signorum adumbrantur figuræ.Secat porro latitudinẽ eius, circulus qui inter signa medius appellatur, existens maximus,contingens vtrũq; tropicum,& ęquidialem bis secans.Reliqui extimi duo signiferę latitudi nis circuli, huius ipsius qui inter signa medius vocatur,breuiores sunt.

Meridial. Aeqdial. Zodiac⁹ Signifer Medius

¶Igitur fixæ quidem stellæ nec erran tes & item poli cum maxima cunctaq; amplexu proprio continẽte sphæra,quæ aplanes vocatur , circũferuntur vna sim pliciq; circa illam agitatione adhęrentes ei:quaq; circũegerit circũ actæ vnam & eandem semper positionem obtinentes ordinemq; immutabili tenore seruantes neq; vnq̃ in †cõformatiõe vel in ortu vel † cõfirma tione in quantitate vel etiam in colore admit tentes vllam mutationem.

Fixę stellę

¶Sol vero & Luna & cæteri quinq; qui vocantur planetes, vna quidem ma ioris globi conuersione rapiuntur ab oriente in occidentem per dies singulos item vt illæ ratæ atq; inerrabiles stellæ.Varias tamen alias agitationes facere vi dentur, cum vel in prętereuntis signi locum migrant tanq̃ vniuersi globi motu contrarios motus agentes,vel cum ab Aquilentanis ad Australia & contra latio re deflexione oberrant:atq; ab æstiuo ad brumalem tropicum, & inde demum ad æstiuum reuertuntur. Cuius quidem causa esse signiferi orbis latitu do æstimatur . Atq; etiam in ipsius Zodiaci latitudinem obliquam modo ad Aquilonem,modo ad Austrum reuertentes, cum quidem Aquiloni se applicant

Planetes.

elatiores: cum vero Austro humiles cognominātur, idq; ipsum nō omnes perēq, sed aliē magis, quēdā minus. Videt̄ etiā nōnulla intuētib9 i quātitate diuersitas. Siquidē e lōginquo minores, de ꝓximo cū ad ima vergūt maiores videantur ne cesse est: ꝓptereaq; etiam in motu nō ēqua velocitas: ꝗ æqua signorū dimensa nō ēquis videant̄ cōficere tēporib9: sed citius quidē tunc cū ex ꝓximitate maiores apparēt: tardi9 vero cū lōgius a terra remoti minores vident̄. ¶ Euagatio tn̄ in latū q̄ fit in Zodiaco, nō ēqua est oīm. Quippe solis minor q̄ cēterorū igniūm: tota em̄ euagatio sub vnius portionis ēstimatione venit. Lunē vero & Luciferi iuxta opinionē veterū virorū longe maior ad duodecim fere portiones. Mercurii fere ad octo partes: Pyrois & Phaetontis ad quinq;: Saturni ad tres portiones.

Cursus Planetarū Obeunt porro signiferi orbis circulū in longū, idest qua finis exordiiq; confiniū est, Luna quidē dierū & noctium spatiis. xxvii. & tertia parte nocturni diurniq; dimēsis. Sol itē anno, idest. ccclxv. diebus & ꝓpemodum quarta diurni & nocturni spatii. Lucifer & Stilbō imparib9 quidē gressib9, iisdē tn̄ pene tēporib9 quibus sol, cursus cōficiūt, mō incitato volatu cōprehēdētes eū, modo pigro tractu demū ab eodē cōprehēsi. Pyrois pene biennio. Phaetō ꝓpe annis. xii. Phænō triginta ānis modico min9. Propterea q; Solis pagratiōib9 effulsiōibusq; & obscurationib9, quas ortus & occasus vocamus, minime cōcurrūt. Quippe Luna quidē post cōuētū coitūq; solis: quia prior cōuenit ad destinatū, prior vesperi semp apparet: & exoriēs matutina cōdit̄ i occasū. Cōtra Phænō, & Phaetō, & Pyrois, quia tardi9 q̄ Sol signorū spatia peragūt, tanq̄ ab eo cōprehensi, & p̄teriti semp vespere occidētes exoriunt̄ matutinē lucis auspicio. Lucifer porro & Stilbō cōcurrētes Soli, iuxtaq; eū plerūq; comitātes, cōprehēdētes etiā, & ab eo iuicē cōprehensi: si quidē vespe orient̄: cōdent̄ in aliā vesperā. Si matutino illucescēt, in aliud mane mergent̄. Etem̄ cēteris erraticis stellis a Sole lōgo interuallo recedētib9: vt plerūq; diametro distēt: Stilbō & Lucifer circa Solē semp vident̄. Stilbō quidē xx. momētis nō āplius. i. duab9 vni9 signi ptibus vel ad aqlonē vel nōnunq̄ ad austrū ꝓpēsior. Veneris vero ꝓpe. l. momētis ad oriētē, occidētemq; discedēs.

Ort9 varie dicit̄. Ortus aūt varie dicit̄. Proprie quidē prima stellarū & Solis effulsio: & vltra finalē circulū elatio. Promisce vero primus splēdor Solis inuehentis diē. hunc poetē iubar, & iterdū aurorā cognomināt. Tertia q̄ appellat̄ achronicos, cū Sole occidēte astrū diametro distās in parte oriētis videt̄. Similiter occasus† quippe equidē

†proprie Occasus prim9 descēsus infra circulū limitantē. Aliter tn̄ etiā prima stellē alicuius obscuratio Sole obūbrāte. Tertia achrōicos, cū Sole occidēte diametro distās mergit̄ stella.

Ortuum differētiē Ortuū vero & occasuū quorū Sol auctor est: hoc est effulsionū & occultationū quidā matutini, quidā vespertini sunt. Matutinus ort9 dicitur quoties Solis splēdore preuēto stella quēpiā ante ortū eius apparet, vt canicula. Vespertin9 cū post occasum Solis primitus exoriens astrum videtur, vt Lunam nouam dicimus exoriri.

Occasuū differētiē Similiter occasus matutinus quidē quoties stella ea quē pridie ante Solē orta erat, ꝓximante sibi Sole splēdore ei9 obūbrata obscuratur et latet: vt Lunā videm9. Vespertinus vero cū in occasu positā stellā aliquā Sol consecutus primā eā corusco splendore cōdit.

Ordo planetum. Positionē vero atq; ordinē collocatiōis globorū vel etiā orbiū qb9 collocati ferunt̄ Planetes: qdā ex Pythagoreis hāc esse dixerūt. Citimum quidē terrē ꝑcipue esse Lunē globum. Post quē Mercurii secundo loco, supra quos Luciferi, superq; eū Solis, vltra quos globū Martiū, vlteri9 Iouiū

Vltimũ vero & vicinũ aplani stellisq; adherētibus ei Saturniũ sidus. Scilicet vt inter planetas Sol medius locatus,cordis imo vitaliũ cũm p̄stantiā obtinere intelligat.Cōsentit his Alexāder Milesius ita dicēs. Alexāder Milesius.

Sortitos cellis replicant anfractibus orbes.
Vicinum terris circũuolat aurea Luna.
Quā super inuehitur Cillenius: alma superni
Nectareum ridens late splendet Cytherea.
Quadrigis inuectus equis Sol igneus ambit
Quartus & ethereas metas,quem deinde superne
Despicit armipotens:sextus Phaetontius ardor
Suspicit excelsum brumali frigore sidus.
Plectri canę citharę septē discriminibus quos
Assimilās genitor concordi examine iunxit.

Pythagoreũ dogma ē,rōne harmonica cōstare mũdũ cœlestiaq; distātia cōgruis & cōsonis sibi iuicē iteruallis ipetu nimio & velocitate raptat⁹ edere sonos musicos.Quē secutus Eratosthenes motu qdē stellarũ sonos musicos edi cōsentit:sed ordinē collocatiōis nō eundē esse dicit.Stati qppe post Lunā secūdā altitudinē a terra dat Soli,memorās fabulose Mercuriũ cōmeta recēs a se lyra cũ cœlũ ascenderet primitus transeuntē p ea quę motu planetū ad organicũ mōdũ p̄sonabant a se inuētę lyrę similē miratũ:q; imago a se inuēti operis in cœlo quoq; reperiretur stellarũ collocatiōe:quę causa esset cōcinētię recēsere primũ se a terra trāsmisisse Lunę globũ,post quē supasse Solis:dehinc Mercurii Stilbōtis: & cæterorũ cũ aplani sũma & excelsa.Mathematici tñ neq; hāc neq; vnā oēs ordinatione stellarũ errantiũ ponũt:sed solē quidē post Lunā:vltra hũc autē quidā Mercuriũ:qui dā aũt aliũ aliquē ex residuis collocāt Plato etiā i hoc ip̄so Timęo primā altitudinē a Terra vsq; ad Lunarē circulum:secũdā vsq; ad Solē liqdo dimēs⁹ est:etiā i politia nō ordinationē mō cō memorās planetũ: sed singl'oq; magnitudines,velocitates etiā colores hoc ē splēdores ac serenitates notās,axē cœlitē fuso circulosq; axē ābiētes tā extimos & vicinos polis q̄ medios tres verticulis cōparās, Pythagoras Eratosthe. nes. Mathematici Plato.

Superest vt tractatui q̃ est habitus de stellis erratib⁹ illud addat: quasdã earũ sequaces esse, quas appellãt hypolipticas mathematici: vt Sol & Luna sũt, hi quippe ignes nũq̃ ad p̃cedẽtia signa transitũ faciũt: sed ad ea semp̃ q̃ sequunt̃, ꝓpter eaq; nec subsistunt in motu nec regradantur vnq̃. Alias vero stellas nõnunq̃ præire, nõnunq̃ deseri: vt cæteræ quæ interdũ stare interdũ redire ꝑ spisso motu vidẽtur. Est quippe sequacitas visum imaginatioq; stellæ velut ad sequẽtia signa ꝑgẽtis, atq; ad orientẽ trãseuntis: vt a Cancro ad Leonẽ. Statio vero visum & imaginatio stellæ diu manẽtis in eodẽ loco iuxta aliã fixã stellã nec errãtem. Porro regradatio visum & imaginatio stellæ post stationẽ quasi ad cõtrarium iter prioris itineris prouectio. Quæ oĩa ita fieri nobis videntur: sed reapse non ita fiunt vt videtur. Causa vero erroris in contẽplando ea est, ꝙ cum per ꝓprios orbes ferant̃ seu globos iidẽ planetes, infraq; aplanos orbis excelsa, nobis e regione terræ vidẽtibus obiectu aerii corporis impediente aspectũ Zodiacũ exteriorẽ orbẽ pagrare videant̃. Faciẽdũ ergo est: vt expositis demõstratisq; errorũ causis falsa opinio conquiescat. Est igitur totius mundi talis cõstitutio ex corporibus materiisq; integris prouidentiæ gubernaculis ad motum æternitati conueniẽtem directa: motuiq; proprio similem formam præferens globeam. Verum ad dinumerationem conuersionesq; temporũ, immutatiõesq; & diuersitatem terrenorum, stellarum errantium varius motus necessarius omnibus qui nunc accidunt prouentibus auctoritatem dedit. Quippe simplex atq; vniformis aplanos, vtpote eiusdẽ naturæ rata, atq; eadem semper conuersio æqualis & ordinata: errantiũ vero orbiculata quidem & ipsa: sed neq; æqualis & inordinata et varia: nec vna sed multiformis. At vero sub Luna vsq; ad nos omne genus motuũ, omne etiã mutationum, prsus vt est in vetere versu Neuii †Exuuiis rabies furarium examina mille. Nanq; generatio, & item mors in isto loco, incrementa quoq; & iminutiones: & omnifaria cõmutatio, transitioq; ex locis ad loca. Quæ cunctæ passiones originẽ trahunt ex motu planetum. Q̃d tamen hactenus hac ratione dicitur: nequis putet illa de æterna & beata generatorũ & occiduorũ causa sic esse disposita: quin potius illa quidem habere congruum felicitatis suæ cursum, hæc vero ex accidẽti quodã & aliquatenus consentienti cum illis consortio imitari quoad possunt diuinã felicitatẽ. Vt enim vniuersæ rei motus similis esset: sempq; in orbem rotaretur, ipsa hæc agitatio, vita, actus, atq; opatio mũdi existẽs & vita diuina: necesse fuit terrã mediã manere circa quã quæ ꝑ mediũ ferrent̃ irent. Terra porro manente, ignẽ diuersam regionẽ capessere, leuẽ, altiuagã: quæ materiã sequebat̃. Hisq; late distantibus ratio poscebat cæteras quoq; aeris, & item aquæ materias inseri medias: continuandi totius corporis causa. His porro ad vnam veluti seriem continuatis, demum erat necesse fore aliquam ad aliud, ex alio elemento transfusionem: cum eorum sylua sit vtrobiq; mutabilis: ipsarum autem materiarum vis & natura contraria. Causa itaq; mutationum ex vario motu planetum. Nam si vna eademq; esset perinde vt fixarum stellarum circũuectio, vnum semper eundemq; modum obseruantibus oĩbus stellis, ne ista quidem vlla prouenirent diuersitas. At nunc cõuersiones & æquinoctia; ꝓcessusq; & regradatiões, ꝑ latitudinem, perq; altum maxime quidem Solis, & Lunæ, tum cæterorum quoq; siderum, vices temporum mutant: & omnem istã importãt cõmutationem atq; incõstantiã. Quæ quidem inconstantia non ita vt nobis videtur, prouenit. Nulla

Sequacitas planetarum.
Statio.
Regradatio.
†Eximiæ.

enim in diuinis actibus incõstantia:sed vt ita videatur fit ex eo q̃ illis positis & immobiliter adhęrẽtibus ꝓpriis circulis per quos ferũtur æquales sem̃p ordinatoq; gressu, noster visus ferri ea ꝑ altiora cõuexa signiferi orbis imaginet̃,ex ordinatiõe rati & ęquabilis mot⁹ nascẽte motu ꝑpostero iuxta visum hominũ cõsequenter.Est enim ęqualis quidẽ motus qui æqualia spatia æqualibus curriculis tẽporũ cõficit sine pigritia vel incitatiõe. Ordinatus vero in quo neq; resistit̃ nec retrorsum redit̃:sed ad ꝓxima queq; moderato incessu peruenitur. Videntur tamẽ nobis oẽs quidẽ planetes non æquali motu:quidã tamẽ inordinata quoq; planetarũ agitatione ferri.Quã igitur causam dicemus huius erroris & pręitionis?Supra memoratã a Pythagora intellectã: q̃ cũ in globis suis cõsistentes ferãtur,ꝑ Zodiacũ ferri languẽte visus acie putent̃.Id adeo in aliquo ex errãtibus immo in eo per quẽ videntur oĩa Sole,cõsideretur.Sit eñ Zodiacus circulus ꝑ A B Γ Δ notas circũactus:cuius & vniuersi mũdi in medietate posita iuxta quod stipatã manere dicimus terram,litera sit Θ: per quã lineæ duę dirigantur bis secantes circulum in ęqualia dimensa quatuor,hę A Γ, B Δ. diametros vtraq; intelligat̃,A in exordio Arietis locatũ,B in exordio Cancri. Itẽ Γ i regione Librę, Δ Capricorni.

Motus ęqualis. Ordinat⁹ Motus

Erroris causæ.

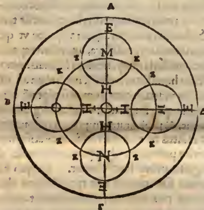
¶Ergo Sol accedẽs ad A facere videt̃ æquinoctium vernale ad B autẽ ęstiuã cõuersiõnem. Itẽ ad Γ autũnale ęquinoctiũ, ad Δ hyemalem cõuersionem. Aequales ergo ꝑtes mũdi quatuor has A B, B Γ, Γ Δ, Δ A, iniquis & iparibus tẽporibus videt̃ circuire. Siquidẽ ex ęquinoctio verno vsq; ad ęstiuã cõuersionẽ spatiũ cœli q̃d interiacet,fere.xc. quatuor & semis diebus & noctibus cõficit. Ex cõuersione vero ęstiua vsq; ad autũnale æquinoctiũ nonagintaduob⁹ & semis dieb⁹ & noctibus peruenit.Ab autũnali porro æquinoctio pergens ad brumalẽ conuersionem octogintaocto diebus ꝑuenit:& octaua ꝑte vnius diei.Residuũ itẽ spatiũ q̃d inter brumalẽ cõuersionẽ & vernũ ęquinoctiũ interiacet.xc.fere diebus & parte octaua diei cõficit.Propterea q; omnẽ circuli meatum trecentis.lxv.diebus ac noctibus & parte quarta diei propemodũ obire cõsensu oĩm creditur.E regione Geminorũ tardissimus:e finibus Sagittarii volucer.Medius in transitione tam Virginis q̃ etiã Pisciũ. Fieri tamen nõ põt vt contra naturã suã diuinitate pręditã faciant aliquid vel patiantur inordinatum.Ex quo apparet per suum circulum & Solem & cęteras stellas meantes æquabiliter & ordinate nobis e regione terræ spectantibus videri ꝑ A B Γ Δ circulũ qui est non Solstitialis sed Zodiac⁹,meare. Quia igit̃ nõ ꝑ Zodiacũ hũc circulũ Sol:sed ꝑ aliũ Solstitialẽ q̃ est ei⁹ ꝓpri⁹ icedit: si q̃dẽ vtriusq; circuli pũctũ vnũ & idẽ esset in Θ:eadẽ rõne diuisus Solstitialis qua Zodiacus, in hisdem vitiis & iniquitatibus inueniretur, Eodemq; modo A B Γ Δ

circuli ptes quatuor, pluribus has, paucioribꝰ alias obiret diebꝰ. Sed si hęc cōtra naturā siderū falso putare hoīes ratio monstrauerit, certe perspicuū erit illius glo bi per quem Sol mouetur punctum in ⊖ non esse. Ergo circulus Solis vel intra se continebit ⊖: sed non vt punctum vel medietatē: vel per idem ⊖ transiet: vel excludet omnino a gremio suo. Atenim per ⊖ idest Terrā ire Solē impossibile est. Conflagrabunt enim terrena Solis ardoribus: semperq; Solis globo superio re existente: dies erit perpetua: nec eidem succedet nox, nunq̄ scilicet mergēte So le. Superest igitur vt ⊖ vel intra ambitum Solstitialis circuli sit, vel extra. Vtrūq; enim assumptum rationem habere mōstrabitur. idest aut ⊖ intra Solstitialis cir culi ambitum esse, aut extra modo epicycli. Quæ quidē res inter mathematicos disceptationē creauit. Siquidem aliis sphæris eccentris, idest quæ terram intra se contineant quidem, sed non vt punctum suum, vehi planetas asserunt: alii epi cyclis potius hoc est a Terra separatiuis: nec imminentibus ei globis. Sit igitur Solstitialis eccentrus circulus Ε Ζ Η Κ, & habeat punctum sub Ε Ζ ambitu im mediate, scilicet vbi est Μ. Hoc igitur circulo in trecentas sexagintaquinq; par tes cū quarta parte vnius portionis diuiso, ad earundem partium exęquationē Ε Ζ quidem ambitus nonagintaquatuor semis portionibus continebit. Ζ Η ve ro nonaginta duum semis erit partium. Item Η Κ octoginta & octo partes habe bit & vnius partis octauā. Residuus ambitus Κ Ε ex nonaginta constabit parti bus & octaua vnius partis.

Necesse est itaq; vt cum Sol accedat ad eam partem in qua est Ε, nobis in pūcto agentibus mundi totius ⊖ idest Terra, & inde quoad possumus, intuentibus super Α tunc ferri videatur: cum illa regio non Solstitialis circuli sed Zodiaci sit multo altioris summitas: ad quam visus nō pōt peruenire. Atq; ita per ⊖ Ζ ambitum me ans ęquabiliter, qui ambitus tribus cæte ris maior est: pluribus vt necesse est die bus maiorē ambitum cōficiens, vbi ad Ζ peruenerit, ad Β peruenisse videbitur: & tanq̄ Α Β peragrato ambitu ęqualē quar tā partem Zodiaci circuli pluribus q̄ ratio ęquabilitatis exigit diebꝰ obisse cre ditur. Rursumq; Ζ Η ambitu sui circuli secūdę magnitudinis peragrato ęquabi liter diebus nonagintaduobus semis (Tot em̄ partiū est idē ambitus) vbi ad Η peruenerit videtur nobis ad Γ peruenisse: & Β Γ ambitum velut æqualem prio ri paucioribus diebus emensus. Eodēq; modo Η Κ minimum ambitum lustrans vtpote qui sit in octoginta partibus & octaua: vbi totidē diebus obierit, puene ritq; ad Κ, e regione ⊖ spectantibus videbitur quidē ferri supra Δ, putabitur au tem Γ Δ ambitū ęqualē cęteris paucioribus diebꝰ obisse. similiq; erroris pseuerā tia Κ Ε ambitu emenso nonaginta diebus & octaua parte iuxta numerū portio nū, repręsentatusq; demū in Ε finito anniuersario anfractu Δ Α ambitū putatur emēsus ęqualē cęteris iniquo & impari gressu, nec in Ε exordiū sui circuli repræ sentatus sed in Α alieni idest Zodiaci circuli summitatem. Qz si duum circulo

lorum, ideſt maioris Zodiaci, & minoris Solſtitialis eccentri duo puncta coniun gantur: et fiat M O, deinde per hanc ducta perexerit N Ξ linea, quia E Z H K circuli punctũ et medietas eſt M, æquales erunt lineę N M, M Ξ. Maior igitur eſt N M linea, q̃ Ξ O, multo igitur maior H O q̃ O Ξ. Cum ergo Sol per N feretur longius a terra remotus, ideſt a O, minor nobis videbitur e lõginquo, etiam tardiorq́ꝫ fit iuxta quintam ſemis fere partem geminorum. Cum vero per Ξ feretur proximus terrę maior putabitur velociorq́ꝫ intuẽtibus. Qđ demum fit iuxta quintam ſemis partem Sagittarii. Mediæ vero tam ſtaturæ q̃ velocitatis: cum aut Piſces aut Virginem tranſiet. Et quoniam Solis motus intemperiem falſo putari demonſtrauimus in eccentris circulis: nunc ſi vt quidam putant per epicyclos globos fertur, nihilominus moderatis eum greſſibus temperatiſq́ꝫ cõficere annuos curſus expoſita epicyclorum forma docebimus. Epicyclus dicitur globus qui per aliquem circulum fertur. Sit igitur etiam nunc Zodiacus circulus quem limitant notæ A B Γ Δ. Solſtitialis vero excludens Zodiaci circuli punctum, ideſt E Z H K, habens ipſe proprium punctum M. & a puncto quidem O interuallo autẽ M, deſcribatᷣ circulus M O N Ξ: & E Z H K epicyclus intelligatᷣ cũ vniuerſi mũdi vertigine rapi ſimiliter vt cæteri ignes ab oriente in occidentẽ raptatu quotidiano: ferri tñ naturaliter aduerſum totius mundi volatũ: Sol ꝑ rurſus in eodẽ epicyclo conſtitutus, iuxta totius mũdi verſionem moueri. Epicyclus

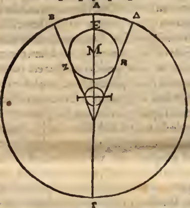
Ergo E Z H K epicyclus per deſcriptum M O N Ξ circulum naturali motu means contra q̃ mouetur totius mundi raptatio, moderate & æquabiliter anni ſpatio curſum iſtũ cõficiat. Solq́ꝫ item in hoc eodem epicyclo cõſtitutus, epicycli quidẽ ſui motui contrarium motũ moliatur, mundi vero totius comitatum ſequatur. Ibit ergo E Z H K epicyclus per M O N Ξ circulum gradiens: & cum peruenerit ad O literam, quartã mundi partẽ obibit. Tunc Sol ab E ad K perget. Erit ergo Sol vbi & O litera. Nobis tamen a terra ideſt O ſpectantibus directa viſus acie videtur eſſe apud notam B. Ita cũ quartam confecerit Mũdi partem, minorem quartam confeciſſe videbitur. Ac rurſus idem epicyclus e regione O literæ ꝑfectus pueniat ad N, & Sol a K ad H perget, erit vbi eſt N. Nobis tñ directo viſu intuentibus videbitur eſſe vbi Γ litera. Ita cum æqualẽ quartã mundi partẽ cõfecerit a litera B vſq́ꝫ ad Γ literã, maiorẽ quartã citius & incitatius videbitᷣ peragraſſe. Rurſum idẽ epicyclus cõficiat aliã Mũdi ęqualẽ partẽ, ideſt N Ξ. Sol quoq́ꝫ itẽ vt in priorib⁹ ab H ad Z pergat: erit vbi eſt Ξ: nobis aũt videbitᷣ vbi eſt Δ litera. Ita cũ æqualem quartam mundi partem peragrauerit, maiorem peragraſſe putabitur Γ Δ Zodiaci circuli. Reſiduum demũ quadrantem Ξ M idem obeat epicyclus: & cum peruenerit ad E repræſentatus poſt annum loco ſuo

videbitur tūc esse Sol vbi est A, & putabit̃ zodiaci circuli obrepisse metam A A. Qua ratiōe palā fit etiā secūdū epicycli motū ea quæ vident̃ nobis aliter q̄ re ab se fiāt videri. Tardior enī & minor visu videt̃ Sol cū velut in Geminis erit. Maximus vero & incitatissim⁹ cū velut in Sagittario. nec immerito. Quippe Θ Z H K epicyclo moto per M O H Z circulū, Sol ab Z ad K pergens, cōtra q̄ feratur epicyclus suus moram faciens, tardius ad O deferetur, tardiusq̨ M Θ obibit ambitum, multoq̨ tardius Zodiaci circulus A Z regionem existimatur obisse. Et rursum epicyclo supradicto moto ad O N ambitum sol demum ab K ad H pergens incurrere videbitur mundi circūactioni, et adiutus ab ea propere et citius obire zodiaci quadrantem. Eodemq̨ modo epicyclo moto per H Z ambitum, Sol demū ab H ad Z pergens tanq̄ præcurrens epicycli sui motum, pręcipitare cursum per Zodiacum videtur. Rursumq̨ eodem epicyclo moto per Z M ambitum, Sol a Z ad Z pergens contra q̄ fertur epicyclus suus moram faciens tardius ad M deferetur, tardiusq̨ Z M obibit quadrantem, multoq̨ putatur tardius A A Zodiaci circuli quadrantem peragrasse. Sic & epicyclus anno vertente conficiet cursum suum: & Sol naturalem. Estq̨ in Solis circuitu maximum interuallum A Θ, ad Z, idest a terra ad summum limitem solstitialis epicycli: minimū vero ad eiusdem infimum limitem.

Eodem modo cæteri planetes cum in globis suis consistentes ferantur, per Zodiacum ferri nobis ob supra demonstratas causas videntur: tarditatisq̨ & celeritatis idem intellectus in omnibus erraticis rationē assequetur: licet diuersis temporibus cæteri, nec in iisdem quibus Sol cursus suos peragant: vsq̨adeo vt quidam eorum propter nimiam tarditatem interdum consistere, interdum repedare videantur. Sol enim minorem vtpote anniuersarium circulum lustrans, minores euagationes vel cum exaltatur, vel cum humiliatur, vel cū a medietate ad diuersas cœli plagas discedit, incurrere nobis videtur: eamq̨ omnē intēperiē anni vertentis termino claudit. Cæteri planetes quia singillatim vniuscuiusq̨ eorum pro magnitudine circulorum quos obeūt, & prolixitate temporum quibus confecto cursu ad exordia reuertuntur, fit reditus ad exordia: varias et multiformes motuum conditiones pati non immerito putantur. Quippe vnus biennio, alter duodecim annis, tertius prope triginta, orbes suos obeunt. Ex quo fit: vt visus noster motum stellarum notans sine intellectu et recordatione alterius stellæ compendii ex breuitate circuli prouenientis, aliarum item tarditatis, quæ prouenit ex amplissimorum orbium peragrationibus, pręire alios planetas, alios subsistere, alios regradare, idest ferri retrorsum, imaginetur. Quod in circuitu Solis Luciferiq̨ & Stilbontis minime apparet propter breuitatē circulorū angustiasq̨ temporis intra q̄d conficiūt cursus suos: multoq̨ etiam magis in Lunæ motibus. Quippe in horum motibus: vel statio vel regradatio nulla cernitur: sed in illis solis quorum maiores ambitus cōpetenti tēporis ꝓlixitate pagrantur. Aristoteles tamen contra opinionem omnium neq̨ quiescente corpore æthereo ferri stellas veluti soluto ac libero motu, nec secundū vniuersę rei motū vel cōtra moueri docet: quin potius oēs eas trahi vna & eadē naturali mūdi circūactione. Idemq̨ et eccentrorū & epicyclorum tollit opinionem, propterea ꝙ circulis hoc est lineis picturatis & carētibus corpore vehi stellarum vera & solida corpora nō posse dicat. Quaten⁹ enī corp⁹ incorporeę rei nexu viciri possit: Sed sphęras eē

quasdam quinti illius corporis naturæ congruētis: easdemq; per omne cœlum ferri vario diuersoq; motu: earum alias esse maximas, alias minimas, quasdā vero ex alto moueri, quasdā ad ima esse depressas. Iāq; alias cauas solidas ve: alias stellarū corpora continentes, easdemq; omnes perinde vt cæteras stellas minime errātes infixas esse cœlo: atq; ex diuersis regionibus depressisq;, & elatioribus locis ad occidentem meare: eamq; esse causam cur circulorum effigies depingatur: quia cōcursus ad vnum locum ex diuersis cœli plagis tāq; vestigia variorum deliniet tramitum: vt si naues ex omnibus maris regionibus ad vnum eundemq; portum variis temporibus deferantur. Ac de stellarum quidem errantium incōstanti discursione dictum satis. ¶ Sequitur vt quoniam videntur quædā nobis earum modo stare in progressu, modo regradari, & interdū pcurrere certa signa Zodiaci circuli, interdum remanere ac relinqui: quæ causa sit huius imaginis consideretur. Sit ergo Zodiacus A B Γ Δ, cuius punctum in medietate Θ, epicyclus aūt erraticæ cuiuslibet stellæ E Z H, cuius item punctū in medietate sit litera M, per quā medietatem velut axem propriū feratur idem epicyclus cum stella in semet locata Zodiaci circuli pari motu, hoc est ab oriente in occidentem. Agantur etiam e regione Θ obliquæ duæ lineæ stringentes vtrinq; extremos ambitus epicycli Θ Z B, Θ H Δ: perq; epicycli punctum M ducatur in altum linea Θ M A.

Regradatiōis causa.

Ergo stella cum erit in Z, nobis e terra directo visu spectantibus videbitur consistere in regiōe Zodiaci in qua est B, & cum Z E lustrauerit ambitum, putabitur Zodiaci B A ambitum obiisse: & ad præcedentia signa versum progressa esse. Similiter E H ambitu lustrato videbitur A Δ Zodiaci ambitum obiisse: & ad præcedentia signa versum etiam nunc festinasse. Rursum H Z regiōe pagrata, videbit nobis p A Δ ad B deniū repedasse, obuia facta signis sequacib9: pptereaq; esse regradata. Cūq; nō multū spatii ab Z recedet, etiā nūc tāq; i B diu i eodē loco morari putabitur. At vero cū recesserit lōgius, trāsitoq; E limite ad H puenerit: rursum cōsistere in Δ, & pcedētia signa existimat pcurrisse: recedēsq; ab H lōgius per H Z ad B repedasse. Mathematicorum tamē non eadem est opinio quæ philosophorum: qui non ad ea quæ videntur: sed ad naturalem stellarum motum animaduertunt. Nullam quippe stellam diuerso contrariove motu moueri contra vniuersæ rei motum circūactionemq; adserūt: sed omnes vniformiter ferri: secundum naturam suam. Faciam ergo vt etiam iuxta Mathematicos E Z H epicyclus contra totius mundi motum feratur. Ergo stella cum erit in H videbitur esse penes Δ, & cum H E lustrauerit ambitum Δ A Zodiaci orbis ambitū obiisse credetur iuxta signorum sequentium ordinem pergens. E Z autem ambitu lustrato similiter etiam nunc ad sequētia signa putabitur progredi. Z H porro ambitum emensa rursum consistere putabitur in Δ per B A ambitū ad † Δ retrorsum reuersa: proptereaq; regradata. Atq; ita tā physicorū q̄ mathematicorū rationibus

Stationis causa.

Mathematicorū opinio.

†A.

ſtationum præceſſionumq; & regradationum viſa pateſiant.

Longum eſt demonſtrando perſequi quę ſit & quatenus accidat maxima ſtel larum errantium altitudo, quæ media, quæ minima: ſeu per eccentros ferantur: ſeu per epicyclos circulos. Itaq; veniemus ad demóſtrationẽ cœtuũ: quos etiã alio nomine cõcurſus ſolemus vocare: item obſtaculorum effulſionumq; & repentinarum obſcurationum. Erit porro diſertationis initiũ tale. Quia naturaliter viſus noſter in directum porrigitur: eſt porro longe excelſa & eminẽs ſphæra quæ aplanes dicitur: ſubter quam ſunt poſitæ ſphæræ planetum, ita vt ſupra demonſtrauimus ordinatæ: perſpicuum eſt lunæ globum, qui eſt infimus proximuſq; terrę, cęteris vltra ſe locatis obſtare ſideribus: omniaq; tam rata q̃ errantia, cum inter viſum noſtrum & aliquod ex ſideribus ad directam lineam ſe obiecerit, obumbra-

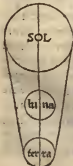
Sol. re. Sol autem cui luna nonnunq̃ obſtat, alias ſtellas ſuperiores diuerſa ratione condit: vel cum proximus factus lucis ſuæ claritudine cęterorum luces tegit: vel cum

Stilbon. obiectu ſuo viſui noſtro reſultat. Stilbon vero & Lucifer & ſupiores a viſu noſtro ſtellas interpoſiti remouent: & plerũq; ſibi inuicẽ obſiſtunt propter menſuras nõ æquas, obliquationeſq; orbium, & poſitionum diuerſitates, ſuperiores inuicẽ humilioreſq; facti. Mera enim præhenſio difficilis eſt in ipſis, propter inſeparabilem prope occurſum comitatumq;. Solus quoq; Mercurius minimo corpore exiguoq;

Mars. igne Soli magis proximus adhęreſq;, eiuſdem inflammatione obumbratur. Mars duos ſupra ſe planetes plerunq; condit. Phænon quoq; ſummus ab obſiſtente ſibi occultatur Phaetõte: & omnes planetes imminẽtes ſibi ad directam lineam ratas ſtellas obumbrãt. Luna item diametro a Sole diſtans, & incurrẽs vmbram terræ obſcurat: nec tamen omnibus menſibus, ſicut ne omni quidẽ coitu, hoc eſt omni noua Luna, Solis obſcuratio interuenit: aut omĩ plena pfectaq; luna lunę laborſit atq; obſcuratio: propterea φ circuli eorum nimia obliquitate a ſe inuicem differant. Quippe Sol ſub ipſam Librã medietatis ſigniferi omnis modico dicatur ferri deflexior ad dimidium fere momentum declinans, vel in Auſtrum, vel in Aqui-

†Hipparchus. lonem. At vero luna vt aſſeuerat †Hipartus decem vtrinq; momentis deuia repetitur. Igitur ſi vtroſq; orbes epipedos, ideſt planos, & ſine vlla ſoliditate, tã Solis q̃ lunę conſideremus animo poſitos aduerſum ſe ita directa poſitione, vt vna per medios orbes ducta linea ſpinã duobus planis orbibus inſigniat: erit diametros amborum eadem linea. Et eius ſumma pars ſcindens proximum circulum, καταβιβάζον, hoc eſt ſubdiuidens, appellatur. Ima vero ſecans æque ſurſum verſum maiorem orbem, ἀναβιβάζον, ideſt ſupradiuidens.

Eclipſis Solis.

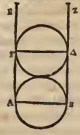
Quare ſi cœtus Solis & Lunæ fiet directus, & velut ad perpendiculi deſtinationem, vtpote proximis ſibi factis ex concurſu corporibus, obiiciet ſe ante viſum noſtrum, & obſtabit anguſtum videndi obſidẽs tramitẽ lunę, lucẽq; Solis a nobis arcet: minor licet multo maiorem obiectans, ob directum proptereaq; anguſtũ noſtrorum oculorum tramitem. Si vero non ad perpendiculũ cœtus eorum factus erit: ſed prolixitas quidem interualli erit: latera porro a rigore declinabũt aliquatenus: ita vt alter igniũ ad Aquilonẽ, alter vero ad Auſtrum vergat, obſcuratio nulla fiet.

Eclipſis Lunæ. Lunæ vero labor ſiue defectio ſic demonſtratur. Q; quidẽ cũ incurrerit vmbram terræ, deficere videatur, conſtat apud omnes:

Sed cur non semper aut omnibus mensibus,hoc dicendum.

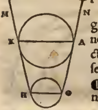
Ignium lucem præbentium radii directi feruntur vmbras obiectorum corporum formantes in varias figuras. Ergo cum ignis lucem præbens æqualis erit corpori ex quo emicant vmbræ:si tam ignis q̃ corporis globosa erit forma, vmbræ nascentur in modum cylindri:vtputa sit lucem afferens & luminans Α Β : quod vero illuminatur Γ Δ. Hæc vero æqualia sint,& globosa vtraq;. Perspicuum est radios, Vnum Α Γ, Alterum Β Δ in directum exaltatos iuxta se esse dispositos ęquali distantia.Merito:quia circuli Α Β diametrus,circuli Γ Δ diametro æqualis est. Idẽ radii crescant in altum:erit Α Γ Δ radius, radio Β Δ Ζ distans æquali rigore, hoc est sine inclinatione. Et Γ Ε ergo aduersum Δ Ζ radium sine inclinatione distabit,& vterq; radius in immensum licet auctus æquali crescet rigore:nec eorum cacumina coniungentur vnq̃,vel contingent se inuicem. Quod cum ita sit,dubium non est Γ Δ sphæræ vmbram in effigiem cylindri formari crescentem per immensum licet.

Cylindroides vmbra.
Cylindrus dicitͬ hęc figura

¶ Si tamen quod illuminat breuius erit, vt Η Θ: quod vero illuminatur maius, vt Κ Λ: manifestum est vmbrã orbis Κ Λ, quę est Κ Μ, Λ Ν in forma quidem effigiari calathi,nec tamen hanc speciem mutari etiam si crescat vmbra in immensum. Nam cũ sit maior Κ Λ diametros Η Θ diametro:profecto tam Η Κ Μ radius,q̃ Θ Λ Ν in immensum porrecti latiorem quo plus crescent effigiant opacitatem.

Calathoides vmbra.
Calathus dicitͬ hęc figura

Ergo siue vmbra cylindroides:siue calathoides erit,contingat necesse est vt multæ stellæ quę supra nos imminebunt per noctem non videantur a nobis: hac aut illa alia vmbris obiectis & obstantibus.Sed hoc rationem nõ habet.Oportet igitͤ semper maiorem esse illustrantem globũ iis quæ illustrantur. ¶ Itaq; si lucem aduehens pręstabit magnitudine: vt Ζ Ο: minus vero erit quod illustratur: vt Π Ρ, vtraq; autem globosa: Π Ρ circuli vmbra quæ est Π Ρ Ζ nascitur in modum coni desinens in acumen,ibidemq; finita Ζ Π, Ο Ρ radiis porrectis in altum & contingentibus se inuicem apud notam Ζ. Quod fit ex eodem,quia Π Ρ diametros minor est diametro Ζ Ο, propterea q; vmbræ species conoides erit.

Conoides vmbra.
Conus dicitͬ hęc figura.

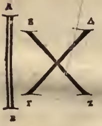

Quia igitur Hipparchus in eo opere q̃d scribitur de secessibus atq; interuallis Solis & Lunæ,docet magnitudinẽ Solis mille octingentis octoginta partibus potiorem esse q̃ terrã, terram vero demum.xxvii. partibus potiorem esse q̃ lunam, multoq; Solem altiorem esse q̃ Luna sit:apparet vmbrã terræ coni similem effici.Quippe radii Solis Ζ Π, & itẽ Ο Ρ angustãt se iuxta diametrũ terrę Π Ρ,& dextra lęuaq; oia illuminãt. Terra vero obiecta lumini Solis circũfluẽte se lumine vmbrã terræ efficit a diametri sui latitudine in angustiam †prouecta, & vsq; ad finem vltimum angustiarum † attenuata.Quam cũ Eclipsis inciderit nocturna Luna diametro a terra & Sole distans:vt quæ propria luce in

Hipparchus.
† puectã.
† attenuatam.
Eclipsis Lunæ.

digeat,atq; a Sole semper mutuetur,& sit minor q̄ terra,obsistēte sibi ea in tenebras conditur.Porro cum non ad directum rigorem solis terræq; & lunæ positio conueniet:vt per puncta medietatē transeat diametra linea:sed Sol in aquilonē, Luna in austrum vergat:vel cōtra:euasa terrena vmbra nullā patit̄ obscurationē.

Ac de his quidem hactenus. Nunc vero iam peragratis omnibus veniamus ad orationem.Et iam fere omne commixtum illud genus essentiæ consumptum erat huiusmodi sectionibus partium.Tunc hanc ipsam seriem in longum secuit: & ex vna serie duas fecit:easq; mediam mediæ in speciem χ græcæ literæ coarctauit curuauitq; in orbes quoad coirent inter se capita.Ex tribus his,essentia scilicet,& eodem,& diuerso miscuerat animam: & eam secuerat in numeros, partim duplices vsq; ad cubum qui primus ex duplicibus nascitur:partim triplices vsq; ad cubum qui primus ex triplicibus nascitur. Horum numerorū interualla numeris aliis contexi volebat:vt esset in animæ textu corporis similitudo. Itaq; limitibus constitutis,vno sex,altero duodecim,q est duplex,duabus medietatib9 octo & nouem:sex & duodecim limitū interuallū cōtinuauit epitrita item sescuplari potentia:perindeq; vt inter ignis limitem & terræ,alterum limitem insertis aeris & aquæ materiis,mundi corpus continuatum est:ita numerorum potentiis insertis tanq̄ elementis materiisq; mēbra animæ intelligibilia connecterentur,essetq; aliqua inter animam & corpus similitudo. Hāc igitur seriem non materiā, neq; corpus secuit,inquit,Deus:vt si quis A B rectam lineam in longum findat & de segminibus duobus χ faciat Γ Δ Β Ζ: idipsum incuruet demum,& duos innexos sibi inuicem circulos faciat:

Hosq; ipsos exteriore alio circulo:cuius motus cōuersioq; idem semp & vniformis sit circunliget,idest aplani.Huius quippe orbiculata est agitatio semp eadem semper æquali velocitate, ne locum quidem vllum desiderans extra consueti ambit9 semitā. Et exterior qdē circulus quē dicit eūdē,is est q in aplani globo summus est:quem meridialē nos,Græci μεσημβρινόν appellant,vtrūq; complectētem polum:cumq; hisdem vertilabundum aplanis effigiē globi deliniare.Interior vero circulus intelligi debet is in quo signorum circunfertur ordo,subter quem planetes feruntur.Ideoq; exteriorem motum eundem cognominauit: quia idem semper minimeq; differēs est aplanus volatus:interiorem vero diuersum.Cuncti enim qui subter Zodiacum oberrant planetes,licet in orbem referantur singuli: diuersas tamen variis de causis & cōpugnanter accidentibus casibus faciunt agi

tationes, vel facere potius videntur: dũ exaltant & humiliant, tardius tamen & interdum incitatius pergunt. Proptereaq; rapiuntur ab vniuersę rei motu: & tamẽ vt possunt renituntur, interdum etiam latius euagantur. Sæpe etiam præcurrere signa, sæpe remanere, sæpe subsistere putantur, sæpe repedare. Qz autem de nullis aliis sed de hisipsis sentiat ac loquatur, ipse manifestat, cum ita dicit. Exteriorẽ quidẽ circulũ: quẽ Eundẽ cognominatũ esse diximus, a regione dextera p sinistrũ latus vsq; ad dextrum inflexit: diuersum porro per diametrum, in sinistrum latus. Eadem qppe semper & cõstans sibi circũuectio, idest aplanes, per quam meridialis circulus voluitur, dextera mundi parte mouetur. Dextera porro mundi pars oriens esse docebitur. Diuersum porro inquit per diametrum, idest interiorem motum, quo subter obliquitatem orbis signiferi planetes mouentur. Laterã vero, cum sit mũdi corpus sphæræ simile & globosum: & vndiq; versum simile nec differens: itemq; dexteræ lęuæq; partes mundi non recte dici videntur sphæram cogitantibus, & ad solam eius speciem respicientibus. Quia tamen idem mũdus animal est: & animal intelligẽs dexteras partes habebit: profecto eas in qbus est initium motus, & ex qua parte perinde vt cætera animalia mouentur primitus. Hæc porro mũdi pars in eois est: proptereaq; Homerũ puto lapsum alitis augurantem dixisse: Dexter ad eoum volitans solemq; diemq;. Nec vero summum qd aut erit imum in effigie pilæ: sed in viuente atq; animali pila vere dici hæc nihil impedit. Demus enim corpori nostro quędam extrinsecus ex luto cæra ve addita menta vsq; ad tumorem globi: certe mutata forma erit, ac vndiq; versum mẽbris omnibus similibus effectis: & ad indecliuem rotunditatẽ redactis, nullũ dextrũ, nullum sinistrum videtur latus: nec imi pedes, nec summum caput: cum sint mẽbra condita inuolucris. Vitalis vero substantiæ ratio imas, summas, dextrasq; & sinistras partes †scit intus latere, Sic mũdi partiũ diuersa interficies q̃uis idifferẽti membrorum similitudine occultatur in superficie: motu tamen & spirabili prodit cõuegetatione, vt corpus animalq; formatum. Deinde prosequitur. Et simili illi circũactioni virtute põtificioq; rotatus dato. Vnã quippe vt erat eam & indiuisam reliquit, merito. nam sphæra vna, quæ aplanes dicitur, multas & innumerabiles stellas circũagit: cum planetas singulos multæ sphæræ circũferant. Potest tamen & alio genere virtus eius quam obtinet aduersum motum omnium planetum, intelligi: q eadem semper atq; indifferens eius conuersio tam ipsos planetas: q̃ cęteras stellas cohęrentes sibi curriculo noctis dieiq; circũagat †ab oriente in occidentem. Ex quo aiunt planetas mutabilis illius naturæ, quæ diuersa cognominatur, esse participes: vtpote qui rapti vertigine vniuersę rei ab eois ad occidua, referantur demum ab occiduis ad eoa: vt in nauigando cum ad destinata venti pulsu naui volante e regione proræ quidam ex nauigantibus ad puppim recurrũt. Deinde ait: itẽriorẽ vero scidit sexies. Interiorẽ. i. diuersũ circulũ. Septẽq; impares orbes fabricatus est iuxta dupli & tripli spatia. Tenemus memoria primam Psychogeniæ descriptionem sic esse formatã: vt vnum quidem latus ex duplicibus, alterum vero ex triplicibus numeris sit ordinatum: septemq; vtrinq; limites factos: quorum per singula latera sint interualla terna. Huic ergo adumbrationi qua depinxit animam, imaginem similitudinis ęmulæ specierq; mundi deliniat. Septemq; circulos instituit planetum: eosdemq; aduersum se distare facit interuallis musicis: vt iuxta Pythagoram motu harmonico stellæ rotatę musicos

Dextera Mundi.

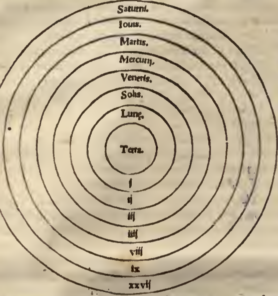
†vt.

†ab occidente in orientem

Musici stellarum sonitus.

in vertigine modos edant: similiter vt in politia sirenas singulis insistere circulis dicens. Quas rotatas cum circulis vnam ciere mellifluam cantilenam, atq; ex imparibus octo sonis vnum concordem concentum excitari. Erit ergo animæ aplanes ratio. Planetes, vt iracundia, & cupiditas, cæteriq; huiusmodi motus. Quorũ concentu fit totius vita mundi modificata. Sectioni quoq; partiũ ex quibus animam constituit positio planetum conueniens videtur: cum vnam ab vniuerso facit primitus sumptam portionem, & minimam a terra ad lunam, cuius duplicem secundam, idest quæ interiacet inter Lunam Solemq;: cuius triplam tertiam, scilicet Veneris. Quartam duplicem secundæ, idest quadruplam primæ Mercurii. Octuplam vero Martis: quę quinta sectio est. Triplam tertiã posuit. i. regionẽ seu circulum Iouis. Septem porro & xx. partium Saturni nouissimam sectionem.

Aiæ ratio aplanes. Planetes motus animi.

Quod vero dicit Deum septem illos circulos contraria ferri agitatione iussisse, pleriq; sic intelligunt: vt omnes cõtra mũdi totius moueãtur agitationem: quoniam quidem semp eiusdem motus conuersio a dextro latere incipiat moueri: vt hæ septẽ conuersiones viui rapienti semet intelligãtur occurrere. Alii nõ ita: sed vt ipsorum planetum sit diuersa cõtrariaq; conuersio: iidemq; inuicẽ sibi occursus obuios faciãt: propterea q; in anfractibus eorũ varia & multiformis inueniatur diuersitas. Siquidem Solis & Lunæ conuersiones comites vniuersitatis motus eccentri sui, vel etiam epicycli, quatenus possunt ab instituto naturaliq; cursu remorentur progressionem. Aliorum vero quinq; naturalis motus is esse comprehendatur, qui totius mundi conuersioni resistat: licet eam præpotens illa vertigo corripiat. Ex quo fit vt subsistere: nõnunq̃ etiam repedare videantur. Hoc amplius, q; quædam e stellis errantibus vesperi semper occidunt interdiu sub claritudine Solis latentes: & exacta demum nocte ante Solis ortum apparescentes: vt Saturni stella & Martis & Iouis. Contra autem cum vespere Luna ante omnes stellas appareat: mane conditur in occasum. Lucifer & Stilbon vtroq; genere & oriuntur & occidunt. Quid q; cæteri planetes longius a Sole discedunt: vsq; adeo vt certis temporibus diametro distent: Stilbon porro & Lucifer nunq̃ diametro distant a Solis orbitis, ex vtraq; regione mundi eois aut occidentalibus satis proximi facti: sed Soli semp proximi cursus

suos peragunt,proptereaq; dixisse eos Plato,tres quidem pari atq; eadem velocitate,illos vero alios quatuor & sibimet inuicē,& his tribus dissimiliter incedere. Quos tamen omnes diuersos motus contrariasq; agitationes planetum ratione subnixos esse dicit:ea videlicet quam iugi tractatu manifestare curauit.Is deinde prosequitur.Igitur cum pro voluntate patris cuncta rationabilis animæ substantia nasceretur:aliquanto post omne corporeum intra cōseptum eius effinxit:mediumq; applicans medię,modulamine apto iugabat.Ast illa complectens cœli vltima circūfusaq; eidē exteriore complexu:operiensq; ambitu suo,ipsaq; cōuertēs in semet diuinam originem auspicata est indefessæ sapientisq; & sine intermissione vitæ.Cœlum diuerse & dicitur & accipitur.Partim mundi superficies,quam ὀυρανὸν Gręci appellant:velut visus nostri limitem vltra quē porrigi nequeat,qua si ὅρανὸν: partim sphæra,quæ aplanes vocatur.Proprie vero omne hoc quod a lunari globo surgit,communiter autem quicquid supra nos est:in qua regione nubila concrescunt,& aliquanto superius vbi astra sunt.Nam & pluuias ex cœlo dicimus demanare,& stellas in cœlo apparere quæ appellantur cometæ,& cætera quæ apparent infra Lunæ globum.Cœlum quoq; vsurpantes mundum omnem vocamus.Animam ergo mundi dicit orsam ex medietate vsq; ad extremitatem mundani corporis: & inde vsq; ad aliam extremitatem circūfusam omni globo corporis operuisse vniuersum ei9 ambitum.Ex quo apparet a vitalibus mundi ꝑ extimas partes complexum esse circundatum:hoc est vt infra atq; extra vitali vigore foueať. Neq; eni vniuersum corpus alterius corporis quod nullū supererat auxilio complexuq; indigebat:sed incorporeæ naturæ viribus totus vitali complebatur substantia. Illud vero q; a meditullio porrecta anima esse dicitur: quidam dici sic putāt:vt nō tanq̄ a medietate totius corporis facta dimensione porrecta sit:sed ex ea parte membrorum vitalium in quibus Pontificium viuendi situm est:ideoq; vitalia nuncupantur.Nō ergo a medietate corporis quę terra est: sed a regione vitalium,idest a Sole,animę vigorem infusum esse mundano corpori potius intelligendum pronunciant. Siquidem terra immobilis.Sol vero semꝑ in motu.Itemq; vteri medietas immobilis.Cordis semper in motu: quādo etiam recens extinctorum animalium corda superstites etiam tunc motus agant. Ideo q; Solem cordis obtinere rationem: & vitalia mundi totius in hoc igni posita esse dicant.Ipsam vero animam in semet conuertere,non vtiq; corporali conuersione facta intelligendū:sed cogitationis recordationisq; gyris & anfractibus parente sibi corpore:sicut quoq; nostrę animę motibus corpus obsequitur:idq; mūdo fuisse initium,inde auspicium indefessæ ac sine intermissione vitæ.Præclare. Quādoquidem indefessa & sine intermissione vita tempori curriculisq; eius propagata sit.Aeui tamen alia quedā est & in sublimiore maiestate perseuerātia.Tēporis enim partes,anni,menses,dies,horæ.At vero æui neq; initiū neq; finis vllus propterea indeterminatus & perpetuus.Cum ergo mundum generatum introdaret:consequenter temporis quoq; generationem mundo æquęuam cōmentus est.Atq; hæc quidem mox ipse latius explicabit.Nunc tamen animam docet esse incorpoream,cum dicit:Et corpus quidem cœli siue mundi visibile factum: ipsa vero inuisibilis,rationis tamen & item modulaminis compos.Cum enim dicit inuisibilem,sensui minime subiacere pronunciat.Et quod nec visu nec cæteris percipitur sensibus,hoc corpus esse minime potest,Rationis tamen compos: vt de-

Cœlum.

Sol cordis rationē habet.

Tēporis partes.

Aeuum.

Aia incorporea.

claret naturam rationabilem carentem corpore:quæ quidẽ est animæ rationabilis propria & conueniens adumbratio.Porro quidem eandem modulatã esse asserit,originem eius & quasi quædam elementa,ex quibus eandem inter initia constituit,recordatur & repetit:vt externis originibus idem : indiuiduæ diuiduæq; substantiæ,itemq; eadẽ diuersaq; naturis coagmentata,similitudinemq; & dissimilitudinem rerũ,bonitatisq; & malitię diuersitatẽ,optãdęq; & execrãdę naturę disparilitatẽ facile ipsis in rebus recognoscat:vtpote quę diuersa sit nũeris, cõposita analogiis stipata,medietatib9,ordinata rõnib9musicis,scissaq; adeo sexies,& rursum deuincta immortalibus vinculis,cõueniẽtibus diuerso varioq; totius mũdani corporis motui:omnia sciat,& omnia iuxta naturam propriam adsequatur. Deniq; addit. Vt ergo ex eiusdem & diuersi natura cũ essentia mixtis coagmentata indigete motu:& orbiculata circuitione in seipsam reuertẽs:cũ aliquam vel dissipabilem substantiam offenderit:vel indiuiduam:facile recognoscit quid sit eiusdem indiuiduæq;:quid item diuersæ dissolubilisq; naturæ: causasq; omnium quæ proueniũt,videt:& ex iis quæ accidunt quę sint futura metitur.In his enim clare manifestat nihil esse quod animam lateat:eiusdemq; intelligentiam manifeste reuelat:cum dicit motum eius rationabilem,sine voce,sine sono,cum quid sensile spectat,circulusq; diuersi generis sine errore fertur,veridico sensu & certa nũciante cunctæ animæ rectæ opiniones & dignę credulitate nascũtur.Porro cum indiuiduum genus,semperq; idem conspexerit,ea quę sunt motu intimo fideliter

Ratio. nunciante intellectus & scientia cõualescũt . Sine voce ac sono motus ratio est in

Oratio. intimis mentis penetralibus residens.Hęc autem differt ab oratione. Est eñi oratio interpres animo conceptæ rationis.Quæ ratio cum se exerit in iis quæ nascũtur & occidũt:vel manu fiunt,& prorsus omnibus quæ sentiuntur,& recte tamẽ

Opinio. mouetur idem hic motus intimæ mentis,nascuntur veræ opiniones,& creduli-

Vera cognitio. tate dignę. Nec tamen satis certa prouenit & firma † cognitio:siquidem inter scientiam & opinionem sit ampla distantia.Cum autem constituerit se spectatri-

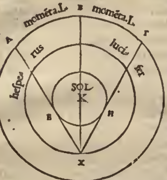
† cõuẽtio. cem rerum inmutabilium:quæ sunt eadem semper,intelligibilemq; naturã suspexerit:& in hisdem spectaculis perspicacem mentis contemplationem conuegetauerit:tũc motus similis eius globi motui q aplanes vocat,sine errore circũactus veram menti cognitionem diuini generis creat. Nũc venit ad ęui tẽporisq; discretionem:& docet quia mundus intelligibilis exemplum est mundi sensilis: vtpote principatum obtinens animal inter cęteras intelligibilis diuinitatis animantes per omne æuum manet inconcussa stabilitate.Imago quoq; eius hic sensilis,simu

Tempus imago æui. lacro æui facto atq; instituto iungetur.Imago enim demum æui tempus est manẽtis in suo statu.Porro tẽpus minime manẽs imo ,pgrediẽs semp & replicabile. Imago itaq; vt intelligibilis mundus per ęuum:sic sensilis per omne tempus.Alia quippe exemplorum,alia imaginum vita: recteq; vno eodemq; momento mũdus exædificabatur sensilis,& dierum noctiumq; instituebanť vices,elementa seriesq; temporis:ex quibus menses & anni partes eius ratione ac supputatione diuiduę. Nosq; hæc cum æuo assignamus,inquit,idest solitariæ naturæ,non recte partes indiuiduæ rei fingimus.Dicimus enim,fuit,est,erit . ast illi esse solum competit. Propter eos qui addubitant:num tempus quod dicitur esse,nullum sit,hæc processit assertio. Dicunt enim præterita quidem omnia iam esse desisse . Siquid porro immineat,hoc nondum esse:pręsentia vero neq; plane esse,neq; omnino nõ

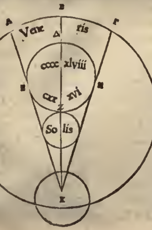
esse propter instabile atq; infrenabile momentorũ agmen. Fluere enim & transire omnia ostẽdit. Ergo preteritam quidem temporis partẽ sic dicit esse: vt intelliga tur fuisse, nõ vt ad præsens existere: vt cũ Homerũ esse dicimus diuinũ poetã. Fu turũ vero sic esse dicit, vt nõ iam existat, atq; ad presens habeat: vt cũ dicimus ad annũ proximũ lustri fore conclusionẽ: vel certamẽ Olympicum. Porro qđ ad præ sens fiat, ita esse nõ vt per aliquã diuturnitatẽ mãsurũ esse videatur: sed vt tanq̃ fluat atq; prætereat: vt cum dicimus Cõpitalia esse hodie: vllam vt aliam publicã priuatamq; celebritatem: quippe cum eiusdem diei quedã iã exacta mometa sint aliquanta vero adhuc maneant. Eodemq; modo mensem nunc esse Ianuarium: vel alium quenq̃: vel sacrum certamẽ agi cum puerorum certamine exacto adolescẽ tes citantur: & post eos deinceps perfecte etatis iuuenes manus conserunt. Quid q; etiam illa quæ non sunt, esse dicimus, cum eadem non esse volumus ostende re: vt cũ dicimus quadrati latus esse dispar lateribus cæteris: vel diametrũ lateri bus esse maiorẽ: ita enĩ dicẽtes ꝓbamus minime esse equalẽ lateribus: propterea q; absonã. Vel cũ idẽ Plato syluã eẽ dicit in nulla substãtia: ꝓpterea q; nulla sylue stria habeant perfectionẽ: dum enĩ sunt adhuc syluestria, informia sunt ac sine or dine ac specie vt saxa: quorũ tñ est naturalis possibilitas, vt accedente artificio si mulacrũ fiat: vel qd aliud eiusmodi. Qđ vero sola possibilitate & sine effectu vi det esse, minime est, vtpote carẽs ꝑfectione. Verũ hec disputatio qa nihil ꝑtinet ad naturalẽ tractatum: cũ sit rationalis, differet. Geniturã vero tẽporis necessario dicit esse institutã, vt tã eadẽ tẽpora sub dimẽsionẽ venirẽt q̃ dierũ mẽsiũq; & an norũ dinumerari spatia possent. Propterea q; Solis Luneq; illustratiões & occasus necessarios fuisse, ceterasq; erraticas stellas supimpositas eẽ gyris circulorũ, iussas q; agere motũ septẽplicẽ diuersis & dissimilib' meãdris i ea regiõe q̃ sub zodiaci orbis circũflexũ iacet: Lune qdẽ iuxta terrã i prima circũactiõe: Solis vero i secũ da, diametro a Luna distãtis. Tũc Luciferi & Mercurii collocat ignes: i eo iqt mo tu q̃ cõcurrit qdẽ solstitiali circuitioni: cõtraria tamẽ ab eo circũfert agitatione. Quare fit vt cõprehendant se inuicẽ: & a se rursum comprehendantur hæ stellæ. *Tẽporis genitura. Luciferi Mercurii q; motus.*

Cur has stellas pari esse dicat velocitate manifestat ipe, cum asserit anni vertẽ tis spatio cursus ab oĩbus peragi. Sed ita vt modo tardius: modo incitatius eun tes comprehendant subinde Solem, & subinde a Sole comprehendantur. Ait ta men hos ignes contrariam quoq; habere vim. Quã rem alii aliter accipiunt. Qui dam enim contrarietatem hanc nasci putant ex eo q; Sol quidem cum natura liter ab eois ad occidua semper feratur, perinde vt omnis mundus mouetur, epi cyclum tamen suũ peragat anni spatio, cuius epicycli contraria est conuersio mũ di cõuersioni. Lucifer vero & Mercurius cõtrarios semp motus exerãt mũdi cir cũactioni. Quidã vero putãt cõtrariã vim esse in his stellis, propterea q; cõprehẽ dãt Solis incessum Mercurius & Lucifer: & interdũ remorãtes eos Sol cõprehẽ dat: cũ ortus & itẽ occasus effulsionesq; & adumbrationes, interdũ mane, interdũ vesperascẽte patiantur: præcedẽtes modo, modo relicti. Sic enim fere semp iuxta Solem comitari videntur. Quod iis vsu accidit, ex eo q; vna medietas atq; vnum punctũ est tam solstitialis circuli, q̃ cuiuslibet alterius stellarum harũ. Deniq; He raclides Ponticus cũ circulũ Luciferi describeret, itẽ Solis: & vnũ pũctũ atq; vnã medietatẽ duobus daret circulis: demõstrauit vt interdũ Lucifer superior: inter dũ iferior Sole fiat. Ait enĩ & Solẽ & Lunã & Luciferũ & oẽs planetas vbi eorũ *Heraclides Ponticus de Solis circulo*

quisq; fit : vna linea a puncto terrę per punctū stellæ exeūte demōstrari.Erit ergo vna linea directa ex terrę medietate Solē demōstrās:duæ vero alię dextra læuaq; nihilominus directę lineę a Sole quidē distātes.L.momētis,a se aūt inuicē centū: quarū altera linea oriēti pxima demōstrat Luciferū,cū Lucifer plurimū a Sole distabit,factus vicin9 oriētalib9 plagis. Proptereaq; idē Hesperi nomē accipiēs,q in eois vespere postq; occasum Solis appareat.Altera vero occidēti proxima:cū plurimū distabit idē Lucifer a Sole,factus vicinus occiduis:proptereaq; Lucifer noiat᷑. Et enī perspicuū est hesperū quidē dici tūc cū in partibus oriētis videt᷑ sequēs Solis occasum.Luciferum vero cum ante Solem mergitur:& rursus exacta propemodū nocte oritur ante Solē.Sit igitur pūctū terrę cœliq; vbi est litera x:Zodiacus vero circulus super quē sunt A B Γ notæ,& sit A B ambitus momētorū.L.Itē B Γ ambitus totidē momētorū:& per x B lineā punctū sit Solis in litera K. Erit ergo linea x K B quæ demōstrat Solē,idest literā B: tātū autē moueatur huc eadem linea quantū Sol mouet᷑ prope quotidiana momēta singula.Similiter cęterę lineę x A,& x Γ diuidant᷑ in.L.momēta.Sit porro x A linea in parte oriētis,x Γ vero linea in parte occidētis. Hęc qdē,idest x Γ linea prior occidens,& prior oriēs q̄ Sol.Illa vero alia x A posterius occidēs,& posterius exoriēs.Necesse est igitur vt hæc quidem, id est x A & x Γ linea demonstret Luciferū:litera A hesperū, eo videlicet tēpore quo eadē stella lōgius a Sole discesserit.Illa vero alia linea , idest x Γ eādē stellam demōstret esse luciferū tēporibus matutinis in signo literæ Γ.Hoc aūt fiet apertius si per x K B lineā circūducat᷑ circulus qui cōtingat duas a se distantes lineas idest x A,& x Γ, q; demostrant modum discessionis a Sole,Luciferi.

At vero Plato,qq; huius indaginis diligētius examē habuere,affirmant aliquāto q̄ Solis esse elatiorē Luciferi globū: q limitat᷑ notis Δ B Z H, contingens x A quidē lineam per B literā,x Γ vero per H. Quare cū Lucifer lustrans circulum propriū perueniet ad B, videbitur in A locatus a Sole plurimum,vtpote momentis quinquaginta omnibus separatus, & ad orientē ac diem vergēs . Quippe Sol nō nisi vbi est B litera indifferēter videtur. Porro cum in H erit Lucifer, videbitur in excelsitate Γ consistere eisdem.L.demum momētis ad Solem,& ad occidua remotior.Cum vel penes Δ vel penes Z consistet:dubium non est proximū Soli

factum visum iri:cōcursumq; fecisse vnum excelsiorem procul a regione terrę penes A: alterum citimum terræq; proximum in z. Iam illud obseruatione diligentiore †perpendendum: stellam ipsam in maxima secessione, siue orientalis siue occidua erit illa secessio, diebus fere quingētis. LXXXIIII. ad id in quo pridem fuerat vel B vel R remeare, vt sit perspicuū totum obire circulum suum, qui est A B Z R, memoratam stellam memorato numero dierum, ita vt maiorem quidem discessionis ambitū q est ab eois ad occidua, hoc est R A B quadringētis. XLVIII. peragret diebus: minorem vero depressioremq;, idest Z B R reliquis centum & XXXVI. Maximæ siquidē discessionis ab occiduis ad eoa prolapsio, hoc dierum numero reuocatur: vt frequens veterum virorum obseruatio palam fecit.

†pceptū.

Rursum subtexit hæc. Igitur singulis vniuersisq; apto & decenti sibi motu locatis: videlicet iis quę consequens erat tempore prouenire nexibus vitalibus: vbi cōstricta corpora facta sunt animalia, imperatūq; didicerūt: cœlestia corpora cōstricta vitalibus nexibus: idest stellas animalia facta esse asserit, & cognouisse quę a Deo iubebantur, scilicet vt planetes quiq; in globos proprios redacti non solū anima vitaq; fruerentur: sed cum hisdem omnibus etiam mundus & anima vteretur & rationis particeps esset. Quatenus enim carens quid ratione, poterit intelligere quæ iubentur? Ea quę diuersę naturæ motus obliquus per directū eiusdem naturæ motum vertens semet vtpote cōstrictus circunferebat: partim maiore, partim minore circulo rotabantur: citius quidem dimensum spatium peragentia quę minore: tardius vero quæ maiore, vtpote ābitu circūacta prolixiore.

Diuersa natura quę sit, sępe iam ostensum est in superioribus: q̄q; motus eius ab occidente ad orientem feratur. Hæc ergo cum sit interior, contineatur necesse est ab exteriore orbe: qui aplanes dicitur: tardaq; ipsa in progrediēdo ab aplanis velociore rapitur ad contrarium motum, & comprehensa sequi sequentem, comprehendere etiam comprehendentem videtur. Planetum vero quidam citius: alii tardius cursus suos peragunt. Merito. Circulorum enim minorum compēdia aduersum maiorum anfractus comparata modicis temporum impendiis circulorum spatia complent: vt Luna quę iuxta cubicū numerū. XXVII. diebus circulū suū lustrat: cū Saturniū sidus. XXX. prope annis redeat ad pristinū exordium.

Lunę cursus. Saturni.

Qua de causa fiebat inquit: vt ex vniformi eiusdemq; naturę conuersione: quę citius circuibant ab iis quæ tardius circunferebātur comprehendentia comprehendi viderentur. Vniformis eiusdem naturę conuersio rapit stellas motu nitentes contrario, ad volatum suum quotidianis diebus. Illæ autem naturaliter incedunt per suos circulos: quorum motus atq; agitatio dissentit rapientis se motui. Itaq; quoniā planetes partim minores, partim maiores circulos obeūt: q minores circulos obeunt in illa diei noctisq; vertigine consequuntur eos qui pigrius progrediuntur: quia per prolixiores orbes feruntur: proptereaq; comprehendentes & transeuntes comprehendi ab iis quos prætererint putantur. Comitata enim, verbi gratia, iuxta primum momētum Arietis Luna cum Sole diebus viginti & nouē totū circulū trāsit: octauoq; & vigesimo momēto signi eiusdē Solē cōphēdēs: qa trāsit eū atq; progredit᷑, velut fugere eū & cōphēdi ab eo videt᷑. Eadē ista ratio etiā in cęteris astris quorū dispar cursus est, inuenit᷑. Deinde prosequitur.

Planetum cursus.

Oēs qppe circulos eorū vniformis & inerrabilis illa cōuersio vertēs in spirā & velut sinuosū achāti volumē, Cū fixo cardie circini casu vel ēt volūtate nr̄a opp̄sso

aut relaxato circino describuntur circuli tales:vt postremitas circunductæ lineæ non solum non perueniat ad exordium:sed deflectens a competenti rigore infra vel supra circũducta linea sæpius arctiores laxiores ve circulos faciat.Hoc genus circulorum ἀσζων solemus vocare:vel achanti volumen.Igitur quia planetes sic aplanes rapit quotidiana vertigine:vt non patiatur eos in eundem locum,& velut sedẽ ex qua progressi fuerãt repræsentari: sed vel trãsire cogat:vel leniore progressione minime occurrere ad destinata:recte dixit errantes stellas in spiram & velut sinuosum achanti volumẽ rotari:ob inconstantem atq; inæquabilẽ circumuectionem.Vt si stella forte Veneris sit in Arietis signo:deinde rapiat eam mundi conuersio : ita vt eam longius a pridiana progressione protrahat:certe tunc aliqua fiet ab Ariete discessio.Quanto q; plures conuersiones fient:tanto longius ab Ariete ad præcedentia signa discedet, & ad postremum ad Pisces atq; inde ad Aquariũ prouehetur.Cõtra si remissior erit raptatio,ab Ariete ad Taurũ versus recedet,& ad Geminos atq; Cancrum iniquis semp gyris & deflectẽtib9 ab exordiis atq; ab errantibus a conueniẽti rigore. Quos quidẽ gyros Græci ἑλίκας appellãt quorum incrementa ab imminutionibus:imminutiones porro ab incrementis notantur . Suntq; similes eius formulæ:quæ subter ascripta est.

Deinde ait.Atq; vt rationabilis & consulta hæc motuum varietas & moderatio visu quoq; notaretur:omniũq; octo motuũ perspicua esset chorea:igniuit lucem clarissimam Deus rerum conditor e regione secundi a terra globi : quam lucem Solem vocamus . Cum propter cæteras ineffabiles vtilitates : quas vniuerso Mũdo Sol inuehit:tũ etiã propterea ignis huiusmodi dicit extitisse genituram:vt tanta rerũ designatio nulla tegeretur obscuritate:vt cũ idẽ rebus colorẽ daret:tum etiam numeri quo temporis spatia notãtur,commoditas proueniret: atq; vt dierum & noctium vicissitudo succederet.Mensis vero designauit esse genituram cum Luna peragrato circulo suo Solem conuenit.Anni quoq; cum Sol ad idem signum ex quo progressus erat,reuertitur , numero dierum trecentorũ LXV.& parte quarta.Quare factum:vt a prudentissimis viris,& iuxta cœlestiũ rerũ obseruationẽ exercitatissimis, quarta illa portio,quarto post anno in vnum collecta & adcorporata spatium diei ac noctis compleret.Est tamẽ intellectu facile q; perfectus temporis numerus perfectum annum compleat. Tum demum cum omniũ octo circumactionũ cursus peracti velut ad originem atq; exordiũ circũactionis alterius reuertunt̃:quã semp idem atq; vniformis motus dimetiet̃. Perfectũ temporis numerũ,qui perfectum compleat annum,appellat eum quo tã septem planeces : q̃ cæteræ stellæ , quæ dicuntur ratæ , repræsentatæ originalibus sedibus eandẽ quæ fuit initio rerũ principioq; mundi constitutionis efficiũt designationem,ita vt & prolixitas prolixitati,& interuallorum pristinorum lati-

Mensis. Annus.

Perfect9 annus.

Perfect9 numerus

tudini latitudo,& profunditati profunditas quadret.Hoc autem tēpus continet annorū innumerabilē seriē.Quippe cum stellarū errantiū circuitus impares sint: necessarioq; diuersis tēporibus cursus suos cōpleāt,præterea Ltius aliæ a media tate mundi euagentur:angustius vero aliæ ad austri septētrionis ve conuexa.Celsiores aliæ a terra sint:aliæ nō adeo lōgo altitudinis interuallo distēt a regione terræ: diuersos quoq; inter se motus agāt:vt citæ tardioribus,vltra progredientes retrorsum recedentibus,humilibus excelsæ,dexteræ sinistris,sinisteriores dexterioribus occurrant in vnum.Nihilq; omnino sit:quod in designatione differat a cæterorum astrorū † habitu,specie,figuris.Atq; vt oēs omnibus æquis diametris distēt:vnūq; nutū atq; vnā efficiāt stellarū omniū cōformationē : cū sit necesse si vnus aliquis ex ignibus repręsentatus fuerit in antiquæ constellationis statum iuxta rationē forte altitudinis:latitudini tamen nō sit repræsentatus antiquæ:vel si perfecte p oīa momēta vnus reuocat⁹ ad antiquū statū fuerit:cęterorū tñ quorū est diuersa cōditio,pfecta repręsentatio minime puenerit:necesse sit etiā ei⁹ stellæ quæ in repsentatiōe pfecta inueniet,rursum fieri aliā mutationē:quoad opportunitas illi pueniat q̄ vnā faciē atq; eādē repsentet q̄ fuit ab initio mūdi . Quē qdē motū & quā designationē nō est putādū labē dissolutionēq; afferre mūdo:quin potius recreationem & quasi nouellā viriditatem positā in auspicio motus noui. Haud sciam an in quibusdam regionibus terræ prouentura sit vlla ex innouatione iactura.Hactenus de mundi sensilis constitutione tractauit. tabitu.

Mundi totius perfectionē ab opifice absolutā deo pręteriti operis textu secreuim⁹Platonicis dogmatib⁹ quoad mediocritas ingenii passa est inhęrētes iuxta naturę cōtēplatione generationis artificiosasq; rationes.Deinde ante omnes res primā ptractat cœlestiū eiū q sunt infixi tergo ratæ atq; inerrabilis cōuersionis gñationē, eorū etiā quę mūdus cōplectit:quo sit plena pfectaq; vniuersa res,animalq; sensilis mūdi pximā similitudinē nanciscat pfecto intelligibiliq; & exēplari ex se genito mundo:quatuorq; sensiliū aīaliū species tā cœlestiū q̄ terrenorū naturali cōtēplatione dinumerat:cœlestiū qdē stellas:terrenorū vero volatilia,& itē natātia,quęq; p terrā ferunt iure dicta terrena:qppe quę terra nutriauit:& i eius dē terrę gremio quiescant:pq; corpora eorū ex maiore parte terrena, ex obtinētis materię vocabulo cognominant,pinde vt cœlestia:quę ex maiore parte ignis puri liqdiq; cōcreta,ęterni appellant ignes.Nec cōtentus supradictorū aīaliū demōstratiōe:porrigit diligētiā vsq; ad angelicę naturę(quos dęmonas vocat)extricationē.Quorū qđ est purius iu æthere sedes habet,alterū in aere,tertiū in regione ea q̄ humecta essentia nciat:quo iterna mūdi cōgesta sint aīalib⁹ rōne vtētib⁹,nec sit vlla ei⁹regio deserta.Quē qdē tractatū q; sit elatior & vltra naturę cōtēplationē,necessario differt:& ait deū post gñationē stellarū ratarū cū vnaqq; earū diuinū aīal eēt vtēs corpore mixto ex synceriffimis materiis quatuor, & ex maiore pte ignis sereni,coruscū qddā aīal & formatū in modū sphęrę ifixisse sum mo cū modulamie ap'ati globo:eūq; oēm hmōi luminibus exornasse. Vbi vero mouendi vsus est necessarius visus,ex oībus motibus duos hos tribuisse præcipuos:vnum ex accidenti:quo rapit stellas aplanes ad occidua : quem motū nunc vocat in antecedentia : alterum vero principalem:qui est circumactio,circaq; semet vertitur : similem deliberatiuæ animæ motui, quinq; cæteris cessantibus motibus. Etenim loculares motus septem sunt, opinor. Duo quidem iuxta

longitudinem, idest ante & post: duo item alii per latitudinem in dexteram & in sinistram: duoq; alii iuxta profunditatē sursum & deorsum: & vltimus supramemoratæ circumactioni similis, qui fixo circumuolat cardine. Quia ergo ex iis septem motibus duorum tantummodo singulis ratis stellis vsum tribuit Deus: principalem quidem circumactionem: ex accidenti vero qui fertur in dexterā: recte dixit quinq; præterea motus alios vacare. Deinde concludit commemorans se stellarum de motibus errantium disputasse. Et cœlum quidem ita exornatum est sapientibus, & æternis animalibus inquilinis.

Quod vero consequens videretur mortalium quoq; & obnoxiorum passionibus animalium demonstrari genituram: hæc sunt porro terrena: iure meritoq; prius quæ de terra ipsa dicenda existimabat exponit. Dicit autem ꝙ hanc quoq; Deus constrictam limitibus per omnia vadentis & cuncta continentis poli, constituerit noctis dieiq; custodem. Sed polum nuncupat axem eum qui omne mundi corpus peruadit. Constrictam vero dupliciter intelligendum, vel iuxta Py-

Ignis loc⁹ thagoram vertentem se circum axem. Placet quippe Pythagoreis ignem, vtpote materiarum omnium principem, medietatem mundi obtinere, quem Iouis custodem appellant. Per hunc porro moueri circumactas in gyrum tāq̄ stellas terram & ἀντίχθονα. Quare vel sic intelligendum: vel aliquanto verisimilius medietati

Vesta. mundi adhærentem quiescere terrā: proptereaq; & a Platone & a multis aliis Vestam cognominari. Deniq; in Phædro idem ait. Manet eni Vesta in diuino domicilio sola. Custodem vero & opificem diei & noctis propterea dicit esse: quia per eandem, idest terram vectus Sol partes eius subiectas sibimet illustrās diem facit. Cum vero obiecerit se ex aliqua parte Solis anfractibus terra ipsa obumbratur. Itaq; ex vmbris crassa noctis caligo succedit. Simul quia immobilis terra est significāter eam custodem noctis & diei cognominauit. Neq; enim pereunte die nox nascitur vel noctis amissiōe dies oritur: sed vtraq; salua succedit altera. Quia vero hoc fit per eam indefesse ipsa manēte semper in sua sede: spectatrix est opinor eorum quę velut ante conspectum suum geruntur: meritoq; custos. Antiquissimam vero deorum dici opinor: vel quia locus est animalium capax: regio porro & locus præcogitetur iis quæ in loco sunt, necesse est: vel quia puncti rationem obtinet. Hoc porro antiquius esse omni magnitudine atq; omnibus quantitatibus naturali quadam mentis conceptione prænoscitur, velut ait Hesiodus.

Hesiod⁹. Prima hęc est caligo, dehinc post terra creata est
Spirantum sedes firmissima pectore vasto.

Post Chaos enim quam Græci ὕλην, nos syluam vocamus. Substitisse terram docet in medietate mundani ambitus: vt fundamenta fixam, & immobilem. Nobis autem natura tributum est, id quod stat, iis quæ mouentur mente præire. Omnis quippe motus post stationem sumit exordium.

Chorea. Stellarum vero errantium opera quæ propter modulatam & consonam celebrantur agitationem: quam iidem appellant χορείαν, in progressibus & anfractibus earundem stellarum perspicue videntur: vt cum apparent nimio quodam incitatoq; motu progressæ longius: vel cum diu stare in vno atq; eodem loco, & item cū retrorsum ferri putanť: tum in cœtibus quoq; & effulsionibus & abscōsionib⁹, vel in eois, vel ī occiduis: cōuersionib⁹ quoq; & æqnoctiis oibusq; trāssiguratiōib⁹. Hoc amplius in defectiōib⁹ & reparatis illustratiōib⁹, deq; cæteris

huiuſmodi ſiquis dedita opera diſputet: hunc fruſtra dicit terere ſuperuacuum laborem: proptereaq; excuſat, ratus tractatum iſtum ad Aſtronomiam potius q̃ phyſilogiam pertinere. Parabolas enim quaſdam appellat: quæ comitatus ſunt ſiderum: vt iuxta Solem indiuidui ſemper Mercurius & Lucifer reciprocos circuitus, quos Aſtrologi regradationes vocant: progreſſus item ad præcedentia, profectionem, etiam coniugationem.

Duplex vero eſt cõiugatio. Altera per Catœcũ, altera per diametrum. Atq; ea quæ per Catœcum fit, ſignificat cuiuſmodi ſtellæ qualibus coeant, quæ ve ſit earum cœtus ſignificatio. Per diametrum vero contra diſtantium a ſe ſtellarum poſitionẽ vult intelligi, cum ex medietate ſtellæ ad alterius cõtrapoſitæ ſtellæ medietatem directa linea connectit & continuat vtramq;. Quos vero defectus Mathematici vocant, Plato obſtacula appellat, proprie magis, & aliquãto ſignificantius: non quo ſibi inuicem obſiſtant: ſed quo nobis contra ſpectantibus inferioris obiectu viſus arcetur ſtellæ ſuperioris: proptereaq; deficere ac laborare propter obiectum inferioris ſuperior exiſtimatur. Item inquit, quæ longo interuallo rurſus apparent, metus & quædam portenta ſignificãt: vel mox futura: vel ſerius. Significationem vero pertinere ad eos qui de iis rebus ratiocinari poſſunt, putat. Ex quo intelligi datur non ſtellas facere, quæ proueniunt, ſed futura prænunciare. Quam rationem ſecutus vates etiam Homerus, ortum caniculæ canem Orionis appellat. Cum hãc eandem ſtellam ἀστρόκυνον quidam, Aegyptii vero σωθιχῶ vocent. Cuius cõpletur annus, qui κυνικὸς vocatur, annis mille quadringentis ſexaginta. Dicit autem Homerus de hoc ſidere hactenus. Iſte quidem clarus: ſed triſtia fata minatur. Tunc opinor cum fuerit interuallo temporis viſus. videtur porro interpoſito quadriennio: ſed non in iiſdem locis. Quater porro trecentis ſexagintaquinq; quadrienniis completur Cynicus annus. Aegyptiorũ quoq; prophetæ ſtellam quandam aliquot annis non viſam verentur, quam vocant Ahc. Porro ſidus exoriens morbos populorum multorumq; optimatum mortes denunciat. Homerus deniq; qui idem fuerit Aegyptius, ſiquidẽ Thebanus fertur: quæ ciuitas eſt apud Aegyptum nobiliſſima, idipſum latenter exequitur in Iliadis exordio: cum dicit propter iram Achillis, cuius pater Peleus, mater vero maritima fuerit dea, morbum atq; interitum nõ modo clarorum virorum: ſed aliorum quoq; animalium & pecorũ bello neceſſariorum extitiſſe. quo quidem ſumpto exordio cætera poetica licentia finxit. Eſt quoq; alia ſanctior & venerabilior hiſtoria quæ perhibet ortu ſtellæ cuiuſdã, non morbos morteſq; denunciatas: ſed deſcenſum Dei venerabilis ad humanę conſeruationis rerumq; mortalium gratiã. Quã ſtellã cũ nocturno itinere ſuſpexiſſent Chaldæorum profecto ſapiẽtes viri, & cõſideratione rerum cœleſtium ſatis exercitati, quæſiſſe dicuntur recentem ortum Dei: repertaq; illa maieſtate puerili veneratos eſſe, & vota Deo tanto cõuenientia nuncupaſſe. quæ tibi multo melius ſunt comperta q̃ cæteris.

At vero naturæ dæmonum pręſtare rationẽ, maius eſſe opus dicit q̃ ferre valeat hoĩs ingenium: nõ quo diſputatio hæc a philoſophis aliena ſit: quibus enĩ aliis magis competat? ſed q; inquiſitio rei illius primariæ ſuperuectæq; contemplationis ſit: quæ appellatur ἐποπτεία, altior aliquanto q̃ Phyſica. Proptereaq; nobis qui de rerũ natura nũc diſputamus, nequaq̃ conueniens eſſe videt. Idẽ tñ breuiter & ſtrictim de iis pſtãtib9 q̃t dii putant locut9, propterea credo ne mũdi cõſtitutio i

Coniugatio duplex

Defectus ſiderum.

Stellæ nõ faciũt futura.

Homer9

Cynicus annus.

Homer9 ægypti9.

Stella in ortu Chriſti.

Magi.

Dęmonũ pręſtãtia.

tdi.

perfecta relinqueretur ex quotacunq; parte si sileret de huiusmodi rebus, credule magis q̃ persuadenter & probabiliter ostendit oportere credulitatem omnes do ctrinas præcedere, maxime cum non quorumlibet, sed magnorum & prope diui norũ virorũ sit assertio. Deniq; nõ frustra de Pythagora dictũ, ipsum dicere: propterea q; vltra quæri nõ oportere. Ergo, inquit, neq; probationes semper adhibendæ, nec persuadens assertio iis quæ dicuntur a priscis diuina quadam sapientia prȩditis. Simul exponit ea quȩ Orpheus, & Linus, & Musȩus, de diuinis potestatibus vaticinati sunt, non quo delectaretur, aut crederet: sed q tanta esset auctoritas vaticinantium: vt iis asseuerantibus parcius credi non oporteret. At vero in eo libro qui Philosophus inscribitur, summa diligentia præcipuaq; cura omnes exequitur huiusmodi quæstiones: priscorum hominum genus omnia quæ aduersum hominum vitæq; agendam facultatem diuino consilio prouidentiaq; demanant auxiliantibus atq; operantibus tam potentiis, q̃ rationibus, hæc ipsa quæ auxiliantur deos existimasse: propterea q rudibus animis nondum insedisset veri Dei scitatio. Erãt enĩ pastores & syluicędi, cęteriq; huiusmodi sine studiis humanitatis, quos cladi publicȩ superstites fecerat opportuna habitatio ex tẽpestatũ atq; illuuionis incõmodo. Quȩ poetæ postea blãdiẽtes humanis passionibus propter cupiditatem lucri versibus suis firmata: mẽbratimq; effigiata amplis & reconditis nominibus exornauere: vsqueadeo vt etiam vitiosas hominum illecebras turpissimosq; actus Deos cognominarent obnoxios passioni. Itaq; factum vt pro gratia quæ ab hominibus debetur diuinæ prouidentiæ, origo & ortus sacrilegio panderetur. Cuius erroris opinio creuit inconsultorum hominum vanitate.

Ipse dixit Pythago rȩ auctoritatescre dere oportere. *Orpheus Linus. Musæus. Li. Philo.* *Poetæ.* *Deorum origo.*

Hæc ad præsens Plato quidem de dæmonum genere disseruit. Nos tamen oportet, etsi nõ vsquaquaq; veram, eorum breuiter rationem explicare: quæ est huiusmodi. Quinq; regiones vel locos idem Plato esse dicit in mundo, capaces animalium: habentes aliquantam inter se differentiam positionum: ob differentiam corporum quæ inhabitent eosdem locos. Summum enim esse locum ait ignis sereni: huic proximum æthereum, cuius corpus esse ignem æque, sed aliquanto crassiorem, q̃ est altior ille cœlestis. Dehinc aeris. Post humectæ substantiȩ quam Græci ὑγρὰν οὐσίαν appellant: quæ humecta substantia aer est crassior: vt sit aer iste quem homines spirant. Imus vero atq; vltimus locus terræ. Quæ porro in locis differentia est, eadem & in magnitudinibus inuenit᷑. Cœlestis maximus: quippe qui omnia intra complexum suum redigat. Breuissimus terræ: quia cæteris omnibus corporibus ambitur. Iuxtaq; rationem continui competentis, cæteri medii. Cum igitur extimi limites, idest summus atq; imus celebrentur conuenientibus animalibus naturæ suæ, scilicet ratione vtentibus: cœlestis quidem stellis: terrestris autem hominibus: consequens est etiam cæteros locos regionesq; interiectas plenas esse rationabilibus animalibus existimari: ne quis mundi locus desertus relinquatur. Etenim est absurdum homines quidem vnam mundi regionem inhabitantes fragili corpore, animo cũ amẽtia, & sine syncerítate pleno pœnitudinis ob inconstantiam commotionum suarum, alias aliis atq; aliis placentibus rationabiles animãtes putari: Stellas vero prudẽtis naturæ ob æternã actuũ suorum cõstantiã nulli pœnitudini obnoxias: puro minimeq; dissolubili corpore: vtpote quæ extimas ignis cuncta ambientis regiones incolant, sine anima fore:

Regiões qnq; mũdi. *Stellȩ animantes.*

carere etiam vita putare. Cui quidē rei Hebręorum quoq; sententia cōcinit: qui Opi. Ra
perhibent exornatorem mundi Deum mādasse prouinciam Soli quidem vt diē bi Mossei
regeret: Lunę vero vt noctē tueretur. Cęteras quoq; stellas disposuisse tanq̄ tēpo
rum limites annorumq; signa: indicia quoq; futurorum ꝓuentuum. Quę cuncta
certe tā moderate, tā prudēter, tam iugiter cōtinueq; agi sine rationabili, quin
potius sine sapiētissimo rectore non possent. Quare cum sit diuinū quidem &
immortale genus animalium cœleste, sidereum: temporarium vero & occiduum
passioniq; obnoxium terrenum: necesse est esse inter duo hæc medietatē aliquā
connectentem extimos limites: sicut in harmonia videmus, & in ipso mundo. Vt
enim sunt in ipsis materiis medietates, quæ interpositæ totius mundi corpus cō
tinuant iugiter, suntq; inter ignē & terrā duæ medietates aeris & aquę: quę me
diæ tangunt cōnectuntq; extimos limites: sic cū sit immortale animal, & impati
bile, idemq; rationabile, qd̄ cœleste dicitur, existēte itē alio mortali passionibusq;
obnoxio genere nostro: necesse est aliquod genus mediū fore quod tam cœlestis
q̄ terrenæ naturæ sit particeps: idq; & immortale esse & obnoxium passioni. Ta
lis porro natura dęmonū est opinor, habens cum diuinitate consortium propter Dęmonū
immortalitatem: habens etiam cum occiduis cognationem: quia est patibile: nec natura.
immune a passionibus: cuius affectus nobis quoq; consulit. Huius porro gene
ris est illud æthereū qd̄ in secundo loco cōmemorauimus positum: quos Hebręi
vocant sanctos angelos, stareq; eos dicunt ante dei cōtēplationē venerabilis sum Angeli
ma atq; acri intelligentia, mira etiā memoriæ tenacitate, rebus quidē diuinis ob sancti.
sequium nauātes summa sapientia, humanis vero prudenter opitulantes, iidemq;
speculatores & executores dæmones opinor tanq̄ δαήμονες dicti. Δαήμονας porro Demo
greci scios rerum omnium nūcupant. Quos quidē prefectos sensili mūdo primo nes.
quidē vicem imitari aliquā putādū. Vt enim Deus iuxta angelū: sic angelus iu
xta hominem. Dehinc q; vsui nobis sint interpretantes & nunciantes Deo nostras
preces, & item hominibus Dei voluntatē intimantes: illi nostrā indigentiā, por
ro ad nos diuinam opem deferentes. Quā ob causam appellati sunt angeli ob as Angeli
siduum officium nunciādi. Testis est huius beneficii cūcta Gręcia, omne Latiū,
omnisq; Barbaria: gratulationesq; populorum libris conditis ad memoriā ꝑpe
tuitatis. Indiget quippe natura generis humani nimiū imbecilla suffragio melio
ris prestantiorisq; naturę. Quā ob causam Creator omnium & cōseruator De⁹
volens esse hominū genus ꝑfecit his ꝑ quos recte regerentur angelos siue dęmo
nas. Nec nos terreat nomen promiscue bonis & improbis positum: qm̄ nec ange
lorū quidē terret: cum angeli partim dei sint ministri: & qui ita sunt sancti vocā
tur: partim aduersę potestatis satellites: vt optime nosti. Igitur iuxta vsurpatam
penes Grecos loquendi consuetudinē tam sancti sunt dęmones q̄ polluti & inse
cti: de quibus mox erit aptior disputandi locus. Nunc de eo genere sit sermo qd̄ Dæmo
ait Plato admirabili quadā esse prudentia memoriaq; & docilitate felici: q; oīa nes boni.
sciat: cogitationesq; hominū introspiciat: & bonis quidem eximie delectetur, im
probos oderit contingēte se tristitia: quę nascit̄ ex odio displicētis: solus quippe
Deus, vtpote plenę ꝑfectęq; diuinitatis, neq; tristitia neq; voluptate contingitur.
Cūctis ergo cœli regionibus sortitis dęmonas inquilinos, agi mutuos cōmeatus
mediā mundi sedem incolētibus potestatibus obsequium cœlo prębētibus, etiā
terrena curātibus: quę potestates ętherei aereiq; sunt dęmones remoti a visu no

stro,& cęteris sensibus:quia corpora eorum neq; tantũ ignis habẽt vt sint perspicua:neq; tantum terrę vt soliditas eorum tractui renitatur:totaq; eorum cõpago ex ætheris serenitate & aeris liquore cõnexa, indissolubilem coaugmentauit superficiem.Ex quo nõnulli regionẽ hanc nostram ᾅδη merito, ꝙ sit ἀειδὴς hoc est obscura, cognominatam putant.Multos porro esse dęmonas etiã Hesiodo placet. Ait enĩ itẽ esse eorũ decem milia, eosq; esse tam in obsequio Dei q̃ in tutela mortalium:nõ certã summã conficiens numeri eorum,sed iuxta vim pleni numeri triũ multiplicans decẽ milia.Erit ergo definitio dęmonis talis. Dæmon est animal rationabile,immortale,patibile,ęthereum,diligentiam hominibus impertiens.Animal quidem quia est anima corpore† viuens.Rationabile vero quia prudẽs .Immortale porro:quia non mutat corpus aliud ex alio:sed eodem semꝑ vtitur.Patibile vero propterea:quia consulit. Neq; enim dilectus haberi potest sine affectus perpessione.Aethereum item ex loco,vel ex qualitate corporis cognominatum.Diligẽtiam vero hominibus impartiens propter Dei voluntatem qui custodes dedit. Eadem hęc erit definitio aerei quoq; dęmonis, nisi ꝙ hic in aere mansitat: et quanto est terrę propinquior,eo passioni affectus accommodatior.Reliqui dæmones neq; ita probabiles neq; ita cõmodi:nec inuisibiles semꝑ: sed interdum contemplabiles cũ in diuersas cõuertunt̃ figuras : exanguiũ quoq; simulacrorum vmbraticas formas induunt̃,obesi corporis illuuiem trahẽtes,sępe etiam scelerũ et impietatis vltores,iuxta iustitię diuinę sanctionem:vltro etiã plęrunq; lędunt. Tanguntur enim ex vicinia terræ terrena libidine:habentq; nimiam cum sylua cõmunionẽ:quã malignã animam veteres vocabant. Hos q̃dã & huiusmodi dæmonas proprie vocãt desertores angelos,quibus nulla quæstio referenda est super nomine. Plærịq; tamen ex Platonis magisterio dæmonas putant animas corporeo munere liberatas: laudabilium quoq; virorũ ęthereos dęmonas:improborũ vero nocentes:easdẽq; animas anno demũ millesimo terrenũ corpus resumere. Empedoclesq; non aliter longæuos dęmonas fieri has animas putat.Pythagoras etiam in suis aureis versibus.

Hesiodus. Dęmonũ numerus. Demõis definitio. † vtens. Aereus dæmon. Dęmonũ figuræ & officia. Sylua q̃ anima maligna. Platonicorũ errores. Empedocles. Pythagoras.

Corpore deposito cum liber ad æthera perges,
Euades hominem factus Deus ętheris almi.

Quibus Plato cõsentire minime videt̃:cũ in Politia tyrãni aĩam facit excruciari post mortẽ ab vltorib9.Ex quo apparet aliã esse aĩam,aliũ dęmonẽ.Siquidẽ q̃d cruciat̃,& itẽ q̃d cruciat,diuersa esse necesse sit.Q̃z q; opifex Deus ante dęmonas instituit, q̃ nostras animas creauit: ꝙq; has indigere auxilio dęmonum, his voluerit illos prębere tutelam. Quasdã tamẽ animas quę vitã eximie ꝑ trinã incorporationẽ egerint virtutis merito aereis vel etiã æthereis plagis consecrari putat a necessitate incorporationis immunes.

Hactenus de natura dęmonũ:deinde de mortalium ĝenęre disserit.Ac primo de hominibus,eorumq; ipsorum sexu virili,rationabilem partem duplici virtute prędita dicẽs.Alterã quę cõtẽplatur eandem semper immutabilemq; naturam: ex qua †intẽsione mẽtis cõualescit sapientia. Alterã itẽ quę mutabiliũ ĝnatorũ ꝙ opinatrix est, cui prudentię vocabulum congruit.Vtraq; porro hanc animæ potentiam a summo & intelligibili deo dicit vniuersi corporis mundi sensilis videlicet animæ datam:cęteras ratione carentes & occiduas animę portiones, id est appetitum sensuũ,locularẽ motum quo queq; corpora nutriuntur,totiq; cor

Hominis genus. † intẽtiõe

pus iussu & ordinatiōe architecti Dei a generatis ab ipso potestatib9 assignata esse mortalibus, propterea ne si hęc etiam ab opifice & intelligibili Deo forent, vnius essent fortunæ omnia, immortalibusq; existentibus cunctis nullo existente mortali semine claudicaret vniuersitatis perfectio: cum in exemplari hoc est intelligibili mundo inferioris naturæ semina intelligibiliter extent.

Videamus nunc sermonis textū. † Dii Deorum, quorum idem opifex paterq; ego. Dramatica est dialogi q̄d ad dispositionē pertinet, adumbratio: sermo vero speciei augustioris. Decet deniq; hoc in genere orationis arcanorum interpretatio fabulosa. Nihil ergo incōuenienter facit auctor q̄ opificem Deum inducit concionantem sanctientemq; a se genitis quæ obseruari vellet, multis rationibus. Primo recreationis legentium causa. Quippe res difficilis lepido sermone cō dita facilius ad intima mentis admittitur. Deinde inopinatę locutionis varietas mixta religioni raptis animis ad imaginem concionantis pręsentē laborē sentire non sinit. Tum immutatio magisterii nouo instituto operis exordio nouas vires excitat audientis. Siquidē & deficit omnis auditor aduersus molestiam vniformis eloquii: porro attentior fit cum nouę spes dispositionis ostenditur. Hoc in loco dogmata etiam sua studiose asserit: vt nō tam a se inuēta, q̄ a Deo prædicta videantur. Prędicta autem non illo sermone qui est positus in sono vocis ad declarandos motus intimos propter humanę mentis inuolucra. Deus enim nullo obstaculo prohiberi potest ab intellectu scientiaq; oīm rerū lege diuina, quā Plato ineuitabilem appellat promulgationē. Quid ergo dicit Deus? Dii deorū quorum idem opifex paterq; ego. Pręclare. Facit enim regem optimatibus sanctientem: vt lex illis data etiam ad cęteras potestates atq; animas cōmearet, opificē se & parentē eorū esse cōmemorans. Opificem quidē vtpote a quo facti sunt: patrē vero, vt qui cōsulat prouide quatenus æterni ac beati sint. Opera siquidem vos mea. q̄a pater est & opifex non substantię: sed gn̄ationis. Illi em̄ optimates, idest stellæ non sunt intelligibiles sed sensiles. At vero fabricator eorū intelligibilis apprime. Deinde docet eos cuius naturę sint: q̄ q̄ ex cōpositiōe subsistant. Porro q̄ ex cōpositiōe subsistūt, dissolubilia sunt hisdē ratiōibus quibus subsisterēt: ipi tn̄ indissolubiles. Merito. Nō em̄ sūt ex vllo ortu tēporario: sed ex voluntate summi Dei, emensa oēm tēporū antiquitatē. Qui vero indissolubiles eos esse cōfitetur, sine vllo quoq; ortu cōcedat necesse est. Quod vero initiū nō habet, sine fine certe est: & q̄d finem nō habet, sine ortu est. Diuinū autē & immortale cognomētū vocat rationis potentiā, idest rationē. Mortalia porro & associata, immo vt ipse ait, attexta: quæ sunt, opinor, in vitiis iram videlicet et voluptatem.

Deinde genituram humanarum prosequitur animarū: vt natura eius liquido cōprehendat: & pseuerat in fabula quā interposuit: pp̄terea vt quę dicūtur manifesta sint. Rursus enim cratera proponit, & mixturā cōcretionēq; earum potētiarum: ex quibus mundi anima cōcreuerat: exq; reliquiis earum nostras machinatur: videlicet ex illa duplici natura eiusdem & item diuersi, diuiduęq; substantię: quę nō vt antea syncerę puritatis erant. Neq; enim anima quę ex syncerissimis excuderetur, in tanta syluæ vitia posset incidere: nec congruere cū mortalis corporis fragilitate. Miscebat autē, inquit, eodem propemodum genere: nec tamen eadē exoriebatur puritas, serenitasq; puētuū. Merito. quoniā in his animis quæ viuificāt morti obnoxia genera aīaliū, nō pura ratio intellectuus ve syncer9

† Dii Sermonis lepor

Opifex & pater de9

Aīarū genitura.

sed aliquantū tam iracundię q̄ libidinis inuenitur. Mixta igitur inquit anima ipsa etiā in longū secatur: eiusq; vna pars integra relinquitur iuxta naturæ quę vocatur circūactionē eandē. Ex quo intelligunt diuina omnia: sapientesq; fiunt qui intelligunt. Diuersę vero naturę partem secat sexies, iuxta modū irrationabilem planetum harmonicis & arithmeticis & geometricis medietatibus: vt supra demonstratū est. Hæc est aīę virtus quę opinio dicitur, qua duce quę nascuntur & occidunt noscimus. Quę cōstitutio animę facta est ꝑpterea vt esset, opinor, eadē anima scia tam intelligibiliū q̄ substantię sensilis: vtpote quę rationes vtriusq; habeat i semetipsa naturę. Hęc est animę ratiōabilis institutio a venerabili Deo facta in hominis innexa vultum, cū occasiones vitiorum percipit æternę legis prouida moderatione.

Opinio

Deinde ait delegisse aīas stellarū numero pares, singulasq; singulis cōparasse, easdēq; vehiculis cōpetentibus supipositas vniuersę rei naturā spectare iussisse. Anteq̄ sementē faceret aīarū, superimposuit stellis singulis singulas animas, quo hisdem vehiculis vsq; in circuitu stellarum cunctā mundi naturā cōsiderarent: illud docens, q̄ sine diuinitatis adminiculo ipsa per se anima nihil valeat spectare, atq; intelligere diuinum, legesq; immutabilis decreti docuit. Hic iam magnam et difficilem rationem cōmouet: de qua multa disceptatio habita inter veteres perseuerat etiam nunc. Perfunctorium ergo tractatum haberi non conuenit iuxta Platonicum dogma. Longum est enim persequi cæterorum. Quorum plæriq; nihil fato fieri putant. alii omnia, nec quicq̄ arbitrio ac voluntate. Quidam alia esse quæ fato, nihiloq; minus alia esse quę voluntate fiant. Iuxta igitur Platonē prę̨cedit prouidentia: sequitur fatum. Ait enim Deum post mundi constitutionē diuisisse animas stellarum numero pares: singulasq; singulis comparasse: vniuersi ꝑ mundi monstrasse naturam: atq; vniuersam fatorum seriem reuelasse. Horū enim quæ prima sunt prouidentiam indicant, secunda leges fatales. proptereaq; iuxta Platonem prę̨noscitur prouidentia. Ideoq; fatum quidem dicimus ex prouidentia fore: non tamen prouidentiam ex fato. Fatum ergo iuxta Platonem dupliciter intelligitur & dicitur. Vnū cum substantiā eius animo intuemur. Alterum cum ex his quæ agit & esse id & cuiusmodi vim habeat recognoscimus. Idem fatum in Phędro quidem scitum ineuitabile: in Timęo leges quas Deus de vniuersę rei natura dixerit cœlestib⁹ animis: porro in Politia Lacheseos appellat orationem non tragice sed more theologorum. Possumus ergo ineuitabile quidem scitum interpretari legem minime mutabilem ex ineuitabili causa: leges vero quas de vniuersa natura dixit animis Deus, legem quæ mundi naturam sequitur, & qua reguntur mundana omnia. Lacheseos vero hoc est necessitatis orationem, diuinam legem qua præteritis & item præsentibus connectuntur futura. At vero in substantia positum fatum mundi anima est tripartita, in aplane sphæram, inq; eam quæ putatur erratica, & in sublunarem tertiam. Quarum elatam quidem ad superna dici Atropon, mediam Clotho: imam Lachesim. Atropon q̄ aplanes in nulla sit deflexione. Clotho propter varie perplexam tortuosamq; vertiginem qua proueniunt ea quæ diuersæ naturæ deuius motus importat. Lachesim vero quasi sortitam id munus vt omnia prædictarum opera effectusq; suscipiat. Itaq; nonnulli putant præsumi dis-

Fatum.

Lachesis

ferentiam prouidentiæ fatiq; cum res vna sit. Quippe prouidentiã Dei esse voluntatẽ. Voluntatẽ porro eius seriem esse causarum: & ex eo quidẽ quia volũtas, prouidentia: porro quia eadem series causarum est, fatum cognominatũ. Ex quo fieri: vt quę secundũ fatum sunt, etiã ex prouidentia sint. Eodemq; modo quæ secundũ prouidentiam, ex fato, vt putat Chrysippus. Alii vero, quę quidẽ ex prouidentię auctoritate, fataliter quoq; prouenire: nec tamen quæ fataliter, ex prouidentia: vt Cleãthes. Sed Platoni placet: neq; omnia ex prouidentia fore: neq; eia vniformẽ naturã esse rerũ quę dispensantur: ita quędã ex prouidentia tm̃, quędam ex decreto: nõnulla ex voluntate nostra, nonnulla etiã ex varietate fortunæ: plęraq; casu: quę vt libet accidunt. Et diuina quidẽ atq; intelligibilia quęq; iis ꝓxima sunt secundũ prouidentiam solam: naturalia vero & corporea iuxta fatum. Ea porro quę nostri arbitrii, nostriq; iuris sunt, spõte nostra. Porro quę extra nos posita sine ratione atq; inopinate accidunt: si quidẽ manifestius disposito cœpta erũt, fortuita: si sine nr̃a institutiõe, casu ꝓuenire dicunť. Quę cuncta manifestius in Timęo digerit, ita dicẽs. Quib⁹ ita ordinatis cũ in ꝓposito rerũ Creator maneret. Quęnã ordinauerat: scilicet ꝙ vniuersæ rei aiam corpusq; oẽ modulamine apto iugauerat. Intelligẽtes inquit iussionẽ pr̃is filii iuxta mãdatã informationẽ imortali sũpto iitio mortalis aiantis ex mũdi materiis igni terraq; & aqua cũ spiritu fœnus elemẽtariũ mutuati quod redderetur cum opus foret: ea quę acceperant conglutinabant nõ indissolubilibus illis nexibus ex quibus ipsi cohęserant. Etenim iussum Dei cui parent †Di secundi, ratio est opinor cõtinens ordinationẽ perpetuam: quę fatum vocatur. idq; trahit originem ex prouidentia. Quid cũ dicit, coaugmẽtataq; mox vniuersę rei machina delegit animas stellarum numero pares, singulasq; singulis cõparauit, easdẽq; vehiculis cõpetentibus superimpositas vniuersæ rei naturam spectare iussit: legesq; immutabilis decreti docuit. Mũdi quippe machinam absoluere: deligere animas stellarum numero pares: vehiculis aptis superimponere: vniuersę rei monstrare naturam: leges immutabilis decreti docere: cuncta hęc officia prouidẽtię sunt. Ipsę vero leges quę dictę sunt fatum, idq; diuina lex est mundi animę insinuata, salubre rerũ omniũ regimẽ. Sic fatum quidẽ ex prouidentia est: nec tamen ex fato prouidentia.

Chrysippus. Cleãthes. Prouidẽtia. Fatum. †Dii. Fatum.

Nũc iam de fato qđ in munere atq; actu positũ est, loquemur. Quippe de hoc plurimę disceptationes habentur morales, naturales, logicę. Nam cum omnia ꝙ fiunt infinita sint, & ex infinito per immensum tẽpus infinitumq; proueniant cũcta vndiq; cõplectens fatum tamen ipsum finitum ac determinatum. Neq; enim lex neq; ratio neq; quid omnino diuinitate prędditum indeterminatũ. Idq; ipsum manifestatur ex statu ac cõformatione cœli sub id tempus qđ perfectũ annũ vocant. Deniq; Plato sic ait. Est tamen intellectu facile ꝙ perfectus temporis numerus perfectũ annum cõpleat: tũc demũ cũ oĩm octo circũactionũ cursus peracti velut ad originem & caput circũactionis alterius reuertentur: quam semper idẽ annus atq; vniformis motus dimetietur.

Fatum. Perfectus annus.

Hoc quippe omni tempore finito, vt cuius determinatio certi circuitus spatio consideretur, omnia quę vel in cœlo vel in terris ꝓueniunt: rursum de integro ad pręteritas cõditiones redeãt necesse est: vtputa qui nunc est habitus cõstellatiõis post prolixam tẽporis seriem instaurabitur. Eodẽq; modo qui sequitur, deinceps est hoc semper. Ex quo apparet in actu positum fatum infinita varietate acciden

tium,& ex infinito in infinitum tempus quæ accidunt,ipsum tamen esse determinatum,& immutabili semperq; eadem proprietate. Vt enim circularis motus et item qđ demetietur eum tēpus vtraq; sint circuli, sic ea omnia quæ in gyros circūferūtur circuli sint necesse est. Ergo scitum ineuitabile vocat ille fatum,ineuitabilem vim potentiamq; intelligens principalem causam omnium quę in mūdo consequenter continueq; fiunt. Hoc porro anima est tripertita mundi, quod

Scitū dei in substantia positum fatum in superioribus diximus.Scitum porro Dei lex est

†Hęc quā inexcusabilem esse asseruim9 ob ineuitabilē causam.†Huic porro lex & oratio est,& sanctio:quā sanxit Deus animę mundi ad perpetuam rerum omnium gubernationem.Neq; eñ vt esset mundus modo:sed vt ęternus & indissolubilis esset,curauerat.Quę sanctio cuncta intra se cōtineat: alia ex aliqua pręcessione: quędam scđm cōcessionem:scilicet vt in geometrica initia ex pręcessione sūt theoremata vero scđm cōcessionē.Cōcessis quippe initiis: vt notæ & item lineę cæterorumq; huiusmodi velut originibus elementisq;,theoremata secundū concessionem aperiuntur:quasi quæ habeant consequentiam concessę pręcessionis. Sic etiam sanctio ordinatio existens & lex omnia complexa causas præcedentes ex meritis nostris habet vt initia quædam.Quę porro necessitatibus constricta proueniunt,iuxta pręcessionem necessitatemq; eius cōsequenter eueniunt. Ergo

Prouidentia. initium diuinę legis:idest fati prouidentia.Fatum vero, quod & parendi sibi obsequium & non parendi contumaciam velut edicto cōplectitur. Animaduersio-

Fatum. nes porro vel pręmia exoriuntur scđm †collati meriti pręcessionem. Collati au-

†collocati tem in alterutram partem meriti pręcessio animarum nostrarū motus est: iudiciumq; & consensus earum & appetitus vel declinatio:quę sunt in nobis posita quoniam tam horū q̄ eorum quę his contraria sunt optio penes nos est. Igitur in hac rerum ordinatione atq; rerum lege,antiquissima quęq; ex pręcessione dicuntur fore:& sunt nostrę potestatis.Quæ vero post illa sunt scđm pręcessionē & necessitatē constricta:atq; vt aliud lex,aliud qđ legem sequitur, idest legitimū: sic aliud fatum,& alia quæ fatum sequuntur ex ineuitabili necessitate,fatalia. Est igitur vniuersę rei anima fatum in substātia positum. Est itē data huic informatio rem omnē recte gerendi.Lex quæ in munere atq; actu posita fatum cōtinet, habet textum & consequētiā talē. Si hoc erit sequetur illud:ergo qđ ex his pręcedit in nobis est:qđ sequitur scđm fatū.Qđ alio nomine fatale dicitur, a fato plurimum differēs.vt sint tria:qđ in nobis positum est: & ipsum fatum:& qđ scđm fati legem pro meritis imminet. Deinde ipsius legis verba ponit:qua se comitē Deo fecerit.Anima eorum quę aliquid viderit quę vere sunt,vsq; ad alterius circuitus tempus erit incolumis.Ac si semper hoc faciet, semꝑ incolumis manebit. Est igitur totum hoc lex & edictum qđ fatum proprie vocatur:Secutū vero Socratem legis edictum Deo se comitē prębuisse propriū Socratis opus. Porro ꝙ cū ita viueret Socrates, anima eius vsq; ad alterius circuitus tempus incolumis perseuerat,iuxta decretū fatale prouenit.Ac si semꝑ hoc faciat qđ est in So-

Laio ꝑdictum. crate, semper incolumis erit iuxta fatum.Hac ratione Laio prædictum est ab Apolline. Caue vetitos liberum sulcos seras. Generatus ille te mactabit impie Et omnis aula respergetur sanguine.His quippe oraculis ostendit penes Laium fuisse ne sereret:quę pręcessio est. Qđ porro insecutū est, iā nō in potestate Laii, sed potius in necessitate fatali iuxta meritum ꝓcessiōis, Qꝫ si necesse esset Laio

sortem illã incurrere, aut iamdudũ immineret clades illa ex ineuitabili necessitate, vacaret sciscitatio, vacaret etiam prędictio. Sed ille quidem vtpote prescius q̃ sequerẽtur, sementẽ iuxta fatũ fieri vetabat: sciens in potestate ei9 positũ si abstinere vellet. Laius vero vt homo nescius futurorũ, ab eo qui sciret, quid agendum sibi esset sciscitabatur. Seuit autem non fato eliciente: sed victus intemperantia. Eodemq; modo Thetis prędixerat filio si bellaret apud Troiam, amica sibi paratura necem, maturũ exitium cum ingenti fama futurum. Si rediret ad patriã, lõga vitę spatia portendi sine gloria. Bellauit tamen nulla fati cogẽte violẽtia: nulla quippe in optiõe ancipiti: sed tanq̃ bilis violentia: sed propenso iuxta gloriã fauore. Quibus concinit etiam illud Platonis. Causa penes optantem, Deus extra culpam. Itẽ liberam esse virtutem nec vlli obnoxiã necessitati. Vel cũ ait animis Lachesis nullã earũ sortito sub ditionẽ dęmonibus esse venturã: sed ipsas sponte lecturas sibi dęmonẽ quem quęq; putauerit deligendum. Iuxtaq; Moysea Deus vitę primigenis interdixit: ne edulibus arborũ ex quibus notitia boni maliq; animis eorũ obreperet, vescerẽtur: quia cũ & abstinẽdi & nõ abstinẽdi potestas penes eos esset, qui consultum his vellet Deus quid cauendum esset ostendit: non prohibiturus frustra, si id fieri esset necesse.

Laius

Thetis

Virtus libera.

Moyseus

Adam & Eua.

Nunc iam de his agemus quę in hominis potestate sunt. Omnia quę sunt, in tres partes a veteribus diuisa sunt: possibile, necessarium, ambiguum. Possibile vt genus: necessarium & dubium vt species. ergo omne possibile vel dubiũ vel necessarium est. Necessarium porro dicitur quod necessitate cõstrictum est. Et quia possibilium pleraq; obstari quo minus ꝑueniant non possunt: quędã prohibentur, declinanturq; cõsiliis, definitionibus adumbrantur huiusmodi. Necessariũ est possibile cuius cõtrarium est impossibile: vt est oĩa orta occidere, & aucta senescere. Necesse est enim omne q̃d sit natum, emori: & q̃d vsq; ad senectutẽ ꝑuectum, senescere. Nec est contrarietati locus, scilicet q̃d ortum sit, non occidere. Dubiorum vero definitio talis est. Dubium est possibile cuius etiam cõtrarium possibile: vt hodie post occasum Solis pluuiã futuram. hoc enim possibile: ęque etiã contrariũ eius possibile: vt post occasum Solis omnino non pluat. Iam vero dubiorum prouentuum plures differentiæ. Quædam enim frequentia sunt: quędam peręque frequẽtia: vt barbire, vtq; scire literas, vel agere causas. Aduersantur porro frequẽtibus, quę quidem rari exempli sunt: his porro quę peręque proueniunt, quę non sunt ꝑęque. Erit ergo eorũ quæ peręque dubia sunt optio penes hominem: qui vtpote rationabile animal cuncta reuocat ad rationem atq; consilium. Ratio porro & consiliũ motus est intimus eius q̃d est in anima principale. hoc vero ex se mouet̃: motusq; ei9 assensus est vel appetitus. Igitur assensus & appetitus ex se mouentur: nec tamen sine imaginatione, quam φαντασίαν græci vocant. Ex quo fit: vt persępe fallẽte imagine motus ille principalis animæ potestatis vel consensus deprauetur, & eligat vitiosa pro optimis. Cuius rei multiplex causa est: vel agrestis in consultando inelegantia: vel ignoratio, vel nimium dedita mens importuno fauori, vel falsę opinionis anticipatio: vel cõsuetudo praua: vel certe alicuius vitii tyrannica quędã dominatio: proptereaq; vi, aut violentis delinimentis potius q̃ voluntate peccare dicimur. Quę cum ita sint, salua est opinor diuinatio: ne presagio derogetur auctoritas. Potest quippe prescius tali facta informatione fati consilium dare aggrediendi vel nõ aggrediendi. Recteq;

Possibile

Necessarium.

Dubium

Ratio

Cõsilium

Phãtasia.

Diuinatio.

& rationabiliter mathematicus originē captabit instituendi actus ex ꝓsperitate siderū atq; signorū: vt si hoc factum erit, proueniat illud. Hęc porro & huiusmodi remedia sunt dubiorum prouentuū: in quibus consilii salubritas medicina est.

Lex iussū Habent etiam disciplinę locum, maximeq; legum latio. Quid est enim lex nisi iussum sciscens honesta, prohibēs cōtraria? Idcirco quia horum electio in nostra potestate est: laudisq; honor, & vituperationis nota, præmiiq; gratia, & suppliciorū

† iure animaduersio, cætera item exhortamenta virtutis malitięq;, retinacula † vitę prospecta sunt.

Nunc quoniam quid rerum sit prouidentia: quidve fatum in substantia positum: & item quid in munere atq; actu inuenitur, quidve i potestate hominis sit: quid item quod iuxta fati decretū prouenit prosecuti sumus: de fortuna deq; iis

Fortuna quę casu proueniunt, disseremus. ¶ Fortunę potestatē omnem in rebus hominū

Casus dicit esse: Casus aliam quandā iurisdictionē. Quę enim vel rebus vita carētibus: vel sine rōne viuētibus aīalibus accidūt, nō ex natura vel arte: hæc oīa casu facta dicunt. Quę vero hoībus accidunt vel fauentia negotiis eorū vel aduersantia, for

Causæ tuita: & ex fortunæ arbitrio putant. Causarū vero altera principalis est, altera accidēs. Principalis causa est itineris faciēdi, vel negociatio, vel ruris ispectatio, vel

Accidēs aliqua generis hui9. Accidēs, vt cū iter ingressos Sol atq; ęstus adurunt: q̄ sequit infectio vultus & coloratio. Quippe nō infectionis causa iter fuerat institutum. Cōmuniter ergo tam fortunam q̄ casum principali causę accidentes causas esse dicemus: vt sit causa quidem principalis in fato, in fortuna vero & casibus causa accidens. Et quia quę fiunt partim ex necessitate habent auctoritatem, partim vsitati & frequentis exempli sunt, partim ex raro accidunt: & fortuna & casus in iis inueniuntur quę raro accidunt. Et fortunę quidem irrationabilis & cum ad

Fortuna miratione prouentus inopinus ex hominū proposito sumit originē. Casus vero

Casus citra propositum hominis fit. Siquidē qđ casu accidit, vel in rebus vita carentibus, vel in mutis animalibus inuenitur. Breuiter ergo cū duę causę initiū habentes ex proposito nr̄o ita cōcurrunt: vt non quod propositū est, & longe secus pręterq; opinionem accidat, fortunę ludus est: vt si quis occulte thesaurū terrę mandet, dehinc agricola propositum habens vitē aliamve quālibet stirpē propagare: thesaurum illum dum scrobem molitur, inueniat: certe neq; qui condidit vt alius inueniret: sed vt ipse cum prolato opus esset reportaret: nec agricola vt thesaurū inueniret: sed vt scrobē faceret, laborauerat: & tamen vterq; vsus fortuna est inopina. Quare sic etiā fortuna recte definiri potest. Fortuna est concursus simul ca

Fortunę definitio. dentiū causarum duum originē ex ꝓposito trahentiū: ex quo cōcursu ꝓuenit aliquid pręter spem cū admiratione. Vt si creditor ob diu frustra repetitū debitū procedat ad forū instruendorū gratia patronorū: eodē etiam debitor mercandi causa: dehinc cōuentus debitor arbitris patronis diu tractū debitū depręsentet. Diuersa quippe causa vtrisq; ꝓcedendi fuit: & illud potius actum quod proposi

Casus descriptio. tū non erat, q̄ quod iam pene agebatur. Erit ergo etiam Casus concursus simul atq; vna accidentiū sine ratione causarum in vita carentibus vel mutis animalibus: vt cū clausę feræ stabulis euasis, rursum ad eadem stabula reuertūtur vltro: cūq; vltro dicimus saxum concidisse. Ac de fato quidē: deq; iis quæ in hominis potestate sunt, Fortuna quoq; & Casibus satis dictum.

Sed quia sunt aliqua quę cōtra hęc e diuerso dicuntur, proponēda sunt: & di

luenda. Tũc demũ eñ firmis erit fundamẽtis locata Platonis sentẽtia. Aiũt ergo: Si De⁹ cuncta ex initio scit anteq̃ fiant: nec sola cœlestia q̃ felici necessitate ppetuę beatitudinis quasi quodã fato tenenẽ: sed illas etiã nostras cogitatiões & voluntates scit: scit quoq; dubiã illã naturã: tenetq; & ꝑterita, & pręsentia, & futura & hoc ex initio: nec potest falli Deus: omnia certe ex initio disposita atq; decreta sunt, tam ea quae in nostra potestate posita esse dicuntur: q̃ fortuita, necnõ subiecta casibus. Porro cum hęc omnia iandudum decreta sint, cuncta quae proueniunt ex fato prouenire concludunt. Leges etiam & exhortationes & obiurgationes & disciplinas, quæq; huiusmodi sunt, omnia teneri fatalibus conditionibus. Quando sicui quid accidere decretum est: vna etiam decretum sit cuius ope vel beneficio debeat prouenire: vt sicui salus prouentura erit in nauigando, proueniat ei non alio quoq; sed illo gubernatore nauim regente: vel sicui ciuitati prouẽturum erit vt bonis vtatur institutis & moribus, vt Spartę, Lycurgi legibus hoc debeat prouenire. Item siquis erit iustus futurus vt Aristides, huic educatio parentum adiumento sit in iustitię atq; ęquitatis obtentu. Artes quoq; sub fati cadere decretũ: manifestum esse aiũt. Nã & hinc iãdudũ esse ordinatũ quis ęger quo medente reualescat. Deniq; fieri frequenter vt nõ a medico: sed ab imperito curetur ęger cũ talis erit cõditio decreti. Similis ratio est laudũ, vitupationũ, animaduersionũ, pręmiorũ. Fit eñ frequẽter: vt aduersante fato, quę recte gesta sũt non modo nullã laudẽ: sed cõtra reprehensionẽ suppliciaq; afferãt. At vero diuinationẽ dicũt clare demõstrare prouẽtus iãdudũ esse decretos. Neq; eñ nisi decretum pręcederet, ad rationem eius accedere potuisse pręsagos. Animorum vero nostrorum motus nihil aliud esse q̃ ministeria decretorum fatalium. Siquidem necesse sit agi per nos agente fato. Ita homines vicem obtinere eorum quæ dicuntur sine quibus agi non potest: sicut sine loco esse non potest motus aut statio. Fato fieri omnia opi.

Aduersum quę tã pugnaciter & ipso fato violentius instituta, quid respondebimus? Q; Deus sciat quidem omnia: sed vnumquodq; pro natura sua ipsorum sciat: necessitati quidem subiugatum, vt necessitati obnoxium, anceps vero, vt q̃d ea sit natura præditum, cui consilium viam pandat. Neq; enim ita scit ambigui naturam Deus: vt quod incertum & necessitate constrictum: sic enim falletur & nesciet: sed ita vt pro natura sua vere dubium sciat. Quid ergo dicimus? Deum scire omnia: sciẽtiamq; eius ex ęternitate solidari. Porro quę †sequũtur partim diuina esse, & immortalia: partim occidua, & ad tempus. Immortalium rerum substantiam fixam & stabilem fore. Mortaliũ mutabilem & dubiã, aliasq; aliter se habentem, ob naturæ inconstantiam. Ergo etiam scientia Dei de diuinis quidem, quorum est certa & necessitate perpetua munita felicitas, certa & necessaria scientia est: tam propter ipsius scientiæ certam compræhensionem, q̃ ꝑ eorũ quæ sciuntur, substantia. At vero incertorum necessaria quidem scientia: q; incerta sint, & in euentu ambiguo posita. Nec enim possunt aliter esse q̃ est natura eorum: ipsa tamen in vtranq; partem possibilia sunt: potius q̃ necessitatibus subiugata. Non ergo etiam dubia ex initio rigide disposita atq; decreta sunt: †nisi forte idipsum, q; incerta esse & ex ancipiti euentu pendere debeant. Quare q; animæ quoq; hominis natura talis sit: vt interdum ad virtutem se applicet: interdum ad malitiam prępõderet, perinde vt corpus mõ sospitati, modo ęgritudini ꝓximũ: fixum plane est & decretum ex origine. Quis porro malus Impugnatur. †sciũtur †ne

sit futurus aut bonus, neq; decretum, neq; imperatū. Propterea q; leges, magisteria, deliberationes, exhortatiões, reuocationes, institutiones, nutrimentorū certa obseruatio, laus, vituperatio, quæq; his similantur: quia recte viuēdi optio penes nos est. Si igiť eorum quæ sunt pleraq; iuris nostri sunt: alia extra nostram potestatem: nostra quidem appetitus, iudicium, voluntas, consensus, præparatio, electio, declinatio: aliena vero, diuitię, gloria, species, fortitudo, cęteraq; quę potius optare possumus q̃ vindicare: recte dicitur, si quis forte velit quę non sunt in potestate nostra, nostri iuris esse pręsumere, nihil sapere. Consequenter ergo etiā is qui quę nostra propria sunt pręsumit aliena: nihil opinor sapit. Deniq; nullus laudatur ob adeptionem secundorum quæ in hominis potestate non sunt: nisi forte putatur beatus. prosperitas enim non est in eius arbitrio. At vero in iustitiæ contractibus, temperantięq; negotiis, & in cæterarum virtutum obseruantia iure laudamur: siquidem virtus libera est. Contraq; agentes repræhendimur, q̄ dare operam vt peccemus existimamur. Dicunt porro non spontanea esse delicta: ideo q̄ omnis anima particeps diuinitatis naturali appetitu bonum quidē semper expetit: errat tamen aliquando in iudicio bonorum & malorum. Nanq; alii nostrum summum bonum voluptatem putant: diuitias alii: plerīq; gloriam, & omnia magis q̃ ipsum verum bonum. Est erroris causa multiplex. Prima: quā Stoici duplicem peruersionem vocant. Hæc autem nascitur tam ex rebus ipsis, q̃ ex diuulgatione famę. Quippe mox natis exq; materno viscere decidentibus prouenit ortus cum aliquanto dolore, propterea q̄ ex calida atq; humida sede ad frigus & siccitatem aeris circūfusi migrent. Aduersum quem dolorem, fotusq; puerorum, opposita est medicinæ loco artificiosa obstetricum prouisio: vt aqua calida confoueantur recens nati, adhibeātur q; vices & similitudo materni gremii ex calefactione atq; fotu. quo laxatum corpus tenerum delectatur et quiescit. Ergo ex vtroq; sensu tam doloris q̃ delectationis, opinio quædam naturalis exoritur: omne suaue ac delectabile bonum: contraq; quod dolorem afferat malum esse atq; vitandū. Par atq; eadem habetur sententia de indigētia quoq;, & exsaturatione, blanditiis & obiurgationibus, cum ætatis fuerint auctioris: proptereaq; cōfirmata eadē ętate in anticipata sententia permanent: omne blandum bonum, etiam si sit inutile: omne etiā laboriosum, etiam si commoditatē afferat, malum existimantes. Consequenter diuitias q̄ præsentissimū sit in his instrumētum voluptatis, eximie diligunt: gloriāq; pro honore amplexantur. Natura quippe omnis homo laudis atq; honoris est appetens. Est enim honor virtutis testimonium. Sed prudentes quidem versatiq; in sciscitatione sapientiæ viri sciunt quā & cuiusmodi debeant excolere virtutē. Vulgus vero imperitū ꝓpter ignorationē rerum, pro honore gloriā popularemq; existimationem colunt: pro virtute vero vitam cōsectantur voluptatibus delibutā, potestatē faciendi quę velint regiam quandā esse eminentiam existimantes. Natura siquidē regium est aīal homo: & q̄a regnū semp comitať potestas: potestati quoq; regnū obsequi suspicať: cū regnū iusta sit tutela parentū. Simul quia beatū necesse est libenter viuere: putāt etiā qui cū voluptate viuant beatos fore. Talis error est opinor, q ex rebus ortus hoīm aīos possidet. Ex diuulgatione autē succedit errori supradicto ex matrum & nutricū votis de diuitiis gloriaq; & cęteris falso putatis bonis insusurratio: terriculis etiā quibus tenera ętas vehementius cōmoueť: necnon in

Spōtanea an sint delicta.

Bonum summum

Honor.

Vulgi error.

solitis, & omnibus huiusmodi, perturbatio. Quinetiã corroboratarũ mentium delinitrix poetica, & cętera scriptorũ & auctorũ opera magnifica, quãtã animis rudibus inuehũt iuxtã voluptatẽ laborẽq; inclinationem fauoris? Quid pictores quoq; & fictores? nonne rapiunt animos ad suauitatẽ ab industria? Maxima vero vitiorum excitatio est in corporis atq; humorum animi cõcretione. Quorũ abũdantia vel indigẽtia ꝓpẽsiores ad libidinẽ aut iracundiã sumus. His accedũt vitę ipsius agẽdę, fortisq; discrimina, ęgritudo, seruitiũ, inopia rerũ necessariarum Quib9 occupati a studiis honestis ad cõsentanea vitę istitutę officia deducimur atq; a cognitiõe veri boni reuocamur. Opus ergo futuris sapiẽtib9 tã educatiõe liberali pceptisq; ad honestatẽ ducẽtibus, q̃ eruditiõe a vulgo separata: iubẽdaq; eis & spectãda sunt lecta oĩa quæ pertinẽt ad sapiẽtiã. Ante oĩa diuino presidio opus est ad pceptionẽ bonorũ maximorũ. Quę cũ sint ꝓpria diuinitatis, cũ hoĩbus tñ cõicãtur. Corporis quoq; obsequiũ sufficiẽs aię viribus esse debet ad tolerãdũ exercitii laborẽ. Oportet aũt sufficere pręceptores bonos, ꝓpositumq; id quod sortiti sumus singuli numen. Quippe Socrati dicitur a pueris comes dęmon rerum agendarum præceptor fuisse, non vt hortaretur eum ad aliquem actum: sed vt prohiberet quę fieri non expediret. Propterea quoq; quę in hominis potestate sunt, si per imprudentiam agantur, cum agi ea sit inutile: cladem afferant: qđ a Socrate arcebat beniuolum numen. Diuinatio vero necessitati quidem subiectarũ rerum, ambiguarum etiam, sed quarum iam statilis cõpletus sit exitus, vera est, & cõplexibilis: si modo diuinatio dicenda est. Quippe quæ semel acciderunt, infecta esse non possunt. Ambiguarum vero quarum exitus adhuc pendent, nondũ pręcedẽtibus meritis ambigua est & obliqua: vt est illa Apollinis. Perdet Crœs9 Halyn trãsgressus maxima regna. Istic eñ tria erãt, nisi fallor ambigua. Vnũ, vtrũ Cyri & Persarũ regnũ esset peritur ũ. Alterũ, an ipsi9 Crœsi potius & Lydiũ. Tertium, vtrum conditionibus iustis bellum deponeretur. Hoc quippe fieri poterat: & depositorũ bellorũ aliquot exẽpla pcesserant: sed quia voluntas vtriusq; aduersabatur armorũ depositioni: cum & Cyrus fera quadã esset natura & gloriosa: Crœsus vero confidens potentięq; pręcupidus: decretum qđ sequebatur ratum erat factum ex vtriusq; proposito pacem inter eos minime futuram. Supererat igitur ex reliquis alterutrum: idq; erat dubium: cuiusnam regnum extingueretur. propterea q; dubia sors: dubiiq; intellectus processit oraculum: vt quodcunq; accidisset id prędictum ab Apolline videretur. Sunt alię pręedictiones consiliorum examini similes. Quia cum sit in nostra potestate deligere ex incertis alterum, ne in delectu peccetur ex ignoratione, suadet hominib9 quid sit optandũ propitia diuinitas: vt Argiuis per oraculum quęrentibus an aduersum Persas bellum suscipi cõueniret, respõsum est. Vicinis offensa, Deo charissima plebes Armorum cohibe munimina, corporis omne Discrimen sola capitis tutabitur vmbra. Sciebat enim quid esset eligendum, ꝙq; optio penes hoiem: id vero qđ sequit̃ optionẽ penes fatũ. Hebręis quoq; cõsiliũ datũ est a Deo cũ pręedictiõe rerũ futurarũ in istũ modũ. Si pceptis meis parebitis: bona terrarũ oĩa penes vos erũt. Lac itaq; & melliflui fluct9 nõ deerũt. Si cõtẽpseritis, pœnarũ iminẽtiũ seriẽ, diuina vox ꝓsecuta ẽ. Quippe ꝙ ẽẽt dubiũ id qđ erat positũ in hoĩs ptãte, parere vel cõtẽnere iussa cœlestia. Qz si optionẽ eorũ pcederet decretũ ineuitabile, necessarioq; cõtẽnẽdũ ẽẽt: abũdaret prędictio: abũdarẽt etiã

Poetica. Pictores. Numen peculiare datum cuiq;. Socratis dęmon. Diuiatio.

promissa & minę. Est igitur aliquid in hois potestate: nec sunt homines ita vt a contra sentientibus asserebatur, materię rerū earum quę aguntur: per quas agū tur: sed causa pręcedens, quā sequitur id quod ex fato est.

Cōtra fa ta excusantes.

Sed pter spem aiunt aliquāta puenire. Scimus: & horū oīm duplex gen9. Vnū eorū q praro accidūt: quę vel forte pueniūt: vel casu aliquo important: vt ex hominibus portēta nasci. Alterū qd freqnti9 quidē puenit: sed originē sumit ex humani iudicii deprauatiōe: cū vel a potētib9 iratis, vel ab inimicis res iudicantur: vt accidit Socrati: eiusq; populi iudicio cū vir iustissimus cōdemnatus est Aristides, vel cū pphetę a cōsceleratis vnus mēbratim sectus, alter obrutus saxis. Nunquid etiā horū causa est penes fatum? Nec intelligūt diuersas se cōtrariasq; potētias, idest virtutē, & itē vitia simul, qd fieri non potest, assignare decreto: cum huiusmodi crimina fati propria esse dicunt. Constituant deniq; quid esse fatum velint. Virtutem ne diuinā? sed nō esset causa malorum. An vero animā malignam? Sed demū a malitia nihil boni fieri potest: & fato dicuntur etiam bona prouenire. Dicēt fortasse mixtam quandā esse substantiā: At qui fieri pōt vt vnum & idem quid malitia simul & bonitate sit pręditū: intemperantiamq; & castitatem creet: cęterāq; virtutū vitiorumq; importet cōtrarietatē? Quę porro erit de fato existimatio? q velit certe oia esse bona: nec tñ possit. Erit igitur imbecillū quiddam & sine viribus. An potest quidē nec tamen vult? Hęc vero iā fera est quędā & immanis inuidia. An vero neq; vult neq; pōt? At hoc dicere de fato pssertim flagitiosum. An & potest & vult? Erit ergo causa bonorum omniū, nec malorū auctoritas ptinebit ad fatum. Vnde ergo mala? Motu stellarū causarū. Sed ipse motus vnde? & vtrū volētib9 stellis mot9 ipe talis sit, vt ex eodē motu & mala puenīāt & bona: an iuitis? Si volētib9, aīalia sunt stellę: & iuxta ppositū mouētur. Si inuitis: nullus est earū act9. Certe aut oēs stellę diuinę sunt & bonæ, nec quicq̄ faciunt mali: aut quædā maleficę. Sed maleficas esse in illo sancto & pleno bonitatis loco quatinus conuenit? Cūq; omnia sidera plena sint cœlestis sapientię, malitiā porro sciamus ex demētia nasci, quatenus cōuenit maleficas esse stellas dicere? Nisi forte, id quod fas non est, interdum easdē bonas: interdum malignas eē existimandū: propterea q; promisce beneficia & maleficia præbere. Sed hoc absurdum est putare, cœlestē substantiā vna eademq; natura prędita non in oib9 stellis eandē esse: sed plerasq; tanq̄ a ppria degenerare natura. Sed nimirū hoc inuitę stellę patiunt? & quęnā erit illa tāta necessitas: quæ inuitas cogat delinquere? & hęc ipa vtrū diuina erit anima, an maligna? An vero ratio qdā est, vt aiunt, qua omnia fiunt quę ad pręsens aguntur: quęq; futura erunt prouenient? Sed nimirū monstri est simile dicere ratione fieri mala: quę multo verius dicentur nulla ratione. Iniquus est etiam vel libidinosus. Series vero illa causarum ineuitabilis vnde accipiet exordium: nisi prius merita nostra in quācunq; partem locentur. Illud vero quis ferre possit: q pręter cętera quę inreligiose dicuntur atq; existimantur: prouidentia quoq; Dei tollitur hac eorum assertione: simulq; omnis diuinitas exterminat? Quid eñ faciet Deus si omnia scdm hāc versutorū hominū affirmationem fient, atq; impulsu rapido ferentur pro necessitatis instinctu? Facit tñ hęc vana pręsumptio faciliorē causam nocētib9, quib9 licebit nō animi sui peruersitatē cōdēnare: sed de fatali violentia cōqueri: facit bonorū vota iuxta laudabilē vitā & impetus prudētię pigriores. Quare missum faciendum est genus

hominum ex versutia & vanitate concretum: qui vt ipsi putant, aduerso fato na
ti sunt: quibus hæc & talia opinari fato prouenerit. Nos vero diuinam legem se
quentes repetemus ab exordio digesto ordine quę de fato Plato veritatis ipsius
(vt mihi quidem videtur) instinctu locutus est.

Principio cuncta quę sunt, & ipsum mundū cōtineri regiq; principaliter quidē Deus &
a summo Deo: qui est summū bonum, vltra omnē substantiā omnēq; naturā exi ei9 maie
stimatione intellectuq; melior: quem cuncta expetunt: cū ipse sit plenę perfectio stas ac re
nis: & nullius societatis indigus: de quo plura dici nunc, exorbitare est. Deinde a gimen.
Prouidentia, quæ est post illum summum secundæ eminentiæ, quā νοῦν gręci vo Prouiden
cant. Est autem intelligibilis essentia ęmulę bonitatis propter indefessam ad sum tia
mum Deum conuersionem. Estq; ei ex illo bonitatis haustus: quo tā ipa ornatur:
q̄ cętera quę ipso auctore honestantur. Hanc igitur Dei voluntatem, tāq; sapien
tem tutelam rerum omniū, prouidentiā homines vocant, nō vt plęriq; existimāt
ideo dictā, quia pręcurrit in vidēdo atq; intelligēdo ꝓuētus futuros: sed quia ꝓ
prium est diuinę mentis intelligere: qui est ꝓprius mentis actus: & est mens Dei Vnde sit
ęterna. Est igit' mens Dei de intelligendo ęternus actus. Sequit' hanc ꝓuidentiā dicta.
Fatum: lex diuina promulgata intelligentię sapienti modulamine ad rerū oīm gu Fatum.
bernationem. Obsequitur huic ea quę Secunda mens dicitur, idest anima mūdi Aia mūdi
tripertita: vt supra cōpręhensum est: vt si quis periti legum latoris animam legē Mēs scda
vocet. Iuxta hanc legem, idest fatum omnia reguntur secundum propriam queq;
naturam: beata quidem necessitate incommutabiliq; constantia cuncta cœlestia,
quippe quę sint prouidentię vicina atq; contigua. Frequenter vero accidentia na
turalia: ꝓpterea quia oriunt' & occidūt oīa quæ naturę lege ꝓueniunt. Simul qa Ars &
imitantur naturā ars & disciplina: etiā hęc quę artibus efficiuntur sunt frequen disciplina
tia prouentusq; crebri. Quę vero reguntur hac lege, ratione, ordine, ac fine vi re
guntur. Nihil enim ratione & ordine carens non violentum. Quod vero tale est:
non diu perseuerat: vtpote q̄d contra naturam suam distrahatur. Sequunt' ergo
Deum propriū singula: & vt ait Plato, regē imperatorēq; cœli principē agminis
et ducē sublimem volucri curru dispensantē oīa & moderantē, legiones cœlestiū Legiones
angelicarū potestatū in vndecim partes distributę. Solā siquidē Vestam manere angelorū
ait in sua sede. Vestam scilicet animam corporis vniuersi: mentēq; animæ ei9 mo Vesta.
derantem cœli stellantis habenas iuxta legem a prouidētia †sanctā. Quā legē sæ †sancitā
pe diximus esse fatum, serie quadā cōsequētiarū atq; ordinū sancientē. Volucris
vero currus imperatoris Dei aplanes intelligēda est: quia & prima est ordine, & aplanes
agilior cęteris oib9 motib9, sicut ostēsum est. Vndeci vero ꝑtes exercit9 dinume
rat hacten9. Primā aplanē: deinde septē planetū: nonā ętheris sedē, quā incolunt
ętherei dęmones: decimā aereā, vndecimā humectę substātię: duodecimā terram
quę immobilis ex cōuersione mundi manet. Verū hoc fortassis extra propositū
q̄uis instituto sermoni concinat: q̄ fatum sine vi ac sine vlla necessitate inextri Fatum
cabili, modo salubri atq; ordine administretur. Ex harū ordine rerū demanāt illa:
quę rari exēpli sunt: quorū parti fortuna potestatē habet: partim iprouisa & sua
spōte ꝓueniūt: quib9 oibus Casus dicit' imperare. Quę fatalia quidē sunt: cōtinē Casus
tur enim edictis fatalibus: nec tamen sunt necessitate violentia: perinde vt quæ
a nobis fiunt. Continentur quippe legibus nostris: nec tamen scdm leges pro
ueniunt quibus vtimur. Vtputa iubet lex interfici patrię proditorē. Quid ergo?

Quia proditorē vocat eū cui pœnā statuit:nec esse est vt lex faciat ꝓditorē? Nō opinor.Nā ꝓditor quidē sua mala mente quin potius amentia prorumpit ad fa
† pugnauerit cinus:punitur vero iuxta legem.Rursumq; lex est:vt qui fortiter† bellauerit,præmio afficiatur.Hæc lex iubet,non tamen victorem aut victoriam lex facit:& tamen lex ꝓmiū dat. Proptereaq; lex generaliter iubet oibus quę faciēda sint: ꝓhibetq; omnes ab incōuenientibus.Sed nō oēs obtemperant:nec oēs faciunt quæ iubentur.Quæ res ostēdit optionē quidē esse in hominibus:nec eandē in oibus. Ea vero quę sequuntur,idest legitima,idest animaduersiones vel pręmia, ex lege sancta. Talis est opinor etiam lex illa cœlestis quæ fatum vocatur, sciscens hoib9 honesta,prohibens contraria.Sequi porro nostrū est,& a fati iugo liberū. Laudare vero agentē bene,tam iuxta legem,q̄ iuxta cōe iudicium.Similiter ergo etiam cōtraria,mētiri quidē & pessime agere vitam cōtinetur edicto:& est in hominis arbitrio vt pręcedens. Male porro vitam disponere proprium est hominis, propterea q; puniri plane est ex necessitate fatali:vtpote quod legem sequatur.

Hæc porro oia sedē habent in animis hominū: quę anima libera est:& agit ex arbitrio suo.Optima porro pars animę ea ē quā descripsit Plato duplicē habere
† dispositione virtutē:vnā in cōpręhēsiōe diuinarū rerū,quę sapientia est:alterā in † disputatiōe mortaliū rerum:quę prudentia noiatur. Q2 siquis ad humores corporis naturalemq; illam concretionem respiciens,plerosq; intemperantes,alios porro moderatos hoies esse nō sine fato putat:& intēperātes qdē ex humorū intēperie laborare,moderatos autē ex felicitate cōcretiōis leuari:eaq; oia decreto fieri putat:vera sentit quidē.Est eīm natura tributum:vt imbecilla hoim natio:vel laboret impro
† portētu spera concretione:vel adiuuetur moderata in † prouētu honestatis.Ideoq; aduersum huiusmodi vitia rationis consiliiq; salubritas opposita est prouidentiæ lege. Siquidem auaritia, libido,crudelitas,cęterę q; huiusmodi pestes nihil in pueritia grande designent:sed sint confirmata iam ętate noxia:tūc opinor,cum etiam salubritas consilii cōfirmat.Cui auxiliatur decus studiorū honestiorum:prodest beniuolorum repręhensio:medetur animaduersio.Contraq; aduersis rebus obtunditur prauitas mentis atq; insolescit.Ideoq; ob consortium corporis est inter homines bestiasq; & cętera vita carentia societas cōmunioq; corporeorū prouētuū Siquidem nasci,nutriri,crescere,cōmune est hominibus cum cæteris.Sentire vero & appetere cōmune demum hominibus & mutis tm̄ ac ratione carentibus animalibus.Cupiditas vero atq; iracundia:vel agrestiū vel mansuetorū appetit9 irrationabilis est.Hominis vero cui9 est ꝓpriū rationi mentē applicare,rationabilis.Ratiocinādi tamē atq; intelligendi,sciendiq; verū appetitus ꝓprius est hominis:qui a cupiditate atq; iracūdia plurimū distat.Illa quippe etiā in mutis aialibus,& multo quidē acriora cernuntur.Rationis autē perfectio & intellectus ꝓpria Dei & hominis tantum. Atq; inter ipsos hoies non pęręque.Compugnant quippe in hominum cōmotionibus inuicē cupiditas, iracundiaq;, & item ratio: obtinētq; aduersum se vicissim.Ratio,vt apud Homerū,cū Laertius iuuenis Pectore pulsato mentem castigat acerbe.

Quin toleras mea mens? etenim grauiora tulisti.

Quippe in illius animo ratio tunc iracundiam subiugabat. Apud Euripidem contra in Medeæ mente sæua iracundia, rationis lumen extinxerat. Id enim nec me latet nunc q̄ cruenta cogitem: sed vincit ira sanitatem pectoris.

Vsq; adeo salubri consilio viam clauserat immoderatus calor pellicatus. Ergo in animo continentis viri semper plus consilium potest: intemperantis imbecillitas aduersum rationem vitiosis animi partibus suffragatur. Sæpe etiā hęc ipsa vitia se inuicem impugnant: vt in adolescēte Terētiano, qui aduersum acerrimas amō ris flāmas resistens: honesta iracundia nititur: cū negat iturū se ad cōspectū amicę vltro arcessentis: vt exclusum indigne reuocet lenocinio blāditiisq; meretriciis. Phędria Terentianus.
Ergo hęc de quibus intra arcana pectoris disceptamus: quęq; vtrum facienda nec ne sint deliberamus: & postremum tanq̄ lata sententia decernimus, quatinus non sunt propria nostra, nisi forte ideo, quia commoti vel deprauati libidine disceptatores idonei non sumus: cum æquum iudicium carere tanq̄ gratiæ misericordiæq; anticipationibus debeat.

Sed prędictio inquiunt futurorum iandudum disposita atq; ordinata esse testātur. Hæc porro dispositio atq; ordinatio fatum vocatur. Immo hęc ipsa prędictio fatalē necessitatē dominari negat vsquaq;. Siquidē prędictio rationabilis sit existimatio sortis futurę, quæ nō in rebus certis et necessitate cōstrictis: sed incertis atq; ambiguis pręualet. Quis enim presagum consulat de recens nato, vtrum mortalis an immortalis sit futurus? Sed illud potius quod est dubium quæri solet, q̄ prolixa vitæ spatia sortitus esse videatur: & vtrum diues, an pauper, elataq; an plebeia sit atq; humili fortuna futurus. Quæ cuncta obseruatione, scientia, artificiosa quoq; solertia colliguntur. Aut enim alitum volatu, aut extis, aut oraculis homines pręmonentur: prædicente aliquo ꝓpitio dęmone, qui sit eorū omnium quę deinceps sequuntur, scius: perinde vt si medicus iuxta disciplinam medendi prędicat vel exitium vel sanitatem. aut etiam gubernator cœli cōditionū non ignarus, ex aliqua nubecula prenunciet tempestatem futuram. Quę cuncta non fato: sed artificiosis rationibus: vsuq; & experientia comprehenduntur. Aeque cum ex motu siderum prędictio habetur, signa obseruari solent. Ortusq; & obitus stellarum & conformationes ad rationem redactę, iuxta quā fertilitas sterilitasq; prouenit. Omnisq; huiusmodi ratio nihil est aliud q̄ cōiectura rerum earum quæ vel ad corpus pertinent, vel ad ea quæ corporis propria sunt: vel ad animam satis corpori seruientem. Vnde opinor Platonem animarū quidē ædificationi Deū opificē prefuisse dicere: eorum vero quę animis subtexuntur aliis diuinis potestatibus inferioribus munus atq; officium esse mandatum: ita vt purę quidem animę syncereq; et vigentes florentesq; rationibus, a deo factæ sint: vitiosarum vero partium eiꝰ auctores habeantur hę potestates quibus ab opifice Deo talis cura mandata sit. Vitiosę porro partes animi quę subtexuntur ira est & cupiditas, satis idonea vitę agendę instrumēta. Multa quippe sunt quæ per virilem animi cōmotionem recte in hac vita fiunt & vindicantur: quoties iusta iracundia comitem se & auxiliatricem rationi prębet. Multa etiam ex cupiditate honesta vel mediocri præter libidinum sordes. Sicut igitur puræ mundi animę regnum in perpetua mundi agitatione permissum est: ita iis animis quę homines inspirant: opus fuit ratione iracundia & cupiditatibus interpolata: vt cum quidem se ad rationem totum animal conuertisset: curaret, intueretur etiā cœlestia: cum vero ad terrena despiceret: despectus ęque non esset otiosus: sed ex eadē inclinatione cura rerum terrestrium nasceretur.

Fati vis. Diuinationis species. Caue verū putes.

Vt igitur breui multa cōplectar, istius rei dispositio talis mente concipienda est

Deus origo oim. Originem quidem rerum ex qua cæteris oibus quæ sunt substantia ei9 ministratur, esse summũ & ineffabilẽ Deũ: post quẽ ꝓuidentiã ei9 Secũdũ Deũ latorẽ legis vtriusq; vitæ tam æternæ q̃ temporariç. Tertiam esse porro substantiã quæ secunda mens intellectusq; dicitur, quasi quædam custos legis ęternę. His subiectas esse ratiõabiles animas legi obsequẽtes: ministras vero potestates. Naturã, Fortunã, Casum, & Dęmones inspectatores speculatoresq; meritorum. Ergo summus Deus iubet: secundus ordinat: tertius intimat. Animæ vero legẽ agunt. Lex porro ipsum fatum est vt sępe diximus. Cui legi qui pareat sequaturq; principis Dei veneranda vestigia, beatã semper vitam agit: iuxta legis perpetuę sanctionẽ quod est iuxta fatum. At vero quæ Dei comitatum animæ neglexerint: rursum & ipsę alio quodam contrarioq; genere scd̃m fatum vitam exigunt: donec pœniteat eas delictorum suorum: expiatisq; criminibus deinceps ad immortalis Dei & æternarũ diuinarũq; potestatum choros reuertantur: & ille legis rigor ex deteriore fortuna transitum fieri sinat ad beatam. Quod fieri certe non posset, si oia constricta essent vniformi quadã & rigida atq; irreuocabili necessitate. Ex quo apparet ꝓuidentiã quidẽ oia intra se circũplexam: tenere quippe omnia quę secũdum eandem recte administrantur. At vero fatum prouidentię scitum est. Continet autem ea quę sunt in nostra potestate, vt pręcedentia: continet etiam meritorũ † collationem. Sequuntur animaduersio & approbatio, quæ sunt fatalia: eaq; omnia quæ casu fortunave fiunt. Quid igitur sibi voluit tractatus huius tam larga prolixitas? Quia multi nulla cura veri sciendi: sed potius veris ratiõibus renitendi, & ipsi falluntur: & cæteros in erroris ineluctabilis implicant lubrico: quippe qui ad vnam aliquam partem mundanæ administrationis respicientes, tanq̃ de solida atq; vniuersa dispensatione pronuncient: quodq; in vna parte inuenerint, id esse in omnibus quoq; mundi partibus asseuerant: propterea q; cum aliquid verum dicunt, † verisimiles habentur, q̃uis compugnantia inuicem dicant. Cum autem de parte sentientes perinde habent tanq̃ de solido vniuersoq; sentiant: redarguuntur inuicem. Nanq; fato quædam agi verum est: & ꝙ quædam in nostra potestate sint: hoc quoq; verum esse mõstratum est. Quare qui omnia fato fieri dicunt, merito reprehenduntur ab iis qui probant esse aliquid in nostra potestate. Demum qui omnia in nostra potestate constituunt: nec quicq̃ fato relinquunt, falli deteguntur. Quis enim ignoret esse aliquid in fato: & extra nostrum ius? Sola igitur vera illa ratio est, fixaq; & stabilis sententia, quæ docet quædam fato fieri, alia porro ex hominum arbitrio & volũtate proficisci. Deinde subnectit leges ipsas & iura fatalia.

Principalem quidem legem qua cunctis animis ob vniformem naturã ad virtutis vindicationem æquabilis fato tribuit̃ facultas sine cuiusq̃ præclaratione. Addit secundã legẽ, qua sanctũ est omnes animas quæ comitatę diuinum agmẽ spectauerint æternarum vereq; existẽtium rerũ naturã, formam hominis induere ad tuenda terrena. Pię nationis animal hominem significans: ideo ꝙ in mutis aĩalibus nulla sit cognitio de Deo. Porro ex iis quę rõne instructa sunt: pręstantissimũ quidẽ animal id esse: quod cæteris cœlestibus animalibus substantiã ex se largiatur: colat autem aliud multo p̃stantius in quo sit origo rerũ. Sequi vero quasi per ordinem quendã inferioris eminentiæ potestates: quę singulę potiora queq; venerent̃ numina. Quia igitur vltimus est homo ex his quę ratione vtunt̃

Marginalia: Deus origo oim. — Legislator. — Mẽs scd̃a — Deus triplex. — Lex — Prouidentia — Fatum — † collectionem — † collocationem — † Veracibus illes. — Leges & iura fatalia.

animalibus,cunctaq; meliora & elatiora veneratur,iure præcipua religione prędi tum esse dixit.Cumq; sit duplex natura hominis,altera melior,altera inferior,lege opus fuit tertia,quæ mera distingueret. Est porro melior sexus virilis:muliebris inferior,nõ quo sit aliqua in animis differentia:vna est quippe natura:sed diuersi tas tamen in sexu esse debuit:caduca mortalitate,partus substitutionesq; deside rante.Deniq; cum vna eademq; virtus sit maris & fœminæ:corporum tamen ip sorum diuersæ vires sunt:cum eorum alterum calidius densiusq;,alterum sit frigi dius & rarius.Sequitur alia lex,quam designat his verbis.Cũq; necessitate decre ti corporibus inserentur:corporeaq; supellex varie mutabitur quibusdã labenti bus,& aliis inuicem succedentibus membris.Necessitatem nunc vocat vsum in excusabilem,munusq; incorporationis:neq; enim aliter poterant regi terrena ra tionabili anima regente,nisi corporis adhibita coniunctione.

Sexuũ rõ.

Necessi tas.

Corpus eni terrenũ hoc nõ diu cõstat:sed torrentis more præcipitis & ipsum effluit,& ab effluẽtibus inundat.Sunt quippe in eo multi meatus:multaq; item emissacula tam in promptu & visibilia,q̃ latentia & cæca,per quæ fertur humor atq; spiritus:aliq; supflue reliquię cibi & potus:qbus egressus cõseruationis ani maliũ causa natura cõmenta est:& aduersum detrimenta egestionis pro cõpeten ti modo vicem reparat ex humido & sicco cibatu:atq; extrinsecus circũfusi aeris respiratione.Meatus igitur ingredientibus omnibus pro modo,proq; magnitu dine eorum natura fabricata est.Idq; ipsum est quod dicit idem Plato:Quibusdã latentibus & aliis inuicem succedentibus membris.Hęc ergo lex illud effecit an te omnia,sensum ex violentis passionibus excitari.Merito.Vita quippe sine sensu esse non potest.Siquidem inter ea quæ viuunt,& quæ vita carent,hæc sit opinor differentia:vt sentiant hæc:illa sine sensu sint:nascentiaq; simul cum vita sensum auspicẽtur:& in diiugio corporis atq; animæ sentire desinant. Certe siue passio, siue potentia,siue aliquis affectus est,sensus hic animantis est proprius ex corpo ris animæq; copulatione conflatus. Ex violentis vero passionibus,recte.nam ea dem ac simili facilitate anima contemplatur.Cõtemplatio quippe facilis intentio est.Sensus vero nascitur ex consortio corporis atq; animæ passionũ:& sunt mul tæ corporis pulsationes eiusmodi:vt neq; contingant animam & sensum,latenter q; vanescant:qualis est lapsus in videndo,vel audiendo.Quidam tamẽ pulsus cor poris violentiores sunt:qui ad animam vsq; permanant.

Corporis fragilitas & educa tio.

Diiugiũ aię & cor poris.

Sẽsus vñ.

Est ergo sensus passio corporis quibusdam extrapositis & pulsantibus varie eadem passione vsq; ad animæ sedem cõmeante.Quę passio cum est †lenis,molli terq; palpando potiusq̃ pulsando corpus mouet:consentit anima corporis titilla tioni.Atq; hoc genus sensus voluptas cognominatur.Porro si erit asperitate qua dam prædita passio,doloris nomẽ accipiet.Vt sit perspicuum voluptatem ac do lorem species esse sensus:sensum vero ipsum genus.Omnis porro talis cupiditas mixta est cum voluptatis & doloris affectu.Consequenterq; amor huiusmodi re rum inter dolorem voluptatemq; positus inuenitur.Spes quippe fruẽdi volupta tem creat:dilatio tristitiam ac dolorẽ.Quare sequitur sentiendi legem lex amãdi. Amor porro conseruationi corporis plurimum confert.Idemq; est auctor succes sionum.Idem hoc in ira quoq; reperitur quoties sine ratione ac sine modo com mouemur agresti quodam ardore mentis.Aduersum quem instruitur anima cau tionis salubritate. Quæ nimia facta,trãsit ad formidinis vitium.Itaq; cum animi

Sẽsus qd

†Leuis.

Spes.

Amor.

Ira.

Cautio nimia.

vigor,q factus immoderatior ,pgressus est ad iracūdię limitē:& itē cautio sit animę data ob tutelā corporis:immoderate crescētia ꝑturbāt animū potiusq̄ regūt.

Cæterasq; inquit pedissequas earum perturbationes diuerso affectu pro natura sua permouētes.quoadusq; congruas immaniū ferarū induant formas.Pedissequas quidem cupiditati dolorię cognatas & consentaneas passiones ęmulationē dicit,inuidiam,obtrectationē,& cætera huiusmodi.Voluptati vero,in alienis malis gaudium,iactantiam,gloriæ vanitatem.Metui porro fugam,formidinem.Iracundiæ nihilominus sæuitiā,feritatē,calorem,quęq; his sunt proxima.Diuerso inquit affectu pro natura sua permouentes,ea videlicet quæ sunt hisipsis contraria virtutum ornamenta,quę virtutibus fiunt.Quę quidem vitia si fręnarēt, inquit, iustam eis lenemq; vitam fore.Aperte,& ita vt dubitare nequeamus,sui iuris esse animas docet in delectu atq; optione.Horum omnium prēmia etiā constituit. Victricibus vitiorum animis reditum ad cœlestem sedem,perpetuamq; immunitatem . Quæ vero se libidine commaculauerint,in munere vitæ secundæ asperiorem congruamq; moribus & instituto vitam futuram.Siquidem ex virili sexu transeant in fœminæ formam:non q ipsa anima sexum mutet:sed deterius corpus accipiat.Quę vitam meliorem temperantēq; delegerit,ad meliorem†fortunā reuocabitur.Porro si deterior facta erit,deteriusq; viuet propter nimiam corporis amplexationem:vitæ destinabitur infeliciori quoadusq; ad feræ naturę perueniat immanitatem.Empedocles tamen Pythagoram secutus ait eas nō naturam modo agrestem & feram sortiri:sed etiam formas varias,cum ita dicit.

Vitia innata.

Aię i optādo liberæ

†formam.

Nanq; ego iandudum vixi puer,& solida arbos,
Et tali sexu inde animal,tum lactea virgo.

Non iuxta sexus syluestrem conuersionem:sed in diuersorum animantiū: vt ipse aliis testatur versibus:quibus abstineri oportere censet animalibus.

Mutatos sobolis mactat pater impius artus
Dis epulum libans sæua prece territa mente.
Hostia luctifica funestatur dape mensa.
Natus item vt pecudes cædit matremq; patremq;
Nec sentit charos mandens sub dentibus artus. Item alio loco.
Comprimite o gentes homicidia:nonne videtis
Mandere vos proprios artus,ac viscera vestra?

Hoīm in feras trāsformatio.

Sed Plato non putat rationabilem animam vultum atq; os ratione carentis animalis induere:sed ad vitiorum reliquias accedente corpore incorporationem auctis animæ vitiis efferari ex instituto vitæ prioris:& iracundum quidem hominē eundemq; fortem prouehi vsq; ad feritatem leonis:ferum vero & eundem rapacem,ad proximā luporū naturæ similitudinē peruenire:cæterorū item.Sed cū sit reditus animis ad fortunam priorem : hoc vero fieri nō potest,nisi prius reditus factus erit purus ac clemens: & homine dignū institutum:rationabilis porro cōsilii correctio,quæ pœnitudo est,non proueniat in iis quæ sine ratione viuunt: Anima quondam hominis nequāq̄ transit ad bestias iuxta Platonem.Deinde ait. Pausamq; malorum nō prius fore q̄ consecuta eas similis eadēq; semper volucris illa mundi circumactio cuncta earum vitia ex igni & aqua terraq; & aere contracta omnemq; illuuiem detterserit : inconsultis & immoderatis erroribus,ad modum rationis temperiemq; redactis.

Pœnitudo.

Eandem semper circumactionem motus intelligentis animæ significans: similem vero eius cũ deliberat vt intelligat. Hæ quippe virtutes sunt animæ rationabilis. Inconsultos porro & immoderatos errores animę dicit esse, qui ex igni terraq; & cæteris corporeis elementis oboriuntur. Aduersum quos obnitens anima reuertetur ad antiquam diuinitatem suam, & habebit naturam bonis meritis competentem. Has leges ait a magno opifice Deo animis esse intimatas: causamq; intimationis ostendit: nequa penes se deinceps ex reticentia noxæ resideret auctoritas: volens ostendere malitiam non ex decreto ac voluntate Dei prouenire hominibus: sed ipsorum vel imprudentia, vel deprauatione. Deinde post expositionem legum †fatalium sementem facit animarum nostrarum Deus, partim in terra, partim in luna: quæ instrumenta temporis esse dicit: Iuxta Pythagoram quidẽ, ꝙ ita vt in terra, sic etiam in lunari globo consistant homines: & etiam in cæteris errantibus stellis: iuxta se vero ꝙ in aliis libris idem asserat alterna vice fungi munere animas, quibus rerum terrenarum tutela mandatur: ita vt quę iam fungentur munere primæ, ferantur in terra: quæ post has, in lunari globo: ac deinceps alios globos cõsequenter. Deinde iubet factis a se diis, idest stellis, fingere humana corpora animarum competentium receptacula, iisdemq; adhibere cuncta adminicula vitalis substantiæ. Principio appetitum qui diuiditur in iracundiam & cupiditatẽ, sine quibus corpus mortalis animantis neq; esse, neq; vero administrari põt. Deinde artes quę victũ necessariũ largiunť, cæteraq; oĩa iuxta vires, vt ꝙ optime mortalis natura regať. Iuxta vires videlicet non efficiẽtiũ, sed eorũ ꝗ efficiebanť: propterea ꝙ hoĩes tã ad bonitatẽ ꝗ ad malitiã inclinatiões habẽt. Ex quo fit vt sępe ipsi sint sibi auctores malorũ. Talis ergo fuit ordinatio summi opificis Dei: vt qđ erat in corpore mortali minime mortale: sed diuinũ potius & sempiternũ: ipse construeret. Porro quæ dissolubilia vnꝗ essent futura, minoribus afficienda mandaret. Deniq; completa dispositione in suo, inquit, affectu manebat. Quid est? Nimirum vt prouidentia sua cunctis tam ex æternitate ꝗ natis generatisq; consuleret: diuinis quidem & æternis immortalitatem propagans: tẽporariis vero perennitatem non iugem & integram: sed ex successione. ¶ Deinde docet ipsam humani corporis ædificationem, sentiendiq; causam, & cętera quę sensum sequunť. Ex mundi, inquit, materiis igne, terraq;, & aqua cum spiritu, fœnus elementarium mutuati, quod redderetur cum opus foret, & cætera. Corpora nostra ex quatuor materiis esse composita in promptu est. Est eñi quiddã contiguũ in iis quod †tactum resistit, idq; sine terrena soliditate non est. Est etiam calidum aliud idemq; visibile: porro quæ talia sunt sine igni esse non possunt. Est præterea plenum spiritus: vt sunt hæ venæ quæ arteriæ nuncupantur. Est etiam humor: vt sanguis, & cætera quæ manant ex corpore. Sed neq; humor sine aqua, neq; spiritus sine aere consistet vnꝗ. Est igitur in corporibus nostris aquæ portio, & item aeris, necnon ignis, & terræ. Vnde opinor hominem mũdum breuem a veteribus appellatum, nec immerito. Quia totus mundus, & item homo totus ex iisdem sunt omnibus, corpore quidem easdem materias habente, animam quoq; vnius eiusdemq; naturæ. Inuisibiles porro coniunctiones Gomphos appellat: vel minorũ corpusculorũ coaceruationem, vt Diodorus: vel eorũdem similium inter se cõglobationem formabilem, vt Anaxagoras: vel supradictorum multiformem implicationem, vt Democritus, & Leucippus: vel interdum concretionem, interdum discretionem: vt

†statilium

Hoĩes in Luna.

Appetitꝰ diuisio.

Corpora ex quatuor materiis.

†tactu.

Hõ mundꝰ breuis

Gomphi.

Empedocles: concretionē quidem amicitiam: discretionem porro & separationē inimicitiam vocans. Vel vt Stoici, corporum diuersorum vsquequaq; concretionem. Quorum omnium quendam nodum, concatenationemq; dicit esse in minutis solidisq; corpusculis, quæ γόμφυς cognominat. Tali igitur humani corporis exædificatione æternæ animæ duos circuitus addidisse dicit Deū. Qui circuitus animæ opera sunt: quorum alter intelligentia est: alter opinio. Porro omne qđ operať, sit necesse est. Substātia ergo animę minime est otiosa. Vndiq; igitur corpus humanum duabus immortalis animæ circūactionibus obligatum, totū atq; ex omnibus regionibus vitali sustentatur vigore. Irriguum porro fluidumq; corpus vocat: ob prædictas egestionis & exsaturatiōis vices. Circuitus porro inquit vt torrenti rapido defluoq; obligati. Torrentem vocat syluam corpoream: propterea q defluere non desinat, neq; vnq̄ maneat in certa & in stabili cōstātia: nec teneatur. Animas ait corpora non tenuisse: nec vero ipsas a corporibus potuisse cohiberi. Quare animæ corpora non regebant: quia nutu suo & velut refrenatio ni pro arbitrio corpora tunc non obsequebantur. Animę porro a corporibus demum non tenebantur, quippe cum ipsa corpora ambitu animæ circūtenerentur, & sine cōplexu eius mox dissiparentur. Sed vi ferebant, inquit, & inuicem ferebātur. Ferebantur quidē ad vitia cogente indigentia corporis. Ferebant vero eadē corpora vitam salutemq; iisdem procurando, quod est proprium munus animarum. Hoc autem vtrūq; non est sine violentia: quoniam nec animę voluntate propria in vitia recidebant: nec corporibus placebat naturales indigētias ferre ac sustinere patienter, vtpote quæ naturæ suæ dissolutionem dissipationemq; ferrent. Contingebat ergo vt totum animal moueretur, pręcipiti tamen & inordinata iactatione. Præclare. Neq; enim quod mouet sine eo qđ mouetur motū potest edere: neq; demum quod mouetur sine mouēte: sed vtriusq; opus est præsentia. Et est opinor, quod quidem mouet, anima: quod vero mouetur, corpus: ex quibus & animalia constant: & motus eorum. Et prorsus hæc omnia spectant eo vt cōcipiatur animæ vitæ puerilis amentia: quoq; modo sensus excitetur omnibus animalibus secundum naturam eorum. Sex illi motus familiares sunt. Est quippe in his ignis: cuius natura summa & alta semper capessit. Est etiam terræ aliquantum: quę mediam mundi sedem obtinet: est aereum quiddam & humectum: quæ duo huc ac q; illuc late & prorsus ad omnia natura sua feruntur. Quorum motuum compos est animal. Mobilior porro anima puerilis & inquieta, maxime quidem ob irrationabilem mentis imbecillitatem, nondum ratione firmata. Deinde ob nimium calorem humoremq; in illa ætate abundantem, sicut ipse ait in Legibus, pueros nimio ignis luctari calore: propterea q; inordinate sine iudicio improbeq; omnino motus in pueris naturales celebrari. Vnde ait, Immēso quippe gurgite irrigāte & immoderate effluente. Irrigante quidem, cum nimio calore cito confectus cibus resumitur sæpius: effluēte vero iuxta necessitatem egestionis. Testatur Hippocrates, cibo nimio recreanda esse puerilia sanciens corpora, ne consumantur damnis egestionis. Sed adhibito cibo tenera ætas delectatur: imminuto aut denegato dolet. Ex quo fit vt voluptatem quidem amplexetur tanq̄ bonū: offendatur autem dolore, tanq̄ malo. Etiam quæ extrinsecus accidunt frigus & siccitas, asperior & durior tactus. Quæ omnia sensus excitant asperos: queq; his cōtraria sunt iucūdos & voluptarios in tactu, odoratione, gustatu. Quos quidem sensus ait &

Marginal notes: Gomphi. — Circuitus animæ. — Torrens. — Mot9 sex — Hippocrates.

initio & nunc vsq; maximos & violẽtos motus ciere. Quippe sensus auxiliante syl ua nimio inordinatoq; fluxu totam animam actusq; eius omnes violenta concussione turbare. Cumq; sit animæ pars altera sanctior diuiniorq;: quæ mens atq; intellectus est, nunq̃ exorbitãs: neq; vllis erroribus falsisve opinionibus deriuabilis: huius quidem motum cohibuerũt, dominationemq; eius in tota anima cõpescuerunt, cõtrarios motus agentes: vt esset quidem intellectus in anima, sed nihil ageret impedientibus sensibus. At vero illam alteram partem animæ: quæ est opinio perdere quidem omnino non poterant (nam hæc quoq; erat prædita diuina potentia) nec solui nisi ab eo solo qui connexuerat, valebat ante fatale animæ corporisq; diiugium. Coegerunt tamen aduersum naturam suam niti: atq; agere actus incongruos: cogentes falsis opinionibus credere. Mens.

Deinde admonens eorum quæ in psychogenia docuerat: medietates illas ait & analogias tanq̃ regione sua & loco pulsas: quæ consentaneos motus animæ cœlestibus tramitibus dirigebant: Illud significans, ꝙ in pueris mens quidem intellectusq; eius omnino sit otiosus, & velut constrictus vinculis motum eius prohibentibus. Ratio tamen agat aliquid cum vel appetit quid tenera ętas, vel iudicat, vel imaginatur non recte licet, ad hæc trahẽtibus eam sensibus: atq; eo genere circũscribentibus ob supradictas causas rerumq; ignorationem. In quo etiam Aristoteles consentit: dicens initio pueros & in annum etiamnum lactentis ætatis omnes quidem viros putare patres: omnes autem fœminas, matres: ætatis tamẽ accessu discernere, & nonnũq̃ in discretione falli. Sæpe etiam falsis captos imaginibus porrigere ad imaginem manus. Easq; omnes opiniones supinas vocat, cum ea quæ lędunt commoda, quæq; prosunt noxia esse arbitrantur, idest cum ad voluptatem perniciosam feruntur: offenduntur autem salubri labore. Quod profecto nunq̃ contingeret nisi nimium sensibus crederent: qui natura in decipiendo plurimum vigent. Atq; vt totam rem plane expediret, exemplo quoq; vtitur perspicueę claritudinis. Summa demẽtia est: cum quis nõ solum ignoret: sed idipsum quod ignoret, nesciat: proptereaq; falsis consentiat imaginibus: quæq; vera sunt, falsa esse præsumat: vt cum malitiam quidem prodesse: virtutem vero obesse perniciemq; afferre arbitrantur. Quæ quidem opinio vsq; ad nouissimam ætatẽ plerosq; comitatur: qui facere iniuriam commodissimum: recte, damnosum putant: proptereaq; execrantur. Hos Aristoteles senes, pueros vocat: ꝙ mẽs eorum a mẽte puerili minime differat. Exemplum quod diximus late est. Ex aduerso stantes in læua nostra certe habemus cõtrastantium dextras partes: item illi similiter nostras: rursumq; læuas partes in dextras. Si igitur, inquit, alter ex duobus recte & secundum naturam stet: alter vero ita vt caput solo figat: pedes pro capite sustollat: & sint ex aduerso: tunc se inspicientes, inuicem opinabuntur dextras partes sinistras: sinistras dextras inuicem. Tale aliquid pati dicit animas quoq; iuxta rerũ contemplationem inter initia & recens incorporatas. Cum igitur ita se habebit & audiet intelligibilẽ esse naturã & sine corpore, quæ sola vere perpetuoq; eadẽ sit: rursum de iis quę nascunẽ & occidũt. i. de corporeis atq; sensibilibus, ꝙ fluida sint & mutabilia, opinor tunc aduocatis sensibus, puerilis anima testimoniis eorũ facile credens intelligibilem quidem naturam nullam esse cõfidit, vtpote quã sensus ne somniet quidem. Sola autem sensilia pro certoq; esse præsumit: quę videri, tangi, cęterisq; sensibus percipi queãt, Itaq; pręsumens non opinor mentis intelle

ctusq; compos erit. Ideoq; addidit. Nec habet vllum certum ducem talis peragratio. Neq; enim intellectus ducem se præbet cæteris animæ partibus: vt qui sit tunc otiosus: neq; illa alia pars animæ in qua sunt opinationes: quã subegerint atq; in seruitium redegerint sensus: vsq; adeo vt cum seruiat dominari se putet: & aliquid ex pristino splendore ac dignitate retinere. Ac ne quis eum putaret de anima cuiuslibet animalis hæc dicere, addidit.

Crescente vero homine posteaq̃ increměti nutricationisq; tenui iam riuo meatus effluet: animæq; circuitus tranquilliore motu viam suam peraget: processusq; temporis sedatiores erunt. Merito. fit enim melior in dies quanto fit perfectior: & in cognitione rerũ exercitatior. Tunc quippe nuncii †sensus minoris erunt auctoritatis, minorisq; apud animam fidei, deprehensa fallendi consuetudine. Maxime si sit studiis, inquit, elegantioribus erudita, immunis omni perturbatione atq; ægritudine deget æuum. Si negliget, claudũ tũc vitæ serpens iter cum familiari demũ stultitia reuocabitur ad inferna. Consequenter nanq; sibi hominem componit ex anima & corpore. Quotusquisq; igitur vtrunq; curabit: erit incolumis & fortis. Qui neutrum, mancus & debilis. Qui alterum ex duobus, claudus. Ergo indocilis & corpori tantum diligentiam impertiens, claudam habebit vitam proculdubio. Claudam quoq; illius animam fore, cuius rectæ quidem sint opiniones: sed nequaq̃ sacris intelligibilium arcanorum sit initiatus. Simul quia de totius hominis disseruit integre p ptes cõstitutiõe: nũc mẽbratim, sicut i mũdani corporis cõstitutiõe fecerat, vtilitatẽ cuiusq; mẽbri reuelat: causasq; reddit visus nri & auditus. Sensuum quoq; vtilitatem persequitur, & eorum membrorum quæ sensum adiuuant. dicit etiam de memoria. dicit de somniis. Eorum quoq; causas reddit quæ in speculis simulacra cernuntur: & eorum omnium causas rationesq; subdiuidit. Demonstrat etiam quæ principales causæ sint, quę itẽ principalibus accidãt: quę item sint ipsa quidem immobilia: moueant tamen alia: quæ demum ab hisipsis mouentur ex aliqua necessitate: quæ cum ratione mouent affectum rei vtilis alicuius: quæq; sine ratione & vt libet. Orditur deniq; a capite: quam partem corporis principali quadam esse eminentia dicit. Proptereaq; oportuisse in excelso atq; eminẽti loco tanq̃ arcem totius corporis collocari: vt domicilium esset partis animæ principalis: quod ἡγεμονικὸν a philosophis dicitur, idest ratio. Cuius duplex virtus: altera intelligens: opinatrix altera: iuxta quas sapiẽtia cum disciplina: & item prudentia cum rectis opinionibus conualescũt. Quas duas, diuinas circũactiones animę idem auctor appellat: iuxtaq; eas diuinas potestates quę fingebant corpora hominum ad similitudinem mundani corporis, formasse dicit caput rotundũ & globosum: cuiq; ita informato connexuisse rationabilem motum. Qui rationabilis motus principalis animę potestas est: proptereaq; principalem animę potestatem asserit in capite sedem habere. Sed quoniam de hoc diuersę opiniones philosophorum tam veterum q̃ nouorum extiterunt: recensendę nobis singulę sunt: vt habita comparatione, quanto cęteris ad veritatem pręstet Platonis, fiat palam.

Qui diuiduã esse sylvę substantiam censuerunt: interponentes immenso inani modo ex tertia, modo partes quidem, sed indifferentes, sui similes tunc atomos vel solidas moles: nullum locum certum definitumq; principali animę parti dederunt. Spiritus quippe, vt ipsi asseuerant, per fauces ad pulmonem commeans in respiratione attenuatus ad cordis sedem facit transitum. Deinde per

Marginal notes: †dies. — Ratio.

arterias quę sunt a corde porrectæ, peruenit ad Caroticas, ita appellatas venas, q̃ Arteriæ
eędem vulneratæ mortem afferant soporiferam: per quas idem spiritus ad caput Caroticę.
ferẽ per tenues neruorũ & angustos meatus: atq; ibi primũ nasci dicũt initiũ sen
tiendi, & intermanare ad cæterum corpus, isq; communis sensus est tactus: sed sit
proprius ob diuersitatem membrorum quibus sentimus. Qualia enim fuerint or
gana sentiendi, talis sensus existit: vt per oculos, visus: auditus, per aures: atq; in eũ
dem modum cæteri. Vnus tamẽ est spiritus qui in multis deformatur. Aut enim
moles quædam sunt leues & globosæ ex demq; admodum delicatę: ex quibus ani
ma subsistit: quod totum spiritus est: vt Asclepiades putat: aut ignitę atomi iuxta
Democritum: qui ex iisdem corporibus & ignem & animã censet excludi: vel id
ipsum atomi casu quodam & sine ratione concurrentes in vnum, & animam
creantes: vt Epicuro placet, ob similitudinem atomorum: quarum vna commota
omnem spiritum, idest animam, moueri simul. Vnde plerũq; audita niue candorẽ
simul & frigus homines recordari: vel cum quis edit acerba quædam: qui hoc vi
dent, assidue exspuũt incremento saliuæ: & cum oscitantibus simul oscitent alii: &
in consonis rhythmis moueri nos iuxta sonos. Quæ cũ ita sint, quærunt: qui ma-
gis capite q̃ pedibus sapiamus, quando scientiæ disciplinæq; assiduo sensus ex-
ercitio corroborentur: prudentiæq; initium ex aliquo temperamẽto orsum, vsq;
assiduo promotum perueniat ad perfectionem, dum frequẽs obseruatio rudimẽ
ta creat: rudimenta item artem: quæ tempore atq; vsu confirmata fit disciplina.
Iidem negant animæ vim principalem consistere in capite: propterea q̃ pleraq; Aię vis an
animalia capite secto viuant ad tempus: & agant solita, tanq̃ nullo damno allato in capite
corporis vniuersitati: vt apes, & item fuci: quæ licet capitibus abscissis ad momẽ pręcipua.
tum viuunt, & volant: aculeisq; secundum naturam suam se defendunt. Quæ non
facerent si in capite consisteret quod est in anima principale. Illud etiam in corde An in cor
negant. Crocodilos enim auulsis cordibus aliquandiu viuere, & resistere aduer- de.
sum violẽtiam. Hoc idem in testudinibus obseruatum marinis, & terrestribus ca Crocodili
pris. Aduersum quæ respondetur ab aliis: nihil esse mirum, si cum initia & qua-
si quædam fundamenta dogmatis imbecilla & minus idonea iacta sint: totum eo
rum dogma nutet. Quæ est enim de anima opinio eorum? Nempe q̃ ex minu-
tis corpusculis constet: ergo corpus initium est animæ, & erit animæ propria
nulla substantia: sed potius corporis. Corpus enim animã creat iuxta ipsos: vitãq;
animæ. Contingit ergo secundum hanc eorum opinionem: vt nunq̃ sit eadem ani
ma: sed diuersa habeatur atq; mutabilis. Cum enim dicant corpus esse antiquius
anima: dant corpori principatum. Id porro semper fluit atq; immutatur. Et ani-
ma igitur quæ secundæ conditionis est, eadem patietur quæ corpus. Mutabitur
ergo tempore & senio: cæteris item quæ fert natura corporis attentabitur. Atq;
ita male fundata sententia, honestum inuenire non potest exitum.

At vero ex illis qui iugem putant esse syluam, & adunatione quadam sibi con-
tinuatam: Empedocles quidem principalem animæ vim constituit in corde, sic di Empedo-
cens. Sanguine cordis enĩ noster viget intellectus. Siquidẽ intimis nostris sen cles.
sibus sentimus ea quæ sunt extra nos propter cognationem. Ideoq; ait,
Terram terreno sentimus, at æthera flammis,
Humorem humecto, nostro spirabile flatu.
Sed de his omnibus qualia sint, quantamve inter se habeãt differentiam, cordis

Sanguis. sanguine diiudicamus. Hebręi quoq; videntur secundum hunc opinari de animę principali, cum dicunt: Clamat apud me sanguis fratris tui. Et item alio loco, Nō edetis carnem cum sanguine: quia omnium animalium sanguis anima est. Quæ si ita intelliguntur vt debent, animam esse animalium sanguinem, quia sit vehiculū irrationabilis animæ, cuius partes sunt importuni appetitus, habet plane rationē talis assertio. Si autem confitentur animam hominis rationabilem esse: credant sibi q̄ Deus a se hominibus factis inspirauerit diuinum spiritum quo ratiocinamur, quoq; intelligimus, & quo veneramur pie Deum: estq; nobis cum diuinitate

Dii sumꝰ & filii altissimi. cognatio: diiq; esse dicimur: & filii summi dei. Quā cognationē cū Deo, & omnino rationem qua ratiocinamur, sanguinem putare esse non rectę opinionis est. Quæ omnia nobis aduersum Empedoclea quoq; dicta sint.

Stoici. Stoici vero: cor quidē sedē esse principalis animæ partis cōsentiunt: nec tamē sanguinē qui cū corpore nascit̄. Spiritū quippe Zenon quęrit hactenus. Quo recedente a corpore moritur animal, hoc certe anima est. Naturali porro spiritu recedente moritur animal. Naturalis igit̄ spiritus anima est. Itē Chrysippus. Vna & eadē, inquit, certe re spiramus & viuimus. Spiramus autem naturali spiritu: ergo etiam viuimus eodem spiritu. Viuimus autē anima. Naturalis igitur spiritus esse

Aiæ ptes. †vitali. anima inuenitur. Hæc igitur, inquit, octo in partes diuisa inuenitur. Cōstat enim a principali & quinq; sensibus etiam †vocali substantia, & serendi, procreādiq; potentia. Porro animę partes velut ex capite fontis cordis sede manātes, per vniuersum corpus porriguntur: omniaq; membra vsquequaq; vitali spiritu complent, reguntq;, & moderantur: innumerabilibus diuersisq; virtutibus nutriendo, adolendo, mouendo, motibus localibus instruēdo, sensibus compellendo ad operandum: totaq; anima sensus qui eius sunt officia, velut ramos ex principali parte illa tanq̄ trabe, pandit futuros eorum quæ sentiunt nuncios: ipsa de iis quæ nunciauerint iudicat vt rex. Ex his porro quę sentiuntur composita sunt: vtpote corpora: singuliq; item sensus vnum quiddam sentiunt, hic colores, sonos alius: ast ille succorum sapores discernit: hic vapores odoraminum: ille asperū leuigationēq; tactu. Atq; hæc omnia ad præsens. Neq; tamen præteritorum meminit sensus vllius: nec suspicatur futura.

Intima deliberatio sensus cōmunis. Intimę vero deliberationis & cōsiderationis propriū, cuiusq; sensus intelligere passionem: & ex iis quæ nunciāt colligere quid sit illud, & præsens quidem accipere, absentis autem meminisse, futurum prouidere. Definit idem intimam mentis deliberationem sic. Intimus est motus animæ vis rationabilis. Habent quippe etiam muta vim animæ principalem qua discernunt cibos: imaginantur: declinant insidias: prærupta & præcipitia supersiliunt: necessitudinem recognoscunt: non tamen rationabilem: quin potius naturalem. Solus vero homo ex mortalibus principali mētis bono: hoc est ratione vtit̄: vt ait idē Chrysippus.

Aię principale in corde. Sicut aranea in medietate cassis omnia filorum tenet pedibus exordia: vt cū q̄d ex bestiolis plagas incurrerit ex quacūq; parte de proximo sentiat: sic animę principale positum in media sede cordis, sensuum exordia retinere: vt cum quid nunciabunt de proximo recognoscat.

Vox. Vocem quoq; dicunt e penetrali pectoris, idest corde, mitti, gremio cordis nitente spiritu, qua neruis obsitus limes interiectus cor a pulmone secernit vtroq; & vitalibus cæteris, quo faucium angustias arietante formāteq; lingua, & cęteris vocalibus organis, articulatos edi sonos sermonis elemēta, Quo quidē interprete

mẽtis arcani motus aperiant̃.Id porro pricipale aię vocat.Ergo spiritũ aiam esse dicẽtes corpus esse aiam plane fatent̃.Qđ si ita est,corpus corpori sociatũ est.Societas porro vel ex applicatiõe fit,vł ex pmixtiõe,vł ex cõcretiõe.Si applicita sint corpus & aia,qđ ex applicatiõe cõpositũ horũ duũ,quatenus totũ erit vnũ? Vita eni secundũ ipsos in solo spũ:q applicitus nõ pmanat ad corpus intimũ.Nihil eni penetrat applicitũ:& totũ animal viuere aiunt.Non igitur anima & corpus applicatione sociantur.Si vero permixta sunt,anima vnum aliquid non erit:sed per mixta multa.Stoici spiritũ,idest animã,vnum quid esse profitentur.Nõ ergo per mixta sunt.Superest vt ex cõcretione manẽt:ergo & per se inuicẽ transeunt duo corpora,& locus vnus quo corpus cõtinet̃,duobus corporibꝰ pbebit capacitatẽ,cũ vas qđ aquã recipit,vinũ & aquã simul capere nõ possit.Neq; igitur ex applicatione,neq; pmixtiõe,neq; vero cõcretione corpus & anima socianť:ex quo cõfit animã non esse corpus.Est igitur virtus & potentia carẽs corpore:quodq; est in ea principale,competentem naturæ suę sedem habeat necesse est.

At vero Aristoteles animã definit hactenus.Anima est prima perfectio corporis naturalis organici possibilitate vitã habentis.Perfectionẽ nunc appellans specialem essentiam:quę est in effigie.Essentia enim trifariam intelligitur. Vna quæ constat ex corpore:velut animalia vel quæ arte fiunt:essentia dicta quia hæc ipsa est, & cætera quæ sunt facit esse.Altera qua materiã informem & adhuc syluam mente consideramus.Hęc quippe possibilitate omnia est quę ex ea fieri possunt effectu aũt nõdum quicq̃:vt massa æris & †intractata ligna.Tertia cui accidens effectum perficit eã exornatq; impressione formę:ex qua forma quam insigniuit ars:id qđ pfectũ est nomẽ accipit:vt statua q̃ ex similitudie formę cuiꝰ est statua simulacrũ vocat̃.Similiter,iq̃t,hõ certe aĩal est:& est vt syluestris & materialis essentia:& hęc cõposita ex materia formaq;:q̃ppe ex corpore cõstat & aia:ergo corpus eiꝰ materia est:aia vero species siue forma.Iuxta quã speciẽ,idest aiam,aĩal est cognoiatũ.Hãc ergo speciẽ qua formant̃ singula,gñaliter Aristoteles ἐντελέχειαν idest absolutã pfectionẽ,vocat.Hac eni obueniẽte,syluę q̃ olim fuerãt in sola possibilitate,pueniũt ad effectũ. Itẽ†qa inquit duplex est,aia & corpus:opinor vt q̃ discunt̃ duabus rebꝰ discunt̃:sociant̃ doctrina & aia,sed prius doctrina qua ipa aia erudit̃.Itẽ salui sumus salute & corpore:sed prius salute,p quã corpus incolume est.Sic etiam viuimus prius aia q̃ corpore:siquidẽ vita corporis in aia locata est:proptereaq; aia entelechia est corporis. Qꝫq; corpora partim dicuntur mathematica:vt sphæra & cubus:partim artificiosa,vt nauis & statua:pleraq; naturalia:quæ motus originẽ intra se habent,vita videlicet vtentia:Naturalis anima corporis entelechia sit necesse est. Cõpetit etiã alia diuisio.Nã corporũ quædã simplicia,vt elementa:quædã composita,vt quæ ex simplicibus coaugmẽtantur.

Aia secundũ Aristotelem.

Essentia triplex.

†intacta.

Entelechia.

†qđ viuit

Corporũ diuisiões.

Compositorũ partim organica nuncupantur:partim sine nomine:vt aurum,æs,gemmæ,& cętera immobili natura minime organica.Aĩalium vero & stirpiũ & omnino qualiumcũq; vita vtentium organica sunt,quippe modulata:& habẽt membrorum per quæ agãt aliquid aut patiantur opportunitatem:vt ad sumendos cibos & ad generandam prolem paris eiusdẽq; naturæ,tũ ad sentiendum,& translatiuũ ex loco ad locũ motũ,vt cuncta gradientia:tum ad faciendũ impetũ iuxta desideria & appetitus:vt aĩalia quæ sunt firmiora.Ex q̃bus cõcludit Aristoteles ἐντελέχειαν animã esse corporis naturalis organici,Tale porro est qđ corpus

recipere oportet:& est inquit.Nam sunt quædam sola possibilitate aialia:vt oua vel semina:quædam cum effectu & operatione:vt quæ adhibito fotu ex iisdē excluduntur animalia.Ex quo apparet entelechian esse animam non cuiuslibet corporis:sed eius quod potest animam sumere:& iuxta eiusdē viuere patrociniū, motusq; vitales exercere in agendo:vitæ quoq; passiones experiri:proptereaq; definitioni additum:possibilitate vitam habentis.

Et definitio quidē aiæ Peripateticis auctoribus talis est.Quæ tamen ex ea consiunt:manifestant principio animā neq; corporeū quicq̄ esse vel sensile,sed intelligibile potius & sine corpore:quæ tamē recipiat̄ a corpore:quippe corpori perfectionē det ipa:sitq; eius entelechia:res per semetipsam immobilis,sicut sunt artes & disciplinæ.Ex accidēti vero aliquo mobilis propterea q̄ sit in aialibus:quæ dū viuunt,mouentur.Dū eni motus naturales edit anima,mouent̄ aialia:vel cū agūt aliquid,vel cū patiunt̄.Quæ cū sit intelligibilis & sine corpore,cōsequenter etiā sine quātitate esse inuenit̄:quippe cuius neq; prolixitas vlla,neq; latitudo,neq; profunditas extet.Nō eni est vt linea,vel superficies,nec vero figurā habet vllam,nec est diuidua,vt quæ constant ex partibus.Diuiditur tamē alio quodam genere sic vt ex eadem diuisione non magis partes ei9 vllæ q̄ potentię & virtutes cōsiderētur.Nec vero species eius vllę sunt:vt generis alicuius species dici solet:vt Rhetoricę disciplinę quę est intelligibilis res & sine corpore,species tamē ei9 esse dicit̄ ea oratio quæ facta est ad doctrinę ostentationē,& item species cōcionabilis, vel species orationis forensis.Sic ergo cū anima quoq; res sit sine corpore & sine magnitudine,nihil interest dicere partes animæ,& itē potētias aię:vel cū diuidimus eam,cum sit illa naturæ indiuiduæ,in speciē naturalē,iuxta quā nutrit̄ omne animal & crescit & sobolē creat:vel in speciem sensilē,iuxta quā differūt inter se quę animā habēt,& itē quę sola vita fruunt̄,idest aialia & stirpes.Item in eorū speciē quæ locum ex loco mutant:vt serpentia omnia,vel quæ habent appetitum:qui in perfectioribus inuenitur animalibus:in quibus cupiditas & iracundia:& item in eam speciem quæ est perfectior cæteris,ratione viuentium,quæ in natura hominis tantum inuenitur.Est igitur tota anima,inquit,in totis partibus viuentis animalis.Et naturalis quidē ei9 species p̄ omne se diuidit corpus.Sensus vero tactus quidē per omne corpus.Visus autē vel audit9 & cæteri in cęteris membris quæ sunt organa sentiēdi.Principalis vero animę pars siue potentia est ad quā ferunt̄ quæ nunciant sensus singuli:& quæ de iis quæ sentiuntur iudicium facit,examinatq; cuiusmodi sint ea quæ occurrunt sensibus varie.Hāc vero Aristoteles asserit locatā esse in penetralibus cordis:vbi aliæ quoq; species aiæ sunt locatæ,idest imaginatio,memoria,appetit9,†excursio.Quippe oim animę viriū initia & quasi quædam radices a sede cordis emanāt:quādo confecti cibi succus per venas cordis cæterū corpus irrigat:& motus corporeus qui loculari9 est,a corde initiū sumit.Nāq; venarū & neruorum initium & quidam nodus ipsum cor est,iuxta qd̄ intellectus agitatus & rationabiliter ignitus ibidē coaceruare se creditur,possibilitate quidem illic habitans:effectu vero extra cōseptū corporis atq; viciniā cōmeans.Hæc & multa alia huiusmodi probationū genera asseruntur a supra memorato viro ad probandum q̄ principalis animæ vis in corde sit:quæ vsq;adeo sit animantium propria:vt cætera ex vitalibus vim pulsusq; patiantur sine animātis interitu:cordis vero sedē ne minimas quidem pulsationes sine interitu anima

Aiæ qualis diuisio

Rhetoricę species

†excussio.

lium sustinere. Q̃ si quis nominis præsumptione inductus Cardiacam dicat freq̃uẽter esse curatã, errat in nõie: q̃ppe cũ cõstet illã passionẽ nõ cordis esse sed stomachi. Aduersum quæ ita respõdet. Alia quidẽ fere omnia recte & prout fert natura rerũ, Platonicisq́ dogmatibus consentanee dicta: sed de animæ substãtia erratum videri. Non enim specialem essentiã esse animã quam appellat Aristoteles ἐντελέχειαν hæc quippe forma est corporibus accidẽs: vt censet Plato, quã hic specialẽ essentiam nuncupat: & est imago speciei puræ a corpore, & intelligibilis, penes quã est dignitas exemplaris. Igitur iuxta hanc formam qua formantur corpora, nõia esse imposita rebus verũ est: animã tamẽ esse formatilẽ hãc speciẽ nemo ei concedit. Hoc quippe formatile fit & corrumpitur corporibus solutis. Anima vero omni est corpore antiquior: habens olim & ante coniugationẽ corporis substantiã propriã: extinctisq́ animalibus separatur sine perpetuitatis incõmodo: vtquã constet in æterno esse motu, quia habet internũ domesticumq́ ex natura sua motũ. Aliud est igitur anima, & item aliud specialis essentia. Itẽq́ hæc Entelechia in rebus quoq́ cernitur quæ sunt sine anima. Si enim est plena cuiusq́ seminis conceptusq́ perfectio, qui magis animalia q̃ stirpes & arbores legitimo tempore accipiunt perfectionẽ? At vero anima in solis animalibus. Deinde perfectio adultis iam quæ in cõceptu sunt adhibetur: & cũ iisdem crescit. At vero anima sine ortu, & ex æternitate non sine motu: quemadmodũ ἐντελέχειαν Aristoteles fore confitet: sed in motu perpetuo, vtpote cuius naturaliter motiua vis sit. Proptereaq́ diuiditur primitus in duas species: rationabilẽ, & eam ex qua sunt appetitus. Deinde subdiuidit ĩ opinionẽ, intellectũq́: & demũ ĩ iracũdiã & cupiditatẽ. Atq́ his ex diuisione speciebus singulis apta membra tanq̃ organa sunt distributa.

Entelechia Aristotelis.

Aïa omni corpore antiquior

Sed ne præcurrere & delibare videamur quicq̃ ex Platonis sententia, ponemus ipsam, quæ illustrabit cuncta quæ in aliqua obscuritate versantur. Est igitur anima, iuxta Platonem, substantia carens corpore, semetipsam mouens, rationabilis. Et esse animam rem aliquam nullus ambigit. Mouet enim corpus præcedente impetu quodam sensibus excitato. Sed quia cuncta quæ sunt diuiduntur in decem genera: quod cuiusq́ generis suscipiet proprietatẽ, eidem generi sociabitur. Constat porro inter omnes ex omnibus categoriis propriũ essentiæ esse suscipere cõtrarias passiones vicissim, & esse antiquissimã, prænosciq́ generib⁹ cęteris. Vt igit̃ corpus vtputa hõis essentia est sine vlla dubitatiõe: ꝓpterea q̃ cõtrarias passiones vicissim suscipit: vt ægritudinẽ & sospitatẽ: turpitudinẽ & itẽ decẽtiã: sic aïam essentiã esse aperte ꝓbat̃: qa hęc quoq́ cõtrarias passiões vicissim suscipit: vt iustitiã, cõpetit porro hęc corporeę sospitati: & itẽ iniqtatẽ, q̃ demũ cõpetit corporeis morbis: sicut pulchritudini qdẽ tẽperãtia: turpitudini libido: itẽ fortitudini qdẽ magnanimitas: imbecillitati porro timiditas & ignauia. Et omnino bona qdẽ corporis valetudo cõparat̃ animę bonę valetudini, quæ virtus est. Mala vero corporis valetudo vitiositati. Deinde aïa sicut ĩ superiorib⁹ cõstitit modulata est positaq́ in motu suo: habetq́ cũ numeris cognationẽ. Quę cũcta essentię quidem non sunt: sed iuxta ea quæ sunt habentq́ essentiam, versantur. Si igitur proprium est essentiæ vicissim contraria sustinere, idẽ autẽ hoc etiã aïæ cõmune est: proculdubio nihil est aliud aïa q̃ essentia. Certe ridiculũ, id qd̃ paret atq́ obsequitur essentiam esse cõcedere, scilicet corpus: quod vero dñat̃ & regit, negare in substantia positum: quoniã Plato tam dignitate q̃ virtutum pręstantia venerabi

Aïa iuxta Platonem

lem dicit esse animã,& plane corporis dominam.Et essentiam quidẽ esse animã sic probat:eãdẽq; antiquiorẽ esse corpore:nec vt entelechiã crescere cũ cõceptis seminibus:cũq; iisdẽ maturari & ad perfectionẽ venire.Sed quia duplex essentia est,altera corporea,altera carens corpore,consequenter docebimus q̃ sit anima essentia carens corpore. Principio q̃ omne corpus penetret,idq; viuificet. Propriũ vero est hoc eius naturæ q̃ est sine corpore:vt dulcedinis: q̃ peruadit melleũ corpus:vt lucis,quæ corpus aereũ penetrat.Nã si hæc corpora essent:vt applicata corpori,vel mixta vel cõcreta inuenirentur.Sed applicata non sunt hęc,nec aia corpori.Nec enim ex applicatione ei9 vita corpori prouenit:sed quia aia per oẽs se diffundit artus.Nec vero ex permixtione:non eñi esset vnũ quiddã anima,sed multa cõmixta. Sed nec ex cõcretione.Nullũ quippe corpus aliud penetrare corpus valet vsq;quaq;.Non ergo anima corpus est vel corporeũ aliquid, vt quidam putãt:sine corpore igitur.Deinde,omne corpus vel intimo vel externo motu mouetur:quæ externo,sine anima sunt:quæ interno,cũ anima.Quoq; si corpus esset vel anima aliũde sumpta vteretur:vel sine anima esset.Neutrũ porro horũ rationem habet:est ergo sine corpore.Probatũ quoq; in superioribus q̃ motu intimo genuinoq; moueat̃ & ex semetipsa. Sequitur ergo vt etiam immortalis sit & sine vlla generatiõe.Simplex etiam,nec ex vlla cõpositione. Hoc loco calumniari solẽt homines,quibus veri indagandi cura nulla est.Dicunt enim Platonẽ in Phędro q̃dẽ asserere aiam esse sine vlla cõpositione:proptereaq; indissolubilẽ.In Timęo tñ cõpositã rem cõfiteri: siquidem faciat eam constare ex diuidua indiuiduaq; substantia,& item diuersa eadẽq; alia natura conflante eã,& velut coaugmentãte ab opifice Deo: Male ac miserabiliter:nescientes cõpositũ id esse q̃d ex aliquo initio tẽporis factũ sit:vt nauim & domũ. qddã vero q̃d cõpositũ qdẽ nõ sit:habeat tñ rationẽ cõpositionis: vt in musica symphonia,quæ διὰ τεσσάρων vocatur:& item geometrica theoremata.Similiter etiam generatum quidẽ quod ex aliquo temporis initio natũ factũve sit,vt statua.Porro aliud esse,lõgeq; diuersum:quod habeat rationem generationis intelligibilis vt sphęra.Igitur cum dicit Plato natam animam,& ab opifice Deo factam cõpositãq;:non ex certo tempore initiũ substãtię dicit trahere:nec vt quę ante nõ fuerit post esse cœperit:sed q̃ habeat rationẽ ortus,& cõpositiõis.Cũ vero sine genitura & sine cõpositiõe dicit,aperte nullũ ei dat initiũ:nec vllã originẽ cõpositionis.Alia igit̃ significatiõe diuersaq; regenerata,& itẽ alia diuersaq; sine generatione anima esse dicitur a Platone:cuius diuersissimæ vires sint.Est enim quædam virtus eius in ratiocinando:& item alia quæ dicit̃ vigor iracũdię,& itẽ quę cupit:quę species sunt appetitus:quę tamẽ rationi naturaliter pareant.Erit igitur optima virtus eius quæ ratiocinatur:cæterę secundæ ac tertiæ potestatis.Hæc Plato de anima sentit:quæ strictim breuiterq; a nobis discussa sunt.Censet vero eã per omnes artus ac totũ corpus meare:& per singula mẽbra velut organa vim suã ostentare,perinde vt in sentiendo ad eam q̃dem referri omnia quæ sensibus occurrant:ea vero quæ sensus referant esse diuersa.Quia igitur principales vires animæ duæ sunt:vna deliberatiua:altera quę ad appetendum quid impellitur:& est deliberatiua quidem virtus propria rationabilis:illa vero alia id ipsum animantis:consequẽter cõpetentia viribus & apta membra diuersa sunt.Rationabili velut arx corporis & regia,vtpote virtuti quę regali quadam eminentia præstet,idest domicilium capitis in quo habitet animę

Essentia duplex.
Aia incorporea.
Aia imortalis absq; gñatione &simplex
Vires aię

principale,quod ad similitudinem mundi sit exædificatum teres & globosum,purum separatumq; ab ea quę cibo alimentisq; nascatur illuuie.In quo quidem domicilio sensus quoq; habitent:qui sunt tãq; comites rationis, e signis scilicet:vt de proximo sensibus interpellantibus statuatur super iis quę sentiuntur.Atq; etiam intellectus a ratione aduocatus facile†ab ea commonefiat eorum omniũ quę quõdam vidit,& imaginum recordatione ad veri spectaculi commemorationem retractatus.Quis enim nesciat q̃ quam rationem habet sensus aduersus deliberationem,habet deliberatio aduersus intellectũ?Ex coniectura siquidem nascit̃ opinio,ex opinione intellectus:vt idem Plato docuit in Politia.Facile est assequi naturalia arcana ex his quæ frequenter accidunt.Omnes quippe passiones corporeæ quę mẽtẽ deliberationẽq; eius impediũt,nõ nisi in capite proueniũt.Phrenesis enĩ obliuio,lapsus epilenticus,furor,atq; atri fellis incendia,ex arce capitis trahũt initia:non q̃ mens deliberatioq; eius lędatur,propterea q; fiat obtusior,sed q̃ organum morbo impeditum,officium suum iuxta naturam implere non possit: nec animę iussis occurrere.Cerebriq; sedes nullam opinor fert passionẽ: prouenit enĩ passionis sensu hominis interitus. Q̃ si & ratio iis quæ videntur: & quæ videntur rationi testimonium inuicem præbent: vtroq; genere verum synceræ fidei esse dogma Platonis probatur: q̃ animæ vis principalis in cerebri locata sit sede.Illud vero aliud principale,quod secundæ dignitatis esse prędiximus,non rationabilis animantis:sed ipsum animãtis. Commune ergo vt animalis,in corde ac medietate:vt vero rationabilis animantis,in cerebro.Vnde cætera quidẽ animalia vno vtũtur principali quod in corde est.At vero homo duobus,vno in corde,altero in capite.Certe hominis membra sequuntur ordinationẽ mundani corporis. Quare si mundus animaq; mundi huius sit ordinationis:vt summitas quidem sit dimensa cœlestibus,iisq; subiecta diuinis potestatibus:quę appellãtur angeli & dæmones:in terra vero terrestribus:& imperãt quidem cœlestia:exequuntur vero angelicæ potestates: reguntur porro terrena: prima summum locum obtinentia:secunda medietatem:ea vero quæ subiecta sunt,imum: consequenter etiam in natura hominis est quiddam regale:est aliud quoq; in medio positũ:est tertium in imo.Summum quod imperat,medium quod agit,tertium quod regitur & administratur.Imperat igitur anima:exequitur eius vigor in pectore cõstitutus:regũtur & dispensantur cætera pubetenus & infra. Atq; hãc eandẽ ordinationem inuenimus etiam in libris Politiæ.In quibus cum ea iustitia quæreretur qua hoĩes aduersum se vtunt̃:hæc porro tũc cõualescit,cũ aię potestates opificia sua recognoscũt,nec aliena appetũt:ex vni9 hoĩs igenio ad illustre ciuitatis & ppl̃i cõfugit exẽplũ,& de gẽtiũ disputat iustitia.Pricipales qdẽ vrbis illi9 viros vt prudẽtissimos sapiẽtissimosq; editiores vrbis locos habitare iussit.Post hos militarẽ atq; i armis positã iuuẽtutẽ:qbus subiecit sellularios atq; vulgares. Vt illi qdẽ vt sapiẽtes pcepta dẽt:militares agãt atq; exsequãt̃:vulgares vero cõpetẽs & vtile p̃beãt ministeriũ.Sic aĩam quoq; ordinatã videm9.Rõnabilẽ qdẽ ptẽ ei9,vt sapiẽtissimũ pricipẽ ptẽ obtinẽtẽ tãq; toti9 corporis capitoliũ.Vigorẽ vero q est iracũdię similis vt militarẽ iuuẽtutẽ in cordis castris manẽtẽ.Vulgare & sellulariũ: qđ est cupiditas seu libido,inferiorib9 abditũ occulcatũq; natura. Cũ igit̃ horũ inquit omnium consensus talis erit,& quasi quædã cõspiratio:vt quod oportet præcipere recte officium suũ compleat:huic pareat qđ est dignitatis secundę:po

†habeat cõmune, fiatq;.

Pricipalia hoĩ duo.

Summũ Medium Imum in homine.

stremũ vero atq; vltimũ moré gerat melioribus: tũc nõ solũ hominũ vita:sed etiã ciuitatum & gẽtium erit laudabilis & apprime beata. Ex quibus ostẽdit Plato veram hominis proprietaté in capite cõsistere: cuius species sit mundi formæ similima: & ꝙ germana sustenteť aia viuificantis animę corpus vniuersæ rei: cuiq; cũcta cognitionis rerũ instrumenta, sensus videlicet, adiuncta sint: quo q; quę aguntᵉ extra indicio vicinorum sensuũ mens assequatur. Quibus quidé sensibus minime opus fuit mundo: quippe nihil extra ambitũ mũdi est, aut agiť. At vero perfectæ hois instructioni sunt sensus admodũ necessarii: qa initiũ & quasi q̃dã intelligẽdi sapiendiq; semina sunt in sentiendo. Deinde causam demõstrat cur capiti cætera mẽbra subiecta sint. Oportebat, inquit, animal terrenis negotiis pręfici: terrę aũt superficies in qua ex parte maxima decliuibus, & item accliuibus impedimentis. Erat igitur possibile motu capitis naturali, hoc est globosa decursione terras obiri: proptereaq; diuinæ potestates vehiculum consimilis eiusdemq; naturæ capiti, cæterum corpus, & quæ partui futura erant necessaria membra subterserunt: quo rationis domicilium cæteris emineret. Qꝛq; ex translatitiis motibus quædam est præcedendi coniugatio, retro quidem vnde est exordiũ motus: ante aũt ad quod fit impetus: pręcedẽdi officiũ cõmodius, inquit, visum est q̃ recedendi. Opinor ideo, qa mundi quoq; motus agiť in antecedẽtia: naturęq; animaliũ cõgruentius progredi q̃ recessim moueri. Totius deniq; corporis conformatio pro uida naturę solertia sic ordinata est ore vultuq; ad pręcedentia versum locata: ducibus quoq; ad spatiandum sensibus prorsum spectantibus.

Caput principale hominis.

Dehinc subtexit de sensibus & organis sentiẽdi: & incipit ab optimo præclarissimoq; sensuum omnium visu: causas quibus videmus edisserẽs. Sed quoniam de hoc pleriq; alii post ipsum opiniones varias libris cõditis sunt executi, eas quæ sunt in honore perstringã: quo pfectior propositæ rei tractatus habeatur. Omes qui rerum initia corpora censuerũt: vel cœtũ innumerabilium minutorum cõgesto inani, vel perpetuorũ continuata proceritate, dicũt videre nos simulacrorũ incursionibus. Fluidam quippe materiẽ formatas iuxta sui similitudinem exsudare subtiles corporum fusiones, quæ sunt visibilium simulacra rerum. Eaq; cum visus noster incurrerit: hausta & recepta meatibus transmittat ad eũ per quẽ sentimus spiritum. Cũq; delicatior simulacri moles erit, separatur, panditurq; visus opinor: & candida tunc quæ sentiuntur, videntur. Si corpulentior, confundunt aciem, & vidẽtur atra, atq; ad eundem modum cætera formata: & colorata pro formarum & colorum cognatione. Multaq; ab his dicuntur alia in eundem modum: quibus singulis immorandum non erit.

Videndi ratio.

At vero Heraclitus intimũ motũ qui est intẽtio animi siue animaduersio, dicit porrigi per oculorũ meatus: atq; ita tangere tractareq; visenda. Stoici vero videndi causam in natiui spiritus intentione constituunt. Cuius effigiem coni similem volunt. Hoc quippe progresso ex oculorum penetrali, quæ appellatur pupula, & ab exordio tenui, quo magis porrigiť i soliditaté opinato exordio penes id qđ videtur locata fundi omnifariam, dilatariq; visus illustratione. Qꝛq; omnis natura modo mensuraq; moueatur: spatii quoq; magnitudinisq; commodum esse: eaq; quæ neq; valde applicata visui, nec nimium distantia visibilia clare videri. Certe conum ipsum pro modo mensuraq; intentionis augeri, & prout basis eius vel directa vel inflexa erit: incidetq; in cõtemplabilẽ speciẽ, ita apparebunt quæ vidẽť,

Oneraria quippe nauis eminus visa perexigua apparet,deficiente contemplatio-
nis vigore:nec se per omnia nauis membra fundente spiritu.Turris item quadra
ta rotunditatem simulat cylindri:atq; etiam ex obliquo visa porticus in exile defi
cit,oculorum deprauatione.Sic etiam stellarum ignis exiguus apparet : atq; ipse
Sol multis partibus q̃ terra maior, intra bipedalis diametri ambitum cernitur.
Sentire porro mentem putãt perinde vt eam pepulerit spiritus,qui id quod ipse
patitur ex visibilium specierum cõcretione,mẽtis intimis tradit.Porrectus siqui-
dẽ & veluti patefactus cãdida esse denunciat quę videntᷣ.Confusus porro & con
fæcatior atra & tenebrosa significat:similisq; eius passio est eorum,qui marini pi
scis cõtagione torpẽt: siquidẽ per linũ & arũdinẽ perq; manus serpat virus illud
penetretq; intimũ sensum.Geometræ cum Peripateticis cõcinentes radii effusio-
ne visum operari putant:cum per fulgidam lucidamq; pupulæ stolam in directũ
emicãs radius,serenam porrigit lineã:quę gyris oculorum circumuecta motibus
dispergat vndiq; lucem cõtemplationis.Quippe teres & lęuis oculi globus & hu-
mori lubrico velut innatans sequacem lineam visus vtrobiq; facile contorquet.Er
go notæ geometricæ cõparãt quod videtᷣ:& illuc versum ferri censent visus intẽ
tionem:sed ob nimiam repentinamq; conuersionem omnia videri per illustrẽ con
tuentis superficiem putant:vt cum in theatro aliove quolibet cõuentu popularis
multitudinis decursis strictim vultuum partibus totum populum videre nobis
videmus . Idem aiunt videre nos vel tuitione quam φάσιν vocant:vel intuitione
quam ἔμφασιν:vel detuitione,quam παρέμφασιν noĩant.Tuitione quidẽ,vt quæ sim- Tuitio.
pliciter & proprie vidẽtur:quæq; clemẽter visum recipientia minime eum a se re
pellunt:vt flexus quinimmo fractus rursum ad oculos redeat.Intuitione vero: vt Intuitio.
quæ fragmento radii recurrente ad oculorum aciem videntur:qualia sunt quę in
speculis & aqua cõsiderantur:cæteris item quorum tersa est quidem superficies:
sed ob nimiã densitatẽ idoneus vigor est ad repellẽdũ q̃d offenderit.Ergo etiã ra
dius in quo est vis vidẽdi fractus in speculo facit angulũ quẽ cõtineãt duæ lineæ:
Vna quę ab oculo ꝑfecta ꝑuenit ad speculũ.Altera q̃ a speculo recurrit ad vultũ.
Qui quidẽ angulus cum erit acutus,imaginem vultuum nostrorũ facit in specu-
lo videri remeãte ad vultũ acie,atq; ide occulte precipitãte simulacrũ in speculi si
nũ.Ex quo fit vt vult9 noster trãsisse ad speculũ putetᷣ.Quoq; simulacrũ e speculo Speculi
resultãs ex aduerso videtᷣ cõsistere:perinde ac si duo cõtrastãtes dextras partes si ratio.
nistris:sinistras item dextris obuias habeant:sic aduersum nos imagines nostræ,
dextras & sinistras partes cũ immutatiõe demõstrãt. Idẽ angulus acutus si ex ali
qua cõuersione vel imutata qualitate positionis erit acutior & ꝓcerior factus,lõ-
gius euagat9,cũcta q̃ post tergũ nobis sunt,i speculo videri facit.Qꝫ si nõ acut9
sed rectus erit angulus:tũc ea quæ ad directũ rigorẽ supra nos erũt videbũtᷣ.Sin
vero hebes & latior,eaq; quę contra nos excelsiora sunt apparebũt.Nullo porro an
gulo facto nec fracto radio:nulla in speculis duntaxat imago proueniet:vt in glo
bosis & sphęrę similibus vasis.At vero si talis erit speculi figura:vt sit ei9 cõcaua
sꝑficies & tornata in modũ scaphii quadrati vel imbricis:dehinc ĩtueamur hoc
idẽ speculũ ita cõuersum:vt rect9 cernatᷣ imbrex:margines porro ei9seu sꝑcilia
hinc & illinc ꝑ laterib9 assistãt:tũc opinor radius incidẽs & infractus ob lęuẽ spe
culi rigidãq; soliditatẽ i proximũ latus ei9 delabitᷣ in decumani apicis effigiẽ. Ita
dextri lateris imagine in sinistrũ,sinistri etiã in dextrum, ob eminentiã marginis

†deiectæ. vtriusq; †directæ dextræ partis nostræ, etiã in speculo, dextræ: sinistręq; item sinistræ videbũt᷑: & erit imaginis falsę remediũ imago falsa. Hoc idẽ speculũ si demũ ita erit aduersum nos locatũ: vt eminẽtiũ marginũ alter superior sit, alter inferior nec rectus sed obliquus cernat᷑ imbrex: resupinas ostentat imagines, & simulacra præpostera ob similẽ lapsum fracti radii ꝑ accliua. Directus q̃ppe visus ad speculi supercilia: cũ quidẽ superiorẽ conspexerit eminentiã: deiicitur simulacrũ ad ima resupinũ: cũ vero inferiorẽ, facit saltũ vultus ad imaginẽ superiorẽ. Indicat porro causam prauę intuitionis esse in radii fragmine cõmentũ tale. Etenim si duo specula sic collocẽt᷑: vt vnũ sit ante vultũ: alterũ a tergo †obliquatũ, ne impediat᷑ obiectu corporis visus radii cõmeantis: tunc occipitiũ nostrũ interni videmus in speculo qđ habetur a tergo. Quod nõ fieret nisi radius visualis applicans se ad speculum aduersum, fractusq; eius obiectu faceret angulũ: ex quo rursum recurrens in posterius se speculũ arietaret: rursumq; illic angulo facto desineret in occipitii sedem. Atq; ita quod vero visu nõ sentitur, discursantis aciei lumine prodit᷑. Similiter cũ in modum sectæ concauę sphęrę formatũ erit speculum: maiores veris vultus apparent. Ideo ꝙ vndiq; se fundente radii lumine velut exæstuãs imago porrigitur. Quę autẽ ἔμφασις ab his appellatur, prouenit quoties non in cute speculi: sed introrsum & tãq̃ penetrabilibus simulacrũ inuenitur, obumbrãte aliqua nigredine: vt in perlucidi q̃dẽ: sed fusci vitri lamina: vel stagnis atris ex alto profundo. Tunc quippe visus ingreditur nõ adeo densam cutẽ, & videt interiora: sed nõ adeo clare. Infringit᷑ tamẽ radius ob tersam ꝑlucidæ materię superficiẽ, & obumbrationẽ atri coloris: vsq; adeo vt ipsi etiã nosmet vidẽtes: itra speculũ nosmet putem⁹ cõsistere: nec os nostrũ e speculo: sed itra speculũ videre. Quę cã est: vt cũ accedim⁹ ad speculũ, imago etiã ꝓximare: & cũ redim⁹, illa ẽt videat᷑ vna recedere.

Iidem vnũ esse radiũ qui ex vtroq; oculo porrigit᷑: argumẽtant᷑ ex ea passione quæ ὑπόχυσις dicit᷑: & ex visu eorũ qui duplicia videre credunt᷑: & habere pupulas binas. Eteni cũ crassus humor ita oculos obsederit: vt nõ oẽm eorũ occupauerit & obtexerit ambitũ: sed in medietate cõstiterit liberis hincinde partibus suis:

Videntes duplicia. tunc scisso radio diuidit᷑ bifariã visus: & qui hoc vitio laborant, duplicia videre se censent. Ergo etiã in geminis pupulis idẽ vitiũ medicoꝝ detegit experiẽtia. Nãq; bicorni naturali q̃dẽ pupula recte q̃ sunt vident᷑: illa vero alia, simulacra rerũ. Quapropter medici qđ plus est q̃ natura desiderat, tollũt: & illã pręter naturã pupulã interimũt, iposita cicatrice. Quo facto reuocat᷑ visus naturalis itegritas. Hę sunt de visu probatę sentẽtię veterũ, q mihi vident᷑ acceptis occasionib⁹ a Platone suũ ꝓpriũ fecisse dogma. Nã cũ ille ꝑfectã rationẽ attulerit, docueritq; tã ipsam causam vidẽdi q̃ cętera q̃ causã sequunt᷑, atq; adiuuãt: & sine q̃b⁹ visus nõ põt existere: iuniores sumptis ex plena sentẽtia partib⁹: de iisdẽ partib⁹ tãq̃ de vniuersitate senserũt: proptereaq; vt qui vera dicãt, merito mouẽt. Sed quia nulla partis ꝑfectio est, aliquatenus succidũt: vt exposita Platonis sentẽtia res ipsa demonstrabit.

Plato de visu. Censet eni Plato lumẽ ex oculis profundi purũ & liquatũ: qđ sit velut fons quidã ignis intimi nostri, habẽs cum solstitiali lumine cognationẽ. Solis porro lumẽ instrumẽtũ aiæ fore ad visibiliũ specierũ cõtẽplationẽ: siq̃dẽ ad oculos ferat᷑: quorũ lęuigata soliditas, & tersa rotũditas, vtpote munita tunicis textis tenui neruorũ subtegmine, †fert facile obuiã lucẽ. Medietas vero i qua cõstituit᷑ vidẽdi vis, delicati corporis & syncerę ꝓpemodũq; icorporeę puritatis admittit cõtẽplatiõis

†ferit.

ingressum. Causaq; principalis videndi lumen est intimũ: nec tamen vsquequaq; perfecta, & sufficiens ad muneris cõpetentis perfunctionẽ. Opus est quippe adiumento cognati extimi luminis: maxime quidẽ solstitialis. alias tamẽ etiã eorũ quę Solis lumen imitantur. Igitur extimũ lumen accorporatum lumini quod ex oculis fluit, confirmat illud, & facit idoneum † obtutũ fluere: propterea ducit ex ipsis corporib⁹ † quę videntur colores. Colorũ porro proprium esse visus sensũ quis nesciat? Flãma est igitur quędã inquit corporũ † color infundẽs superficiẽ. Quæ cum erit æqualis oculorum capacitati, manifesta sunt atq; erunt quę videntur. Cum vero minor, clara & candida: vt quę patulus & apertus visus admittat. Si vero maior erit color qui ex corporibus euaporatur q̃ est oculorum ambitus tegitur, cõfunditurq; acies: & quæ videntur, atri coloris videntur. Tribus ergo his cõcurrentibus visus existit: trinaq; est ratio videndi: lumen coloris intimi per oculos means, quæ principalis causa est: lumen extra positum cõsanguineũ lumini nostro, qđ simul operatur & adiuuat: lumen quoq; qđ ex corporibus visibiliũ specierum fluit, flãma seu color. Qui perinde est atq; sunt omnia sine quibus ꝓpositum opus effici non potest: vt sine ferramentis quę sunt operi faciẽdo necessaria. Quorũ si quid deerit, impediri visum necesse est.

† obtutui
† qui
† colori

His tam plene, tam diligenter elaboratis, iuniores philosophi vt non optimi hæredes paternũ censum in frusta dissipantes perfectam atq; vberem sententiã in mutilas opiniunculas inciderunt. Quare faciendum: vt ad certã explorationẽ Platonici dogmatis cõmentũ vetus aduocetur medicorũ & item physicorum, illustrium sane virorum, qui ad cõpręhendendã sanę naturę sollertiã artus humani corporis facta mẽbrorũ exsectione rimati sunt: qui existimabant ita demum se suspitionibus atq; opiniõibus certiores futuros si tã rationi visus q̃ visui ratio cõcineret. Demõstrãda igit̃ oculi natura est. de qua cũ plęriq; alii tum Alcmęus Crotoniẽsis in physicis exercitat⁹: quiq; primus exsectionẽ aggredi est ausus: & Callisthenes Aristotelis auditor: & Herophilus multa & ꝓclara in lucẽ ꝓtulerũt: Duas esse angustas semitas: quę a cerebri sede in qua ẽ sita potestas animę summa & principalis, ad oculorum cauernas meent naturalem spiritum cõtinentes: quę cũ ex vno initio eademq; radice progressę aliquãtisper cõiunctę sint, in frontis intimis separatæ biuii specie perueniant ad oculorum cõcauas sedes: qua supciliorum obliqui tramites porrigunt̃: sinuatęq; illic tunicarum gremio naturalẽ humorẽ recipiẽte globos cõplẽt munitos tegmine palpebrarũ: ex quo appellant̃ orbes. Porro ꝙ ex vna sede progrediant̃ luciferę semitę, docet quidẽ sectio principaliter: nihilominus tamen intelligitur ex eo quoq; ꝙ vterq; oculus moueatur vna: nec alter sine altero moueri queat. Oculi porro ipsius continentiam in quatuor mẽbranis seu tunicis notauerunt dispari soliditate: quarum differentiam proprietatemq; si quis persequi velit, maiorẽ proposita materia suscipiet laborẽ. Interim verbis Platonis expositis eam quæ sit in his naturalium arcanorũ comprehensio atq; expressio consideremus. Cum de sensibus loqueretur quos capitis instrumenta esse dixerat, addidit.

Alcmęus
Callisthenes
Herophilus

E quibus primi luciferi oculorũ orbes coruscãt. & mox. Duæ sunt opinor virtutes ignis, altera edax & pemptoria: altera mulcebris innoxio lumine. Huic igit̃ ex qua lux diẽ inuehẽs pandit̃, cognatũ & familiare corpus oculorũ diuinæ potestates cõmentę sunt. Intimũ siquidẽ nostri corporis ignẽ, vtpote germanũ ignis

lucidi, sereni, & defęcati liquoris fluere per oculos ac demanare voluerunt.

Solis & oculi cognatio. Solis & oculorum cognationē scit ab ineunte ætate cōmunis oīm anticipatio. Quippe Sol mundi oculus appellatur ab omnibus. Ideoq; idem auctor in politia Solem quidem simulacrum esse ait inuisibilis Dei: oculum vero Solis, & solstitiale quiddam: vt sit eminens Sol intelligibili mundo suus huic similis in sensili globus iste ignitus lucifer: cuius simulacrum id lumen quo illustratur visus aialium, idest oculus.

Visus organa. Fluere porro visum per oculos consentiunt tam physici q̄ etiā medici, qui exsectis capitis membris dum scrutātur naturæ prouidam sollertiā, notauerunt ferri biuio tramite ignis liquorem.

Vt per læues inquit congestosq; & tanq̄ firmiori soliditate pauidos orbes luminum quorum tamen esset angusta medietas, subtilior serenus ignis per eandem flueret medietatem.

Quid ergo? Non aliter physici membranis, vel etiam tunicis solidis contineri oculorum orbes asseuerantes, de natura eorum interpretari videntur. Angusta porro illa medietas quæ peruenit vsq; ad oculorum cauas sedes, quæ alia est q̄ hęc, per quā fluit ignis serenus? Itaq; inquit, cum diurnum iubar applicat se visus fusioni, tunc nimirū incurrētia semetinuicē duo similia in vni9 corporis cohærēt speciem, quo concurrunt oculorū acies emicantes: quoq; effluentis intimę fusionis acies contiguę imaginis occursu repercutitur. Euidēter visum fieri dicit quoties intimi caloris lumen qđ inoffense per oculos fluit, aliquam visibilem materiam: quā contiguam imaginem appellat: incurrit: ibidemq; iuxta materię qualitatē formatum & coloratum, sensus, visusq; confit ex lumine: qui cōtiguę imaginis occursu repercusso radio reditu facto ad oculorū fores vsq; ad mentis secreta porrigitur. Atq; etiā diurni iubaris applicatio cum ignis intimi lumine manifestat sine Solis effulsiōe nihil videri. Deniq; postq̄ in noctē inquit discesserit cognatus ignis: desertum eius auxilio lumen intimū remanet otiosum, nullā habēs cū proximo tūc aere naturę cōmunicationem, videreq; desinit fractum illecebra somni. Obductis quippe palpebris, quarū tegmen salubre oculorum auxiliū dixit esse, vis illa ignis intimi coercetur, compressaq; fundit se per mēbra. Quo pacto intimorum motuum relaxatur intentio in soporā quietem minime tunc interpellante mentem visus inquietudine.

Cūq; erit altior, inquit, quies crassiore facto naturali spiritu, nihil, aut leue quiddam incertumq; & perfunctoriū somniamus. Sin erūt insignes reliquię commotionū animi, cuiusmodi erunt, & quibus in locis, talia visuū simulacra nascentur pressa, & ob insigne imaginū diu penes memoriā residentia. Sunt porro reliquię cōmotionum vel ex modestis vel ex intemperantibus, interdumq; sapiētibus, interdumq; stolidis cogitationibus sedatę, vel ad iracundiā incitatę, proq; locis, vt in capite vbi est sedes domiciliumq; rationis, vel in corde in quo dominatur virilis ille indignationis vigor: vel in iecore subterq;, dimissa porro hęc omnis regio libidinis. Et quoniā tractatum incurrimus somniorum: de quo varie senserunt veteres: fiat earum quę in honore sunt opinionū cōmemoratio. Aristoteles: vt q dei prouidentiā vsq; ad Lunę regionē progredi censeat: infra vero, neq; prouidētię scitis regi: nec angelorum ope cōsultisq; sustentari: nec vero dęmonum ꝓspiciētiā putet interuenire: proptereaq; tollat omnem diuinationē: negetq; prænosci futura: vnū genus somniorum admittit atq; approbat: quod ex his quę vigilan-

tes agimus, aut cogitamus, residẽs in memoria mouet interpellatq; per quietem gestarum deliberatarumq; rerum conscias animas. Nec errat. Est etiam hęc progenies somniorum: sed non sola, vt Aristoteles putat. Multa quidẽ incognita ino pinataq; neq; vnq̃ tentata animis somniamus: quoties prouenisse vspiam significantur: quæ nondũ scientię fama conciliauerit, vel futura portenduntur quę nõdũ ꝓuenerint. Sed hic suo quodã more pleni ꝑfectiq; dogmatis electo quid visũ sit: cętera fastidiosa incuria negligit. Heraclitus vero consentientibus Stoicis rationem nostrã cum diuina ratione connectit, regente ac moderante mũdana ꝓpter inseparabilem comitatũ: consciam decreti rationabilis factam quiescentib9 animis opere sensuum futura denũciare. Ex quo fieri vt appareãt imagines ignotorum locorum: simulacraq; hominũ tam viuentium q̃ mortuorũ. Idemq; asserit diuinationis vsum: & pręmoneri meritos instruentibus diuinis potestatibus. Hi quoq; parte sunt abutentes sententię pro solida perfectaq; scientia. Sõnia de nõ ꝑuisis. Aristotelem taxat

Sunt qui nostrũ intellectum peruolitare conuexa mundi putent: misceręq; se diuinæ menti quam gręci νοῦν vocant: & velut ex maiore disciplina minusculas scientias mutuatas: quę summa & eminens imaginetur mens, nunciare mentibus nostris, inuitante ad cœtũ animę nocturnę solitudinis opportunitate. Sed cũ pleraq; non inreligiosa modo, verũ etiã impia sõniemus, quę imaginari summam eximiamq; intelligentiã siue mentem seu prouidentiam fas non sit putare: falsam esse hanc opinionem hominũ liquet. Sed Plato magna dilig ẽtia summaq; cura discussis penitus latibulis quęstionis: vidit atq; assecutus est, non vnam somniorum esse genituram. Gignitur quippe ex reliquiis cogitationũ, & accidentis alicuius rei stimulo: vt in nono Politię libro docet oratione tali. Inutiles minimeq; necessarię cupiditates, quæ aduersantur legibus, videntur mihi oĩm quidẽ hoĩm ꝑmisce labefactare mẽtes. Quędam tñ earum tam castigatione legũ q̃ sobriis & melioribus rectę voluptatib9: vel omnino exolescere: vel in paucas admodum ac exiles attenuatę reliquias otiosæ latere. Porro alię vsq; ad pręcipitẽ amẽtiam cõfirmari: quę se exerunt immanius per quietem, quoties ratione sopita, q̃ est rector mansuetissimus, cætera pars animi agrestior immani quadam ebrietate luxurians, pulsa quiete pergit ad incestas libidines. Tũc quippe nihil est quod non audeat, velut soluta & libera honestatis verecundięq; pręceptis. Nãq; mater nos vt putat amplexus cõcubitusq; non expauescit: nec quẽq̃ dubitat lacessere vt hominũ vel deorum: nec ab vlla sibi videtur cęde aut flagitio tẽperare. Cõtra cũ erit in salubri statu posita, casteq; cubitum ibit, rationabili quidem mentis industria vigiliis imperatis: eaq; † parta sapiẽti virtutis indagine, atq; etiã libidine mãsuefacta, vt neq; de inopia queri possit: nec expletiõe nimia grauetur: vtraq; modũ mœrẽs, vel gestiẽs tumultuetur: impediatq; prudentiã: sed pura vitiis ratione opus proprium efficere in ratiocinãdo atq; indagine veritatis instituat: nihiloq; minus iracundia delinita & minime sequiente dormiat: tum certe rationabilis animę pars nullis sibi obstrepẽtibus libidinis aut iracundię vitiis ꝑueniet ad indaginẽ veri: quę est syncera prudentia: nec vlla existet species nefaria somniorũ. Quippe in his perfecte docuit q᷑ perfunctorie posuit in Timæo. At vero somniorũ quę diuina prouidẽtia vel cœlestium potestatum amore iuxta hoĩes oboriuntur, causam rationemq; exposuit in eo libro qui φιλόσοφος inscribitur. Ait enim diuinas potestates consulere nobis quoties per quietem ea quæ grata sunt Sõnia nõ oia a Deo Plato de somniis. † pasta Somnia a Deo.

Deo intimāt veris minimeq; fallacibus visis.Earūq; miram quādā esse dicit me-
moriç tenacitatē:dignitatiq; & diuinitati congruam sapientiā.Quibus cum co-
gitationes hominū perspicuç sint,consequēter amorē bonis,odiū malis exhiberi.
Probationēq; affert de exemplis illustribus mutuatā:vt in eo libro quē appella-
uit Critonē,prçsagit Socrates prouentum imminentem,regente somnium rela-
tione.Visa est mihi quçdam inquit mulier eximia venustate etiam candida veste
nomine me appellasse,dixisseq; illud Homericum.

Terna luce petes Phthiç prçfertilis arua.

Rursus in Phçdrone. Sçpenumero vnū & idem mihi somniū aduentans in alia
atq; alia forma iubebat me nauare operā musicç. Id ego nūc visu & necessitate
moriendi admonitus interptor hacten9,vt hymnū quē iādudum institueram in
Musicç — Apollinē cōpleā:ne ꝓmissi debitor & voti reus vitā prius finiā.Musicç qppe cō-
cōsangui- — sanguineā esse poeticā palā est oibus.Socratē vero hçc euidenter solitū somnia-
nea poe- — re arbitror, ex eo ꝙ tam corporis ꝗ animç puritate, totum eius animal vigeret.
tica. — Deniq; etiam vigilanti nō deerat propitia diuinitas:quç eiusdē moderaret actꝰ
Socratis — vt Plato demōstrat i Euthydemo ita dicēs.Est ab ineūte çtate numē mihi comes
numen — quoddā,idq; vox est:quç cū ad aīm sensumq; meū cōmeat, significat ab eo quod
vox. — agere ꝓposui tēperādū,hortat vero ad nullū actū.Atq; etiā si quis familiaris vti
meo cōsilio volet aliquid actur9:hoc quoq; agi prohibet. Quarū quidem rerū &
significationū fides certa est.Eget eñ imbecilla hoim natura ꝑsidio melioris prç
Vox So- — stantiorisq; naturæ:vt idem asseruit supra.Vox porro illa quam Socrates sentie
crati fa- — bat,non erat(opinor)talis,quç aere icto sonaret:sed quç ob egregiā castimoniā
miliaris. — tersę propterea q; intelligentiori animç præsentiam cœtūq; solitæ diuinitatis re-
uelaret.Siquidem pura puris cōtigua esse misceriq; fas sit.Atq; vt in somnis au-
dire nobis videmur voces sermonūq; expressa verba: nec tamen illa vox est: sed
vocis officiū imitans significatio:sic vigilantis Socratis mens prçsentiā diuini-
tatis signi ꝑspicui notatione augurabat. Nec vero dubitare fas est intelligibilē
Deū ꝓ bonitate naturç suæ rebus oibus cōsulētē opē generi hoim ꝙ nulla esset
sibi cū corpore cōciliatio,diuinarū potestatū interpositiōe ferre voluisse. Quarū
quidē beneficia satis clara sunt ex prodigiis et diuinatiōe nocturna somniorū,vel
† prçscia — diurna fama † ꝑscia rumorib9 ventilante: medelis quoq; aduersum morbos inti-
rū moti- — matis, & prophetarum inspiratiōe veridica.Multiformis igitur est ratio somnio
bus. — rum.Siquidem sunt quæ velut grauius percussa verberataq; mente vestigiis do
loris penitus insignitis per quietem refouent imagines præteritæ consternatio-
nis.Sunt item quæ iuxta cogitationes ratiōabilis animç partis vel purç atq; im-
munis a perturbatione,vel in passionibus positæ oboriūtur:nihiloq; minus ꝗ di
uinis potestatibus consulentibus prçmōstrantur,vel etiam pœnç loco ob delictū
Sōnium. — aliquod formata in atrocem et horridam faciem. Consentit huic Platonico do-
Visum. — gmati hebraica philosophia.Appellāt quippe illi varie: vt somnium:& itē visum:
Admo- — tum admonitionem,etiam spectaculum,nihiloq; minus reuelationem.Somnium
nitio. — quidem quod ex reliquiis commotionum animæ diximus oboriri. Visum vero
Spectacu — qđ ex diuina virtute legatur. Admonitionem cum angelicæ bonitatis consiliis
lum. — regimur atq; admonemur. Spectaculum vt cum vigilantibus offert se viden-
Reuela- — dam cœlestis potestas, clare iubens quid aut prohibens forma et voce mirabi-
tio — li.Reuelationem, quoties ignorantibus sortem futuram imminentis exitus se-

creta panduntur. De somniis satis dictum: sermo nunc ipse est considerandus.

At vero simulacrorum inquit, quæ in speculis oboriũtur. Docet nunc aliam visus ratioñẽ, quę intuitio dicitur, intra speculum vel stagnorũ ꝓfundum simulacris resultantibus: nec tamen eodem quo Aristoteles magisterio. Nanqꝫ ille censet radii visualis impactu in solidam speculi superficiẽ, ꝓptereaqꝫ infracti mucronem ad os reverti: obviumqꝫ vultui factum vultum suũ cernere: & in speculo putare sibi vultus apparere simulacrũ. At vero Plato pro ingenii prudentięqꝫ divinitate duum luminũ cœtum confluẽtium in tersam speculi & solidã cutem, idest diurni luminis & intimi, q᷑ per oculos fluit, trahentis secum de vultu manãtem colorem in speculo corporali coloratisqꝫ vultus liniamẽtis, & formato ac delineato colore simulacrũ æmulum vultus adumbrari. Sic quippe loquitur. At vero simulacrorum quæ in speculis oboriuntur facilis assecutio est. Siquidem vtriusqꝫ ignis tam intimi q̃ extra positi: concursu intimi. s. coloris extrapositi luminis incidentis in tersam aliquam lęuẽqꝫ materiam: hoc est speculum: formatiqꝫ in multas & varias figuras: quæ ad se formata specula diversas edunt imagines, simulacra inquit ex lęuigati corporis conspectu resultant. Dexterę porro partes quę sunt sinistrę: videtur. Agit nunc de immutatione visus: & quia specula quędam facta sunt ad similitudinem dimidiatę sphęrę cõcava: si ad eam partem q̃ umbonis habet tumorẽ contemplatio dirigatur, dexterę partes sinistrę videbuntur: cõtraqꝫ item oculi dextri contemplatio lęuas simulacri partes, sinistriqꝫ item acies dextras tangent insolito more. Merito. Cum enim in directum rigorem vtriusqꝫ oculi visus ferantur, erat consequens dexterioris visus directione partes dexteras tangi: sinistriqꝫ item sinistras. Nunc fit contra velut circũactis & e diverso consistẽtibus imaginibꝰ. ¶ At vero dexterę partes corporis dexterę ita vt sunt in speculis quoqꝫ. Persequitur aliud duplicis imaginationis genus. quod apparet in iis speculis quæ facta sunt ad formã cylindri cavis sive imbricis. Rursum enim cũ in directũ rigorẽ vtriusqꝫ oculi visus ferant᷑, dexter visus, dexterũ latus eminẽs et obliquũ: sinister etiam sinistrum tale latus incurrant, necesse est. Formę tunc in lateribus geminis conglobatę ob tersam & inclinatã ꝓptereaqꝫ lubricam vtriusqꝫ lateris superficiem labuntur in latera diversa: quę quidẽ ad dexteram visu nascitur in sinistrum latus: quę vero a sinistro similiter in dextrum. Quę quia in diversa latera transitum faciunt: & simul e diverso videntur consistere, dexteras simulacrorũ partes dextris nostris, sinistras item sinistris obvias exhibent. Cæteros errores videndi ab hoc iuniores philosophi mutuati exposuerunt ita vt supra cõprehensum est. Deinde prosequitur.

Visus intra speculum aut stagnum.

Qui quidem sensus famulantur actibus opificis Dei, summã optimãqꝫ & primariam speciem molientis. Quia cum de visu loqueretur: qui est optimꝰ oĩm sensuum: corporeis eum nõibus appellauerat: modo ignem, modo lumen, interdum flammam cognominans: ne quis putaret se ita existimare quasi corporeis opificiis sensus administrentur sine melioris incorporeę potentiæ consortio: dicit hos ipsos sensus famulari divinis actibus: perinde vt opifici famulantur organa. Porro optimũ Dei opus est id quod intelligit. Sed opinari plęrosqꝫ dicit, eos videlicet qui existimãt nihil esse q᷑ carẽs corpore quicq̃ patiatur aut faciat: nihil etiã incorporeũ esse cui pareat famuleturqꝫ corpus: vtputa mentis intellectui animę naturę: sed ipsa corpora qualitatibus propriis rerum creare diversitatem: frigus

quidẽ terrã & aquã,calorem vero ignem & aera. Rursum adstrictionẽ quidẽ & duritiã terrã & ignẽ:relaxationẽ vero & effusionẽ aera,& aquã.Igneãq; vim contraria molientẽ, ꝑ corporũ diuersitate modo adstringentem, modo relaxantem: vt cũ vno & eodem calore limus quidem durescit:cera vero liquescit.Hęc porro omnia inquit neq; sentiunt,nec rationem intellectumq; in rebus ratione prudentiaq; agendis sciunt.Pręclare. Siquidẽ ratiocinari aut intelligere nõ corporis sed animę proprium.hęc porro incorporea:non enim videtur,cum omne corpus sit visibile ac sentiatur.Itaq; cum discreta sint corpus & anima, diuersaq; eorũ natura sit: dignitas quoq; & ordo diuersus est. Quotusquisq; igitur amator est sapientię,dabit operã vt prudentis naturę causas priusq̃ cęteras assequatur.Sunt porro hę,deliberatiua,& item intelligens animę potentia:quibus deliberat,ratiocinatur,intelligit.Illas vero iquit quę ab aliis motę mouẽt alias, secũdas existimãdum. Perspicue patibilẽ partẽ ratiõabilis animæ vitiosamq; significat:in qua est qppe impetus.Principaliter quidẽ ab ea parte animę mouet̃:quæ motu intimo

Aię mot⁹ genuinoq; ex semetipsa mouetur,ex accidenti vero etiã desideriis mouẽtibus. Ip

ꝉ externa se autem impetus mouet corpus.Itaq; principalis animę mot⁹ definitur ꝉ ęterna substantia, semetipsam mouens.Hic vero cõmunis, qui cõmotus mouet,operatio mouentis est in eo q̃d mouetur.vt sectio operatio secantis in eo quod secatur.

Motus corporei species octo. Aiæ duę

Cuius quidẽ motus aliquot diuersitates sunt:quas demõstrauit in Legibus:octo corporis:aię duas. Corporeũ motũ,locularẽ vocãs:cuius duę sunt species, trãslatio & circũlatio.Item aliũ quẽ appellat qualitatem: atq; in duplici specie concretione & discretiõe.Tertiũ quẽ positũ esse dicit in quãtitate habẽtẽ duas species, incrementũ,& itẽ diminutionẽ.Quartũ iuxta essentiam,cuius ęque duæ species intelligũtur,vna generatio,altera interitus.Animę item duplex motus, vnus qui alia mouet:ipse a nullo mouetur: sed ꝓprio genuinoq; motu.Ali⁹ qui alia mouẽs ab alio mouetur, qui est patibilis habitus animę & ęgritudine oppressus.Recte igitur faciat amator sapientię:si cũ de his rebus tractandũ erit, naturalẽ ordinẽ seruet ac principe loco de aĩa differat,post demũ de corpore. Deide cũ de anima tractabit:de illa pri⁹ differat,quę tam semetipsam mouet q̃ cętera, in qua est vis deliberandi & intelligendi: tunc consequenter illam quoq; tractabit quę ab alia re potiore mota quędã mouet.Id porro motus genus si quidẽ pareat intellectui erit aliquatenus ordinatũ:si minus,temere inquit & vt libet se exerens, cõfusa & inordinata quę agit relinquit. & addit.Nobis quoq; igitur in eundẽ modum faciendũ:ac prius de ea loquendũ natura quę suo motu mouetur:hæc quidẽ pręcedit ordine:per quã intelliguntur & sciuntur ęterna:quę sola semperq; vere sunt. Tunc demum illa quoq; alia demonstranda:quę ad mouendũ quid,motu indiget alieno.Vtriq; porro motui sensus necessarii sũt:quoniam ex his tam cupiditates excitantur improbæ,q̃ rerum optimarum intellectus & scientia conualescit.

Cõsideratio Actus Visus bona.

Et de oculorũ quidẽ ministerio satis dictũ est. Nũc de pręcipua operis eorum vtilitate dicendũ.Quę cũ in plerisq; rebus,tum in obtentu philosophię clare perspicitur:quo beneficio negat quicq̃ maius a Deo esse generi humano tributum. Duplex nãq; totius philosophię spectatur officiũ,consideratio & item actus. Cõsideratio quidẽ ob assiduã cõtẽplationẽ diuinarũ rerum & immortaliũ noiata. Actus vero qui iuxta rationabilis animę deliberationẽ progreditur in tuẽdis cõseruandisq; rebus mortalibus. Vtroq; autem officiorũ generi visus est necessari⁹

ac primū cōsiderationi. Diuiditur porro hęc trifariā in theologiam, & itē naturę scisci tationem, pręstandęq; etiā rationis scientiā. Neq; enim quisq̄ deū quęreret, aut ad pietatē aspiraret, qđ est theologiæ proprium: nec vero id ipsum qđ nunc agimus agendū putaret: nisi prius cœlo sideribusq; visis: & amore nutrito sciēdi rerū causas, eorū etiā quę ortū habēt tēporariū exordia. Hęc quippe demum ad naturalē pertinēt quęstionē. Quidq; dierū & noctiū vice cōsiderata mēses & anni & horarū curricula dinumerata sunt, numeriq; ort⁹ et genitura dimēsionis introdata: quod ad tertiā partē philosophiæ ptinere perspicuū est. At vero actuosæ philosophiæ visus quatenus sit vtilis & necessarius, docet ita, dicens. Deū oculos hoibus idcirco dedisse: vt mentis prouidentiæq; circuitus qui fiunt in cœlo notantes, eorum similes cōstituerēt in suis mētibus. hoc est motus animi, qui deliberationes vocantur, q̄ simillimos instituerent diuinę mētis prouidis motibus placidis tranquillisq;, perturbatos licet: qđ est morū vitęq; †correctio, quę publice priuatimq; prodest, tam ad domesticas, q̄ ad publicas res recte salubriterq; administrandas. Ex his quippe cōstat tertium philosophiæ genus quod actuosum vocatur. Id porro diuiditur trifariam, in moralem, domesticā, publicam. Quibus oībus officiis prodest certus vsus videndi. Minora inquit alia pretereo, scilicet ea q̄ in variis artibus disciplinisq; versantur. Neq; enim nauium regimen: neq; cultus agrorum: nec vero pingendi fingēdiq; sollertia recte sine visu proprium efficere opus posset: solaq; contemplatio est: quæ mentes hominū vsq; ad cœli cōuexa ꝑtelat. Proptereaq; Anaxagoras cum ab eo quęreretur cur natus esset: ostēso cœlo sideribusq; monstratis, respondisse fertur: Ad horum omnium contemplationem. At vero Stoici Deum visum vocantes, q; optimum putabant. Id enim pulchro dei nomine tribuendum esse dixerunt. Theophrastus visus pulchritudinē asserens visum formę noie appellat: q; quorum extincta est acies videndi, vultus informes sint: & velut in æterna consternatiōe. Deniq; ex oculorum habitu mēs atq; †anim⁹ indicatur irascentiū, mœrentiū, letantiū. Irascentium quidē vt apud Homerū cōmotę mentis orator Stabat acerba tuēs defixo lumine terrę. & itē. Furor ignea lumina voluit. Mœrentiū vero infert poeta de eo qui iugi fletu oculos amiserat. †Mœrorē lumina linquunt. Item apud Ciceronem. In huius amantissimi fratris sui gremio mœrore & lachrymis consenescebat. Transit deinde ad alterius sensus examinationem. Ait enim.

Cōsideratiōis diuisio.

†corre- ptio

Actuosę philoso- phię diui sio.

Visus Deus. Visus forma.

† habitus

†Mœrore q; lumina liquat.

Eadē vocis quoq; & auditus ratio est, ad eosdē vsus, atq; ad plenā vitę hominū instructionem datorum. Sunt igitur principales duo sensus: visus, & auditus: vtriq; philosophiā adiuuantes. Quorum alter quidem euidentior: vtpote qui res ipsas acie sua cōprehēdat: alter latior: ideo q; etiā de rebus absentibus instruat. Modulatus siquidem aer articulatę voci factusq; vox & intelligibilis oratio pergit ad intimos sensus audientis intellectui nuncians tam præsentia q̄ absentia. Idem auditus q; intellectum quoq; adiuuet sic probat. Quantumq; per vocē vtilitatis capitur ex musica, totū hoc constat hominū generi ꝓpter harmoniā tributum. Quia iuxta rationem harmonicā animam in superioribus ędificauerat: naturalesq; eius actus rhythmis modisq; constare dixerat: sed hęc exolescere animę ob cōsortium corporis necessario obtinente obliuione: ꝓptereaq; immodulatas esse animas plurimorum: Medelam huius vitii dicit esse in musica positam: non in ea qua vulgus delectatur: quęq; ad voluptatem facta excitat vitia nōnunq̄: sed

Auditus

Aiæ constitutio.

Musica diuina.

in illa diuina quæ nunq̄ a ratione atq; intelligentia separatur. Hæc enim cēset exorbitantes animas a via recta, reuocare demū ad symphoniā veterem. Optima porro symphonia est in moribus nostris Iustitia, virtutum omnium principalis, per quā cæteræ quoq; virtutes suum munus atq; opus exequuntur. Vt ratio quidem dux sit: vigor vero intimus qui est iracundiæ similis, auxiliatorem volens se rationi præbeat. Porro hæc sine modulatione ꝑuenire nō possunt. Modulatio demum sine symphonia nulla fit. Ipsa symphonia sequitur musicam. Proculdubio musica exornat aīam rationabiliter ad antiquam naturam reuocans, & efficiens talem demum qualem initio deus opifex eam fecerat. Tota porro musica in voce & auditu & sonis posita est. Vtilis ergo etiam iste sensus est assecutiōi totius philosophiæ ad notationem intelligibilis rei. Deinde ait.

Sympho nia morū Iustitia.

Nunc quoniā cuncta exceptis admodum paucis executi sumus quæ prouidæ mentis intellectus instituit: oportet etiam de illis quæ necessitas inuehit, dicere. Mundi sensilis explanaturus omnem substantiam iure cōmemorat prope oia se pertractasse quæ prouida mens Dei contulerit efficiens eum ad exemplū & similitudinē intelligibilis mundi, solūq; residuū superesse tractatū, ex quo ea quæ necessitas inuexit considerent, quādo prouidis necessariisq; rationibus mundi vniuersitas cōstare videat. Necessitatē porro nūc appellat ὕλην, quā nos latine syluā possumus noīare: ex qua est rerum vniuersitas, eademq; patibilis natura: quippe subiecta corpori principaliter, in qua qualitates & quantitates & omnia quæ accidunt, ꝑueniunt. Quæ cum a natura propria non recedat: diuersis tamen & contrariis speciebus eorum quæ intra se recipit, formisq; variatur. Hanc ergo explanare proposuit, dicturus deinceps rationem ob quā necesse fuerit tractatum hūc minime præteriri. Deniq; addidit. Mixta siquidem mundi sensilis ex necessitatis intelligentiæq; cœtu cōstitit generatio. Quia igitur de mūdi generatione tractat perfecteq; id fieri cōuenit, oportet de vtroq; genere disseri: ex quo de natura syluæ necessarius esse tractatus ostenditur. Mixtam vero generationem dicit esse ideo q̄ ex diuersis elemētis ꝑmisce cōstet. Recteq; ex necessitate & prouidentia. Non enim ex his mixtus est mundus: sed consultis prouidæ mentis & necessitatis rationibus cōstitit, operante quidē ꝓuidētia & agēte: sylua vero perpetiente exornationiq; se facilē præbente. Penetratā siquidem eam vsquequaq; diuina mens format plene, non vt artes formā tribuentes in sola superficie: sed perinde vt natura atq; anima solida corpora permeantes vniuersa viuificant. Dehinc cōsequēter intelligentiæ necessitatisq; demonstrat cōsortiū cum ita dicit: Dominante intellectu. Duplex porro est dominatio: altera violentior, tyrannicæ potentiæ similis Item alia sanctitatis imperatoriæ. Omne porro violentū non diu subiectum conseruat: sed facile perdit. Omne inquit qđ rationabiliter etiam regit et tuetur, prodest & melius efficit qđ regit. Vt igitur mundus æternus esset: oportuit syluam ei morigeram parentemq; subdi: nec aduersum exornationem suam resistentem: sed ita victā: vt maiestati opificis libens cedat, pareatq; eius sapiētiæ. ꝓpter ea dixit: Salubri persuasione rigorem necessitatis assiduæ trahente ad optimos actus. Itaq; victa inquit & parente prouidis auctoritatibus necessitate: prima rerum mundiq; exordia cōstiterunt. Quia est & alia minus cōsulta parentia, quæ error & facilitas dicitur: vt sit prouida parentia ratione nixa necessitas. Et opus Dei tale est: vt vi persuadeat, vimq; irroget ꝑsuadētē: hoc est vt persuasio vim, &

Gn̄atio mixta.

Dn̄atio duplex.

Parentia duplex.

adhibeat persuasionem. Id porro perspicitur in ęgritudinibus virorum prudentium: cũ prębent se medicis vrendos & secandos. Deinde ꝓgreditur. Si quis igitur vere iuxtaq; meram fidem mundi huius institutionem insinuaturus erit, hũc oportet erraticę quoq; causę speciem demonstrare. Rursum alio syluam erroris nomine appellat, propter inordinatam eius antiquam iactationem, similiter vt necessitatem, propterea ꝙ non est principalis causa mundi constitutionis in sylua: sed necesse fuerat adsci sci eam ob substantiam corporalem. Est quippe sylua perinde vt sunt ea sine quibus quod institutũ est effici non potest. Facto igitẽ recursu redit ad indaginẽ initiorum, & incipit ex eo tẽpore qđ præcedit ortum generationemq; mundi. Quęrit quoq; naturã ignis synceri & sine permixtione: qualitatem quoq; eius, & passionẽ: nec solius ignis: sed cęterorũ quoq; corporũ serenorũ: nec vlla contagione interpolatorum. Omnes quippe qui de originibus tractauerunt, vniuersæ rei quatuor sunt materias executi has: quæ concretione mutua ex maioris atq; obtinentis materię vocabulo cognominatæ sunt. Quatenus porro eædem materiæ: & ex quibus antiquioribus substiterint: nemo vsq; adhuc dixerat: sed tanq̃ scientibus naturam synceritatemq; earum, ignẽ, & aera, & aquam, & terram, velut elementa mundi sensilis esse dixerũt: quę ne in syllabarum quidẽ ordinẽ locanda sunt. Quia sermonis elementa literę sunt, post quas secũdi ordinis syllabę. Recte dixit quatuor hæc mundana corpora ne in syllabarũ quidem ordinem collocanda. Quippe primum elementum vniuersæ rei, sylua est & informis & sine qualitate: quam vt sit mundus format intelligibilis species. Ex quibus, sylua videlicet & specie, ignis purus & intelligibilis cętereq; syncerę substantię quatuor. E quibus demum hę materiæ sensiles, ignee, aquatiles, terrenę, & aerẹæ. Ignis porro purus & cęterę syncerę intelligibilesq; substantię species sunt exẽplaria corporũ Ideę cognominatę. Quarũ ad præsens differt examinationẽ: nec quęrit vna ne sit archetypa species eorum q̃ sunt cõis oĩm, an innumerabiles & pro rerũ existentiũ numero: quarum cœtu & cõgregatione cõcreuerit vniuersa moles: † an vero ideę vnũ pariter & multa † sint, vt docuit in Parmenide. Quæ causa declinandi fuit non laborem: sed ne instituto sermoni minime conueniens tractatus admisceatur. Hæc quippe naturalis, illa epoptica disputatio est. Naturalis quidem, vt imago nutãs aliquatenus & in verisimili quadã stabilitate contẽta. Epoptica vero, quæ ex synceris simę rerum scientiæ fonte manat. † At vero idem † sunt

Deũ igitur inquit etiam nunc liberatorẽ inuoco. Ex turbida & procellosa sermonis iactatione laborat omnino, & id agit vt instituamur ad pietatem venerationẽq; diuinitatis, cuius opem † implorat ingrediẽs procellosum de natura syluæ fretum, propter nouum atq; insolitum etiam tunc, disputationis genus. † exorat

Rursum igitur ab exordio dicamus, inquit. Merito. Iam enim de vtraq; origine tam exemplari q̃ corporea tractauerat: concedens sensilẽ mundum ex hisdẽ substitisse. Quippe id qđ gignitur & perit, nec vere semperq; est, corporea species est. Quæ quidẽ corpora sola & ꝑ se ac sine suscipiẽte ex eadẽ essentia, essentia esse nõ possunt. Quam modo matrem: alias nutriculam: interdum totius generationis gremium: nonnunq̃ locum appellat. Quãq; iuniores ὕλην, nos syluam vocamus. Vt quod deerat adderet, hunc de sylua tractatum initiorum tractatui iungit: posterioremq; diuisionem ait operosius esse ordinandam. Tunc quip- Hyle Sylua

pe res omnis in duo fuerat initia diuiſa. Quorũ alterum intelligibilis erat ſpecies, quam mundi opifex Deus mente concepit, eãq; ἰδέαν cognominauit Plato. Alterum imago eius, quæ natura eſt corporis. Porro corpora ſi per ſeipſa ſpectentur, perfectam videbuntur habere ſubſtantiam: ſed ſi ad originem eorũ conuertis mentis intentionem, inuenies cuncta & eorum ſcatebras ſyluæ gremio contineri. Tunc ergo compendio principalibus materiis quatuor ſumptis, exædificauerat ſermone mundum. Sed quia philoſophi erat propriũ: cuncta quę ad cauſam pertinent ſumma cura mentis & diligentiori indagine peragrare: ratio porro aſſerit ſubiacere corporum diuerſitati ſyluæ capacitatem: recte rationabiliterq; cenſuit hanc ipſam rationem trahendam vſq; ad intelligentiæ lucẽ. Difficile opus omnino vel aſſequi: longe tamen difficilius declarare ac docere. Talis quippe natura eſt initiorum, quæ neq; exẽplis demonſtrari, nondum his quę ad exemplum comparentur exiſtentibus, poſſit: nec ex præcedenti ratione aliqua intimari. Nihil quippe origine antiquius. Sed obſcura quadam luminis pręſumptione: non vt quid ſit explices: ſed contra ſublatis quæ ſunt ſingulis, q͂d ſolum remanet, ipſum eſſe quod quęritur, intelligendum relinquas. hoc eſt vt vniuerſis corporibus quæ intra gremium ſyluæ varie varia formantur, mutua ex alio in aliud reſolutione ſingillatim ademptis, ſolum ipſum vacuum ſinum ſpeculatione mentis imagineris. Qua ratione factum: vt cum nullus eam veterum dubitet eſſe: vtrum ramen facta, an contra infecta ſit, diſceptetur. Eorumq; ipſorum qui infectã ſine gñatione poſuerunt, plęriq; continuam & iugem: alii vero diuiſam putent. Ruríumq; eorũ qui diuiduam eſſe cenſent, partim ſine qualitate & informem, partim formatam eſſe pronuncient. Hi vero qui iugem continuamq; poſuerunt, diſceptent inter ſe de qualitatibus formaq; eorum quæ ibidem conformantur, & omnium quę hiſdem accidunt: vtrum ex ſylua proueniant: an ex alio potiore numine accommodentur. Quorum breuiter perſtringentur opiniones.

Principii ſeu initii principalis teſtimonia.

Hebręi ſyluam generatam eſſe cõfitent. quorum ſapiẽtiſſimus Moyſes non humana facundia, ſed diuina, vt ferunt, inſpiratiõe vegetatus in eo libro qui de genitura mundi cenſetur, ab exordio ſic eſt profatus iuxta interpretationẽ ſeptuaginta prudentium. Initio Deus fecit cœlum & terram. Terra autem erat inuiſibilis & incompta. Vt vero ait Aquila: Caput rerũ cõdidit Deus cœlum & terram. Terra porro inanis erar, & nihil. Vel vt Symmachus: Ab exordio condidit Deus cœlum & terram. Terra porro fuit otioſum quid confuſumq; & inordinatum. Sed Origenes aſſeuerat ita ſibi ab Hebręis eſſe perſuaſum, ꝙ in aliquantum ſit a vera proprietate deriuata interpretatio. Fuiſſe enim in exemplari. Terra autem ſtupida quadam erat admiratione. Omnia tamen hæc in vnum aiunt concurrere: vt & generata ſit ea quæ ſubiecta eſt vniuerſo corpori ſylua, ſermoneſq; ipſos ſic interpretantur.

Initium

Initium minime temporarium dici; Neq; enim vllum tempus fuiſſe ante mundi exornationem, dieiq; & nocturnas vices: quibus temporis ſpatia dimenſa ſunt. Tum initii multas eſſe ſignificationes. vt Initium

Initii ſignificationes.

ſapientiæ timorem Domini eſſe Salomon dixit. Item Initium ſapientiæ cultus Dei. Nihilq; minus Initium †vitæ bonæ, actus iuſtus. Atq; etiam in præconio ſapientiæ cœleſtis auctor. Initium vitæ panis, & aqua, & tunica (inquit) domus idonea velandis pudendis. Quippe in his non vna initii: ſed

†vię optimæ.

diuersa & multiplex habetur significatio. Est tamen vnum rerum omnium initium: de quo Salomo in prouerbiis. Creauit me (inquit) Deus progressionis suæ semitam: cui nitens efficeret opera diuina: constituitq; ante mundi ortum, terræq; & profundi fundationẽ: ante tractus fontium aggestionesq; montanas. Aperte indicans, præeunte diuina sapientia cœlũ terráq; factam: eandemq; sapientiam diuinam esse vniuersitatis primordium. Ex quo apparet sapientiam factam quidem a Deo: sed non aliquo in tempore. Neq; enim fuerit tempus vllum quo Deus fuerit sine sapientia. Qz q; deum percipi cogitationibus hominum anteq̃ sapientiam eius sit necesse, ob eminentiam naturæ: quia prius cuius res est, demum res ipsa noscitur. Et de initio quidem sic habendum. Quod autem cœlum quamve terram scriptura loquatur intelligẽdum. Qui tumultuario contenti sunt intellectu: cœlum hoc quod videmus, et terram qua subuehimur dici putant: porro qui altius indagantur negant hoc cœlum ab initio factũ, sed secundo die. Nanq; ab initio factum lumen, idq; diem esse cognominatum. Hoc vero cœlum postea: quod Deus appellauerit soliditatem. Tertio deinceps die remotis aquis apparuit sicca: eiq; terræ nomen impositum. Vt sit euidens: neq; hoc cœlum cognitum nobis, neq; hanc in qua sumus terram, ab exordio facta, sed alia esse antiquiora intellectu potius q̃ sensibus haurienda. Aliud igitur verum cœlum: & aliud quiddam esse soliditatem scriptura testatur: eodemq; modo aliud terram, & item aliud siccam. Quod igitur illud cœlum prius q̃ cætera Deus condidit: quamve terram? Philo carentes corpore, atq; intelligibiles essentias esse censet, ideas & exemplaria tam siccæ istius terræ q̃ soliditatis. Deniq; etiam hominem prius intelligibilem, et exemplum archetypum generis humani, tunc demum corporeum factum a Deo esse dicit. Alii non ita. Sed scientẽ prophetam duas esse species rerum omnium, alteram intelligibilem, alteram sensilẽ, eas virtutes quæ vtranq; naturam circumplexæ contineant, cœlum & terram cognominasse. Cœlum quidem incorpoream naturam: terrã vero quæ substantia est corporũ, quam græci ὕλην vocant. Astipulantur his ea quæ sequũtur. Terra autẽ erat inuisibilis & informis. hoc est sylua corporea vet9 mũdi substantia, prius q̃ efficta Dei opificis sollertia sumeret formas, etiam tunc decolor & omni carens qualitate. Quod vero tale est, inuisibile certe habetur & informe. Inanis porro: & nihil propterea dicta: quia cum sit omnium qualitatum receptrix, propriam nullam habet ex natura. Sylua ergo vt quę cuncta quæ accidunt recipiat terra in se, inanis appellata: vt quę compleri nunq̃ posse videatur. Porro quia sit expers omnium, nihil dicta. Otiosa vero & indigesta nũcupatur a Symmacho. Qz quidem per se nihil valeat otiosa: q; vero habeat opportunitatem suscipiendi ordinis ab exornante semet Deo mundum moliente, indigesta censetur. Stupide vero ex admiratione significatio animæ vim quandam similitudinemq; declarat, siquidem opificis & auctoris sui maiestate capta stuperet. Qz si facta est a Deo sylua corporea quondam informis, quam scriptura terram vocat: non est opinor †desperãdum incorporei quoq; generis esse intelligibilem syluam quæ cœli nomine sit nuncupata. Factam vero, & ita factam vt sit quę non fuerit, sic probant q; opificibus mortalibus apparata ab aliis opificibus sylua præbeatur, hisq; ipsis natura suppeditet, naturę Deus, Deo nemo apparauerit: quia nihil Deo sit

Cœlũ & terra dicto loco

Terra. Arida. Philo.

Inanis cur sit

Symmachus

†despirandum.

antiquius. Ipse igitur syluestres impensas mundi fabricę sufficientes vtilesq; constituit. Multasq; alias probationes afferunt: quas singillatim persequi longum est. Restat nunc vt eorum quoq; qui generatam esse corpoream syluam negant sententias exequamur. Quorum æque diuersę opiniones omnino sunt. Sunt em̃ qui textum eius, & quasi continuationem quandam corpusculis quæ intelligantur potius q̃ sentiantur cōnexis sibi inuicem assignent in aliquo modo positis: et aliquatenus figuratis: vt Democrito & Epicuro placet. Addunt alii qualitatem vt Anaxagoras: sed hic omnium materiarum naturam proprietatemq; in singulis materiis congestã esse censet. Alii propter exiguitatẽ indiuiduorũ corporum quorum numerus in nullo fine sit, subtilitatem syluæ contexi putant: vt Diodorus & nonnulli Stoicorũ: quorũ sit fortuitus tã cœtus q̃ segregatio. Quas opiniones cum sint omnino sine fine, prætereo. Qui tamen prouidentiæ opus syluæ quoq; constitutionem esse pronunciauerunt, censent eam vna quadam ab exordio vsq; ad finem continuatione porrectam. Nec tamen omnes eodem modo. Aliter enim Pythagoras, & item aliter Plato, diuersoq; Aristoteles modo: & cum aliquanta differẽtia Stoici. Sed hi quidem omnes informem eam & sine vlla qualitate constituunt. Alii formã dederunt vt Thales: quẽ ferunt ante omnes natura lia secreta rimatum: cum initium rerum aquã esse dicat. Opinor ideo q; omnem victum quo vtuntur quę viuunt, humectum videret. Inq; eadem sentẽtia Homerus esse inuenitur: cum Oceanum & Tethym dicat parentes esse geniturę: cũq; iusiurandum Deorum cõstituat aquam: quam quidem ipse appellat Stygem: antiquitati tribuens reuerentiam: & iureiurando nihil constituens reuerentius. At vero Anaximenes aera iudicans initium rerum, initium quoq; corporum cæterorum, & ipsius aquę: non consentit Heraclito caput rerum ignem putanti. Oẽs igitur hi qui vel aquę vel aeri vel igni tribuunt principatum, in motu positã rerum originem censuerunt. Sunt tamen qui immobilem esse defendant: & eandẽ ex omnibus in vnam molem redactam: vnum omnia esse censentes immobile sine ortu, & sine interitu: vt Xenophanes, Melissus, Parmenides. Sed Parmenides quidem vnum perfectum omne & definitum pronunciat. Melissus, infinitum & indeterminatum. Empedocles varium & multiforme quiddam esse syluam docet: quatuor diuersis sustentatum radicibus ignis, aquę, aeris, terrę, atq; ex his fieri corporum modo concretionem, modo discretionem. Idemq; concretionẽ quidem vocat amicitiam, discretionem vero discordiam. Hi sunt opinor qui formatam descriptãq; qualitatibus & corpus syluam esse pronunciãt. At vero qui detrahunt ei qualitates, informemq; constituunt: & sine consortio corporum solam per semetipsam entem intuentur: Aristoteles quidem tria initia constituit corporeę rei: syluam, speciem, carentiam. Eaq; singula sine duum residuorum connexione considerat, licet profiteatur altera sine alteris esse non posse. Idem sine genitura & sine interitu dicit mundum esse diuina prouidentia perpetuitati propagatum. Cuius sententia cum sit pręclara & nobilis: & ad Platonici dogmatis considerationem satis accommodata: non otiose prætereunda est. Prius tamen exponendus videtur physicorum veterum syllogismus: qui asserit nihil eorum quæ sunt, generatum esse: nec periturum esse. Formula syllogismi talis est. Si quid fit, id necesse est vel ex eo fieri quod iam erat: vel ex eo quod

Sylua an corporea generata q; sit
Thales
Homer9
Aqua
Styx
Aer
Ignis
Parmenides
Melissus
Empedocles
Aristoteles
Mundus
Aeternus

non est, vtrunq; autem impossibile. De existente quidem, quia quod iandudum est, fieri ad præsens non potest: deniq; quod gignitur nondum est. Nec vero de non existente: quia necesse est ei quod fit subesse aliquam materiam ex qua fiat. Nihil igitur fit. Sed nec corrumpitur. Id enim quod corrumpitur, vel in aliquas reliquias vel in nullas dissoluitur: sed neq; in aliquas vt docebitur: neq; in nullas. Nihil igitur corrumpitur. Ostensum est porro q; nec fiat quid. Neq; igitur fit aliquid neq; corrumpitur. Quatenus igitur quod est & corrumpitur negam9 in nihilum posse dissolui: Quia quod est, & idem corrumpitur ac perit, si in nullas reliquias dissoluatur, erit pariter & non erit: qđ rationem non habet. Rursum si erit aliquid futurum quod dissoluitur: illud & perit, & non perit. Hoc syllogismo veteres physici tollere conabantur rerum genituram & interitum. Sed Aristoteles diuidit syllogismum, notata & patefacta duplici significatione nominum, existentis scilicet & non existentis: item verborum fieri & corrumpi. Etenim omnia quæ fiunt: vel secũdum naturam suam fiunt, vel ex aliquo accidenti: vtputa si musicus ægrotus conualescat, quod quidem ex natura est ægrotat & conualescit: non tamen quia musicus est. Ex accidenti porro quia musicus est. Accidit quippe vt musicus esset qui ægritudinem sustineret. Similiter quod corrumpitur, si quid candidum pedalis proceritatis corrumpatur in atrum colorẽ, secundum naturam suam quidem & principaliter patitur immutationem sui quia est candidum: ex accidenti vero, quia est pedalis modi. Cum igitur dicimus musicum conualescere, tunc quod fit, ex accidenti fit, quia prouenit vt conualescat. Porro cum ægrotare eum dicimus: secundum naturam patitur. Rursum cũ dicimus candidum illud pedalis mensuræ corrumpi quia conuertatur in nigredinem: hoc ex accidenti fieri dicimus. Cum vero candidum cognominamus, naturam ei9 exprimimus. Si igitur dicimus etiam de nõ existente fieri aliquid, dupliciter dicimus non existere, semel iuxta naturam: q; est impossibile vt quod nusq̃ omnino gentium est, ex eo aliquid fiat quod sit. Iterum ex accidenti dicim9 non existere cum qđ fit aliter se habebit q̃ erat antea: & cui plus accidit q̃ a natura tributum est: vt si ex informi massa æris simulacrum fiat. Informitas quippe æris ex natura est: formę vero impressio, quam imponit opifex, de non existenti prouenit: proptereaq; ex accidenti dicitur prouenire. Fieri enim potest: vt ex eo quoq; quod est, fiat aliud quod sit: sed hoc est ex accidenti: vt sicui grammatico proueniret medicinæ scientia. Nam & hic ex perito fit alterius quoq; disciplinæ peritus. Consequenter etiam igitur corrumpetur aliquid & dissoluetur existens in aliud existens: sed non principaliter, verum ex accidenti: vt si ex simulacro Liberi patris formam quis transferat in simulacrum Apollinis. Videtur autem hoc quoq; pacto forma in aliam speciem demigrare, sed non proprie, verum ex accidenti. Similiter poterit existens quid in non existens corrumpi ac resolui: sed non vt ex corruptela plenus afferatur interitus: proueniatq; vt id quod erat, nihil oĩno neq; vspiã gẽtiũ sit. Vna igitur hæc ratio est iuxta quã posse Aristoteles putat & fieri aliquid tam de existente q̃ de minime existente: & interire vel in existẽs vel in nihilũ. Alia vero rõne esse & nõ esse dicit̃ quid, quoties nõdũ adhibito effectu esse dicit̃ qđ futurũ ꝓculdubio erit si adhibeat̃ effect9. q̃ cũcta possibilitate esse dicunt̃: ꝓsũpta eorũ existẽtia cõtẽplatiõe possibilitatis: vt cũ ęs dicim9

Fieri duplex.

Corrũpi duplex

Esse & nõ esse duplex

possibilitate statuam esse:cũ adhuc metallum sit informe. Est ergo statua & non est,& est quidem,quia potest esse:non est autem, quia nondum effectus accessit. Eodemq; modo aliquatenus est:aliquatenus non est: & ex eo q̃d aliquatenus est, potest aliquid effici: nihiloq; minus etiã in id quod aliquatenus non est,potest ali qd dissolui atq; interire.Est ergo genitura & interitus. Hęc ad pręsens visa no bis necessaria fore ad explanationẽ Aristotelici dogmatis de initiis rerum,in qui bus etiam sylua est,pertractari curauimus, sicut eiusdem Aristotelis verba decla

Sylua rant.Ait enim sic.Nobis ergo videtur induidua esse sylua carentiæ: ita vt sylua

Carentia non sit existens quid:sed ex accidenti.Carentia vero principaliter & omnino ni hil.Et sylua quidem prope habeat essentiam:carentia nulla porro sit substãtia.Et aliis inquit videtur carentia & sylua vnũ esse, non recte spectantibus: cum idem breue & grande cognominent:duasq; res separatim spectandas in vnam eandẽ q; redigant:& vnum aliquid subiacere putent corporibus.Qui etiam si diuidant

†diuisiõe maius illud & minus vt sint duo,ęque ex hac†diuiditate vna res significatur,alia

†iterimit† † intermittitur . Siquidem sylua tanq̃ mater corporum formationi adiumento est.Carentia vero non adiuuat formationẽ:sed potius impedit:ac renititur.Qua tenus quia cum species diuina res sit & appetibilis,contraria est ei carentia.Syl ua vero appetit formam & illustrationem, cupidaq; eius est iuxta naturam propriam. Porro carentia si appetat formam:appetere eam necesse est contrarietatem suam:& omnis contrarietas interitum affert.Minime igitur interitum suũ carentia desiderabit.Nec vero species seipsam potest cupere.Est enim plenum & perfectum bonum:& omne quod desiderat in indigentia positum est. Sola igit̃ sylua est quę cupit illustrationem,perinde vt fœmineus sexus virilem:& deformi tas pulchritudinem:ita tamen vt deformitas sylux non ex natura,sed ex acciden ti sit.Quæ sylua fit & corrumpitur certe.Cũq; fit,est aliquatenus:& cum dissol uitur,non est aliquatenus: corruptelaq; eius propter induiduam carentiam pro uenit.Ipsa vero possibilitate non natura immortalis est ac sine generatione:propterea q; necesse erat iis quæ nascuntur subiacere aliquid antiquius: ex quo fierent,atq; ad generationem venirent.Talis est porro hæc natura.Necesse est igitur fuisse syluam anteq̃ fieret,siquidem ex ea fiunt cætera, siue quod dissoluitur & perit ad hanc eandem naturam postremo redeat necesse est. Ergo etiam corrupta erit ante corruptelam dissolutionemq;.

Hæc Aristoteles assistens sententiæ suæ de initiis rerum,deq; natura syluæ lo

Principia quitur:sed quia obscurior sermo est,explanandus videtur. Tres ab eo ponuntur

rerum origines vniuersę rei,species,sylua, carentia.Speciem laudat: vt summi Dei simi

Species lem diuinitatem,pleno perfectoq; nixam bono,ideoq; appetibilem. Quid est er

Sylua go quod appetit?Neq; ipsa se inquit:quia nihil ei deest ad perfectam exornatio

Carentia nem,& est proprius indigentiũ appetitus. Nec vero carentia cupit speciẽ:interi

.i.forma tum enim suum cuperet. quippe accessu speciei formæq; tollitur indigentia: nec

Materia in habitu proprio perseuerat.Superest ergo:vt sylua cultum ornatumq; deside

Priuatio ret:quæ deformis est:non ex se, sed ad indigentiam. etenim turpitudo est syluã cultu formaq; indigere.Sic quippe erit vidua carens specie,perinde vt carens vi ro fœmina. Proptereaq; , inquit, appetit speciem: vt sexus fœmineus virilem: quoq; sit in aliqua posita deformitate, formam atq; †cultum cupiẽs simul perire

†vultum atq; exolescere: q̃d est in semet ex indigentiæ vitio.Contraria siquidem hęc duo

sibi & repugnantia, species, & item carentia. Quorum qđ obtinuerit: alterum perimit. Cupiditatem vero negat esse talem qualis est animalium: sed vt cū quid cœptum atq; inchoatū est dicitur perfectionem desiderare: sic opinor etiam sylua speciem cupit. Potest enim eius florere consortio. Ergo iuxta Aristotelem proprie quidem & principaliter existens est species. Ex accidenti vero esse dicitur sylua: propterea ꝙ naturę talis est, vt recipiat formam. Rursum qđ minime est propne quidem & principaliter carentia. Ex accidenti vero sylua patitur: quippe id quod vere atq; ex natura non est: idest carentia. Ergo sylua alio quodam genere est, item alio non est. Et potest aliquid ex ea fieri: vt de re non existente: non vna tamen: sed diuersa significatione. Consequenter ergo dicemus, malitiam esse atq; initium malorum, non syluam: sed carentiam. Hæc est enim informitas, et nullus cultus, & turpitudo syluæ: propterea q; etiam maleficentia. Et ideo syluam definit, seu potius appellat, corpus incorporeum: vt possibilitate quidem sit corpus, effectu vero atq; operatione nullum corpus. Hęc Aristotelis de sylua sententia: nisi ꝙ addit Platonem tria illa nominibus tantum attigisse: effectu autem duo posuisse initia: corporeæ rei speciem, & minimum grande, qđ sit sylua. Non igitur tria sed duo, hæc erunt initia, inquit, species, & Sylua: quam ait ex natura nullam habere substantiam. Aut si, inquit, grande hoc minimum carentiam esse intelligēdum est, rursum sylua præterita erit: et duo videbuntur initia rerum, species atq; carentia. Stoici quoq; ortum syluæ reiiciunt: quin potius ipsam & Deum, duo totius rei sumunt initia. Deum vt opificem: syluam, vt quæ operationi subiiciatur. Vna quidē essentia pręditos facientem: & qđ fit ac patitur id corpus esse: diuersa vero virtute, quia faciat, Deum: quia fiat, syluam esse. Quorum ab re non erit opinionem diligentius explicari. Aiunt enim vt æ nea quæq; ex ære sint, argenteaq; ex argento: sic corporeas materias ex sylua esse cum hisdem: vt ære, & argento, etiam similibus cęteris. Esse enim quasdam magis alias minus syluestres materias: aliasq; aliis corpulentiores. Quarum tamen exordium esse vnam quandam antiquiorem cōmunem omniū syluam. Atq; vt statua quę cū sit formatum corpus, habet tamen subiectam sibi æris antiquiorem substantiā: sic æs informe corpus compos tamen qualitatis habere dicunt subiectam pręeuntem substantiam: eamq; esse corpus cohęrens sine qualitate, patibile totum & cōmutabile, qđ syluam simul & essentiam appellant, hactenus definientes. Essentia & sylua est qđ subiacet corpori cuncto: vel ex quo cūcta sunt corpora, vel in quo proueniunt rerum sensilium commutationes, ipso statu proprio manente. Item qđ subditum est corporibus qualitates habētibus, ipsum ex natura propria sine qualitate. Pleriq; tamē syluā separant ab essentia: vt Zeno & Chrysippus. Syluā quippe dicunt esse id quod est sub his omnibus quę habēt qualitates. Essentiam vero primam rerum omnium syluam: vel antiquissimū fundamentum earū, sua pte natura sine vultu & informe. Vt puta æs, aurū, ferrū, & cętera huiusmodi, sylua est eorum quæ ex hisdem fabrefiunt: non tamen essentia. At vero quod tam his q̄ cæteris vt sint causa est, ipsum esse substantiam. Pleriq; etiam hoc pacto syluam & substantiam separant: ꝙ asseuerant essentiam quidem operis esse fundamentum: vt mundi esse merito dicatur atq; existimetur essentia: Syluā vero †contemplatione opificis dictam ꝙ eam fingat ac formet. Deinde Zeno hanc ipsam essentiam finitam esse dicit, vnamq; eam communem om̄ quæ sunt esse

Species Sylua Carentia

Essentia

Sylua Essentia

†contemplatioñe

substantiã. Diuiduam quoq; & vsq;quaq; mutabilem. Partes quippe eius verti: sed non interire, ita vt de existentibus consumantur in nihilum. Sed vt innumerabilium diuersarum, etiam certarum figurarum: sic neq; formam neq; figuram nec vllam omnino qualitatem propriam esse censet fundamenti rerum omnium syluæ. Coniunctam tamen esse semper, & inseparabiliter cohęrere qualitati. Cũq; tam sine ortu sit q̃ sine interitu: quia neq; de non existente substitit: nec consumetur in nihilum: nõ deesse ei spiritũ ac vigorẽ ex ęternitate, qui moueat eam rationabiliter, totam interdũ: nõnunq̃ proportione: quę causa sit tam crebrę tamq; vehementis vniuersę rei conuersionis. Spiritũ porro motuum illũ esse nõ naturã sed animã, & quidem rationabilem: quę viuificans sensilem mundũ, exornauerit eum ad hanc qua nũc illustratur venustatẽ. Quẽ quidẽ beatum aĩal & Deum appellant. Ergo corpus vniuersum iuxta Stoicos determinatum est, & vnum & totum essentia. Totũ quidem, quia nihil ei partium deest. Vnum autem, quia inseparabiles ei⁹ partes sunt, & inuicem sibi cohęrẽt. Essentia vero quia princeps sylua est omnium corporũ: per quã ire dicunt rationẽ solidã atq; vniuersam, perinde † vt semen per mẽbra genitalia. Quã quidẽ rationẽ ipsum esse opificem volũt. Cohęrẽs vero corpus & sine qualitate patibile totum & cõmutabile, syluam siue essentiam quę vertatur quidem, nec intereat tamẽ, nec tota nec partiũ excidio: ideo quia philosophorum omnium cõmune dogma est: neq; quid fieri ex nihilo nec in nihilũ interire. Licet enim cuncta corpora casu aliquo defluant: sylua tamẽ semp est & opifex Deus, ratio scilicet, in qua sit fixum quo quid tẽpore tam nascatur q̃ occidat. Propterea q; de existẽtibus geniturã fieri, & in existens desinere qđ finiatur, immortalibus perseuerantibus a quo fit, & item ex quo fit quod gignitur. Reprehendunt etiã q cũ sint in eminenti pręstãtissimaq; & vetere existẽte alia substantia rerum omniũ ẽxẽpla: mundũ sensilem iuxta immortale exẽplũ a Deo factum esse dicat Plato. Non enim opus vllo exemplo fuisse, quando semĩnũ ratio incurrẽs aliquã cõcipientẽ cõprehendentẽq; naturã, totũ mundũ queq; in eo sunt enixa sit. Hęc Stoici de sylua, deq; initiis rerũ, partim a Platone vsurpãtes, partim cõmenti: sic vt facile sit intelligere nullã eos ne suspicari quidem potuisse diuinã virtutem substantiãq; carentẽ corpore, cunctis corporibus vel etiã seminib⁹ efficaciorẽ: ꝑpterea q; factũ vt opiniones incurrerẽt impias, Deũ scilicet hoc esse qđ sylua sit, vel etiã qualitatẽ inseparabilẽ Deũ syluę: eundẽq; ꝑ syluam meare † veluti semẽ per mẽbra genitalia: & oĩm quę nascunt tam originem q̃ etiam causam esse non malorum modo sed turpitudinis quoq; & obscœnitatis: omniaq; agere & pati vel pudenda. Cuius opinionis deformitas euidentius detegetur exposita Platonis sententia.

† vt per

Stoicorũ erratum

† velut ꝑ

Nunc iam Pythagoricũ dogma recenseat. Numenius ex Pythagoræ magisterio Stoicorum hoc de initiis dogma refellens Pythagorę dogmate, cui concinere dicit dogma Platonicum, ait Pythagorã Deum quidẽ singularitatis nominasse: syluam vero duitatis. Quam duitatem indeterminatam quidem minime genitam: limitatam vero generatam esse dicere. Hoc est anteq̃ exornaretur quidẽ, formamq; & ordinem nancisceretur, sine ortu & generatione: exornatam vero atq; illustratam a digestore Deo esse generatã. Atq; ita quia generationis sit fortuna posterior, inornatum illud minime generatum æquæuum Deo, a quo est ordinatum, intelligi debeat. Sed nonnullos Pythagoręos vim sententię non recte assecu

Numeni⁹ de Pythagoræ placitis.

tos,putasse dici etiam illam indeterminatam & immensam duitatem ab vna singularitate institutam,recedēte a natura sua singularitate:& in duitatis habitum migrante.Non recte,vt quæ erat singularitas esse desineret,quæ non erat duitas subsisteret:atq; ex Deo sylua,& ex singularitate immēsa & indeterminata duitas cōuerteretur. Quæ opinio ne mediocriter quidē institutis hominibus competit. Deniq; Stoicos definitam & limitatam syluam esse natura propria: Pythagorā vero infinitam & sine limite dicere.Cumq; illi qđ natura sit immensum, nō posse ad modum naturę atq; ordinem redigi censeant,Pythagorā solius hanc Dei esse virtutem ac potentiam asserere:vt qđ natura efficere nequeat,Deus facile possit: vt qui sit omni virtute potentior atq; præstantior:& a quo natura ipsa vires mu tuetur.Igitur Pythagoras quoq;,inquit Numenius,fluidam & sine qualitate syl uam esse censet:nec tamen vt Stoici naturæ medię,interq; malorum bonorumq; viciniam:quod genus illi appellant indifferēs:sed plane noxiam.Deū quippe esse (vt etiam Platoni videtur)initium & causam bonorū:Syluam malorū. At vero quod ex specie syluaq; fit,indifferens.Non ergo syluam,sed mundū ex speciei bo nitate syluæq; malitia temperatum: deniq; ex prouidentia & necessitate progeni tum,veterum Theologorum scitis haberi.Syluam igitur informem & carentem qualitate tam Stoici q̄ Pythagoras cōsentiunt:sed Pythagoras malignam quoq;: Stoici nec bonam nec malam.Dehinc tanq̄ in progressu vię malū aliquod obuiū perrogati vnde igitur mala?peruersitatem seminarium malorū esse causati sunt: nec expediunt adhuc vnde ipsa peruersitas,cum iuxta ipsos duo sint initia rerum, Deus,& Sylua.Deus summum & præcellēs bonum.Sylua,vt censent,nec bonū, nec malum. Sed Pythagoras assistere veritati miris licet & contra opinionem hominum operantibus asseuerationibus non veretur.Qui ait,existente prouidētia,mala quoq; necessario substitisse:propterea q; sylua sit:& eadē sit malitia præ dita. Q; si mundus ex sylua, certe factus est †de existēte olim natura maligna. Propterea q; Numenius laudat Heraclitum reprehendentem Homerū qui opta uerit interitum ac vastitatem malis vitæ:q; non intelligeret mundum sibi deleri placere.Siquidem sylua,quę malorum fons est,exterminaretur.Platonemq; idem Numenius laudat:q; duas mundi animas autumet. Vnam beneficentissimam: malignam alteram,scilicet syluam.Quæ licet † modice fluctuet:tamen quia inti mo proprioq; motu mouetur:viuat & anima conuegetetur necesse est: lege eorū omnium quæ genuino motu mouentur.Quæ quidē etiā patibilis animæ partis in qua est aliquid corpulentum mortaleq; & corporis simile, auctrix est, & pa trona:sicut rationabilis animæ pars auctore vtitur ratiōe ac Deo.Porro ex Deo & sylua factus est iste mundus. Igitur iuxta Platonem mūdo bona sua Dei tanq̄ patris liberalitate collata sūt:mala vero matris Sylvę vitio cohęserūt.Qua ratio ne intelligi datur Stoicos frustra causari nescio quā peruersitatem:cū quę proue niunt,ex motu stellarū prouenire dicantur. Stellę porro corpora sunt ignesq; cœ lites.Omniū quippe corporum sylua nutrix est:vt etiam quę sidereus motus mi nus vtiliter & improspere turbat,originem trahere videantur ex sylua,in qua est multa intemperies,& improuidus impetus,& casus,atq; vt libet exagitata pręsumptio.Itaq; si Deus eam correxit:vt in Timæo loquit Plato: redegitq; in ordi nem ex incōdita & turbulenta iactatione, certe confusa hęc intemperies eius ca su quodā & improspera sorte habebatur: nec ex ꝓuidentię consultis salubribus.

Sylua.

†desistēte

Aię mūdi duæ.

†incōdite.

Ergo iuxta Pythagoram syluæ anima neq; sine vlla est substantia: vt pleriq; arbitrantur: & aduersatur prouidentiæ consulta eius impugnare gestiens malitię suę viribus. Sed prouidentia quidem est Dei opus & officium: cæca vero fortuitaq; temeritas ex prosapia Sylue: vt sit euidens iuxta Pythagoram Dei Syluęq; item prouidentiæ fortunæq; cœtu cunctę rei molem esse constructam. Sed postq̃ syluæ ornatus accesserit: ipsam quidem matrem esse factam corporeorū & natiuorum deorum, fortunā vero eius prosperam esse magna ex parte, non tamen vsq; quaq;: quoniam naturale vitium limari omnino nequiret. Deus itaq; Syluam magnifica virtute exornabat: vitiaq; eius omnifariam corrigebat: non interficiens, ne natura syluestris funditus interiret: nec vero permittēs porrigi dilatariq; passim: sed vt manente natura, quę ex incommodo habitu ad prosperitatem deuocari commutariq; possit, ordinem inordinatæ confusioni, modū immoderationi, & cultum fœditati coniungens, totum statum eius illustrando atq; exornando conuertit. Deniq; negat inueniri Numenius, & recte negat, imunē a vitiis vsq; quaq; generatorum fortunam: non in artibus hominum, non in natura, non in corporibus animalium: nec vero in arboribus aut stirpibus: non in frugibus: nō in aeris serie: nec in aquę tractu: ne in ipso quidē cœlo, vbiq; miscēte se prouidētię deterioris naturæ quasi quodam piaculo. Idemq; nudam Sylue imaginem demonstrare & velut in lucē destituere studens, detractis omnibus singillatim corporibus quę gremio eius formas inuicem mutuātur, & inuicem mutant: illud ipsum quod ex egestione vacuatum est, animo considerari iubet: eamq; Syluam & necessitatem cognominat. Ex qua & Deo mundi machinam constitisse, Deo persuadente, necessitate obsecundante. Hæc est Pythagoræ de originibus asseueratio.

Nihil genitū ex oi parte perfectum.

Superest ipsa nobis ad tractādū Platonis de Sylua sentētia: quā diuerse interpretati vidend̄ auditores Platonis. Quippe alii generatā dici ab eo putauerūt, verbaq; eī potius q̃ rē secuti. Alii vero sine gñatiōe, sed aia pditā: qñ ãte illustrationē quoq; motu instabili atq; inordinato dixerit eā fluctuasse: cū motus intimus genuinusq; sit viuētiū proprius: pq; idē sæpe alias duas esse mūdi aias dixerit. Vnā malignā ex Sylua: alterā bñficā ex Deo. Existētib9 itaq; bonis ac malis: bona qdē ex aia bñfica mūdo tributa, incōmoda porro ex syluestri maligna. Cū diuina sapiētia intelligentiaq; opificis Dei Sylue seuere atq; efficaciter psuadeat pbere cultui atq; exornatiōi suę patiētiā: psuasio vero nō nisi animātibus, vitaq; fruētib9 adhibeat. Quibus Hebręi cōcinūt: cū dicūt homini quidem a deo datā esse animā ex inspiratione cœlesti: quam rationē atq; animam rationabilem appellant: mutis vero & agrestibus ex sylua rationis expertē iussu Dei viuis & animantibus bestiis terræ gremio profusis: quorū in numero fuerit etiam illa serpens: quæ primitias generis humani malis suasionibus illaqueauerit. Nec desunt qui putent inordinatum illum & tumultuarium motum Platonem nō in sylua, sed in materiis & corporibus iam notasse: quæ initia mundi atq; elementa censentur. Quippe si est informis & inordinata: nimirum etiā immobilis natura sua. Nec immobilis modo verum etiam incommutabilis. Quippe commutationes non syluæ accident: sed corporibus, in quibus sint qualitates. Eodemq; pacto etiam exanimis: quandoquidem immobilis. Malitiam porro aiunt virtutis esse carentiā: vt informitatem, inopiam, intemperantiā, proptereaq; virtutibus addita orationis parte negatiua cōtra q̃ virtutes cognominatas esse: imprudentiam, iniustitiam, imperitiam. Hæc

Aiæ duæ.

atq; huiuſmodi diſſenſio eſt Platonicorum philoſophorum.

Nos tamen quam ex his putamus potiorem, & ad veritatis examen propenſiorem, maximeq; tanti auctoris prudentia dignam, exequemur. Eſt igitur propoſitarum quæſtionum duplex probatio. Altera quæ ex antiquioribus poſteriora cõfirmat, quod eſt proprium ſyllogiſmi. Præcedunt quippe ordine acceptionis, quę elementa vocantur, concluſionem. Altera item quæ poſterioribus ad pręcedentium indaginẽ gradatim pueniť: poſteriora cõfirmat. Quod genus probationis reſolutio dicitur. Nos ergo quia de initiis ſermo eſt, quibus antiquius nihil eſt: vtemur probationis remediis ex reſolutione manantibus. Certum eſt ſiquidem apud oẽs vel philoſophãtes, vel qui ſe nõ dederint huic ſtudio, in nobis eſſe ſenſus: eſſe etiã intellectum, & hæc eſſe ſibi non eadem. Ergo etiam effectus tam ſenſuum q̃ intelligentiæ, ſiquidem ipſa genera diuerſa ſint, eſſe diuerſos. Quę cum ita ſint, neceſſe eſt etiam illa eſſe quorum ſint tam intellectus q̃ etiam ſenſus. Sunt ergo tam ſenſilia q̃ intelligibilia. Et intelligibilia quidem ſunt: quæ intellectu comprehẽduntur rationabili indagine. Senſilia vero quæ irrationabili opinione præſumuntur, in certo quodam opinionis euentu. Illa quidem ex æternitate, nec vllum initium habentia: hęc temporaria & ex aliquo initio temporis e regione noſtra primaria, ad naturam verſus ſecunda. Rurſum intelligibilia e regione quidem naturæ priora: iuxta nos vero ſecunda ſunt. Quotuſquiſq; igitur in diſputatione ſic exordietur: vt ab iis quæ prima ſunt ad nos verſum, aſcendat ad ea quæ ſunt a nobis ſecunda: reſoluere dicitur quæſtionem. Siquidem ab his orſus quæ vere non ſunt: ſed imagines potius ſunt vere exiſtentium rerum: perueniat ad ea quæ vere exiſtentium initia cauſæq; ſunt. Sunt igitur vicina nobis omnia quidem quæ ſentiũtur, ignis, aer, terra, aqua. Aliquanto tamen propiora quæ ex iis cõcreta ſunt. Rurſum magis applicita nobis noſtra corpora. Eſt igitur in corporibus noſtris contiguum quiddam, eſt etiam ſolidum, eſt viſibile, eſt calidũ. Cõtiguum quidem ac ſolidum nihil erit ſine terra. Rurſum viſibile & calidum ſine igne eſſe non poterit. Eſt ergo in nobis terrenum quiddam & igneum, eſt etiã ſpirabile. Siquidem ſpiritus in venis, quæ arteriæ dicuntur, cõditus inuenitur. Eſt humectum quoq;: quod humectum ſine aqua demum eſſe non poteſt. Nec vero ſpiritus ſine aere. Q. ſi hæc omnia partes ſunt corporis: neceſſe eſt etiam illa eſſe quorũ hæc partes ſunt vt diximus, id eſt ſolidũ vniuerſumq; corpus. Eſt igitur in ſolido atq; vniuerſo corpore tam ignis q̃ terra, & cæteræ materię. Deinde harũ ipſarum congrua & moderata concretio, quæ conſtat ex formis & qualitatibus. Ignis quidem ſplendor, leuitas, calor, & figura. Terræ vero ſiccitas, grauitas, figura. Earum etiã ſimiliter materiarum quæ inter ignem terramq; inſertę ſunt, aliquę ſint naturales proprietates oportet. Si ergo has qualitates & quantitates etiam formas figuras ve volemus ratione animi ſeparare: tum demũ deliberare quid ſit illud quod hæc omnia inſeparabiliter adhærens complexumq; contineat: inueniemus nihil aliud eſſe q̃ id quod quærimus, ſyluam. Inuenta igitur eſt origo ſylueſtris. Et hoc quidem eſt vnum duarum probationum genus, quod reſolutio dicitur. Nunc illud aliud conſideremus quod cõpoſitio cognominať. Sequitur quippe reſolutionẽ cõpoſitio, & diſcretionem concretio. Quę igitur modo ſeparare animo videbamur a ſylua: rurſus ei repręſentemus, ac velut in ſuum locum reponamus, hoc eſt genera, qualitates, figuras. Nec inordinate hæc ipſa, & vtcũq;: ſed cum cultu & ordine. Ordo

Syllogiſmus.

Reſolutio

Corporis

Cõtiguũ,

Solidum,

Viſibile,

Calidum.

Compoſitio.

Ordo.

Harmonia. autem sine harmonia esse non potest. Harmonia demū analogiæ comes est. Ana
logia item cum ratione, & demum ratio comes indiuidua prouidētiæ reperitur.
Analogia Ratio. Nec vero prouidentia sine intellectu est: intellectusq; sine mente non est. Mens er
go Dei modulauit, ordinauit, excoluit omnē cōtinentiam corporis. Inuenta ergo
Prouidentia. est demum opificis diuina origo. Operatur porro opifex, & exornat omnia iuxta
vim rationabilē, maiestatēq; operū suorū. Opera vero ei⁹ intellectus sunt, q a Græ
Intellect⁹ Ideæ. cis ἰδέας vocant: quo pacto inuenit tertia exēplaris origo rerū. Porro ideæ sunt
exēpla naturaliū rerū. Igit Syluā qdē iuxta legē rationēq; dissolutiōis inuenimus,
iuxta cōpositionis vero præcepta ipm opificē Deū. Ex operib⁹ porro opificis Dei
exemplū. Et qm̄ singula hæc initia sunt: rursus erit ex integro de initiis differēdū.
Est igitur initium primus limes, post quem sunt cūcta quæ ex eodē sunt limite. Et
Origo rerum. quia omne initium, vtpote origo rerum, præcedit ortum, necesse est eam esse sim
plicem, sine qualitate, perpetuam. Si simplex nō erit, perinde erit atq; ea quæ sunt
ex eadē substātia: nec intererit qcq̄ inter ipsum initiū & cætera, etiā si antiquitas
in tempore constituatur: quando etiam illa ex aliquo tempore sint, quæ post ini
tium sunt: & nullam esse differentiam, rationem non habet. Simplex ergo est rerū
origo: nec habet qualitatem. Nam si detur ei qualitas, erit opinor cōpositū quid
Initium æternū. dam ex materia & accidenti. Omnia quippe huius generis sunt, quæ habent qua
litatem: igitur sine qualitate. Aeternū quoq; initiū esse sic cōprobatur. Nam si nō
æternum, ex aliquo tempore sit necesse est. Si hoc ita erit, causa quoq; cur sit, præ
cedat ortum eius necesse est. Ita erit Initio aliquid antiquius. Sed hoc absurdum
est, initiū initii suspicari: æterna est igitur origo rerum, eadēq; immortalis. Nam
si occidua, non deerit ei conditio interitus. Neq; enim in simplex aliquid: neq;
in compositum dissoluetur. In simplex ideo q̄ sola initia simplicia: ergo in se dis
soluetur & recreabit potius q̄ interibit. Neq; in compositum quidem. Continebi
tur enim ex compositis: ergo nec dissoluetur. Quippe omne compositum ex sim
plicium naturarū cōnexione subsistit. Nec vero in nihilū dissolui potest: nec enim
quicq̄ potest esse, quod nihil est. Certe, vt ait Plato, initio pdito, nec ipsum ex alio
quoq; nec ex eodem aliud quicq̄ recreabitur. Quo pacto immortale rerum ini
tium reperit. Quia igitur qd & cuiusmodi sit initiū, demōstrauimus: consequēs
Principia seu initia rerum. erit iam nūc cōsiderare vtrū hoc ignis sit, an terra, an aliqd cæterorū quæ dicunt
elementa. Arbitror quippe non recte horū quid initiū putari. hæc eni minime sim
plicia, sed ex diuersis materiis naturisq; cōtexta sūt corpora. Initii porro simplicē
esse naturā in superioribus cōstitit. His ita digestis demōstrandū est duo esse ini
Duo sunt initia rerū. tia rerum, & hæc contraria sibi inuicem. Sic quippe non solus Plato, sed antiquio
res quoq; omnes cōsentiūt: cū partim calorē & frigus initia cōstituūt: partim hu
morem & siccitatem. Alius quidem cōsensum & dissensionem: vel vnum, & item
multa: parq; & impar: idest singularitatis duitatisq; naturā, vt Pythagoræ placuit.
Quorū omniū sententiæ de cōtrarietate initiorū cōcinūt: sed vtrū ea æterna, an
temporaria, & an corporeæ, an incorporeæ molis dissentiunt: quorū alterum vt
faciēs: alterū vt patiens. Oportet porro initia nec ex aliis vllis rebus originē tra
here, nec ex se inuicem cōstare: quin potius omnia ex hisdem substantiam mutua
Deus. ri. Quod igitur faciens diximus, Deus est: quod vero vt patiens, Sylua corporea.
Sylua. Sed quia id quod facit aliquid, ad exemplum aliquod respiciens operatur: tertiæ
Exemplū. quoq; originis intellecta est necessitas. Sunt igitur initia Deus & Sylua & Exem

plum:& est Deus quidem origo primaria moliens,& posita in actu: Sylua vero ex qua prima fit quod gignitur.

Nunc iam de Sylua tractabitur,quam originem esse rerum consentiunt Pythagorei,Platonici,Stoici. Nomē vero ei dederūt auditores Platonis:Ipse enī nūq̃ syluæ nomē adscripsit:sed aliis multis ad declarationem naturæ eius couenientibus nuncupamentis vsus est:cum animis nostris intimare vellet intellectum eius vtcūq;,vel ex natura propria rei,vel ex passionibus,commotionibusq; animorum nostrorum.Ex natura quidem propria primam materiam nuncupans:& item simile quiddam mollis cedētisq; materię in quā imprimuntur signacula rerum,& receptaculum,& interdum matrē atq; nutriculā totius generationis.Ex passione vero audiētiū cū dicit adulterino quodā intellectu recordandā,& cōtiguā sine tāgentium sensu.Omnibus vero supra memoratis communiter placet syluam esse mutabilem totam & conuersibilem:sed conuersionem mutationemq; eius diuerse interpretantur.Nāq; alii putant ex sua propria ratione cōuerti & sumere qualitates:cum ex conuersione nihil accidat præter variam qualitatem.Quā quidem qualitatem nihilominus esse syluam in alio atq; alio habitu. Nobis autē nequaq̃ placet eādem syluam esse & qualitatem:quippe quarum altera sit quasi quædam subiecta materia:altera accidens quid eidē materiæ. Quæ causa est cur Sylua patibilis esse probetur.Quippe quæ suscipiat diuersas qualitates ex immutatione. Fit porro conuersio iuxta syluam:non ipsa sylua perpetiente mutationem:sed earum quæ sunt in eadem & continentur ab ea qualitatum.Quippe si ipsa mutabitur,in aliud quiddam conuertatur necesse est:ac desinet esse sylua.qđ ratione cerete caret.Nanq; vt cæra quæ transfigurata in multas diuersasq; formas non ipsa vertitur,sed figuræ ipsa in propria natura perseuerante:cum figuræ non sint qđ cęra est:sic opinor Syluā quoq;formis figurisq; variatam,cum de sua conditione minime recedat,recte patibilem dici.Etiam hoc communiter ab omnibus pronūciatur,syluam sine qualitate esse,ac sine figura,& sine specie : non q; sine his vnq̃ esse possit : sed q; hæc ex propria natura nō habeat nec possideat, potius q̃ comitetur species & qualitates.Deniq; si mentis cōsideratione volumus ei hęc adimere,sine quibus non est,possumus ei non effectu,sed possibilitate horum omnium possessionem dare. Possibilitas autem gemina ratione intelligitur. Vna,vt cum dicimus in semine omnem totius corporis perfecti rationem intus latere : semenq; possibilitate animal esse.Altera,q; rationem quidem in se futuræ generationis nondum habet : sed quia tale est natura,vt extrinsecus accipere possit rationes formarum & qualitatum, possibilitate dicimus esse quod nondum est:vt ęris,cęręve massa informis est,anteq̃ ex arte recipiat formas.Quare si intra syluā ratio formarum & qualitatum latet,vt Stoicis videtur , abundat opificis moderatio.Sed opinor syluæ opificem necessarium,sicut ipsi etiam Stoici sanciunt. Opifex igitur syluæ vt æris informitati cæręq; formas insigniet:atq; ita cōstabit necessariam dogmatis rationem. Nihilominus de æternitate etiam syluæ consentiunt,perpetuam esse censentes,quando sit arx & origo rerum:sed vtrum limitata,idest determinata,nequaq̃ consentiunt,quando determinatum quodq; magnitudinem habeat necesse est.Magnitudo autem est lineæ vel superficiei vel corporis:quę cuncta proprias figuras habent,siue plana sint,seu solida.Figura porro species qualitatis est.Quare si est limitata sylua,qualitate prædita,& figuræ com

Sylę nomenclaturæ.

Sylue mutabilitas.

Syluā informis.

Figura.

pos erit per semetipsam, quæ informis & qualitate carens euidenter ostensa est. Ergo infinita quoq; & minime determinata. Infinita porro non vt quæ immensæ lateq; & † inseparabiliter porrecta sunt: sed vt quæ possunt aliquo limite circuiri: nec tamen adhuc mentis consideratione vallata. Atq; vt sine qualitate, sine figura quoq; dicimus: sic etiam infinitam, velut nondum ante exornationem, dumq; adhuc sylua est, sine circundatã. Eademq; nec incrementum nec imminutionem pati dicit. Merito. Fiat eni vt ex nihilo subsistat aliqd & dissoluat in nihilũ: qd fieri nõ põt. Quippe qd auget, accessu magnitudinis crescit, & pter ipsã syluã nihil eẽ arbitror ex quo fiat accessio, vel in qd id qd de sylua defluit, ianita sylua minuat.

† insuperabiliter.

Sunt qui censent eã fundi, & item cõtrahi. Sed neq; fundit quid sine humore: nec cõtrahit sine replicatione. Vtrũq; autẽ hoc non caret qualitate: & sylua caret qualitate. Neq; igitur vt fusilis materia porrigitur, nec cõtrahitur vt replicabilis.

Sectionis expers Sylua.

Sunt item qui putent infinitæ sectionis patibilem syluam: sed omne quod secatur, compositum minimeq; simplex erit, & in aliquo spatio: quod est proprium quantitatis: ergo sylua minime secabitur. Caret enim quantitate perinde vt qualitate, quis qualitatem quãtitatẽq; comitetur. Sin vero quia corpora qualitatibus & quantitatibus prædita, quæ ab ea continentur, secari queunt: ipsam quoq; secari cum iisdem vna fingamus: non erit omnino abhorrens a ratione vel inconueniẽs pręsumptio. Recta igit nostra est opinio, neq; ignem, neq; terram, neq; aquã, nec spiritum esse syluam: sed materiam principalem, & corporis primã subiectionem, in qua non qualitas, non quantitas, non figura, non forma fit ex propria natura: sed virtute opificis hęc ei cõiuncta & connexa sint: vt ex his vniuerso corpori & singillatim perfectio, & communiter varietas comparetur.

Elementorũ qualitates.

Qz vero sit vniuersi corporis fomes & prima subiectio, facile probatur ex elementorum in se conuersione mutua, & ex qualitatũ inconstanti mutationẽ. Etenĩ terra duas habet proprias qualitates, frigus, & siccitatẽ. perinde enim tractemus ad præsens quasi terra ex aliqua parte in aliud aliquod conuertatur elementum. Similiter aqua in duabus qualitatibus inuenit, humoris videlicet, & frigoris. Et est propria qualitas terræ quidem siccitas: aquæ vero humor: cõmunis vero vtriusq; natura frigoris. Cum igitur terra late fusa cõuertetur aliquatenus in aquam: tunc siccitas quidem eius mutata erit in humorem: frigus vero qd commune est perseuerat in statu proprio: quia neq; etiam tunc est in terra: nec iam in aqua. In terra quidem propterea, quia quod conuersum est, desinit esse terra. Nec vero in aqua: dum enim mutatur adhuc & conuertitur, neq; plene mutatum, neq; perfecte cõuersum est: vt iam in aquę materiam migrarit. Superest igitur, vt sit vspiã frigus. Nec enim potest esse sine eo in quo est: hoc porro nihil esse aliud q̃ syluã, ratio testatur. Rursum dicimus aera duas qualitates habere, calorem, & humorẽ. Cõstitit autẽ aquam quoq; in duabus qualitatibus inueniri, humoris, & frigoris. Erunt ergo & horum propria quæ vident contraria, aquę quidẽ frigus, aeris vero calor: sed cõmunis his humor. Cũ igit resoluta i vapores aqua aeri qd ex aqua conuersum fluxit quęritur ac † vindicatur: tũc opinor frigus quidem ad calorem transitum facit: humor porro communis manet, neq; in aeris, neq; in aquæ gremio. Esse tamen eum vspiam necesse est. Erit igitur in sylua. Eodemq; modo ignis duę sunt qualitates, siccitas, & calor. Aeris vero, vt supra cõprehensum est, calor, & humor. Ergo etiam & horum communis qualitas in calore, Ignis item pro-

† Védicat

pria siccitas, aeris humor. Ignito igitur aere, & aliquatenus conuerso in naturam ignis: Humor quidem ad siccitatem facit transitum: Calor autem cõmunis qualitas, neq; in igne, neq; in aere residebit. Nec vero nusq̃ erit. Manebit igit' in sylua. Ex quo perspicuum est: ꝙ in illa corporum mutua permutatione inuenitur sylua antiquissima, & principalis subiectio: perinde vt cæra mollis, in qua imprimũtur signacula: aut eorum quę generantur commune omnium receptaculum. Quibus ita decursis, sequit' vt an corpus sylua sit cõsideremus. Neq; corpus, neq; incorporeum quiddam posse dici simpliciter puto: sed tam corpus q̃ incorporeum possibilitate. Quippe quod proprie dicitur corpus, ex sylua constat & qualitate. Sylua autem nequaq̃ ex sylua constat & qualitate: minime ergo corpus est. Deinde, nullum corpus sine qualitate: sylua autem per se sine qualitate: nõ igitur corpus est. Quid? ꝙ omne corpus habet figuram, & syluæ iuxta naturam suam nulla figura est: non ergo corpus. Deinde, omne corpus finitum ac determinatum est: Sylua autem infinita & minime determinata: nõ ergo corpus. Item omne genus corporis sub categoricam redigitur appellationem. Dicimus enim corpus essentiam, vtpote quod diuersis temporibus contrarias sustineat passiones: & in quo alterum ex duobus contrariis inueniatur necesse est. Idem hoc dicimus quantitatem: cum est perfectum longitudinis, latitudinis, soliditatisq; consortio. Nihilominus corpus quale & qualitate præditum nũcupamus. Idẽ hoc ad aliud corpus comparantes maius esse dicimus, aut minus, vel æquale: quam comparationem Græci vocant πρός τι. Quippe maius sine comparatione minoris: & æquale sine comparatione alterius æqualis intelligi non potest. Cæteraq; significationem de categoriis mutuamur. At enim sylue detrahimus hæc omnia, quando passionem quoq; ipsam, quæ propria eius videtur, adimimus. Ideo ꝙ nunq̃ ex propria conditione desciscat: sed aliis idest corporibus intra eam perpetientibus illa consors perpessionis putetur. Deniq; passio eiusmodi est: vt ipsa quidem in nihil aliud cõuertatur: sed quia recipit ea quæ mutatur, pati aliquid falso putatur. Deniq; vt Deus qui primitus operatur ac facit: neq; genus est: neq; vlli subiacet generi: sic etiam quod primitus patitur, idest sylua, origo altera, neq; genus est, neq; vlli subiacet generi. Quapropter cum sit origo, nihil antiquius ea mente concipiendum est. Quę cum ita sint, corpus sentitur, sylua sensilis non est. Sylua igitur non erit corpus. Eodemq; modo sylua simplex res est & incõposita: corpus neq; simplex, & cõpositum: minime igitur sylua corporea. Dico eandem hanc ne incorpoream quidem, quia quicquid incorporeum est, nullam conditionẽ corporis patitur: nec corpus vnq̃ fieri potest. At vero sylua formata qualitatibus, quãtitatibus etiam figurisq;, & omni cultu conuenustata, corpus mundusq; facta est effectu opificis atq; operatione: igitur ne incorporea quidem. Deinde si corpus est, sensile est. At enim sensile non est: ne corpus quidem igitur erit: Si autem incorporeum quiddam erit sylua, intelligibilis eius natura est. At intelligibilis non est ne incorporea quidem. Recte igitur simpliciter eam & ex natura sua, neq; corpoream, neq; incorpoream cognominamus: sed possibilitate corpus: & item possibilitate non corpus.

Sylua vtrũ corpus sit.

Deus extra genus

Sylua incorporea.

Iã cũ oĩa q̃ ꝓpositũ erat recẽsere, ꝑspicaci cõsideratiõe decursa sint iuxta Platonici dogmatis auctoritatẽ, superest reditũ fieri ad orõnis ipsi⁹ explanationẽ. ait ergo.

Quam igitur eius vim, quãve esse naturam putandum? Vim nunc appellat opportunitatem syluæ vultus intuendi. Etenim tam vultus q̃ qualitates varias, nec

Vis.

non quantitates habet, non effectu sed possibilitate ob incõstantem eorum mutuam ex alio in aliud conuersionem. Naturã vero substantiam eius significat. Recteq; etiam putandum. Non enim possumus certa aliqua comprehensione vel ex sensu cognita, vel ex ratiõe intellecta de veritate eius p̃sumere. Quippe vt somniũ quo magis contrectare cupimus, hoc impensius imago effugit. Opinor, inquit, omnium quæ gignuntur receptaculum est: & quasi quedã nutricula. Omnia quę gignuntur, & ex aliquo tempore sint necesse est. Sũt igitur mortalia, immortaliũ vereq; existentium simulacra & imagines. Accipiunt autem substantiam in sylua proptereaq; & ipsa illic apparent, & syluæ nobis iniiciunt recordationem. Quam quidem receptaculum eorum appellat: quia non ex gremio syluæ generatæ species florescunt, vt putant Stoici: sed extrinsecus obueniunt: vt in cæram signacula. Nutriculã vero ideo q̃ alienos fœtus velut propriis humeris vehat. Quippe nihil his prębet amplius pręter subiectionem. Deinde progreditur. Atq; hoc q̃d de ea dicitur: verum est quidem, & dicendũ videtur apertius. Quia non statim quæ vere dicuntur, aperte etiam manifesteq; dicũtur. Multæ quippe sunt orationes verę quidem, sed obscuræ. Nascitur quippe obscuritas vel dicentis nonnunq̃ voluntate: vel audientis vitio: vel ex natura rei de qua tractatur. Iuxta dicentem fit obscuritas cum vel studio dataq; opera dogma suum velat auctor: vt fecerũt Aristoteles, & Heraclitus, vel imbecillitate sermonis. Iuxta audiẽtem vero, vel cum inaudita & insolita dicuntur: vel cum is qui audit pigriore ingenio est ad intelligendum. Iuxta rem porro cum talis erit qualis hęc ipsa est de qua sermo nunc nobis est: vt neq; vllo sensu contingi, neq; intellectu comprehendi queat: vtpote carens forma, sine qualitate, sine fine. Sed quid? neq; Timæus qui differit instabilis orator, nec audiẽtes tardi. Restat vt res ipsa difficilis & obscura sit. Nec sylua quicq̃ difficilius ad explanandum. Ergo cuncta quæ de natura eius dicta sunt, mera prędita veritate sunt: nec tamẽ aperte dilucideq; intimata. Deniq; p̃stat causam difficultatis quum ita dicit. Est tamen arduũ eo magis q̃ pręconfundi mẽtis aciẽ necesse est: & ęstuare tã de igni q̃ de cęteris materiis, q̃d magis aquã iure aquã dici putariq; oporteat q̃ terrã, cũ nulla sit certa & stabilis proprietas corporũ: quæ cuiusq; indicet naturalem proprietatem. Initium quæstionis arripit ex reciproca de alio in aliud elementorum conuersione. Principio vt de aqua cuius modo, inquit, fecimus mentionem ordiamur: cũ astringitur in glaciẽ, certe saxũ terreneq; soliditatis corpus minimeq; fusile apparet. Acriter & nimium vigilãter, apparet. Quippe non in sua propria natura perseuerans aqua solidatur & fit terra: siquidem est humida: sed q̃ ea quæ subiacet, videlicet sylua, cõtrariam naturam hoc est siccitatem suscipiẽs, fit ex conuersione terra, mutato repente habitu: mutataq; conditione apparens q̃d non erat. Sed aquam in saxum solidari dicit: quia in glaciali bus & gelidis locis aqua diu cõstricta mutatur in saxũ, quod Crystallus vocatur ab Alpinis gẽtibus mõtium Rhœticorũ. Est quoq; in Asia Tripolis ciuitas aquis immensum calentibus vaporata: quæ cum missa in formulas diuersas obriguerit formatur in vuarum, pomorum, aliorumve figuras. Idem quomodo hæc fiant deinceps dicturus erit. Nũc exsequitur quod aggressus est: & quia cõuersam aquã fieri terram dixerat: hanc eandem aquam demum tenuatam in vapores aereæ misceri subtilitati docet. Rursumq; ambustum aera conuerti in ignem: deinde gyris seu anfractibus genituram eorum conuersionemq; procedere admonet: cũ

Obscuritas oronis vnde.

Crystall9 Aquę mutationes.

ignis a propria subtilitate discedens conditionem aeris accipit:qui densatus primo quidem nebulas, nubesq; operatur: post soluta & liquefacta sagina in pluuias diffluit.Ex aqua rursum soliditas & saxa subsistunt.Igitur secũdum hanc orbitam rationemq; eius circuitus:terra quoq; videtur in alia elementa mutari. Si enim sola nõ cõuertitur,ad postremũ omnia terra fiet.Siquidem cætera in ipsam conuertentur:ipsa autem in nihil eorum habebit conuersionem.Sed quia probatio consistit in visu,& nunq̃ visa est terra in aquam aliamve quam materiam conuerti,idcirco abstinuit ac refugit terrenæ immutationis assertionem:ne pugnare aduersum sensus videretur. Sumpsit tamen quo perfectius tractaret de mutua elementorum ex alio in aliud conuersione.Ait enim.Atq; ita circuitu quodam vires fomentaq; generationis corporibus inuicem sibi mutuantibus,nec in vna eademq; forma perseuerantibus,quæ tandem erit certa eorum,& a cunctatione semota comprehensio? Nulla certe.Merito.Fingamus enim esse hunc ignem syncerum,& sine vllius materiæ permixtione:vt putat Heraclitus,vel aquam vt Thales:vel aera vt Anaximenes:hæc inquit si semper eadem,immutabilia censeamus multos & inextricabiles incurremus errores.Quare nõ oportet facile de huiuscemodi naturis accommodare cõsensum:nec si verisimile quid videbitur statim habere pro certo.Quid igitur est quod errore nos liberet?Quoniam est essentia:est etiam qualitas,& hęc diuersa sunt.Nam essentia quidem alicui⁹ rei substãtia est. Qualitas autẽ quæ rebus substantiam habentibus contingit ac prouenit. Si obseruemus vt semper quoties naturam istam penitus introspicimus:partemq; aliã eius videmus deficere a se,& in aliam materiam migrare: vtputa ignem:non vt constans aliquid,& semper idem certa pronominis appellatione monstremus,dicentes hoc,vel illud: hæc quippe pronomina sunt essentiæ signa: sed illo magis vtamur in demonstratione quod est proprium qualitatis:dicamusq; nõ hoc,sed potius tale:nec illud,sed potius illiusmodi,vel huiusmodi.Neq; eni ignis quã patitur immutationem iactura est essentiæ:sed qualitatis. Cum ignis fit aer,transit in diuersam contrariamve materiam.Certum est siquidem essentiam nihil in se sibi habere contrarium, sed potius circa eandem essentiam res versari contrarias. Itaq; conuersio commutatioq; fit non essentiæ sed qualitatis,in qua & diuersitas & contrarietas inuenitur.Eadem ratio est cæterorum quoq; elementorũ.Quippe nihil eorum habet essentiã propriam:& nos præsumimus ex cõsuetudine vti demonstratione pronominum eorum quæ sunt essentiæ,cum qualitati accommodatis pronominibus vtẽdum potius sit.Semper enim & sine intermissione vllius temporis fluunt hæc quatuor corpora:priusq; ex conuersione mutantur q̃ erunt cognominata:more torrentis inrefrenabili quodam impetu proruentis. Itaq;,inquit,ignis iste qui velut exsudans in aereas auras dissoluitur:cũ instabilis mutabilisq; sit,nec habeat perpetuam proprietatem,nõ est ignis censendus:sed igneũ quiddam. Nec quæ exhalatis vaporibus in auras aqua vertitur,humor est nuncupanda:sed humidũ quid.Cętera similiter.Et exequit᷑.At vero id in quo fieri videntur hæc cuncta singillatim,& demum dissolui,pereuntiaq; ad alias trãsire formas, Syluam scilicet,solum illud appellandum puto certo pronomine:recteq; de eo dici posse hoc,vel illud.Merito.Sola enim hæc,vt cuius nulla qualitas sit,nullaq; forma,nec in cõtrarias qualitates nec in diuersas formas patitur conuersionẽ: & quia semper eadem manet,certo nomine appellari firme potest.Atq; vt omne

Elementorum transmutatio.

Essẽtia & qualitas.

Essẽtię nihil contrarium.

Sylua.

nubilum naturalis discuteret obscuritatis adhibito splendore illustris exempli, iubet concipere animo & infigere cogitationi opificem, ex vno eodemq; auro innumeras sine intermissione formantē figuras: modo Pyramidis, & ex ea mox octahedri: dictoq; citius icosahedri: & item cubi species cæteras: idest triangulorum quadratorum hemicycli circuli. Tunc si quis electa qualibet figura quærat quid illud sit: aurum esse responderi oportere censet: ne si Pyramidem esse responsum sit, illa in aliam figuram mox & inter ipsa verba responsionis migrante, qui sic responderit mentiatur. Eodem igitur modo nec ignem qui est Pyramoides, ignē esse respondebimus: sed vel ignitam syluæ partem, vel igneam qualitatem, nec octahedrum spirabilem syluam, nec icosahedrum, nec cubum, sed humectā hāc, terrenam illā syluę soliditatem. Nec vero putandum est agere nunc Platonem de nominum proprietate: quin potius dare operam vt assuescamus syncerā syluam quæ cōcursu variorum corporum tegitur, ab eorūdem corporū permixtione sollertia mentis distinguere. Ait enim. Eadem & consimilis ratio difficultasq; in ea quę cunctas recipit corporum formas reperitur. Hęc quippe minime recedit ex conditione propria. Recipit enim cuncta, nec vllam de hisdem trahit formam. Ergo formata quidem sunt corpora: sylua sine forma. Cūq; intra gremium eius forment, inquit, quę recipiūt. Cōsequēter supradictis dixit Quę recipiunt. Omnium quippe eam corporum appellauerat receptaculum. Ipsa informis manet, estq; vsus eius molli cedentiq; materiæ similis, in qua imprimuntur varia signacula. Perspicuum est aliqua esse mollia corpora, quæ cedentia variorum simulacrorum impressionibus recepta diu cōseruent imposita signacula: vt si cæram quis vel plumbum, vel argentum, consignet vndiq; erit tunc in syluæ vicem cæra informis, & habebit innumeras formas, non suas, sed aliunde adhibitas sibi. Ratione igitur & recte vsui syluæ corporeæ quæ consignata est vndiq; corporum formis, natura mollis cedentisq; materiæ comparatur. Sed de cæra quidem etiam in Theæteto locutus est, cum diuersæ hominū memoriæ tenacioris & labidæ causas exprimeret. Ait esse in hominum ingeniis vim quandam cæræ simillimā: quæ faciat & acutos ad intelligendum, & celeres ad ediscendum, & eosdem subinde obliuiosos. Item alios quidem tardos ad ediscendum, verum iugiter memores. Quosdā ita ingeniatos vt cito discāt, & diu memoria vigeāt. Nam quorū in animo cæræ illa similitudo quam Homerum dicit cognominasse κήρινον fluxior solutiorq; erit: facile quidem discunt, sed cito amittunt, obsoletis ob nimiam remissionem cæræ signaculis. Cōtra ingenii mentisq; durior cæra vix recipit formas quæ imprimuntur: sed si vnq̄ receperit diu conseruat operose impressas figuras, vtpote stabili materia locatas. Tertia diuinæ felicitatis cōcretio, cū cęræ similitudo sic solida est: vt neq; respuat formas, nec renitat aduersum impressionē signaculorū: nec ita fluxa recipiat sede, vt icertę minimeq; visibiles ipressiōes sint.

Aurū nō mutari sed figuras. — *Sylua est sine forma.* — *θεαίτητος.* — *Ingenia cærę similia.*

¶ Nunc quoniam informem esse ac sine qualitate Syluam manifestauerat, immobilem quoq; curat ostendere, asserens moueri eā cōformariq; ab introeūtibus multimodis: cū ipsa ita vt formæ sic motus quoq; sit expers, sed a speciebus formā habētibus vel motū varie diuerseq; formari. Manet ergo hęc in tali fortuna & cōditiōe semp. Archetypū quoq; exēplū maneti substātia ꝓpria, Idea scilicet cuiusq; existētis rei natæ: similiter vt Deus opifex ꝑ eūū manet. Sed Archetyporū exemplorum simulacra quæ syluę obueniūt nō ꝑmanēt, nāq; assidue ac sine inter

Sylua immobilis. — *Archetyporum simulacra.*

missione mutantur mortis nascendiq; perpetua successione ob inexcusabilem naturæ cuiusdam necessitatem. Quamobrem dicta est a Platone Sylua posita esse ad recipienda rerum signacula. Præclare posita: quia cum sit natura immobilis, ingredientium formantiumq; eam specierum commeatu mouetur: & easdem inuicem mouet species, vt progrediens docebit. Recte itaq; cum eadem sit semper & immutabilis: Videtur tamen, inquit, ob specierum multiformium cœtum dispariles induere formas. At vero quæ obueniunt syluæ species, & in ea dissoluũtur ac pereunt, æternarum atq; immortalium specierum simulacra sunt: earum videlicet quas Ideas vocamus: formãturq; ab hisdem miro quodam modo, iuxta memorati videlicet exempli consignationem. Miro autem modo propterea, quod difficile atq; inexplicabile est mente concipere, quatenus ex Idearum synceritate natiuis vera rebus similitudo proueniat: Vtrum perinde vt mollibus materiis signacula, sicut supra dictum est, an vt cum de exemplo liniamenta in materias tractabiles transferuntur: quod in pictoria & item fictoria fieri videmus.

Quare differt ad præsens tractatum hunc suo referuans loco ac tempori: ac distinguit intellectum, temperata animi conceptione tali: vt tria genera nobis occurrant. Genera nunc improprie appellans: neq; enim sylua, nec vero exemplum genera sunt, sed vt appellatio generum significet primas substãtias. Illud quidem inquit quod fit & quod gignitur. generata videlicet species quę in sylua subsistit & ibidem dissoluit. Item aliud in quo gignitur: in quo est ipsa sylua. In hac quippe species dissolubiles substantiam sortiuntur. Tertium præterea ex quo similitudinem trahit mutuaturq; quod gignitur, Idea scilicet quæ exemplum est rerum omnium quas natura progenuit, hoc est eorum quę syluę quasi quodam gremio continentur exemplorum imagines esse dicuntur. Deinde euidenti quadam comparatione atq; exemplo quæstionem reuelat. Comparat enim quod percipit in se species, matri, videlicet syluæ. Hęc enim recipit a natura proditas species. Illud vero ex quo similitudo commeat, patri, hoc est Ideæ. Huius enim similitudinem memoratæ species mutuantur. Quod vero ex his duobus est, proli generatæ, scilicet speciei. Est enim hæc posita inter naturam vere existentem, constantem eandemq; semper, nimirum Ideam, quę intellectus Dei ęterni est æternus: & inter eã naturam quæ est quidem, sed non eadem semper, idest syluam. Quippe hæc natura sua nihil est eorum quæ sunt, cum sint æterna. Ergo quod inter has duas naturas positum est, vere existens non est. Cum enim sit imago vere existentis rei, videtur esse aliquatenus. Quia vero nõ perseuerat patiturq; immutationem sui: nõ est existens vere: vt sunt exempla. Illa quippe exempla rata & immutabili constantia vigent. Erunt igitur tria hęc, quod semper est, quod semper non est, deinde qđ non semper est. Nec vero moueri quenq̃ oportet, si exempla exemplis nõ vsq; quaq; similia videbuntur. Comparatio enim iuxta similitudinem instituitur: quæ similitudo parilitatis disparilitatisq; concretio est. Quare si quid in huiusmodi rebus perfunctoriam similitudinem habere inuenietur: amplecti nos oportet, intellectus manifestationisq; causa. Deinde ait fieri non posse: vt vna existat facies: quæ omnes rerum omnium formas vultusq; contineat: variaq; vniuersi corporis vndiq; ora demonstret: nisi subiecto prius informi aliquo corporum gremio: perinde vt quę in picturis substernitur infectio decolor ad colorum lumina subuehenda. Nunc præstat causas cur necesse fuerit syluam esse inopem

Gña tria sed improprie dicta

Sylua matris, Idea patris nõ͂ne habet.

Tria differentia inter se.

Comparationis nõ exigit integra similitudo.

Sylua expers qualitatis.

qualitatis. Etenim si erit aliquod opus futurum cui nihil desit ad perfectam atq; integram pulchritudinē: præditū esse debet exemplū iuxta quod fit: nec tantū opifex optimus & præstantissimus: sed etiā ipsa sylua atq; materies ex qua illud opus fieri necesse est. Erit porro materia idonea si habebit opportunitatem facilitatēq; formabilē: habebit aūt si erit pura & qualitate omni carēs. Quippe si habebit ꝓpriam qualitatem, erit impedimento cæteris qualitatibus gemina qualitas. Maxime igitur si erunt variæ multiplicesq; insigniendæ: nec multiplices modo: sed oēs etiam formæ ac figuræ. Igitur quia omnis sylua recipit figuras: omnes quoq; colores & cæteras quotquot sunt qualitates: nihil autem horū habet ipsa ex natura sua: iure eam modo informem, modo minime figuratam, interdum sine qualitate cognominat. non ꝙ habuerit hæc vnq̄ & amiserit: sed vt quæ potuerit habere: vtpote natura prædita splendoris atq; ornatus capacitate: quemadmodum appellatur informe saxum cui nondum accesserit ex artificio forma, formari tamen possit. Et concludit, asserens omne quod bene atq; affabre recepturum erit formas, informe esse debere purumq; ab iis omnibus quę erit recepturum. hoc est sine figura & sine colore, odore etiam & cęteris quę corporis naturam sequuntur.

Etenim si erit, inquit, alicuius eorum quæ in se recipit simile receptaculum quicquid obueniet dissimile his quibus simile est, discordabit, opinor, vultu, nullam ꝙ exprimet similitudinem. Quod dicit tale est. Si aqua sit vniuersæ rei sylua, siue substantia, vt Thales censet, habebit certe qualitates naturæ suæ proprias quæ nunq̄ ab ea recedent. Sed si necesse sit eam a natura sua declinare aliquatenus & ignescere, suscipiet certe rursum igneas qualitates. Humecta & ignea contrariæ sibi sunt. Quippe alterius humor & frigus ꝓpria sunt, alterius siccitas & calor. Hæc igitur, inquit, diuersa sibi & repugnantia non patientur alterius synceram exprimi qualitatem: cum calor quidem frigus impugnet, siccitas demum interimat humorem. Vel vt alio vtamur exemplo, si sit aliquid candidum, vt ψίμυθιον, deinde oporteat hoc transferri in alium colorem: vel diuersum: vt ruborem siue pallorem: vel contrarium, vt atrum: tunc candor non patietur introeuntes colores synceros perseuerare: sed permixtiōe sui faciet interpolatos. Quid igitur sibi vult, dicet aliquis, ista diuisio diuersorum colorum, & item cōtrariorum?

Colorꝝ cōtrarietas. Quia contraria sunt ea quæ a se plurimum distant, licet sint generis eiusdem: vt puta candor, & item nigredo, quorum genus vnum est, quod vocatur color. Sed hæc duo plurimum a se distant. Candido enim minimum distat quod dicitur pallidum, aliquanto plus quod appellatur rubrum: hoc amplius cyaneus color: plurimum vero nigredo. Ideoq; candidum & item nigrum non diuersa sunt, sed contraria: quia intercapedo prolixior. Ergo contraria separata quidem a se sunt

Cōtrariorum repugnantia. marum repugna quadam separatione: nec tamen aliena sunt omnino. Facit enim ea veluti cognata & consanguinea genus suum: quod colorem esse prædiximus. Natura vero omnino distant ea quæ diuersa dicuntur: vt candor & dulcedo: nigredoq; & odor. Illorum quippe genus color: horum succus & vapor: proptereaq; diuersis sensibus comprehenduntur. Vt igitur ea quæ subiacet his omnibus Sylua, possit horum facies synceras minimeq; interpolatas ostendere, ipsam necesse est nullas qualitates habere. Idipsum quod generaliter adseuerat, nunc specialiter vult probare, positis exemplis in vsu frequenti. Vt qui odora pigmenta conficiunt non patiuntur esse odoris naturalis ac proprii quod condiunt, quo meracos

ſyncerosq; ſuſcipiat ſuccos odoraminum. Vaſcularii quoq; argẽto informi ſigna impreſſuri:leuigant prius ſuperficiem:vt figuræ ſyncerę imprimãtur molli cedẽtiq; materiæ. Ita,inquit,illa etiam quæ omnium ſpecierum formas receptura erat pura & ſine qualitatibus debuit apparari. Factũ vero generatũq; & viſibile aĩal, vult intelligi ſenſilem mundum:matremq; eius & corporum receptaculum ſyluã vocat ob rationem ſupradictam:ſed neq; terram hanc,neq; aquam,nec ignem vel aera recte exiſtimari. Hęc quippe corpora eſſe,ſed eam quæ cuncta hæc ambiat inuiſibilẽ ſpeciẽ & informẽ eſſe capacitatẽ,mira quadã & incõprehẽſibili ratione inter nullã & aliquã ſubſtantiam,nec plane ſenſilẽ,nec plane intelligibilem poſitã. Hæc operoſius in Parmenide,cum quęreret quatenus res exiſtentes Idearũ participarent ſimilitudinem. Etenim eſt difficilis conſideratio propter ſyluæ naturales tenebras.quippe quæ ſubterfugiat nõ modo ſenſus omnes:ſed etiam rationis inueſtigationem intellectuſq; indaginem. Siue enim per ſemetipſam & ſine cõſortio corporum quæ recipit ſpectare curet:nihil eſſe propemodum videtur:ſed cũ illis confundetur:nec naturalem oſtendet proprietatem. Eſtq; inter ſenſum & rationem neq; plane ſenſile quid:nec omnino rationabile:ſed motu animi cõprehendenda tali,vt qui cõtigerit eam nihil ſentiat:& qui ratiõe eius animo exercuerit adulterina quadam ratione aſſecutus eſſe videatur. Solum ergo remediũ aſſecutionis id erit,vt putemus ignem eius eſſe partem quæ ignita:aquã vero quæ humecta eſt,ſimiliter cętera. Quatenus igiť iſta natura oĩa decẽ quę ſunt genera cõplectitur:Eſſentia eſt opiuor cũ eam ſpecies cœtu proprio eſſe ac videri aliquid effecerit,vel hominem, vel equum, vel quid aliud ex animalibus,arboribus,ſtirpibus. Qualitas vero cum aliquã percipit qualitatẽ,calefacta vel colorata. Quantitas cum corporum eſt augmentis imminutionibuſq; variata. Ad aliquid,cum erit in aliquo habitu,& cõparatiõe,eminẽtia ſua vel humilitate aduerſum alterius eminẽtiã æſtimata. Vbi autẽ,cũ determinatur & accipit aliquã figurã. Sic enĩ in aliquo eſſe loco putatur. Quando,cum circumactio mundi incrementa ei temporis dederit. Poſitio porro,cũ ordinareť inter prima corpora quæ dicunť elemẽta ratiocinãtibus nobis terrã quidẽ in medietate mundi ſitam:ſummũ autem ignẽ, alta omnia vndiq; capeſſentem. Habere:vt cum dicimus mũdum non ſolum anima,ſed etiam ratione atq; intelligentia præditum. Facere vero,cũ eadẽ Sylua intra ſe mouet ſpecies. Pati,cum inuicem ipſa ſpeciebus ſe mouẽtibus cõmouetur. Decẽ gña

Deinde progreditur. Eſt ne aliquis ignis ſeorſum poſitus & incõmunicabilis. Nunc iã de his tractare incipit:volens oſtẽdere q; intelligibilis illius ignis,ſenſilis iſte ignis ſimulacrũ ſit:ſimiliter terra ſenſilis,imago quædam intelligibilis terræ. Sic etiam cæteræ ſpecies. Q2q; hæc omnia quæ videmus aliarum ſpecierum inuiſibilium ſimulacra ſint:illa item horũ inuicẽ exempla. Oportet ergo nos etiã de exemplari breuiter quæ ſunt dicenda diſſerere. Atq; vt de ſylua diximus cum de ea tractatum haberemus,eſſe eam principaliter ſubiectam rerum naturalium generationi:ſic etiam de exemplo dicendũ q; ſit ſpecies principalis. Omnis quippe materia ſylueſtris opifici ſubiacet:vt ęs ſtatuarum artifici:Naupego item ligna. Sed hæc non primitus ſubiacent:quia ſunt aliarum artium inuenta:æs quidem metallicæ,ligna vero ſectionis,ſiue putationis. His demum ſubeſt terra:terræ itẽ ſylua:ſyluæ nihil. Vnde recte principalis ſubiectio eſt cognominata. Eodẽ igitur modo etiam in exemplo rerum gemina ſpecies conſideratur:illa qua exornata ſyl

Exemplar

Naupagus.

Subiectio principalis.

ua est:nihiloq; minus alia species consideratur,ad cuius similitudinem illa species facta est:quæ syluæ tributa est.Et est imposita quidem syluæ species secunda,prima autem illa ad cuius hæc secunda similitudinē facta est.Sed nimirum fiet hoc manifestius in aliqua similitudine & comparatione consideratum.Vt enim in simulacro capitolini Iouis est vna species eboris:est item alia quā Apollonius artifex auxit animo:ad quam directa mentis acie speciem eboris poliebat:harum autem duarum specierum altera erit antiquior:sic etiam species quæ syluā exornauit secundæ dignitatis est.Illa vero alia iuxta quā secūda species absoluta est,principalis est species:de qua sermo habetur ad præsens.Rursum syluam dicebamus esse inopem qualitatis:dicebamus etiā principalem speciem neq; qualitate præditam,neq; sine qualitate.Siquidem omne præditum qualitate habeat in se qualitatem necesse est.At vero primaria species non est particeps qualitatis: deest enim natura,cui qualitas possit insidere. Minime igitur posita est in qualitate. Omnia enim carere dicuntur,quæ cum natura talia sint vt habeant,non habent. Vt igitur non dicimus intrepidum lapidem:quia non est natura eius huiusmodi vt aliquid possit timere:sic ne primaria qdē species qualitate dicet carere:quia & natura eius aliena est a qualitate,atq; ipsa aliis causa est cur prædita sint qualitate. Atq; vt aīam neq; animatā dicim⁹ neq; exanimē:animatā qdē ideo,qa aīa aīę psidio nō eget:exanimē vero,qa ipa causa est cæteris aīalib⁹ vitę:Sic syluā quoq; neq; syluestrem putamus,nec sylua carere. Syluestrem quidem non dicimus , quia syluę sylua nō est necessaria:carere autem sylua,ideo q; omnia syluestria propter hanc sint materialia.Quæ cum ita sint, etiam de principali specie perinde sentiemus:vt neq; qualitate præditam putemus:nec carentem qualitate.Rursum sylua nō dicebatur formata:sed nec informis.Formatū enim quodq; compositū sit necesse est ex participāte,& ex participabili:vt statua in qua participat quidem æs: participatur vero impressa forma,quæ res est simplex & incomposita. Propterea igitur,sylua negatur esse formata,nec vero minime est formata.Nam propter hanc quoq; alia omnia quæ sunt formata impressione vultus sunt. Est igitur principalis species,vt cum aliqua dicatur effigie:iuxta nos quidem qui intellectus cōpotes sumus primum intelligibile,iuxta Deum vero perfectus intellectus Dei. Iuxta syluam,modus mensuraq; rerum corporearum atq; syluestriū.Iuxta ipsam vero speciem , incorporea substantia , causaq; eorum omnium quæ ex ea similitudinem mutuantur.Iuxta mundum vero,exemplū sempiternum omnium quæ natura progenuit.Atq; vt conceptim dicatur,primaria species quæ Idea,idest substantia , definitur carens corpore,colore,figura,sine tactu,intellectu tamen cum ratione comprehendenda,causaq; omnium quæ ex se similitudinem mutuantur.

Iuppiter Capitolinus.

Carere.

Sylua syluestris nō ē,neq; sylua caret.

Qz vero hęc sit ex ęternitate,manifestat ipe cū dicit.Si itellect⁹ iteq; vera opinio duę res sunt:necesse est hęc ipsa p̱ semet eē intellectu poti⁹ q̄ sensib⁹ assequēda.Sin vero vt qbusdā videt̄ , vera opinio ab itellectu nihil differt:oīa q̄ corpore sentim⁹ certa habēda sunt.Sed opinor duo esse dicendū.Propterea q; vtraq; magna differētia distēt,qppe quorū alterū doctrina nobis insinuet,alterū p̱suasiōis assumptio.Et alterū qdē semp̱ cū rōne vera:porro sine vlla rōne alterū.Item alterum eorū nulla persuasione transducibile.Alterum nutās incertūq; semper & deriuabile.Quid,q; rectæ opinionis oīs hō particeps:intellectus vero Dei proprius & paucorū admodum lectorū virorum? Quadrifariā diuidit intellectus opinio

nisq; differentiam: cum docet alterum eorum, idest intellectum prouenire ex disciplina, alterum sola persuasione. Deinde cum asserit alterum cum ratione vera: porro alterũ sine rationis examine. Quid cũ dicit alterũ eorũ nulli persuasioni deriuabile: & ad postremum, alterũ eorum, idest opinio, in quéuis hoiem cadat: intellectus vero Dei solius & paucorum admodum sit examinatorum virorum? Q; si horum tanta est differentia: eorum etiam quæ comitantur alterutrum magnam necesse est esse distantiã. Sunt porro hæc, intelligibile genus, & item opinabile. Vnde recte pronunciat vnam esse speciem per semetipsam sine ortu, sine occasu, neq; quid in se recipientem, nec progredientem vspiam, inuisibilem, insensileq;. Intellectus est species, quæ Idea dicitur. Est igit' exemplũ. Nec vero vt in superioribus dubitat: ne forte frustra præsumat esse intelligibilem speciem, hanc cuius sint imagines sensiles, eamq; nihil aliud esse q̃ verba. Id tamen ipsum syllogisticis quoq; rationibus explanare non dubitat: quippe cauens ne vel inexaminatũ quicq; relinquat, vel ad prolixum natura sua tractatum, minime pertinens ad quęstionem verborũ agmen addat, omnem dubitationẽ syllogisticis compendiis dirimit ductu & via pergens ad syllogismũ. Etenim inter intelligentem, & item vere opinantẽ hoc interest, q intelligens fidem rerũ habet rationis indagine cõprehensã. Confirmata porro ratio fit intellectus, scientia est eademq; sapiẽtia. Itaq; intelligens: vt qui recte sciat quod intelligit: neq; verisimilibus persuasionibus inductus mutat sententiã: & potest vt scius præstare rationẽ rei comprehensæ. At vero qui vere opinatur: vt qui sola mentis elegãtia nitatur sine ratione ac disciplina neq; rationẽ cur ita opinet' pstare potest: & falsis aliquãdo persuasionibus captus mutat sententiam, nutans & ambiguus: vt quẽ nulla stabilis ratio sustentet. Itaq; Plato syllogisticæ rationis formulam exprimit talem. Si intellectus & vera opinio vna res est, oia q̃ corpore sentim⁹ certa sũt: eritq; eorũ idubitabilis veritas. Si aũt vera opinio minus habet, atq; intellectus: nõ vna atq; eadẽ res est: sed duæ atq; diuersę, & erũt alia q̃ sentiunt', & alia q̃ itelligunt'. Si diuersa sunt q̃ sentiũt & q̃ intelligũt, sint intelligibiles species necesse est: quæ Ideæ nũcupant'. Atenim nõ omnia quæ corpore sentimus vera & certa sunt. Sunt igitur Ideæ. Sed opinor explanari dilatariq; oportet quę contracta sunt angustiis syllogismi. Intellectum appellat hoc in loco motũ animi comprehendentem. Huic comparat opinionem cum in plerisq; aliis libris, tum euidenter in Politia. Secat enim intellectum quidẽ in duo hæc, scientiam, & recordationem. Opinionem vero in alia totidem, hæc, credulitatem & æstimationem. Singulaq; hæc quatuor conuenientibus sibi rebus accommodat. Scientiam quidem altis, & sapientia sola percipibilibus rebus, cuiusmodi sunt Deus & intellectus eius, quas Ideas vocamus. Recordationẽ vero rebus de liberatiuis: hoc est iis quæ præceptis artificialibus & theorematibus percipiuntur. Credulitatem porro sensilibus, scilicet quæ oculis, auribus, cæterisq; sensibus comprehendũtur. Aestimationem figmẽtis cõmentitiisq; & imaginariis rebus, quæ iuxta veros simulata vultus, corpora tamen perfecta & viua non sunt. Quæ cuncta dicit per semet esse intellectu potius q̃ sensibus assequenda: qa nihil ex his quatuor sub sensus nostros venit: sed tã scientiã q̃ opinionẽ & cæteras mẽte discernimus. Sin vero, vt quibusdam videt', inquit, vera opinio ab intellectu nihil differt. Merito. Multæ quippe sectæ sunt philosophorũ quas certum est initia rerum putasse corpora. Cumq; intelligibile genus, idest Ideas, pene sub oculos

Intelligẽs

Opinans.

Syllogismi rõ, pbãs Ideas esse.

Scientia.

Recordatio.

Credulitas.

Aestimatio.

constituisset, dicens intelligibilem speciem semotam a sensibus in seipsa locatam sine ortu, sine occasu: quę nec recipiat in se quicq̃ aliunde, nec ipsa procedat ad aliud quicq̃, inuisibilem, insensibilem, soli mentis intuentis intentioni animaduersionisq; perspicuam: consequenter addidit. Porro quod ab hoc secũdum est, natiuum sensile, sustentabile, consistens aliquo in loco: & inde rursum cum immutatione atq; interitu recedens: sensibus & opinione noscendum. Quo loco vult intelligi secundam speciem, quæ nascitur cum opifex concipit animo futuri operis liniamẽta, effigiemq; intus locata iuxta eandem format q̃d aggressus est. Id ergo consistere aliquo in loco dicit: & inde rursum cum immutatione & interitu procedere. Præclare. Demolitionem quippe statuę, formę quoq; interitus sequatur necesse est: & item ad alterius statuæ collocationem reuocari, ac redire. Sensibus autem noscendã dicit hanc speciem, qua impressę formę operi spectantiũ oculis videntur. Opinione vero noscendam: quia mens opificis non deserto exemplari transfert hanc speciem: sed ex propria mente haustam pro viribus. Tertium genus esse dicit loci. Puto eum dignitatis respectu tertium genus dixisse syluam. Quippe secunda species, idest natiua mutuatur substantiã de specie principali: quę sine ortu est. Et æternam censet Ideæ nomine. Syluã demum ex natiua specie sumit substantiam. At vero locum vocat eam velut regionem quandam suscipientem specierum in corporearum intelligibiliũq; simulacra. Semper eãdem: vel quia sine generatione est & interitu, vel quia necesse est eam locũ stationemq; esse, & velut receptaculũ corporearũ specierũ: quę sunt membra mũdi, vt videt̃ prope oĩbus, indissolubilis & æterni. Ipsa ergo immortalis est: sed his quæ pariuntur in eiusdem gremio datur substantia. Deinde progrediens mira quadã conceptione animi dicit ipsam sine tangentis sensu tangi. Quippe omne quod tangitur sensile est, & sensibus subiacet. Quicquid ergo tãgitur, sensu sentiat̃ necesse est. Quomodo igit̃ possumus dicere tangi aliq̃d q̃d ex natura sua minime contiguũ est? Vide altitudinẽ pectoris: & vt breui elocutiõe suspitionẽ mẽtis suæ de sylua reuelauerit. Oĩe certe q̃d alicuius simile est, ex simili suo recognoscit̃. Vt igit̃ certę rei definitęq; certa & definita est cõprehensio: sic incertę minimeq; definitę incerta & indefinita suspitio fit necesse est. Quia igit̃ sensus certarũ definitarũq; rerũ sensus est: quippe habentium figuras & qualitates, necesse est etiã cõprehensionẽ earum certã definitãq; esse. Sed enim sylua indefinita est res: vtpote informis, & figura carẽs iuxta naturã suã. Minime igitur cũ sensu eius fit imaginatio: sine sensu igitur. Fit tamen euanida quædam eius attrectatio sine contagio: nec ipsius mage q̃ eorum quæ intra ipsam sunt corporum. Quæ cum sentiuntur: suspitio nascitur ipsam sentiri: propterea q̧ ex iis speciebus quas recipit: formari cũ sit informis videt̃. Itaq; sensus quidẽ specierũ in sylua constitutarũ clarus est: ipsius autem syluæ quæ speciebus subiacet obscurus: & cõsensus potius q̃ sensus est. Ergo q̃a syluestria q̃dẽ sentiuntur: Sylua vero minime sentitur natura propria: sed propter syluestria cum hisdẽ sentiri putatur: fit huiusmodi sensus incertus. Pręclareq; dictum syluam sine sensu tangentium tangi, quia puro sensu minime sentiatur, vt si quis dicat, tenebras quoq; sine sensu videri. Nõ enim perinde sentit visus hominis tenebras intueri intuẽtis: vt cũ solet intueri res coloratas dilucidasq;: sed cõtraria passiõe & amissione atq; indigẽtia eorũ oĩm q̃ oculi vidẽt. Sũt eñi tenebrę decolores, & sine claritudinis illustratiõe. Nec põt visus cõphẽdere aliquã qualitatẽ tenebrarum: sed suspi

cari q non sit potius q̃ quid rerum sit. Nihilq; videns idipsum sibi videtur vide re qđ non videt: & videre se aliquid putat, cum nihil videat. Quis enim visus in tenebris? Sed quia natura oculi hęc est: vt colores discernat: conans opinor discer nere naturam decolorem, tenebras sentire se suspicatur. Sic igitur etiam sylua cõtigua quidem est, quia contingi putatur: cum ea quę principaliter continguntur sub sensus veniant: sed contactus eius prouenit ex accidenti. Verum hoc ipsum sine sensu: quia ipsa per se neq; tactu sentitur, neq; cęteris sensibus. Nec contentus hac tanta diligentia, superaddidit notha & adulterina quadam †ratiocinatione sylvam esse dicens opinabilem. Filios omnes naturales esse nullus ignorat: sed tam græci q̃ nos legitimos & item præsumptos noĩbus discernimus. Legitimos Greci γνησίους vocant: vt sine vocalibus quidem per se mutæ sunt: mixtę vero vocalibus conferunt aliquid, impertiuntq; genuinum sonum. Oratio tamẽ de sylua infinitam eam & incertam esse asserẽs certa est. Recte igitur notha & spuria ratiocinatione atq; opinione potius q̃ intellectu certo cõprehendi eam censet Plato: vtpote cuius natura rectę rationis & non recti confusiq; intellectus prę sumatur consortio. Diuisa igitur a se sunt tria illa, separatimq; †examinata: & est Idea quidẽ intelligibilis species; vtpote quę puro intellectu cõprehẽdat: Species vero natiua opinione percipibilis: proptereaq; opinabilis: Sylua porro neq; intelligibile qđ: neq; opinabile: qa neq; itellectu neq; sensu cõprehẽdat. Verũ est suspicabilis. Suspicio autẽ spuria qđã rõ est atq; adulterina. Pergit vlteri⁹ insistitq; ꝓbationi †cœptæ perfectius ita dicẽs. Deniq; cum id animo intuemur, patimur qđ somniantes: putamus enim necesse esse: vt omne qđ est, in aliquo sit loco positũ: regionẽq; obtineat vllam. Incertam & caligantem animi nostri intentionem cũ syluę naturã cõsyderamus, vanis somniis comparat: & opinioni quæ ex sensibus nascitur. Etenim cum corpus aliquod videmus aut tangimus, necesse est id a nobis sentiri cum locis suis & regioĩbus. Neq; enim sine loco nec vero sine sede sentiri corpus vllum potest. Dicit ergo nos hac opinionis percelebratę consuetudine ita esse imbutos: vt cũ res intelligibiles cõtemplamur animo, putemus eas cõsistere aliquo in loco vllamve regionem obtinere, perinde vt mũdi corpus, quod situm est loco quem cõplet mundana moles, habẽs etiam regionẽ quæ perceptis corporum formis exornata est, videlicet syluam. Cuius partes ex quibus cõstat quia diuisas locis ac regionibus consideramus, putamus omnia quę sunt, eodem modo consistere in locis ac regionibus certis. Deniq; si quis dicat esse substantiam sine sede ac loco, quæ neq; in terra neq; in cœlo sit, portento similia dici putamus: & res vana mentis opinione conceptas. Iãdudum quippe & ab ineunte ętate prę iudicauim⁹ omne quod sit, corpus esse: nec quicq̃ esse qđ substãtia sensili careat, cognitoribus & velut assertoribus corporum credẽtes sensibus. Et cõcludit. Ob quã deprauationẽ itemq; alias consanguineas ne in reputatiõe quidẽ & consideratione vere existentis, vereq; peruigilis naturę mente consistimus ꝓpter huiusmodi somnia. Exsomnem, peruigilemq; naturam nũcupat intelligibile atq; incorporeum genus qđ semper idem est, principaliterq; subsistit: sine ortu, sine occasu, minime mutabile, nullam habens cum sensibus societatem, purã mente percipibile: Deum videlicet, & cogitatiões eius intelligibiles atq; incorporeas species. Has porro esse quidã negant: qđ his vsu accidit ex alto & ꝓfundo sopore. Deniq; si quis eos ad contemplationem veram minimeq; soporatam excitet

†ratione

†extermi-nata

†tertię

æternarũ & immortaliũ rerũ,indignantur ac moleſte ferũt:ſimiliter vt in Politia illi deditítii ꝑpetuis abditi tenebris ſpelũcæ dẽſis vmbris opacę.At vero qui ſe a ꝓfunda imperitia vẽdicãt,laborioſius licet,ex tenebris ad lumẽ emergunt, & ad ſciẽtię veritatiſq; claritudinẽ aſpirãt.Nec moleſte ferũt excellẽtes i ſtudiis huma nitatis viros diuidere ac ſeparare ſenſilem intelligibilemq; naturam. Docere etiã ac demonſtrare ꝙ ſint rerum initiũ ſpecies archetypæ, ſiue ꝙ exempla genui na ſubſtantia ſint prędita.Neq; enim ad cuiuſꝗ alterius rei ſimilitudinem facta

Imagines atq; inſtituta ſunt:quia nihil eſt originibus antiquius. Imagines vero exemplorũ: quia iuxta exempla ſunt factæ,aliunde oportet ſubſtantiam mutuẽtur: vt forma Socratis naturalis exiſtens,comparatione imaginis velut archetypa ſpecies eſt. Imago autẽ ex arte facta,& iuxta archetypam ſpeciem effigiata, niſi habeat ſyl-

†Limũ vel uam,ſi quidem erit pictura,ideſt colores:ſi autem fictura,ideſt †lignum vel æs,cę ęs terrãq; terę q; huiuſmodi ſupellectiles, carebit certa perfectione.Igitur quia ſenſiles quo-

hmõi ſup pellex q; ſpecies imagines ſunt ſpecierum intelligibilium,ſicut ſępe iam diximus: & ab intelligibilibus ſubſtantiam trahunt: nec ſubſtantiam modo:ſed etiam ſimilitu-dinem:opus eſt his opinor ſylua in qua fiant, & ſubſtantiam ſortiantur. Deinde interponit auctoritatem ſuam dicens. Hęc eſt quidem meę ſententię mens, eſſe & ante mundi quoq; ſenſilis exornationem fuiſſe tria hęc,exiſtens,locum,genera tionem.Suam profitetur ſententiam.Merito.Nullus quippe veterum etiam tũc tria hęc animaduerterat:quippe quorum plęriq; ſola opinati ſunt eſſe ſenſilia: vt Empedocles,alii ſola intelligibilia,vt Parmenides:Syluã nullus oĩno mente conce perat:vt ipſe dixit in ſuperioribus.Vult autẽ intelligi exiſtens quidem Ideam ſi ue intelligibilem ſpeciem,locum aũt ſyluam,generationẽ vero quãtitates & qua

Exiſtens litates:& cęteras ſenſiles conformationes. Et exiſtẽs quidem quia ſuapte natura

Locus ſit, idemq; aliis quoq; rebus cauſa exiſtendi ſit. Locũ vero propterea ꝙ ſylua re-

Gñatio ceptaculũ eſt corporũ & qualitatũ cæterorũq; ſenſiliũ. Generationẽ porro quia hęc nõ diu perſeuerant in vno ſtatu:ſed alia ex aliis inuicem ſubrogantur. Igitur generationis inquit nutriculam humectam modo,modo ignitam: terræq; itẽ & aeris formas ſuſcipientẽ. Generatiõis nutriculam ſyluã ſignificat: quia quicquid

†ĩconę cæ terorũ fe runtur, naſcitur recurſum habet ad materias principales.Materię demũ prĩcipales †huic in acceptum feruntur.Etenim earum omniũ ſylua nutrix,eaſdẽq; geſtat.Hume ctatam modo,modo ignitã.Recte.Non enim ipſa ſylua vel humectatur,vel igni tur, immutationemve patitur vllam.Omnino enim eſt incõmutabilis, nec decli-nat a natura ſua: ſed vt ꝗ recipiat qualitates & quãtitates humoris & itẽ caloris humectari atq; igniri putatur. Explanat euidẽtius cũ adiungit. Terręq; & item aeris formas ſuſcipiẽtem, cęteraſq; pediſſequas paſſiones perpetientẽ. Rationa-biliter.Nõ eñ tñ ſolẽt hæ qualitates humectari et calefieri:ſed etiã ſiccari et fri-geſcere:quęq; his ſimilia ꝓueniunt. Cęteras pediſſequas paſſiones perpetiẽtem. Ideo,quia formantur & figurantur cõuentu formatorum corporum. Nam ipſa ea natura ſua impatibilis eſt:nec vllam fert perpeſſionem.

Deĩde ait.Q tñ priuatim neq; ſimilib9 virib9 neq; exęquatis potẽtiis inſtruatᷓ nihil eſſe eius æquale.Nunc iam veluti ſeparato opifice Deo,ſolã per ſemetipſam ſyluã intuetur duplici cõſideratione. Vna nõdũ ſuſceptis qualitatib9:altera poſt qualitates. Et ante cõſortiũ quidẽ qualitatum neq; ſtabat opinor neq; mouebatᷓ. Erat tñ quędã in ea naturalis opportunitas ad mot9 ſtatiõiſq; perceptionẽ. Poſt

qualitatum porro consortium exornata,& perfectum corpus a Deo facta,mot9 stationisq; sumpsit officia, quibus diuersis tẽporibus vteretur.Ergo volens motus ei9 prestare causam,dicit syluę primitus corporib9 iniectis,& ex p̄ponderatione eorum hinc illinc vergẽtium substitisse motum:sed incertum adhuc & fluctui similem,cum hinc illinc oppressa modo, modo subleuata syluæ imbecillitas reciprocaret:& iniquus turbulẽtusq; motus per vniuersam eius fluctuaret capacitatem. Ex quo factum:vt hunc inordinatũ motũ intimam syluę propriamq; & ex natura eius agitationem plęriq; esse cẽserent:qui alienus pulsus est:propteraq; animatam eam viteq; cõpotẽ arbitrarentur.Motus igitur qui in ea fiebat alien9 erat.Cõfusio porro motus & inordinatio sc̃dm naturam syluę proueniebat prębentis instabilem tremulamq; sedem:ideo q̄ priuatim neq; similibus viribus neq; exęquatis potentiis instructa:nec quicq̃ in ea esset ęquale quod iactationem pręponderationemq; corporum coerceret: sed vt in stagnis cum immobilis est aquę superficies,incidente aliqua grauiore mole,primo nascitur initium motus, deinde agitatione facta totius elementi,non solum†agmen aquę mouetur:sed illud ipsum quod incidit,causamq; motus prębuit,vicissim mouet:sic sylua quoq; ex initio corporum sumpto motu non solũ ipsa omnifariã mouetur: verum ipsa corpora quæ initium motus sunt,inuicem pellit.Talem porro motum eius significat non ad aliquem vsum rerum nascentium fieri:sed ad solam conuersionẽ cõmutationemq; corporum.Siquidem dicit.Ex quo fluctu turbatas materias in diuersa raptari discerniq; a se.hoc est separari.Quo pacto clare demõstrat non vnã esse in sylua potentiam opportunitatẽq; formarum recipiendarũ: sed multiformem. Nam si vna eius esset potentia: vnum quiddam semper esset. At nunc cũ in oẽs qualitates figurasq; vertat̃, atq; omnia fiat, potẽtias ei9 necesse est opportunitatesq; varię commutatiõis pręnosci mentibus. Deinde manifesto exemplo q̄d dicit explanat:cum separat a se quatuor materias,idest ignem terramq; & cæteras,separationis causam dicens in fluctu syluę atq; agitatione consistere:perinde vt in frumenti purgatione.Nouimus enim esse quędã iandudũ parata(vt solent poetę dicere)arma cerealia,quib9 ea quę mista erũt secernunt:& grana quidẽ seorsum motu & agitatione:palęę vero aliorsum ex iactatione: & leuia quidẽ volitari:grauia vero residere.Sic inquit,quatuor quoq; illa prima corpora velut i Euripo fluctuãte iactant̃:& ad postremũ generatim secernũtur. Euripũ quidem syluam cognominãs, secretionẽ vero sedẽ elementi cuiusq; diuina p̄uidẽtia separatã.Quę ordinatio est scilicet ne ex diuersorũ corpoꝝ cohęrẽtia:cõfusio & inordinatio quę ante constitutionẽ mũdi fuerat p̄seueraret. Hãc ait fortunã mũdi fuisse: prius q̃ exornata sylua splẽdor & pulchritudo p̄ueniret vniuersitati. Sed vbi cuncta inquit redigi ad modũ placuit.Dei voluntatẽ significat p̄uidã:cui cũ placuisset, dicit ignem primo terramq;, & aera atq; aquam, cõtinuasse,non talia vt nunc sunt,sed eorum exigua vestigia.Quippe vestigium ignis nondum ignis est.Nec vero cęterorum corporum vestigia ipa corpora sunt. Vestigium quippe potentiam rei non rem significat.Multoq; etiam minus corpus significatur vestigii noie. Ergo sylua etiã vestigium corporis fuit ante mundi exornationem.In eo inquit squalore ac deformitate qui apparet in his quib9 diuina deest p̄spiciẽtia. Iure meritoq;.Quid enim diuina opera carẽs pulchrum aut venustate erit prędítum?Apparatus ille igitur erat etiam tunc elementis confusis incondite, nõdum

†acumen

Aenei.i.

Euripus

Vestigiũ

mundus: nec claritudo quæ ex opportunitate prouidę ordinationis accessit. Erat igitur subiecta sylua naturali opportunitate suscipiendę pulchritudinis ac venustatis. Erãt etiam quatuor corporum potentiæ seu vestigia confusa adhuc minimeq; ordinata. Hæc igitur cum voluit Deus disponens & ordinans immortale hoc sensilis mundi animal figuris & qualitatibus conuenustauit certis & in ęternum duraturis rationibus. Omnia porro quę fiunt optima diuina mente ac voluntate fieri pręsumere nos iubet: qua præsumptione nihil esse verius asseuerat. Nunc iam ordinationem genituramq; eorũ singillatim demonstrari, inquit, conuenit: nouo quidẽ & inusitato genere demonstrationis, verum vobis qui omnes eruditiõis ingenuę vias pagraueritis: neq; incognito & ex leui admonitione perspicuo. Demõstraturus ratione substantias quatuor principalium corporũ quæ censentur elementa, ordinationem quidem vocat habitum eorũ iuxta se cõmunicationẽq;: & quasi quandam societatem: quæ nascitur iuxta analogiam, quæ talis est. Vt hoc iuxta illud: sic illud iuxta aliud. Genituram vero appellat ipsam formam: & effigiem: de quibus scd̃m geometricam rationem disputaturus: quæ ratio minime nutat, sempq; certas & inexpugnabiles affert pbationes: nouã quidẽ aliis & incognitã dicit esse hanc eandẽ rationẽ: ipsis tamen qui oẽs ingenuę eruditionis vias pagrauerint: neq; ignotas & ex leui admonitione perspicuas. Etenim qui aderant oẽs erant instructi pręcipuis doctrinis, quas ingenuas disciplinas appellauit: propterea q a pueris ætas illa iis veluti principiis altioris doctrinę & tanq̃ gradib9 imbuebat: geometrica, musica, arithmetica, astronomia. De qbus Cebes pnũciauit. Si quidẽ philosophię causa discant: vt p eas tanq̃ gradib9 ad summũ culmen philosophię perueniat, operępreciũ esse. Si sine philosophia, plenę tamen dignitatis esse fundamenta imperfectæ licet eruditionis. Hos igitur tanq̃ exercitatos in geometrica viros admonet, q sciebat huiusmodi quęstiones non nisi geometricis probationibus explicari: simul habet exhortationem sermo ad effectionem institutionis ingenuę.

FINIS Diuinorum plane commentariorum doctissimi & disertissimi Chalcidii in Timæum Platonis: ad gemina exemplaria, vtraq; quidem veterrima, sed nõnihil discrepantia, collatorũ. Proinde quoties ambiguum visum est iudicium, alterius lectionem in cõtextu, alterius in margine, vt libera sit cuiq; electio, reposuimus.

Sequitur eorum quæ in marginibus per nos adnotata sunt, index literarius.

Tabula In Timeū Platonis.

Tabula In Timęũ Platonis.

FINIS Tabellę seu Indicis adnotatorum in Cõmentariis Chalcidii in Timęũ Platonis, atq; ita totius operis: in chalcographia Ascẽsiana ad quintũ Calendas Iulias. M.D.XX.

Cum gratia & priuilegio in triennium.